

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HAYATÎZÂDE MUSTAFA FEYZÎ'NİN RİSALE-İ MARAZ-I EFRENC ADLI ESERİ
VR. (50B-102B)
(İNCELEME-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAMDİ ÜNGÖR

İSTANBUL 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HAYATÎZÂDE MUSTAFA FEYZÎ'NİN RİSALE-İ MARAZ-I EFRENC ADLI ESERİ
VR. (50B-102B)
(İNCELEME-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAMDİ ÜNGÖR

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ZUHAL KÜLTÜRAL

İSTANBUL 2016

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

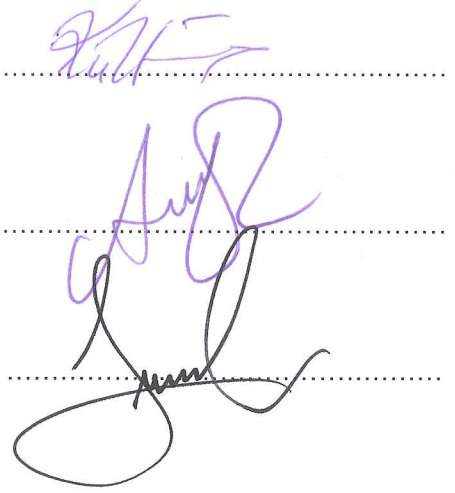
Yüksek lisans öğrencisi Hamdi ÜNGÖR'ün "Hayâtizâde Mustafa Feyzî'nin Risale-i Maraz-ı Efenc Adlı Eseri (vr.50b-102b) (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Zuhal KÜLTÜRAL
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Arzu E. ÖZTÜRK
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

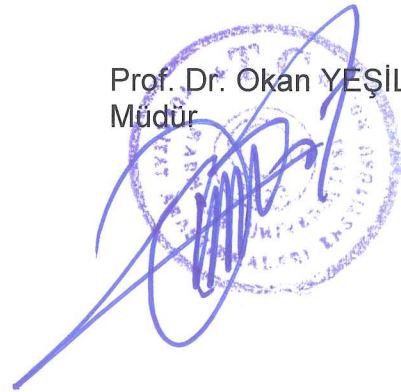
Üye : Doç. Dr. Enfel DOĞAN
Üniversitesi İstanbul Üniversitesi

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...12../07../2016 tarih ve 2016/14-2..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR VE İŞARETLER	VI
TRANSKRİPSİYON (ÇEVİRİ YAZI) ALFABESİ.....	VII
1. İNCELEME	1
1.1. Anadolu Sahasında Yazılmış Tıp Metinleri.....	2
1.2. Risâle-i Maraz-ı Efrenc	3
1.2.1. Eserin Müellifi.....	3
1.2.2. Nüsha Özellikleri.....	5
1.2.3. Eserin Nüshaları	5
1.2.4. Yazılış Sebebi ve Konusu	5
1.2.5. Bölüm Özetleri	6
1.3. Dil ve Üslup	11
1.4. Yazım Özellikleri.....	13
1.4.1. Ünlülerin Yazımı	13
1.4.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı	13
1.4.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı	13
1.4.1.3. /ı, i/ Ünlülerinin Yazımı	13
1.4.1.4. /o, ö, u, ü/ Ünlülerinin Yazımı	13
1.4.2. Ünsüzlerin Yazımı.....	14
1.4.2.1. /c-ç/ Ünsüzlerinin Yazımı	14
1.4.2.2. /g/ Ünsüzünün Yazımı	14
1.4.2.3. /k/ Ünsüzünün Yazımı	14
1.4.2.4. /ñ/ Ünsüzünün Yazımı	14
1.4.2.5. /p/ Ünsüzünün Yazımı	14
1.4.2.6. /s/ Ünsüzünün Yazımı	14
1.4.2.7. /t/ Ünsüzünün Yazımı	15
1.5. Ses Bilgisi	15
1.5.1. Ünlüler İle İlgili Ses Olayları	15
1.5.1.1. Ünlü Değişmesi (é > i).....	15
1.5.1.2. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi.....	15
1.5.1.3. Kalınlık-İncelik Uyumu	15
1.5.1.4. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	15

1.5.1.4.1. Kelimelerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	15
1.5.1.4.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Girmeyen Ekler	15
1.5.1.4.3. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Girmiş Ekler	16
1.5.2. Ünsüzler İle İlgili Ses Olayları.....	16
1.5.2.1. Sedalılaşma	16
1.5.2.2. Sedasızlaşma	17
1.5.2.4. /k-h/ Değişmesi	17
2. METİN	18
3. DİZİN.....	70
3. 1. Genel Dizin	71
3. 2. Tıbbî Bitki Adları ve Kimyasal Terimler Dizini.....	264
KAYNAKÇA.....	273
ÖZGEÇMİŞ	276
4. TIPKIBASIM.....	277

ÖN SÖZ

Bu çalışma, Osmanlı tıp âlimi ve hekimbaşısı olan Hayatîzâde Mustafa Feyzî'nin *Risâle-i Maraz-ı Efrenc* adlı eseri üzerine yapılmıştır. Bu risâle, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümünde 1025 numarada kayıtlı *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrazi'l-Müşkile* adlı eserin içinde bulunan beş risâleden en uzun olanıdır. Eser toplamda 152 varaktan oluşmaktadır. Nesih hattı ile yazılmıştır. Risâle-i Maraz-ı Efrenc bu eserin içinde 50b-102b varakları arasında yer almaktadır.

Ayrıca bu çalışmada Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Bölümü 573 ve Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi 1733 demirbaş numaralarıyla kayıtlı nüshalardan da yararlanılmıştır.

Çalışma İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde Risâle-i Maraz-ı Efrenc'in müellifi, nüsha özellikleri, imlâ özellikleri ve risâle içindeki bölümlerin özetleri bulunmaktadır.

Metin bölümünde çalışmaya esas olan risâlenin çeviri yazıya aktarılmış hâli varak ve satır numaraları ile birlikte verilmiştir.

Dizin bölümünde çeviri yazıya aktarılmış metin alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Kelimelerin hangi dile ait oldukları ve metindeki anlamları verilmiştir. Ayrıca alan çalışmalarına faydalı olması amacıyla Tıbbî Bitki ve Kimyasal İsimleri Dizini de eklenmiştir. Dizin oluşturulurken Mehmet BOZUYLA'ya ait TürkSözDiz programı kullanılmıştır.

Tıpkıbasım bölümünde ise Süleymaniye Kütüphanesi 1025 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshanın tıpkıbasımını yer almaktadır.

Çalışmanın hazırlanmasında bana danışmanlık edip yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL'a ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü, değerli hocam Prof. Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca lisansüstü eğitimim boyunca sağladığı maddî destekten dolayı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na teşekkürü borç bilirim.

Hamdi ÜNGÖR

İstanbul 2016

ÖZET

Bu tezde Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1025 numarada kayıtlı, Hayatîzâde Mustafa Feyzî'nin *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı eserinin üçüncü risâlesi olan *Risâle-i Maraz-ı Efrenc* adlı eseri üzerinde çalışılmıştır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde eser ve müellif tanıtılmış, eserin bölüm özetleri yapılmıştır. Ardından eserin imlâ özellikleri verilmiştir. Metin bölümünde eserin çeviri yazıya aktarılmış hâli yer almaktadır. Dizin bölümünde metnin kelime hazinesinin alfabetik dizini yapılmış ve kelimelerin anlamları da bu dizine eklenmiştir. Tıpkıbasım bölümünde eserin Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1025 numarada kayıtlı bulunan nüshası tıpkıbasım olarak yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hayatîzâde Mustafa Feyzî, *Risâle-i Maraz-ı Efrenc*, Osmanlı dönemi tıp metinleri.

ABSTRACT

This study is about The Risala of Maraz-ı Efrenc which is the third treatise of Resailü'l-Müşfiye li'l-Emrazi'l-Müşkile by Hayatizade Mustafa Feyzi, which is recorded in number 1025 in the section of Hamidiye in Süleymaniye Library.

The thesis consist of four chapters. In the chapter of Analysis, the treatise an its author introduced, and also the summaries of the chapters of the treatise. Next, spelling of the treatise is given in this chapter. In the chapter of Text, there is a transcription of the treatise. In the chapter of Index, vocabulary is listed in alphabetical order and meaning of the words are added to this index. In the chapter of Exact Copy, the copy of the work which is recorded in number 1025 in the section of Hamidiye in Süleymaniye Library is added to the thesis as on exact copy.

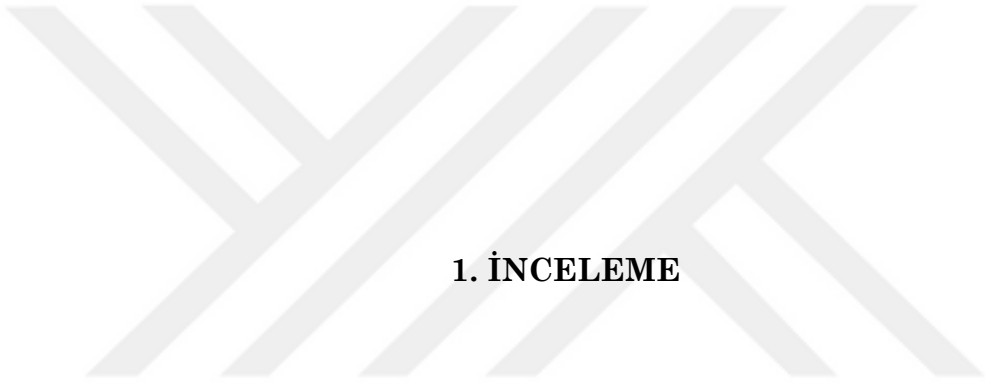
Keywords: Hayatizade Mustafa Feyzi, The Risala of Maraz-ı Efrenc, Medical manuscripts in Ottoman Era.

KISALTMALAR VE İŞARETLER

- a Yazmada yaprağın ön yüzü
- Ar. Arapça
- b Yazmada yaprağın arka yüzü
- bkz. Bakınız
- C. Cilt
- Far. Farsça
- hzl. Hazırlayan
- Lat. Latince
- Moğ. Moğolca
- S. Sayı
- s. Sayfa
- Soğd. Soğdça
- Tr. Türkçe
- Yun. Yunanca
- + İsim kök ve gövdelerine gelen ekten önce kullanılır.
- Fiil kök ve gövdelerine gelen ekten önce kullanılır.
- [] Varak numarası
- () Satır numarası
- (?) Okunuşundan emin olunamayan kelimeler
- Bakınız.

TRANSKRİPSİYON (ÇEVİRİ YAZI) ALFABESİ

ا	a, e, ā	س	s
آ	a, ā	ش	ş
او	o, ö, u, ü	ص	ş
ای	ı, i	ض	z, d
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	ه	h, a, e
ز	z	و	o, ö, u, ū, ü, v
ژ	j	ی	ı, i, ī, y

1. İNCELEME

1.1. Anadolu Sahasında Yazılmış Tıp Metinleri

Büyük Selçuklular döneminde Anadolu sahasında Türkler tarafından neşredilen ilk tıp metinleri bilim dilinin Arapça olmasından dolayı genellikle Arapça olarak verilmiştir. Bu durum Anadolu Selçukluları döneminde de aynı şekilde devam etmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla başlayan Beylikler döneminde ise Arapça yazılan tıp metinleri Türkçeye tercüme edilmeye başlanmıştır. Bu tercüme ya eserin tamamının tercüme edilmesi veya özetinin tercüme edilmesi şeklinde olmuştur.

Anadolu'da yazılan ve tarihi bilinen en eski tıp yazması Aydınoğlu Umur Bey zamanında tercüme ettirilen *Müfredât-ı İbnü'l Baytar*'dır. Hacı Paşa'ya ait olan *Müntahab-ı Şifa* ise Anadolu sahasında yazılmış tıp kitaplarının en meşhurudur.¹ Hacı Paşa'nın bir diğer eseri olan *Teshil* ise daha küçük hacimli ve özet bir tıp kitabıdır. Osmanlı Beyliği dönemine ait bilinen ilk Türkçe telif eser ise *Edviye-i Müfrede*² adlı eserdir. İshak bin Murad tarafından 1389'da Gerede civarında yazılmıştır.

Osmanlı Beyliği'nin Anadolu'daki beylikler üzerinde siyasi hakimiyet kurması bu hakimiyeti bilim ve kültür alanında da devam ettirmiştir. Zaten kültür ve medeniyet açısından çok fazla farklılıkları olmayan Anadolu beylikleri Osmanlı Beyliği altında birleşmiş ve özellikle Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra bu şehir bir ilim ve kültür merkezi hâline gelmiştir. İstanbul'da tıp eğitimi için büyük darü's-şifalar inşa edilmiştir.

15. yüzyılda II. Bayezit tarafından hekimbaşılık makamının tesis edilmesi üzerine tıp sahasında eser verenlerin sayısı artmaya başlamıştır. Bu dönemin en önemli tabibi Sabuncuoğlu Şerefeddin'dir. Üç eseri ile tanınmaktadır. Bunlar cerrahi konusundaki *Cerrahiyyetü'l-Haniyye*,

¹ Zafer ÖNLER (1999), *Celaliüddin Hızır (Hacı Paşa)-Müntahab-ı Şifa-II (Sözlük)*, İstanbul: Simurg Yayıncılık.

² Mustafa CANPOLAT (1973), "XIV. Yüzyılda Yazılmış Değerli Bir Tıp Eseri, Edviye-i Müfrede", *Türkoloji Dergisi*, C.5, S. 1, Ankara, 21-47.

Akrabadin ve *Mücerrebnâme*'dir. Bunlardan ilk iki eser tercüme iken *Mücerrebnâme* teliftir.

16. yüzyılın meşhur tabiblerinden Nidâî'nin telif eseri *Menâfiü'n-Nâs* Sultan II. Selim'e sunulmuş Türkçe tıp kitabıdır. *El-Dürrü'l-Manzûm* ise 700 beyitlik manzum tıp kitabıdır.³

17. yüzyıl Osmanlı tıbbı adına verimli bir yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılda tıp alanında verilen eserler çoğalmıştır. Ayrıca Osmanlı tabipleri sadece İslam tıbbına ait eserleri kaynak göstermemiş artık Batı'ya ait eserlerden ve Batı'nın tabiblerinden de yararlanmaya başlamışlardır. Bu yüzyılın en meşhur tabiblerinden biri Şirvanlı Şemseddin-i İtâkî'dir. Osmanlı Dönemi nadir anatomi kitaplarından biri olan *Teşrih-i Ebdan ve Tercümân-ı Kibâle-i Feylesofân* adlı eserini 1632'de yazmıştır. Bu eser Osmanlı'da 18. yüzyılda da kullanılmaya devam edilmiştir. Yine aynı yüzyılda Emir Çelebi tarafından 1624'te telif edilen *Enmûzec-i Tıb* adlı eser dönemin meşhur çalışmalarındandır.⁴

17. yüzyılın diğer meşhur hekimlerinden Zeynelabidin bin Halil, Sakızlı İsa, Salih bin Nasrullah ve Hayatizâde Mustafa Feyzî'dir. Bunlardan Sakızlı İsa, Salih bin Nasrullah ve Hayatizâde Mustafa Feyzî önceden gayr-i müslim olup daha sonra İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Hayatizâde Mustafa Feyzî hekimbaşı iken yazdığı *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı eseriyle meşhur olmuştur. Bu eser beş risâleden oluşup dönemin meşhur ve bilinmeyen hastalıkları hakkında yazılmıştır. Bu çalışmada bu eserde yer alan ve en uzun risâle olan *Risâle-i Maraz-ı Efrenc* üzerinde durulacaktır.

1.2. Risâle-i Maraz-ı Efrenc

1.2.1. Eserin Müellifi

Hayatizâde Mustafa Feyzi (ö. 1103/1692) Osmanlı tıp âlimi ve hekimbaşısıdır. Yaşamının ilk dönemiyle ilgili kesin bilgiler bulunmamakla

³ Ümrân AY (2016), *Nidâî, Dürr-i Manzûm*, İstanbul: Kocav Yayınları.

⁴ Ali Haydar BAYAT (2010), *Tıp Tarihi*, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul, s. 304-306.

birlikte önceden Yahudi olduğu ve müslüman olmadan önceki adının Moche Ben Raphael Abravanel olduğu bilinmektedir. Klasik medrese eğitimi almadan dönemin meşhur Yahudi hekimlerinden ve kendisi de bir hekim olan babasından aldığı eğitim ile Turhan Valide Sultan'ın ilgisini çekmiş ve bu dönemde müslüman olarak “etibbâ-i hâssa” arasına katılmıştır.

Bu pâyeden sonra Süleymaniye Tıp Medresesinde müderrislik görevini ifa etmiştir. 1669 yılında hekimbaşı olmuş ve kendisini Kudüs-i Şerif kadılığı pâyesi verilmiştir. Uyguladığı tedavi yöntemleriyle dönemin en maharetli hekimlerinden olan Hayatîzâde Mustafa Feyzi, II. Süleyman Han'ın hastalığı için uyguladığı tedavinin fayda vermemesi ve sarayda kendisine muhalif olan hekimlerin de etkisiyle II. Ahmet Han'ın tahta geçmesiyle birlikte hekimbaşı görevinden azledilmiştir.

Daha sonra yine muhaliflerin hakkında çıkardığı Yahudilerle sürekli irtibat hâlinde olduğu ve Müslümanlığından şüphe duydukları yönündeki söylentiler sonucunda II. Süleyman Han'ın ölümünden sorumlu bulunarak tutuklanmış ve Yedikule Zindanı'na hapsedilmiştir. Bundan sonra kendisine verilen ödüller elinden alınmış ve 1692 yılında vefat etmiştir.

Hekimlikte gösterdiği üstün başarılarından dolayı kendisine “Bukrât-ı zaman, Calinus-ı devrân, hükemâ-yı Eflâtun-ı sâni” gibi unvanlar verilen Hayatizâde Mustafa Feyzi, pek çok hekimin yetişmesine vesile olmuştur. Hayatizâde Mustafa Feyzi'nin tıp alanındaki önemli başarılarından bir başkası tenzu kursları terkibindeki acı maddelerin birkaçını çıkarıp yerine koyduğu bazı maddelerle yeni ve güzel tenzular üretmiş olmasıdır. Bu kurslar çok faydalı bulunmuş ve toplumda ün salmıştır.

Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile başlıklı eseri *Hamse-i Hayatizâde* olarak da bilinmektedir. Bu eser beş adet risâleyi ihtiva etmektedir. Bu risâleler sırasıyla şöyledir: *Risâle-i İllet-i Merakiyye*, *Risâle-i*

*Sevdâ-yı Merakiyye*⁵, *Risâle-i Maraz-ı Efrenc*, *Risâle-i Emraz-ı Piliğa ve Risâle-i Hummâ-yı Redîe'dir*.⁶

1.2.2. Nüsha Özellikleri

Bu metnin transkripsiyonunda Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1025 demirbaş numaralı nüsha kullanılmıştır. Bu numarada kayıtlı olan eser *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile*'dir. Bu eser beş risâleden oluştuğu için *Hamse-i Hayatizâde* olarak da bilinir. *Maraz-ı Efrenc Risâlesi* bu hamsenin üçüncü ve en uzun risâlesidir. 50b-102b varakları arasında yer almaktadır. Nüsha harekesiz olup nesih hattıyla yazılmıştır. Nüshanın cilt ölçüleri 26,7x15,6 cm'dir. İç çerçeve ölçüleri ise 16,5x8 cm'dir.

1.2.3. Eserin Nüshaları

Kütüphane kataloglarından *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* hamsesinin pek çok nüshası vardır. Bu tezde Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1025 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüsha esas alınmıştır. Ayrıca aynı eserin Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Bölümünde 573 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshasından ve Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesinde 1733 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshasından da yararlanılmıştır.

1.2.4. Yazılış Sebebi ve Konusu

Hayatizâde Mustafa Feyzi *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı eserinin mukaddimesinde *Maraz-ı Efrenc Risâlesini* yazmasının sebebinin bu hastalığın İslam tıp dünyasında tanınmadığı ve dönemin padişahı IV. Mehmet Han'ın kendisinde bu hastalığı anlatan Türkçe bir risâle yazmasını istediği için yazdığını söyler. Risâlenin konusu bugün Frengi Hastalığı olarak bilinen o günkü adıyla Maraz-ı Efrenc hakkında tanım, teşhis, tedavi ve ilaç yapımını içermektedir.

⁵ Zuhâl Kültürel ve Aylin Koç (2014), "Ruhsal Hastalıklara Dair Bir Risâle: Sevdâ-yı Merâkiyye", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 30, İstanbul, s. 217-244.

⁶ Nuran Yıldırım, "Hayâtizâde Mustafa Feyzi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XVII, s. 16-17.

1.2.5. Bölüm Özetleri

Maraz-ı Efrenc Risâlesi her biri ‘fasıl’ olarak adlandırılan yirmi beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümden önce müellif, tüm bölümlerin konusunu birer cümle ile açıklayan bir mukaddime yazmıştır.

Birinci bölümde bu hastalığa neden “maraz-ı efrenc” adı verildiği açıklanmaktadır. Miladi 1493 yılında İspanya’dan yola çıkan birkaç gemi Hindistan’a varmış ve burayı keşfetmişlerdir. Bu hastalığı ilk defa orada görmüşler ve bu hastalığa müptela olmayan hiçbir insan görmemişlerdir. Bir süre orada kaldıktan sonra, onlar da bu hastalığa yakalanmış hâlde memleketlerine geri dönmüşlerdir. Aynı durumu Felemenk ve Fransız gemicileri de yaşamıştır. Bundan dolayı bu hastalığı ilk önce İspanya, Fransa ve Felemenk hastalığı olarak adlandırmışlardır. Daha sonra ise Fransa Hastalığı adıyla meşhur olmuş; fakat bizim ülkemizde daha çok Frenk Hastalığı adıyla meşhur olmuştur.

İkinci bölümde hastalığın ilk olarak ortaya çıkan belirtileri hakkında bilgi verilmiştir. Bu hastalığa müptela olanların ilk olarak üreme organında çeşitli yaralar ortaya çıkar ve bu yaralar daha sonra alında, sakal arasında, göğüste ve kollarda da görülür. Bu yaralar daha sonra çiban hâlini alıp üzeri kabuklaşır. Bu kabuklar balık pulu gibi olup düştükten sonra içinden kötü kokulu bir irin akar. Başka bir belirtisi bazılarının incik ve kol kemiklerinde verem hâsıl olur. Bu hastalığın sebep olduğu yaralar sadece vücudun dışında değil içinde de ortaya çıkar. Ağızda, burnun içinde ve genital bölgede bu yaralar oluşur. Hatta ağızda oluşan yaralar sonucunda küçük dil düşmesi meydana gelir.

Üçüncü bölümde bu hastalığın yapısında olan farklılıklardan bahsedilmektedir. Bu bölümde bir grup hekimin hastalığın ‘sıcak’ özellikte olduğu tezinden hareketle uyguladığı tedavi, diğer bir grup hekimin ise hastalığın ‘soğuk’ özellikte olduğu tezinden hareketle uyguladığı tedavi anlatılmaktadır. Müellif bunlardan ‘soğuk’ özelliği savunanların delillerini uygun bulur. Çünkü birinci grubun eski hekimlerden oluştuğunu ve onların zamanındaki bilgilere yeni bilgiler eklendiğini dolayısıyla ikinci gruptaki

hekimlerin bu yeni bilgilerden hareketle yaptıkları tespitin doğru olduğunu savunur.

Dördüncü bölümde hastalığın sebebi ve bulaşma yolları anlatılmaktadır. Bu hastalığın bulaşma yolu iki şekildedir: Bunlardan birincisi, bir hayat kadını ile cinsel ilişkiye girmektir. İkincisi ise bu hastalığa yakalanmış kişiler ile birlikte yemek yemek, aynı yatakta yatmak, aynı eşyaları kullanmaktır. Bunlar açıklandıktan sonra örnek bir olay olarak Solaklar adlı bir aileden Kumrî lakaplı bir gencin bu hastalığa tutulma şekli anlatılmaktadır.

Beşinci bölümde bu hastalığın dereceleri anlatılmaktadır. Bu hastalık bazı kişilerde az zamanda tedavi edilebilirken bazı kişilerde ise durum aynı şekilde olmaz ve günden güne hastalık şiddetlenir. Hastalık şiddetlendiğinde dört derece şeklinde ilerler. Birinci derecede hastalık hafif olup hastanın sadece saçı ve sakalı dökülür. İkinci derecede hastanın tüm cildinde –omzundan yukarı geçmeyecek şekilde- yaralar ortaya çıkar. Üçüncü derecede hastalığın sebep olduğu yaralar başta, alında, şakaklarda ve kulak ardında da çıkar. Dördüncü derecede belirtiler fazlasıyla şiddetlenir. Kemiklerde ve eklemlerde ve eklemlerin bağları olan sinirlerde ağrılar ortaya çıkar.

Altıncı bölümde dört derecenin gerçekleştiği dört vakitte ortaya çıkan belirtiler anlatılmaktadır. Bu belirtiler başlangıçta yorgunluk hissetme, ağırlık, üşenmedir. Daha sonra daha çok gündüzleri şiddetli eklem ağrıları ortaya çıkar ve geceleri de bu ağrı görülür. Daha sonra sebepsiz yere dertlenme ve keder hastalığı ortaya çıkar. Daha sonra erkeklerde ve kadınlarda sperm akıntısı meydana gelir. Daha sonra kasıkta hıyarcık ortaya çıkar. Son olarak ise kadın ve erkeğin üreme organlarında darı büyüklüğünde yaralar ortaya çıkar.

Yedinci bölümde hastalık şiddetlendiğinde ortaya çıkan belirtiler anlatılmaktadır. Bu hastalığın asıl maddesi zehir ve kokuşma olup karaciğerde ortaya çıktığı için buradan bütün bedene bu zehir yayılır. Ayrıca saç, sakal ve kirpikler dökülmeye başlar ve bazı kişilerin gövdesinde

kabuklu yaralar meydana gelir. Bu yaralar irinli veya irinsiz olabilir. İncik ve kol kemiğinde ise verem hâsıl olur ve kemiği çürütmeye başlar.

Sekizinci bölümde hastalığın son evresinde gerçekleşen belirtiler anlatılmaktadır. Daha önce çıkmış olan yaralar bütün vücuda yayılır ve kemikleri çürütmeye başlar. Bu evrede hasta şiddetli vereme yakalanır. Hatta bu hasta ile uğraşan kişilere bile bu evrede iken hastalık bulaşabilir ki müellif burada hastalığın bulaştığı bir hekimin başından geçen olayı örnek olarak vermiştir.

Dokuzuncu bölümde hastalığa tanı koymada gecikilmiş ise yapılacak uygulamalar anlatılmaktadır. Bu durumda eğer hastanın sakalı, kirpiği ve kaşları dökülmüş ve bundan başka bir belirti ortaya çıkmamış ise tedavi edilmesi kolaydır; fakat kasıkta ve cinsel organda olan yaralar eski ise tedavi edilmesi zordur; çünkü bu yaraların eski olması, hastalığa sebep olan zehrin karaciğerden bütün vücuda yayıldığı ve bütün vücudu zehirlediği anlamına gelmektedir.

Onuncu bölümde hastalığın tedavisi kısa bir şekilde anlatılmıştır. Hastalığın asıl sebebi vücutta meydana gelen gizli ve şiddetli bir zehir olduğu için öncelikle karaciğere tesir eden bu zehrin etkisini yok edecek panzehir verilmesi gerekmektedir; fakat bu panzehirin bilgili bir tabibin gözetimi altında uygulanması gerekmektedir. Eğer bilgili bir doktor gözetiminde uygulanmazsa iki yönden mahzuru vardır ki birincisi iç organlara büyük zarar verilebilir. İkincisi ise şiddetli ateşe sebep olabilir. Tedavide öncelikle hastada kan belirtileri varsa rahatlatıcı ishalden sonra kan alınır. Daha sonra üstün gelen karışım müşhil ile verilir. Sonra panzehir verilir. Bu esnada beyinde ve kalpte olan gücün korunması gerekir. Son olarak eğer belirtiler çok kuvvetli ise hastalığın giderilmesi için asıl hastalığın giderilmesine değil belirtilerin giderilmesine gayret etmek gerekir.

On birinci bölümde hastalığın tedavisi ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Bu bölümde hastalığın tedavisinde kullanılacak ilaçların karışımlarının

tarifi verilmiştir. Bunların hangi dozda ve ne şekilde uygulanacağı ayrıntısıyla anlatılmıştır.

On ikinci bölümde bu hastalığın tedavisinde kullanılan *palusentu* denilen ağacın doğası, içeriği, özellikleri ve kaynatılmasının yöntemi anlatılmaktadır. Bölümde bu ağaç ayrıntısıyla ve tüm yönleriyle anlatılmaktadır. *Palusentu*, Türkçe *peygamber ağacı* denilen bitkidir. Hastalıkta bu ağaçtan yapılan ilaçların farklı oranları vardır. Ağacın özellikleri verildikten sonra bu farklı oranlar da sırasıyla verilmektedir.

On üçüncü bölümde *siparine* denilen bitkinin özellikleri, yapısı ve kaynatılmasının yöntemi anlatılmaktadır. Bu ağacın nerede bulunduğu, hangi özelliklere sahip olduğu, hastalığa hangi özelliklerinden dolayı iyi geldiği anlatılmaktadır. Daha sonra bu ağacın kaynatılmasında izlenen yöntem ve tarifler bulunmaktadır.

On dördüncü bölümde *çöpçini* denilen bitkinin özellikleri, yapısı ve kaynatılma şekli anlatılmaktadır. Bu bitkinin özellikleri ayrıntısıyla verildikten sonra Frengi hastalığında hangi oranlarla nasıl bir karışım hazırlanması gerektiği anlatılmaktadır.

On beşinci bölümde *sasafras* denilen bitkinin özellikleri, yapısı ve faydaları anlatılmaktadır.

On altıncı bölümde Frengi hastalığında panzehir olarak yukarıda sayılan dört bitkinin birbirleriyle karıştırıldıklarında ortaya çıkan faydalar anlatılmaktadır. Bu bölümde bu karışımların ölçüleri ve oranları verilmiş ve bunların hastalığın hangi safhasında ve hastanın hangi hâllerde olduğunda kullanılması gerektiği ayrıntılı bir şekilde yer almıştır.

On yedinci bölümde bu hastalıkta kullanılan devaların uygulama şekli anlatılmaktadır. On altıncı bölümde hazırlanan karışımların hangi zamanlarda uygulanacağı, ne şekilde ve hangi dozda uygulanacağı, hangi şartlarda uygulanacağı anlatılmaktadır.

On sekizinci bölümde bu hastalıkta kullanılan *cıva yağı*nın niteliği ve diğer özellikleri anlatılmaktadır. Eğer yukarıda adı geçen dört bitki ile

yapılar karışımlar fayda vermez ise hastalığı tedavi etmek için cıva yağına başvurulmaktadır. Nitekim daha önce bu uygulama yapılmış ve çok hastanın sağlığına kavuştuğu görülmüştür. Burada cıvanın yapısıyla ilgili hekimler arasında meydana gelen fikir ayrılığı anlatılmıştır. Hekimler cıvanın yapısıyla ilgili ikiye ayrılmışlardır. Birinci grup cıvanın sıcak-yaş, ikinci grup ise soğuk-yaş özellikte olduğunu savunmuşlardır. Sonuç olarak sıcak özellikte olduğunu savunanlar haklı çıkmıştır. Bu özellikten hareketle cıvanın hastalığın tedavisinde nasıl uygulanması gerektiği de ortaya konulmuştur.

On dokuzuncu bölümde cıvanın Frengi hastalığına yararı panzehir olması yönüyle mi olduğu yoksa özellikle kendi etkisiyle mi olduğu hakkında çıkan tartışma anlatılmaktadır. Bu konuda Batılı hekimlerin görüşlerine sıkça yer verilmiştir.

Yirminci bölümde cıva yağı sürülmeden önce uygulanması gereken şartlar anlatılmaktadır.

Yirmi birinci bölümde cıva yağı sürüldükten sonra uygulanması gereken şartlar anlatılmaktadır. Bu şartlarda uyulması gereken ölçüler ve sıra verilmiştir. Ortaya çıkabilecek yeni durumlara karşı uygulanması gereken tedavi yöntemi anlatılmıştır.

Yirmi ikinci bölümde yukarıda hazırlanmış olan yağların insan bedeninde sürülecek yerleri anlatılmaktadır. Bu yağ sürülürken ortaya çıkacak yeni gelişmelere göre uygulanacak tedaviler de bu bölümde yer almaktadır.

Yirmi üçüncü bölümde cıva yağı sürüldükten sonra uygulanması gereken şartlar anlatılmaktadır. Bu bölümde cıva yağının vücutta oluşturduğu etkiyi azaltmak için yapılan karışımlar ve bunların hangi ölçülerde ve ne şekilde uygulanacağı anlatılmaktadır. Ayrıca bölümde cıvanın özellikleri anlatılmış ve bundan yola çıkarak cıvanın vücuttan nasıl atılacağı ayrıntısıyla anlatılmıştır.

Yirmi dördüncü bölümde bu hastalık tedavi edilirken dikkat edilmesi gereken altı şart açıklanmıştır. Bunlar, hastanın mekânı sıcak olmalı.

Vücudunun gözenekleri kapanıp tere engel olmamalı. Mekân hastanın çok sıkılacağı kadar da sıcak olmamalı. Terledikten sonra hastanın giysileri değiştirilmeli ve tavuk veya piliç kebabı yedirilmeli. Eğer hastanın iştahı bunları kabul etmez ise keklik veya çil çorbası içirilmelidir.

Yirmi beşinci bölümde bu hastalıkta ortaya çıkan belirtilerin tedavisi anlatılmaktadır; çünkü belirtiler kalkmadan hastalık ortadan kalkmaz. Müellif bu bölümde belirtileri tek tek saymış ve her bir belirtinin tedavisi için gerekli olan ilaçların yapımını anlatmış ve bu ilaçların hastaya hangi ölçülerde ve ne şekilde uygulanacağını ifade etmiştir.

1.3. Dil ve Üslup

Maraz-ı Efrenc Risālesi'nin istinsah dönemi 17. yüzyıldır. Eser dönem olarak Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde yer almaktadır; ancak bu döneme göre Eski Anadolu Türkçesinden miras kalan arkaik (eskicil) unsurlar da metinde az da olsa yer almaktadır. [70a/11] “*Bu marazda mu‘arriķ olan (11) edviyenüñ her **ķankısı** virilür ise marizüñ kuvāsınuñ (12) taħammüline göre müşhil-i hafif virilmek lâzımdur.*” didiler. cümlesinde “ķankısı” kelimesi buna örnektir.

Kelimelerde genel olarak düzlük-yuvarlaklık uyumu olmakla birlikte bu durumun istisnaları da bulunmaktadır. [57b/03]“*Ve vālidesi (04) tarafından semmüñ te’sirinüñ sebebi budur ki anuñ daķı (05) nuḫfesi fāsıd olduğından mā‘adā raħimde ceninüñ (06) **gızālenicek** gızası dem-i fāsidden olmağla andan (07) hāşıl olan veledede daķı sirāyet idüp a‘rāz-ı rediyye (08) zuhūr eyler.*” cümlesinde “gızālenicek” kelimesi buna örnektir.

Eserde çokluk ekinin kullanılmasıyla ilgili Klasik Osmanlı Türkçesinden farklı olarak sayılardan ve belgisiz sıfatlardan sonra gelen isimlere de çokluk eki getirilmiştir. [51b/12] “*İspanya keferesi gemilerinden **birkaç gemiler** mağrib tarafında (13) vāķi Hind iķlīmi ki el‘ān yeñi dünyā ta‘bīr olunur (14) ol vilāyete varup bir tarafını feth eylediler.*” cümlesinde “birkaç gemiler” tamlaması [80b/09] “*Ve **iki toprak bardaklara** siparine (10) şuyı koyup ağızlarını muħkem kapayup taħammül olunıcaķ (11)*

mertebe-i harāreti var iken yorğan altından buğ vireler.” cümlesinde ise “iki toprak bardaklara” ifadesi bu yargıya örnek olarak gösterilebilir.

Eserin cümle kuruluşu genellikle iki türdür. Birincisi daha çok “ve, veya, veyahut” gibi bağlaçlarla oluşturulan uzun cümlelerdir. Bu bağlaçlarla oluşturulan uzun cümleler ise zannedilenin aksine anlam yönünden herhangi bir kapalılık arz etmemektedir. Aksine anlam gayet açıktır. Bunun sebebi eserin bir tıp metni olması ve yanlış anlaşılmalara mahal bırakmaması gerektiğindedir. “*Ve ba’zılar (16) bir a’yā müşāhede ider ki harekete ve sâ’ir ef’āle iqbāli (17) olmaz. Ve ba’zılara nādiren müfriṭ ve sukūṭ-ı şehvet ve seher-i (18) müfriṭ ve bilā-sebeb ḥavf ve ğam u ğazab ‘ārız olur. (19) Ve ba’zılara nādiren ḥummā gibi harāret ‘ārız olur. [53b/01] Ve ba’zıların saç ve şakalı ve kirpigi ve kaşları dökülür. (02) Ve ba’zıların erbiyesinde ya’nī uyluğunun nihāyetinde kaşık (03) didükleri maḥalde ḥıyāreḳ didükleri verem zuhūr eyler (04) ve gāhice müteḥallil olur ve gāhice erin bağlar ve gāhī (05) şalābetlenür. Ve ba’zıların uçları ve tabanı içleri (06) çatlar ve çatlayan yerün derisi kalun olur. ve ba’zıların (07) tırtıkları düşer. Ve nisānuñ fercinde ricālün maḳ’adında (08) ḥorūs ibigine müşābih bir laḥm-ı zā’id zāhir olur. Ve ricāl (09) ve nisānuñ mecrā-yı bevllerinden kerihü’r-rāyiḥa veyā rāyiḥasız (10) nuṭfe-i insāna müşābih bir ruṭubet-i fāsıde cārī olur ki (11) ‘avām-ı nās bel sovuḳlığı ta’bīr iderler. Ve bir mertebe veca’-i (12) şedīd ile cārī olur ki mecrā-yı bevli qarḥa ider (13) ve laḥm-ı zā’id ḥāşıl olur. Ve bu maraz aşḥābınınuñ tabī’atları (14) dā’imā ḳabz üzere olur. Ve birazları yābis ve sümük (15) gibi olur ve ruṭubet-i lezce ile maḥlūt çıkar. Ve eger (16) ḳaşd olunsa sümük gibi müte’affinden cārī olur. (17) Ve ḳarūreleri ğalīz ve yağlu şeklinde olur ve (18) ba’zılarda ğalīz olur ve ḥummāsız ḥumret üzere olur.” Bu cümleler birinci türden anlatıma örnek olarak gösterilebilir. Anlatım tarzının ikincisi ise kısa, net ve canlı cümlelerdir. Bu cümleler çoğunlukla ilaç tariflerinde, hastalığın tedavisi esnasında yapılan uygulamaların tarifinde ve özet yapılan yerlerde kullanılmıştır. Bu konuların anlatımında kısa cümlelerin kullanılması daha çok emir veya istek kipi çekimi şeklinde olmuştur. Yine bu tarz anlatımda daha çok cümle başı edatı olarak *ba’de* kullanılmıştır. “[88b/01] Eger ḳuvā-*

yı marīz vasatū'l-hāl ise evvelā dirsekden (02) belūne varınca tılā ideler. Ba'de diz gözinden topuğa (03) varınca süreler. Ve eger kuvā-yı marīz kavī ise cigere (04) muhāzī olan kaşığa ve arkada olan oñurgaya (05) sürüle; ammā faķīr-i pūr-takşīr oñurgaya sürülmesini (06) ma'ķūl görmem. Ķalupiv heķīm böyle ihtiyār eyledi: (07) "Elden başlayup dirsege varınca süreler. Ba'de (08) bütün arkaya süreler." didi. Ve heķīm Senertus (09) "Yağ tılā olunduğda ayaklardan başlayalar. Ba'de yu- (10) karıya süreler." didi. Ve bu yağlar ısıcaķ mekānda ve (11) aç ķarna sürüle." İkinci tür anlatıma örnek olarak bu cümleler gösterilebilir.

1.4. Yazım Özellikleri

1.4.1. Ünlülerin Yazımı

1.4.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı

/a/ ünlüsü genel olarak ön seste elif (ا) ve medli elif (آ) ile yazılmıştır. İç seste elif (ا) ile yazılmıştır. Son seste ise elif (ا) veya güzel he (ه) ile yazılmıştır. اچ aç (88a/07), آفت āfet (62b/17), اقصانداق aķ şandal (101b/14), cilā جلا (75b/04).

1.4.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı

/e/ ünlüsü ön seste elif (ا) ile yazılmıştır. İç seste bu harf kullanılmamıştır. Son seste ise güzel h (ه) ile gösterilmiştir. Elli اللى (101b/18), evride اوریده (55b/18).

1.4.1.3. /ı, i/ Ünlülerinin Yazımı

/ı, i/ ünlüleri için ön seste elif-ye (ای) kullanılmıştır. İç seste sadece (ی) harfi ile gösterilmiştir. Son seste ise yine sadece ye (ی) harfi ile gösterilmiştir. İçdügi ایچدی (57a/10), ikinci ایکینجی (50b/06).

1.4.1.4. /o, ö, u, ü/ Ünlülerinin Yazımı

/o, ö, u, ü/ ünlüleri için ön seste elif-vav (او) harfleri kullanılmıştır. İç seste bu ünlüler vav (و) ile gösterilmiştir. Son seste ise bu sesler yine vav (و) harfi ile gösterilmiştir. Olan اولان (50b/07), omuz اوموز (60b/12), palusentü پالوسنطو (100a/03).

1.4.2. Ünsüzlerin Yazımı

1.4.2.1. /c-ç/ Ünsüzlerinin Yazımı

Bünyesinde /ç/ ünsüzü bulunduran kelimeler cim (ج) harfi ve çim (چ) harfi ile gösterilmiştir. Bu kullanımın herhangi bir kuralı yoktur. *Çatlar* جاتلار (53b/06), *çıkmaq* چيقمق (100a/01)

1.4.2.2. /g/ Ünsüzünün Yazımı

/g/ ünsüzü ince sıradan kelimelerde kef (ك) harfi ile, kalın sıradan kelimelerde ise gayın (غ) harfi ile gösterilmiştir. *Çöke* چوكه (98b/18), *gurüş* غروش (57a/10).

1.4.2.3. /k/ Ünsüzünün Yazımı

/k/ ünsüzü ince sıradan kelimelerde kef (ك) harfi ile, kalın sıradan kelimelerde ise kaf (ق) harfi ile gösterilmiştir. *Karşular* قارشولار (72b/03), *keçe* كچه (80b/12).

1.4.2.4. /ñ/ Ünsüzünün Yazımı

/ñ/ ünsüzü kef (ك) harfi ile gösterilmiştir. *Şoñra* صوكره (55a/10), *oñurğa* اوکورغه (71b/09).

1.4.2.5. /p/ Ünsüzünün Yazımı

/p/ ünsüzü, gerindium eki (-up/-üp) olarak kullanıldığında be (ب) harfi ile yazılmıştır. Bu görevde olmayan /p/, pe (پ) harfi ile yazılmıştır. *Poşa* پوصه (98b/18), *gidüp* كيدوب (69a/02).

1.4.2.6. /s/ Ünsüzünün Yazımı

/s/ ünsüzü ince sıradan kelimelerde sin (س) harfi ile, kalın sıradan kelimelerde ise sad (ص) harfi ile yazılmıştır. Alıntı kelimelerde ise peltek se (ث) kullanımı da vardır. *şandal* صاندال (66b/12), *sebeb* سبب (77b/02), *sānī* ثانی (68a/10).

1.4.2.7. /t/ Ünsüzünün Yazımı

/t/ ünsüzü ince sıradan kelimelerde te (ت) harfi ile, kalın sıradan kelimelerde ise tı (ط) harfi ile yazılmıştır. *taş* طاش (100b/03), *terlemek* ترلمك (79b/04).

1.5. Ses Bilgisi

1.5.1. Ünlüler İle İlgili Ses Olayları

1.5.1.1. Ünlü Değişmesi (é > i)

Eski Türkçede ilk hecede bulunan kapalı e (é) sesi Eski Anadolu Türkçesinde /i/ ye dönüşmüştür. Bu hususiyet Osmanlı Türkçesinde de kendini göstermektedir. İlk hece ünlüsü kapalı e (é) olan bazı kelimelerdeki bu ses /i/ ye dönüşmüştür. *gice* (53a/07), *virilir* (55a/19), *dinilir* (55a/18).

1.5.1.2. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

Vurgusuz olan orta hece, kelime ünlü ile başlayan bir ek aldığında düşmesidir. Metinde örnekleri görülmektedir. *alnında* (58a/17), *burnundan* (80b/19), *gögsünde* (52a/16).

1.5.1.3. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metinde kalınlık-incecik uyumu vardır. Sadece bir kelime bu kurala uymamaktadır. *Silinmek* (56b/10), *virilmek* (64a/17), *otuz* (101b/06), *gızālenicek* (57b/06).

1.5.1.4. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

1.5.1.4.1. Kelimelerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Metinde kullanılan kelimeler düzlük-yuvarlaklık uyumu açısından genel bir kurala uymamaktadır. Kelimelerin çoğu bu kurala uysa da bu kurala uymayan kelimeler de mevcuttur. *burın* (54a/03), *çürük* (61a/18), *dörpi* (67b/19), *örti* (80b/17), *şaru* (89a/01), *soğılcan* (100b/06).

1.5.1.4.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Girmeyen Ekler

/-Up/ Zarf-fiil Eki: *cem idüp* (92b/02), *medh eyleyüp* (74b/01), *‘arız olup* (68b/08).

/-Ur/ Geniş Zaman Eki: *bāliġ olur* (82b/18), *güç gelür* (78b/01) *cā'iz görürler* (93a/10).

/-DUr/ Faktitif Eki: *düzdürüp* (89b/17), *indürüp* (94b/15), *istifrāġ etdürür* (85a/08).

/-DUr/ Bildirme Eki: *bedih̄idür* (69a/16), *degildür* (100b/13), *gibidür* (56a/02)

/-Uñ/-nUñ/ İlgi Hâli Eki: *beden-i insānuñ* (85b/01), *ķuvānuñ* (65a/10), *nisānuñ* (53b/07)

/-dUm/-dUK/ Görülen Geçmiş Zaman 1. Teklik ve Çoklu Şahıs Eki: *şıkıldum* (81a/02), *bayıldum* (81a/02),

/-İ/ İyelik 3. Teklik Şahıs Eki: *üçünci* (50b/07), *dördünci* (56a/02), *toķuzuncı* (61a/19)

/-sİ/ İyelik 3. Teklik Şahıs Eki: *eyüsi* (72a/09), *şarusı* (89a/01), *yaķustı* (90a/16)

/-dİK/ Sıfat-Fiil Eki: *sürüldiġi* (89b/15), *içdüġi* (57a/10), *eylemedüġinden* (69a/11), *etdüġinden* (82b/04), *ķüridüġi* (54a/06), *düşdüġi* (54a/06), *içildiġi* (66b/05), *didüġi* (67b/03), *terlemedüġi* (78b/11), *oldüġi* (92b/15).

1.5.1.4.3. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Girmiş Ekler

Aşağıdaki ek Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunu hususunda ikili kullanım göstermektedir. Bu ekin hem Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna girmiş hâli hem de Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna girmemiş hâli metinde görülmektedir.

/-İİ/ İsimden İsim Yapım Eki: *zamġlı* (52b/19), *ġārīķūnlu* (66b/03), *şırlı* (75a/10), *efyūnlu* (100a/14), *ķapaklu* (101b/08), *yaġlu* (53b/17), *ķabuķlu* (60a/04), *zamķlu* (97b/09)

1.5.2. Ünsüzler İle İlgili Ses Olayları

1.5.2.1. Sedalılaşıma

Sert ünsüzle biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde kelime sonundaki sert ünsüzde sedalılaşıma görülmektedir. *Virdiġinden* (69b/13), *eyledüġi* (57a/05), *ķadır uşāġı* (97a/04).

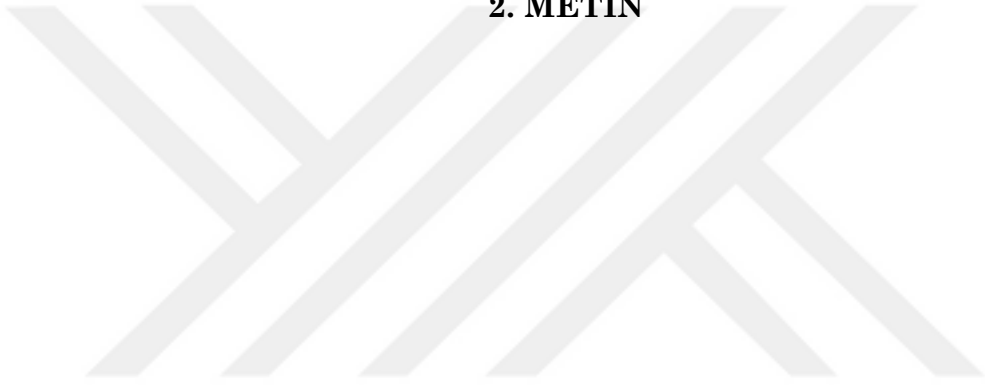
1.5.2.2. Sedasızlaşma

Sedasızlaşma metinde görülmemekte, ekler bu kurala aykırı olarak getirilmektedir. Ancak bu hususta imla kurallarının etkisi göz ardı edilmemelidir. *Dirsekden* (88b/01), *hafîfdür* (74a/12), *hâletde* (89a/16).

1.5.2.4. /k-ğ/ Değişmesi

Eski Türkçede kelime içinde ve sonundaki /k/ lerin Eski Anadolu Türkçesinde çoğunlukla /ğ/ ye dönüşmesi, Osmanlı Türkçesinde ise sınırlı sayıda kalmasından dolayı metinde de bu ses olayına az sayıda örnek vardır. Ayrıca arkaik unsur olarak bu sesin muhafaza edildiği kelimeler de bulunmaktadır. *Kanğı* (70a/11), *dahı* (100a/02).

2. METİN

Bismillāhi'r-rahmani'r-rahīm

[50b/01] Elḥamdulillāhi rabbi'l-‘ālemīn veş-şalātū ve’s-selāmu ‘alā (02) seyyidinā Muḥammedin ve ‘alā ālihi ve eşḥābihi ecma‘īn ve ba‘de. (03) Risāle-i ḡalişeye marāz-ı efrenc risālesi tesmiye (04) olunup yigirmi beş faşıl üzere tertīb olundu. (05) Evvelki faşıl, marāz-ı efrencüñ vech-i tesmiyesi beyānındadır. (06) İkinci faşıl, Freng marāzınuñ a‘rāzı beyānındadır. (07) Üçüncü faşıl, bu marāzıñ ṭabī‘atında olan iḥtilāfāt (08) beyānındadır. Dördüncü faşıl, bu marāzun esbābı ve keyfiyyet-i (09) sirāyeti beyānındadır. Beşinci faşıl, bu ‘illetüñ derecātı (10) beyānındadır. Altıncı faşıl, bu marāzda evḳāt-ı erba‘a (11) vāқи‘ olan ‘alā‘im beyānındadır. Yedinci faşıl, bu marāzda (12) vaḳt-i tezeyyüdde zāhir olan a‘rāz beyānındadır. Sekizinci (13) faşıl, vaḳt-i müntehāda vāқи‘ olan a‘rāz beyānındadır. (14) Toḳuzuncı faşıl, bu marāzıñ teḳaddümetü'l-ma‘rifesi beyānındadır. [51a/01] Onuncı faşıl, bu arāzıñ icmālen mu‘ālecesi beyānındadır. (02) On birinci faşıl, bu marāzıñ tafşīlen mu‘ālecesi beyānındadır. (03) On ikinci faşıl, palusenṭu didikleri ağacıñ ṭabī‘atı (04) ve māhiyyeti ve ḥāşşası ve keyfiyyet-i ṭabḥı beyānındadır. On (05) üçüncü faşıl, siparine māhiyyeti ve ṭabī‘atı ve keyfiyyet-i ṭabḥı (06) ve ḥavāşşı beyānındadır. On dördüncü faşıl, çüb çīnīnūñ (07) māhiyyeti ve ḥavāşşı ve ṭabī‘atı beyānındadır. On beşinci faşıl, (08) şaşafraşuñ māhiyyeti ve ṭabī‘atı ve menāfi‘i beyānındadır. (09) On altıncı faşıl, marāz-ı efrencde pād-zehr maḳāmında müsta‘mel (10) olan edviye-i erba‘anuñ birbirleriyle terkīb olunduḳda (11) ḥāşıl olan fevā‘id beyānındadır. On yedinci faşıl, bu marāzda (12) müsta‘mel olan edviyenüñ keyfiyyet-i isti‘māli beyānındadır. (13) On sekizinci faşıl, bu marāzda müsta‘mel olan dühn-i zībaḳuñ (14) keyfiyyeti ve sā‘ir ef‘āli beyānındadır. On toḳuzuncı faşıl, (15) dühn-i zībaḳuñ marāz-ı efrence nefi ‘alāḳavl pād-zehriyyet ile (16) ve ‘alāḳavl bi'l-ḥāşşa iḥtilāf üzere oldıḳı beyānındadır. (17) Yigirminci faşıl, dühn-i zībaḳ ṭilā olunmazdan maḳdem lāzım (18) olan şürūṭ beyānındadır. Yigirmi birinci faşıl, dühn-i (19) zībaḳuñ keyfiyyet-i ‘amelinde olan şartlar beyānındadır. Yigirmi ikinci [51b/01] faşıl, dühn-i zībaḳuñ beden-i insānda ṭilā olıncaḳ maḥalleri (02) beyānındadır. Yigirmi üçüncü faşıl, dühn-i zībaḳ ṭilā olunduḳda (03) lāzım gelen şürūṭ

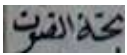
beyānındadır. Yigirmi dördüncü faşıl, (04) bu marazda esbāb-ı sitte-i zarūriyyenüñ tedbiri beyā- (05) nındadır. Yigirmi beşinci faşıl, bu marazda zāhir olan (06) a'rāzuñ mu'ālecesi beyānındadır.

Evvelki faşıl: Bu (07) maraza Freng marazı tesmiye olunmasının vechi ve (08) keyfiyyet-i zuhūrını eṭibbā-yı Laṭin müte'aḥḥirlerinden Senertus (09) ḥekīm bu vechile beyān eylemişdür ki Ḥazret-i 'Īsā (10) şalavātullāhi 'alā nebiyyinā ve 'aleyh ḥazretlerinüñ tārīḥ-i vilā- (11) detlerinden biñ dört yüz toḫsan üç tārīḥinde (12) İspanya keferesi gemilerinden birkaç gemiler maḡrib ṭarafında (13) vāḳi' Hind iḳlīmi ki el'ān yeñi dünyā ta'bīr olunur (14) ol vilāyete varup bir ṭarafını fetḥ eylediler. Bu marazı (15) ibtidā ol vilāyetde gördiler ve bu maraza mübtelā olmaduḡ (16) bir ādem görmediler. Ve niçe zamān anda meḳş eylediler ve (17) vilāyetlerine bu maraz ile ma'an 'avdet eylediler. Ba'de (18) Fransa ve Felemenk gemileri daḡı ol vilāyete varup 'avdetlerinde (19) anlar daḡı bu maraz ile 'avdet eylediler. Ḥuşūşān ol [52a/01] diyārda ziyāde meḳş idüp germü'l-feth eyleyenlere intifā'-i (02) mālīyeden ziyāde intifā'-i bedeniyyeden bu 'illete mālīk (03) oldılar. İmdi bu maraz zıkr olunan ṭāife-i şelāşeye (04) işābet idüp ve ibtidā anlarda zuhūr itmekle bu 'illetüñ (05) tesmiyesini birbirine nisbet eyleyüp İspanya ve (06) Fransa ve Felemenk marazı tesmiye eylediler. İlelān Fransa (07) marazı dinilmek ile şöhreti ziyādedür; ammā bizim diyārımızda (08) Freng marazı dinilmek ile meşhūrdur.

İkinci faşıl: Bu (09) 'illetüñ a'rāzı beyānındadır. Bu marazı evvelā teşḫīş (10) ve ta'yīn eyleyenler ḥükemā-yı Laṭinüñ müte'aḥḥirlerinden Frekaştor (11) ve Anṭon Benüvinü nām ṭabīblerdür. Bu 'illete mübtelā olanlar (12) tedbīr ve tecrübe eyledikleri marazda vāḳi' olan a'rāz-ı (13) muḥtelifeyi zabṭ eyleyüp ba'de't-tecrübe müte'affin oldukları (14) 'alā'imi bu güne ḥikāyet eylediler ki ekşeriyā bu 'illete mübtelā (15) olanların a'zā-yı tenāsülde evvelā beşürāt zuhūr eyler. (16) Ve ba'zılarının alnında ve şaḡalı arasında ve gögsünde ve (17) ḳollarında veyāḥūd şedḡānında(?) ya'nī şefelerüñ nihāyetinüñ (18) bir ṭarafında veyāḥūd iki ṭarafında beşreler olmaḡdur. Ve gāḥice (19) cemī'-i bedende beşürāt zāhir olmaḡdur. Ve

ba'zılarda zāhir [52b/01] olan beşūrāt şekilde ba'zı çıban gibi olur ve (02) ve üsti kabuqlanur ve rengi humret ile kemūdete mā'il olur. (03) Ve üstinde olan kabuqları kalkduğında altında nāşūrlı (04) et görünür. Ve ba'zısınıñ kabuğı düşdükte şadīd (05) gibi kerīhū'r-rāyiḥa bir ruṭūbet-i fāsīde akar. Ba'zılar cildinde (06) bir teferruḡ-ı ittişāl ḥāşıl olur ki cildin yukarı şişmez; (07) ancak cilde yayılır tozlu balgama müşābih bir yaşşı yara (08) zāhir olur. Ve üzerinde palıḡ pulı gibi kabuğı olur (09) ve pulların altında kerīhū'r-rāyiḥa ruṭūbet seyelān ider. (10) Ve ba'zısından kan akar ve ba'zısından aşlā bir şey' (11) aḡmaz ḡurı hikke gibi olur. Ve ekşeriyā pullarının rengi (12) kemūdet üzere olur ve ba'zılarda beyāz daḡı olur. (13) Ve gāhīce nezle-i ḥādde nāzil olur. Boḡaza inerse (14) yara ider ve lehāta inerse ya'nī boḡazda olan küçük (15) dile inerse çüriyüp düşer ve eger burına inerse⁷ anı daḡı çüridür ve göze inerse emrāz-ı (16) muḡtelife-i rediyye zuhūr ider. Ve ba'zıların 'izāmında (17) ḡuşūsan 'izām-ı sā'idinde ve 'izām-ı sākında ya'nī (18) ḡol kemüğünde ve incik ta'bīr olunan kemükde evrām-ı bāride (19) zuhūr ider. Eṭibbā-yı Laṭin ḡoma ta'bīr iderler. Zamḡlı [53a/01] verem dimekdür. F'il-vāḡi' açılduḡda verem-i mezbūruñ (02) içinden zamḡa müşābih sümük gibi ḡılt-ı ḡalīz ü fāsīd (03) zāhir olur. Ve bu veremüñ miḡdārı ḡaz yımırtaş (04) ḡadar ve daḡı ziyāde olmaḡ cā'izdür. Ve ba'zıların ḡolında (05) ve dizinde nāşūr biter oñulmaz yaralar olur. Āḡir-i 'ömre dek (06) münfekk olmaz. Ve ba'zılara veca'-i mefāşıl şeklinde bir (07) veca'-i şedīd 'arız olur ve gicelerde daḡı ziyāde (08) olur. Ve bu veca'-i mefāşıla maḡşūş degildür belki (09) nefis-i 'izāmında ve ayakda ve ḡollarda ve kürekde ve arḡada (10) ve başda ve alında daḡı olmaḡ cā'izdür; zīrā 'inde'l-eṭibbā (11) veca'-i mefāşıl ta'bīr olunan veca' ancak mefāşıla (12) maḡşūşdur; ammā marāz-ı efrenc sebebi ile 'arız olan (13) veca'-i nefis-i 'izāmuñ içindedür. Ve bu veca' daḡı ba'zılarda (14) beşūrāt ile ma'an ve ba'zılarda beşūrātsız daḡı olur. (15) Ve ba'zıların bedenine şıḡlet-i 'azīme 'arız olur. Ve ba'zılar (16) bir a'yā müşāhede ider ki ḡarekete ve sā'ir ef'āle iḡbāli (17) olmaz. Ve ba'zılara nādiren müfriṭ ve suḡūṭ-ı şehvet ve seher-i (18) müfriṭ ve bilā-sebeb ḡavf ve ḡam u ḡazab 'arız olur. (19) Ve ba'zılara

⁷ "çüriyüp düşer ve eger burına inerse" ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

nādiren ḥummā gibi ḥarāret ‘arız olur. [53b/01] Ve ba‘zıların saç ve şakalı ve kirpigi ve kaşları dökülür. (02) Ve ba‘zıların erbiyesinde ya‘nî uyluğunuñ nihāyetinde kaşık (03) didükleri maḥalde ḥıyāreḳ didükleri verem zuhūr eyler (04) ve gāhice müteḥallil olur ve gāhice eriñ bağlar ve gāhī (05) şalābetlenür. Ve ba‘zıların uçları ve ṭabanı içleri (06) çatlar ve çatlayan yerüñ derisi ḳaluñ olur. Ve ba‘zıların (07) ṭırtıkları düşer. Ve nisānuñ fercinde ricālüñ maḳ‘adında (08) ḥorūs ibigine müşābih bir laḥm-ı zā‘id zāhir olur. Ve ricāl (09) ve nisānuñ mecrā-yı bevllerinden kerīhü’r-rāyiḥa veyā rāyiḥasız (10) nuṭfe-i insāna müşābih bir ruṭūbet-i fāsıde cārī olur ki (11) ‘avām-ı nās bel sovuḳlığı ta‘bīr iderler. Ve bir mertebe veca‘-i (12) şedīd ile cārī olur ki mecrā-yı bevli ḳarḥa ider (13) ve laḥm-ı zā‘id ḥāşıl olur. Ve bu marāz aşḥābınıñ ṭabī‘atları (14) dā‘imā ḳabz üzere olur. Ve birazları yābis ve sümük (15) gibi olur ve ruṭūbet-i lezce ile maḥlūṭ çıkar. Ve eger (16) kaş olursa sümük gibi müte‘affinden cārī olur. (17) Ve ḳarūreleri ḡalīz ve yağlı şeklinde olur ve (18) ba‘zılarda ḡalīz olur ve ḥummāsız ḥumret üzere olur. (19) Ma‘lūm ola ki bu marāz zāhir-i bedende olduğu gibi [54a/01] bāṭın-ı bedende daḫı zuhūr ider. Ṭabībān-ı mezbūrān: (02) “Teşriḥde, a‘zā-yı bāṭınıyyede beşūrāt olduğını müşāhede (03) eyledük.” didiler. “Ve ağızda ve boğazda ve burın içinde (04) ve ‘avret yerinde beşūrāt zuhūr eyler.” didiler. “Bu‘d-ı zamān (05) ākile marāzına intıḳāl idüp dimāğda olan kemükler ve ḳafa (06) kemükleri ve burın kemükleri ve lehātuñ çüridigi ve düşdüğini (07) gördük.” didiler. “Ve bu marāz sebebi ile lehātuñ eti çürüyüp (08) ve burın kemügi daḫı çürüyüp marīze (09) ‘arız olduğını müşāhede eyledük.” didiler. Ma‘lūm ola ki (10) zıkr olunan a‘rāz-ı muḥtelifenüñ cümlesi bir marīzde (11) bulunmaḳ lāzım degıldür. Ba‘zısı bulunmaḳ teşḫīş ve ta‘yīne (12) kāfīdür. Zīrā bu ‘illette zıkr olunan a‘rāzuñ ba‘zı- (13) sı marāzuñ ibtidāsında ve ba‘zısı vaḳt-i tezeyyüdde ve (14) derecāt-ı erba‘anuñ her yerlerinde zāhir olsa gerekdür. İn- (15) şāallāhu te‘ālā maḥallinde beyān olunur.

Üçüncü faşıl: Bu marāzuñ (16) ṭabī‘atında olan iḥtilāfāt beyānındadır. Ma‘lūm ola ki (17) ba‘zılar bu marāzuñ ṭabī‘atı ḥār olmasına zāhib olup (18) didiler ki “Eger ḥār olmasa zıkr olunan ḳarḥalar zuhūr (19)

itmez idi ve nāzil olan nezleden boğaz yara olup **[54b/01]** lehāt sākıt ve ‘iẓām müte‘affin olmaz idi.” didiler. (02) Ve ba‘zılar bārid olmasına zāhib olup didiler ki (03) “Eger bārid olmayaydı ḥarāretsiz goma ta‘bīr olunan (04) evrām-ı bāride ve veca‘-i mefāşıl müddet-i medīd mütemādī (05) ve müşted olmaz idi.” didiler. Zīrā emrāz-ı ḥārre serī‘ü’z (06) –zevāldür ammā emrāz-ı müzmine bārid olmağla baṭīü’z- (07) zevāldür. Vākı‘ā marāz-ı mezbūruñ a‘rāzına nazar (08) olunursa iki ṭarafuñ delīli ḳavī olmaḳ ḟann olunur. (09) Ve eger mu‘ālecede isti‘māl olunan edviyeye nazar olunursa (10) ‘el-‘ilāc-bi’l-ẓıdd’ mefhūmunca edviye-i ḥārre isti‘māl (11) olunur. Marāz-ı mezbūruñ ṭabī‘atı bārid olmasına zāhib (12) olanlaruñ edillesi tercīḥ olunmaḳ lāzım gelür. Fīl-ḥaḳīḳa (13) bu marazuñ ṭabī‘atında vākı‘ olan iḥtilāfātuñ menşe‘i (14) budur ki bu ‘illet müteḳaddimīn zamānında mechūl idi. (15) Ve müte‘aḥḫirīnden ma‘lūmı olanlaruñ daḫı ekşeri marāz-ı (16) mezbūruñ ṭabī‘atına kemā yenbaḡī vāḳıf olmalarından ta‘yīn (17) ve teşḫīşde ḳuşūr eylediler; lakin müte‘aḥḫirīnūñ mu‘temed- (18) lerinden Senertus ve Merḳadu ve Zekutu nām ṭabībler (19) ba‘de’t-tecrübe marāz-ı mezbūruñ ṭabī‘atı bir semmiyyet-i ḥafıyye **[55a/01]** ve bir keyfiyyet-i rediyye olmasında ittifaḳ eylediler ve “Semmūñ (02) te‘şīri keyfiyyeti iledür, kemmiyyeti ile degıldür.” didiler. Ve semmiyyetüñ (03) vücūdunı bu ṭarīḳ ile işbāt eylediler. “Eger bu semmden (04) miḳdār-ı cüz’i şaḫīḫü’l-mizāc olanlara işābet eylese ḳarīben (05) veyā ba‘īden ṭā‘ūn gibi a‘rāz-ı muḥtelifesi zāhir olur.” (06) didiler. “Zīrā meṭa‘üne nazar olunsa mādde-i marāz-ı mücerred (07) semmiyyet iken işābet eylediği eşḫāşa nazar olunsa (08) vākı‘ olan a‘rāz ‘ale’s-seviyye degıldür. Belki birbirine (09) muḫālif ve mütefāvitdür. Zīrā semm aḫlāṭa te‘şīr eyledükden (10) şoñra a‘rāz ve marāz aḫlāṭuñ isti‘dādına göre (11) zuhūr eyler.” didiler. “Meşelā bu marāz balḡamī ve sevdāvī (12) mizāc olanlara işābet eylese goma didikleri verem (13) ve veca‘-i mefāşıl ĩrāş eyler; ammā şafrāvī mizāc (14) olanlara işābet eylese zıkr olunan ḳurūḫ ve beşūrāt (15) zuhūr eyler.” didiler. Ve eger su‘āl olunursa “A‘rāzuñ (16) zuhūrı aḫlāṭuñ isti‘dādına tābī‘ olıcaḳ şafrāvī (17) el-mizāc olanlarda marāz-ı mezbūruñ ṭabī‘atı ḥār, bārid (18) ül-mizāc olanlarda bārid olmaḳ lāzım gelür.” dinilürse (19) cevāb virilür ki

“Mu‘terizüñ i‘tirāzı müsellemler olduğu [55b/01] ta‘dîrce bu marāza zıddı ile ‘ilāc te‘şîr itmek (02) gerek idi. Ma‘hazā bu ‘illetde ḥārru‘l-mizāc olanlara edviye-i (03) bāride te‘şîr eylemez. Belki bi-iznillāhi te‘ālā bu marāzda mü‘eşşer (04) olan devālar edviye-i ḥārredür; lakin mücerred te‘şîri ḥarāreti (05) ile degildir. Pād-zehriyyet ma‘kāmında müsta‘mel olan edviyeye (06) maḥşūşdur meşelā palusentü ve siparine ve çöp- (07) çînî ve şaşafra gibi egerçi kim zikr olunan edviye-i (08) erba‘anuñ birbirine nisbet-i ḥarāretde farkları daḥı (09) vardır; lakin bu ‘illetüñ mu‘azzam mu‘ālecātındandır - inşā- (10) allāhu te‘ālā mufaşşalān beyān olunur- zîrā bunlar demi ve (11) sâir aḥlāṭı taşfiye etdiklerinden mā‘adā marāz-ı efrencüñ (12) mādde-i olan semmüñ def‘ine bi‘l-ḥāşşa mu‘kâbil olunur.” (13) didiler. Ve daḥı ma‘lûm ola ki “Muṭlaḳ semmüñ beden-i (14) insānda te‘şîrinüñ ‘uzv-ı maḥşūşı vardır. Meşelā (15) marāz-ı efrence sebep olan semmüñ te‘şîri evvelā a‘zā-yı (16) tenāsüledür. Ba‘de kuvvet-i benātiyyeye maḥal ve ‘ufūnete (17) maḳarr olan cigeredür. Fi‘l-vāḳi‘ cigere te‘şîr etdikden (18) şoñra ‘urûḳ u evride vāsıtasıyla cemī‘ bedene (19) münteşir olur. Ve vebānuñ rûḥ-ı ḥayvāniyyeye ve zerāriḥüñ [56a/01] kelā ve meşāneye ve efyūnuñ rûḥ-ı nefsanıyyeye te‘şîri (02) gibidür.” didiler.

Dördüncü faşıl: Bu marāzuñ esbābı (03) ve keyfiyyet-i sirāyeti beyānındadır. Ma‘lûm ola ki bu marāzuñ (04) keyfiyyet-i sirāyetini eṭibbā iki vechile beyān eylediler. Vech-i (05) evvel: “Bu marāza mübtelā olanlar ekşeriya fāḥiše ‘avrata (06) mücāme‘atdan ‘arız olur. Ḥuşūşan ḥayz vaḳtinde mücāme‘at (07) olunursa semmüñ te‘şîri daḥı ziyāde olup a‘rāz-ı (08) rediyye daḥı ziyāde olur. Meşelā fāḥiše ile mücāme‘atdan (09) marāz-ı efrenc ḥādiş olmasının sırrı budur ki raḥm-i (10) fāḥişede fuḥşı sebebi ile ecnās-ı müteferriḳanuñ (11) nuṭfesi müctemi‘a olup ve müte‘affin olur; ammā nuṭfe-i (12) rediyye yara eylemedin ve marāz-ı efrenc ‘alāmetleri zāhir (13) olmadın mücāme‘at vāḳi‘ olursa ḥîn-i cimā‘da olan (14) ḥareket ve ḥarāret sebebi ile mecrālar açılıp ve mecrā-yı (15) bevllerinden evride vāsıtasıyla cigere ebḥire-i semmiyye (16) şu‘ūd ider ve kebede vāşıl olur. Ve cigerde olan (17) demi ve aḥlāṭı ifsād ider. Ve cigerden cümle bedene (18) ḡızā taḳsîm olunduḳda evride vāsıtasıyla bedende (19) olan ḳanın cümlesini

ifsād ider. Maraz-ı mezbūr zuhūrına **[56b/01]** bā'ış olur. Vākı'ā buña mişāl ta'ām-ı vāhid ile me'lūf (02) olan mi'de bir nev'-i ta'āmdan fāsıd olmaz ammā eṭ'ime-i (03) mütenevvi'a tenāvül eylese mi'dede ta'ām yā fāsıd veyā (04) müte'affin olup emrāz-ı rediyye zuhūrına bā'ış olur." (05) didiler. Bu mişāl üzeredür fāhişelerin rahminde, (06) nuṭfenüñ fāsıd ve müte'affin olduğu. Vech-i şānī: "Bu maraza (07) mübtelā olanlar ile ülfet ve ihtilāṭ itmekdür. Meşelā ma'an (08) yiyüp içmek ve bir döşekde yatmaḵ veyā esbābını giymek (09) gibi. Huşūşan ba'de'l-ḥamām marīzün isti'māl eylediği (10) silecek ile silinmek gibi. Veyāḥūd öpse veyā şarılsa (11) nefesinden te'sīr ider." dimişler. Ḥattā Menarṭus nām ṭabīb (12) dimişdür ki "Freng remedine mübtelā olanlardan birine şahīḥ (13) ül-mizāclardan biri muḵābelesinden nazar itmekle fi'l-ḥāl (14) sirāyet eylediğini müşāhede eyledüm." didi. Ve muṭlaḵ remedün (15) te'sīri daḡı beyne'n-nās meşhūrdur. Huşūşan Frengī (16) ola. Ve daḡı ma'lūm ola ki bu semmün te'sīri gāhice (17) serī' ve gāhī bāṭınī olur ve gāhice eşeri müddet-i medīde- (18) den şoñra zuhūr ider. Ḥattā Frenleyus nām ṭabībden (19) menḵūldür ki "Bu marazun semminün te'sīrātı otuz yıldan **[57a/01]** şoñra zuhūr itdigin müşāhede eyledük." didi. (02) Fi'l-ḥaḵīka bu kışsa müstağrebeden degildür. Zīrā (03) kelebül-kelb semminün te'sīri ba'zılarda der-'aḵab ve ba'zılar- (04) da bir seneden şoñra ve ba'zılarda üç ve dört sene (05) den şoñra zuhūr eylediği meşhūrdur. Ḥattā bu faḵīr (06) maraz-ı efrencün zamān-ı ḵalīlde helāk itdiginin 'asrımızda (07) müşāhede eyledük. Şolaḵlar ta'bīr olunan ṭā'ifeden (08) Ḵumrī laḵabı ile mülakḵab bir nev-civān gördüm. Ağzında olan (09) küçük dili düşmiş ve levzeteyni çürümüş ve lehātuñ (10) iki ṭarafında gurūş miḵdārı bir delik açılmış. İçdüğü (11) şu burnından gelür. Bādī nazarda ḵā'ide-i ṭıbb muḵteżā- (12) sınca a'rāzından 'atīḵ olmasına zāhib oldum. Ve (13) İspanyadan istiḡbār eyledüm. On üç gün muḵaddem zinā- (14) dan sirāyet eyledi, diyü cevāb virdi. On altıncı (15) günü bi-emrillāhu te'ālā merḡum oldu. İmdi bu maraza (16) sebep olan semmün te'sīri evḵatı muṭṭarid degildür. (17) A'rāzı gāhice ḵarīben ve gāhice ba'īden zuhūr eyler. (18) Ve daḡı ma'lūm ola ki bu illet emrāz-ı mevrūsedendür. (19) Vālidı cihetinden sirāyetinün sebebi budur ki bālāda **[57b/01]** zıkr olundığı üzere ol ḵan ki

menī olsa gerek (02) idi. Müte‘affin ve semmiyyetlü olıcağ andan hāşıl olan (03) veledde dağı semmüñ eşeri zāhir olur. Ve vālidesi (04) tarafından semmüñ te’sīrinüñ sebebi budur ki anuñ dağı (05) nuḫfesi fāsıd olduğından mā‘adā raḥimde cenīnüñ (06) gızālenicek gızāsı dem-i fāsıdden olmağla andan (07) hāşıl olan veledde dağı sirāyet idüp a‘rāz-ı rediyye (08) zuhūr eyler. Hāşıl-ı kelām bu marāzuñ esbāb-ı muḫtelife- (09) si olup ekşeriyyā zuhūrı sirāyet ṭarīķi ile (10) olduğı mā-sebağdan ma‘lūm oldu; lakin esbāb-ı bādiye- (11) den zāhir olması cimā‘dan mā‘adā libāsdan cilde (12) te’sīr itmeden ağızda ve mürzi‘anuñ memesi başında (13) muḫaşşer beşūrāt zuhūr eyler. Ba‘de semmiyyet ṭamarlara te’sīr (14) idüp ba‘de cigere sirāyet ider. Ve cigerde bir su’-i mizāc (15) hāşıl olur ki ne su’-i mizāc-ı hār ve ne su’-i mizāc-ı (16) bāride dinilmek mümkün olmaz. Belki su’-i mizāc-ı semmī tesmiye (17) olunur. Ba‘de cümle bedene münteşir olur. Cildde ve ‘izāmuñ (18) zarında ve ribāṭātda gūnāgūn evrām ve ḳarḫalar (19) ve veca‘-i mefāşıl irāş eyler. Ve marīzūñ saç ve şaḳalı [58a/01] ve kirpigi dökülür.

Beşinci faşıl: Marāz-ı efrencüñ derecātı (02) beyānındadır. Ma‘lūm ola ki bu marāz ba‘zılarda sirāyet (03) ider ve zamān-ı ḳalilde suhūlet ile def olur; ammā ba‘zılarda (04) mu‘ālecāt-ı ḳaviyye ile mündefi‘ olmaz. Belki yevmen fe yevmen (05) a‘rāz-ı şedīde ziyāde olur. İmdi böyle olıcağ bu (06) ‘illetüñ derecāt-ı erba‘ası ṭabībüñ ma‘lūmı olmağ gerekdür ki (07) teşḫiş ve tedbīrde ḫaṭā itmeyüp zaḫmeti zāyi‘ olup (08) şermsār olmaya. Ma‘lūm ola ki müte‘aḫḫirīnden Senertus (09) ve Merḳadu ve Zeḳutu nām ṭabībler derecātı bu gūne beyān (10) eylediler ki “Derece-i ūlāda, a‘rāz ḫafif olur. Meşelā (11) marīzūñ saçı ve şaḳalı ve kirpigi dökülür. İkincisi, a‘rāz (12) bir mertebe dağı şedīd olur. Meşelā ‘alīlūñ cemī‘ bedeninde cildden (13) yukaru tecāvüz eylemez beşreler olur belki münteşir olur (14) ve rengi kırmızıya mā’il olur ve ba‘zılarda şarıya ve (15) kemūdete mā’il olur; ammā miḳdārı mercimek ḳadar veyā (16) dağı ziyāde olur. Üçüncü, a‘rāz bir mertebe-i rediyye (17) olur. Meşelā marīzūñ başında ve alnında ve şaḳıḳalarında (18) ve ḳulağ ardında veyā cemī‘ bedeninde beşūrāt zāhir olur. (19) Dördüncü, a‘rāz ziyāde şedīd olur. Meşelā ‘izāma [58b/01] ve mefāşılıñ bendi olan ribāṭāta ve siñirlere veca‘ (02) ve fesād ‘arız olur. Ba‘zılarda semmiyyetlü ve

galīz-i fazalāt-ı (03) keşire hāşıl olup evtāra ve ‘izāmuñ ğışā’sına (04) ya’nī zarına işābet idüp veca’-i şedīd irās eyler. (05) Hıuşūşan veca’ gicelerde ziyāde olur. Ve ba’zılarda (06) fazalāt-ı galīze ‘izāma bir mertebe te’sīr ider ki gūyā kemükden (07) bir cüz’ olur. Ve bu zıkr olunan fazalāt galīz ve lezc (08) ve sevdāvī olmağla miqdārda kaz yımırtaşı kadar evrām (09) olur. Ve daħı ziyāde şalābetlü verem zuhūr ider. Ve (10) gāhīce bu hıltı-ı fāsīd ‘izāma yapışmağ ile ‘izām (11) teşerrüb ider, kemük nazarda egri müşāhede olunur. (12) Ve gāhīce bu hıltıñ semmiyyeti bir mertebe te’sīr ider ki (13) ‘izām üzerinde olan cild çürimezden evvel kemügi çürir ve ba’zılarda cild ile ma’an çürir.⁸ (14) Platerunām tabībden mervīdür ki “Cild re’si şahīh (15) ve ‘izām re’si çürimiş çok marīz gördük.” didi. (16) “Ba’zısınıñ bütün kemükleri ve ba’zıların et ile kemükleri (17) çüridükden şoñra şebeke daħı müte’affin olduğunu gördük.” (18) didi. “Ve bu hālinde marīze kubā’ ve hummā ‘arız olmadığı (19) umūr-ı müstağrebedendür.” didi.

Altıncı faşıl: Bu marazda [59a/01] evkāt-ı erba’ada vāķi’ olan ‘alāmetler beyānındadır. (02) Ma’lūm ola ki vaķt-i ibtidāda vāķi’ olan a’rāz (03) ekşeriyā altıdır. Evvelkisi: Marīz harāretsiz a’bā-i (04) ‘azīme hiss eyleyüp bedeninde ağırlık ve üşenmek müşāhede (05) eylemekdür; lakin bu a’rāz ba’de’n-nevm ‘arız olmağ ekşerdür. (06) İkincisi: Ekşeriyā gündüzlerde başda ve gāhī ‘adalātta (07) ve gāhī mefāşılta veca’-i munğalib-i şedīd tārī olmağdur. (08) Ve gāhīce zıkr olunan a’rāz gicede zāhir olmağdur. (09) Üçüncüsü: Bilā-sebeb ğam u ğuşşa ve ħavf ‘arız olmağdur. (10) Dördüncüsü: Ricāl ü nisāda seyelān-ı menī vāķi’ olmağdur. (11) Avrada tenāsüle te’sīr eyleyen semmiyyetden ev’iye-i menīye (12) şu’ūd iden buħār-ı semmi nuţfeyi ifsād ider ve ħattā (13) fāsīde muħāţ-ı rediyye şeklinde bir fāsīd ruţūbet olur. (14) Ve tabī’at daħı bi-izni ħālīķ-hā ol fāsīd meniye def’e (15) sa’y ve taķayyūd itmekle mecrā-yı bevlden ol şey’-i fāsīd (16) cereyān ve seyelān ider. ‘Avām-ı nās bel sovuğlığı ta’bīr (17) iderler. Ve seyelān-ı menīñ maraz-ı efrenc sebebi ile zuhūr (18) itmesinüñ ‘alāmeti budur ki seyelān iden şey’ (19) veca’-i ‘azīm ile cereyān idüp mecrā-yı bevli yukaru çıkar. [59b/01] Ve aķan şey’ menī-yi şahīh rengde olmaz. Levnde (02) yeşile veyā

⁸ “ve ba’zılarda cild ile ma’an çürir.” ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

şarıya mā'il olup kıvāmda iriñe müşābih olur. (03) Ve gāhice ünşeyeynde iltihāb vāķi' olur. Beşinci: (04) Kāşık didikleri maħalde hıyāreķ didikleri verem zāhir (05) olur. Sebebi avrada tenāsülde olan dem-i fāsıd olup (06) semmiyyet taħşil ider. Ve tabi'at bi-izni hālīķ-hā ol (07) dem-i fāsidi medfa'-i kebed olan maħalde def itmekle hıyāreķ (08) zuhūr ider; lakin bu maraz sebebi ile 'arız olan (09) hıyāreķün şekli kākıķda arķurı vāķi' olur. Altıncısı: (10) Ricāl ve nisānuñ ķadıb ve raħminde țarı miķdārı (11) beşūrāt vāķi' olur. Huşušan ķadıbüñ başında (12) ve etrafında ziyāde zāhir olur. Bu zıkr olunan beşūrāt (13) açıldıķı hālde beyāz karħa olur bu'd-ı zamān nāşūr (14) olur. Ve bu beşreleriñ ba'zısı ğā'ib ve ba'zısı (15) zāhir olur. Ve ba'zıların ķulaķlarınıñ ardında çeñe (16) altına gelince bedenün cildi renginde mülāyim şişler ve (17) ba'zılarda şalābetlü verem zāhir olur.

Yedinci faşıl: (18) Vaķt-i tezeyyüdde zāhir olan a'rāz beyānındadır. (19) Bu 'illetün aşıl māddeşi semmiyyet ve 'ufūnet olup cigerde **[60a/01]** müstaķırr olmağla cümle bedenün ğızāsı fāsıd olur. Ve bu maraza maħşuş⁹ olan 'alā'imün ba'zısı zāhir olur. (02) Meşelā başda olan saç ve ve şaķal ve kirpik dökülür (03) ve ba'zıların gövdesinde muķaşşer beşūr zāhir olur. Ya'nī (04) ķabuķlı zāhir olur ve gāhice ķabuķsız olur ve gāhice (05) alnında **تولو** beşūrılar nümāyān olur. Ya'nī ucı sivrice (06) boynuz ucı gibi beşūrāt zāhir olur. Ba'zısı irüñlü (07) ve ba'zısı eriñsiz olur ve gāhice bu sivilciler başda ve şaķal arasında ve çehrede daħı olur¹⁰ ve gāhice cemī' bedende zāhir (08) olur; ammā evvelā a'zā-yı tenāsülde olur. Ve gāhice (09) bu marazda hıltı-ı ğalīz semmi sebebi ile etsiz olan (10) 'izāmda ğoma ta'bīr olunan verem-i bārid zuhūr ider. (11) Meşelā 'izām-ı sākda ve 'izām-ı sā'idde ekşer olur. (12) Kiminde veca'ı çok olur ve kiminde az olur velakin (13) bu maraz sebebi ile olmayan evrām-ı bāridenün egerçi (14) kim māddeşi ğalīz olur; ammā veca' şedīd olmaz (15) ve kemüģe yapışmaz; ammā ğoma didikleri verem 'izāma (16) yapışur ve altında vāķi' olan laħmı ve 'izāmı daħı çüridür. (17) Ve gāhice bu hıltı-ı ğalīz semmi sebebi ile başda ve alnında (18) Laťin lisānında țalpa didikleri verem zāhir olur. (19) Lafz-ı țalpa

⁹ "bedenün ğızāsı fāsıd olur. Ve bu maraza maħşuş" ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

¹⁰ "ve gāhice bu sivilciler başda ve şaķal arasında ve çehrede daħı olur" ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

Türkide köstebek didikleri canavardur. [60b/01] Zikr olunan veremün şekli bu hayvānuñ hākte eylediği (02) yuvasınuñ şekline müşābih olmağla talpa tesmiye idilir. (03) Ve ağız içinde ve boğazda ve damağda ve levzeteynde ve (04) lehātde ve raħimde ve kaşığda qarħalar zāhir olur ve bu (05) qarħalar kerihü'r-rāyiha veyā rāyihāsız olur, ruṭubet (06) seyelān ider. Ve eger uçları içi ve tabanları çatlar ise (07) veyāḥūd yaşşı veyā uzun veyāḥūd başı incire müşābih (08) şekillü vāki' olursa veyāḥūd ricālün zekerinde ve (09) nisānuñ fercinde ḥorūs ibigine müşābih bir laħm-ı zā'id (10) zuhūr iderse veyāḥūd başda ve sā'ir a'zāda ziyāde (11) ağırı olursa marāz-ı efrenc olduğına delil kāt'idür. (12) Veyāḥūd 'izām-ı sākda ve omuz başında olan kemükler (13) içinde gicelerde şedid olur veca' 'arız olursa (14) marāz-ı mezbūr olduğına delil-i kāfidür. Ve eger zāhir-i bedene (15) meşelā ağza ve burna veyā a'zā-yı bātınıyyeye nezle-i hādde (16) munaşşab olursa ledği ile qarħalar ider ve ba'zı (17) merzāda ākileye intikāl ider. Bu şüretde marāz-ı merķūm (18) müte'affin olur.

Sekizinci faşıl: Vaqt-i müntehāda vāki' olan (19) a'rāz beyānındadır. Ma'lūm ola ki zāhir olan beşürāt [61a/01] ve cerāḥāt ve qarħalar şiddetli nāşūr olur veyāḥūd mücevvef (02) nāşūr olur. 'Avām-ı nās mādde ta'bīr iderler ve seretān (03) yarasına müşābih ve gāhī 'izām-ı kafada ve 'izām-ı sākda (04) ve cümle kemüklerde cerāḥāt zāhir olur ve 'izāmı çüridür. (05) Ve eger bu vaqitde damağda ve burına nevāzil munaşşab olursa (06) işābet eylediği maħalli çüridür ve nezle sebebi ile marīze (07) ḥummā-yı dağğ ve sill ü hüzāl ve sū-i kınye 'arız olur. (08) Furuşto tabībden menķüldür ki "Bu marāza mübtelā (09) olanlardan birine ḥüsn-i tedbīr olmamdan 'azīm baş (10) ağırsı 'arız oldu. Münāsib olan edviye ile (11) mu'aleceden şoñra sükün bulmadı. Ba'de cerrāḥa kafayı (12) yardurup 'izām-ı kafayı açdurdum. Şebeke üzerinde (13) bögrülce miğdārı bir ķurd çıkardı. Yarası (14) oñulduğdan şoñra ḥalāş oldu." didi. Ve Ematu nām (15) tabīb dağı "Bu marāz aşḥābından birine 'azīm baş (16) ağırsı 'arız oldu. Günāgün 'ilāc ile şifā bulmadı. (17) Cerrāḥa kafayı yardurdum. Kafa derisinün altında kafa (18) kemügi çürigi bulundu. Ol çürigi cerrāḥa kazdurdum, (19) yara oñulduğdan şoñra şifā buldı." didi.

Tokuzuncu [61b/01] faşıl: Tekaddümetü'l-ma'rife eger bu marazda 'alilün şakalı (02) ve kirpigi ve kaşları dökülüp gayrı a'rāz olmaz ise (03) veyāhūd kuvā-yı 'alil kavī ve maraz hafif ise yesir (04) ül-'ilācdur. Ve eger kuvā-yı mariz kavī ve maraz şedid (05) ise 'ilāc-pezir olduğu taqdırce müddet-i medid (06) 'ilāca muhtācdur. Ve eger kaşıkda veyā zekerde vāki' (07) olan yaralar 'atik degil ise yesiru'l-'ilācdur. Ve eger (08) kuvā-yı 'alil za'if ve maraz şedid ise 'ilāc kabul (09) itmesi meşkükdür. Ve eger bu marazun zuhuri cedid (10) ise 'ilācı yesirdür ve 'atik ise 'asirdür; zirā (11) 'atik olduğda illet-i mezburuñ hudusına bā'is olan (12) semmün keyfiyeti cigere vāşıl olduğdan sonra kana ve cemī' (13) ahlāta te'sir itmiş olur. Pes imdi böyle olcağ (14) 'ilāc şu'ubetlü olur ve eger bu mertebeyi dahı geçüp (15) dimāğa te'sir ider ise 'ilāc ziyāde 'asir olur. (16) Ve eger mağ'adda veyā mafşallarda yaralar vāki' olsa veyā- (17) hūd nezle sebebi ile ağızda ve boğazda karhalar hādis (18) olursa veyāhūd **جدة الصوت** 'ariz olursa (19) ve boğazında yaralar dahı olmaz ise de 'asiru'l-'ilācdur; [62a/01] zirā bu dört şüretde zikr olunan a'rāz marazun (02) 'atik olmasına delālet ider. Ve eger kaşıkda şalābetlü (03) hıyāreğ vāki' olursa ve nezc bulmayıp iriñ müctemi'a (04) olmaz ise ve gāhī gā'ib ve gāhī zāhir olur ise (05) 'asiru'l-'ilācdur; zirā tabī'atuñ za'fina ve teşvişine (06) delālet ider. Ve eger iriñ müctemi'a olup kuvā-yı 'alil kavī (07) olursa semmiyyet çok olmağa delālet ider. Re'y-i (08) tabib ile açılıp müddet-i medid işledür ise halāş (09) olmağa delālet ider. Ve eger bu maraz hāru'l-mizāc veyāhūd (10) yābisü'l-mizāc olanlara işābet eylese 'asiru'l-'ilāc- (11) dur; zirā mu'ālece için virilen edviye-i hārre ve (12) yābise olmağla sū-i mizācı ziyāde ider. Binā'en'alā zalik (13) faşl-ı şayfda bu maraza 'ilāc 'asirdür zirā harāret-i (14) havā ve za'f-ı kuvā te'sir-i mu'āleceye māni'-i kuvādur. Ve (15) eger bu marazda muṭlağ hummā vāki' olsa veyā hummā-yı dağğ (16) veyā hüzāl 'ariz olur ise 'asiru'l-'ilācdur. (17) Ve eger mariz za'if kuvādan veyā nāzikü'l-mizāc olmadan (18) 'ilāca taḥammül idemez ise 'asiru'l-'ilācdur. Ma'lūm (19) ola ki bu marazun hudusına sebeb olan semmiyyetün te'siri [62b/01] cemī' ahlāta ve müteşābihü'l-eczā olan a'zāya (02) te'sir iderse 'ilāc gāyetü'l-gāye 'asirdür. Ve eger (03) bu marazda yaşşı şekil beşürāt zāhir olursa veyā baş (04) ağırsı

veyā veca‘-i sāk ‘arız olursa ‘ilācı gāyet (05) gücdür. Ve eger şadr u devār ve şara‘ ve ṭanīn ‘arız (06) olursa ‘ilācı ziyāde aş‘abdur; zīrā mādde-i marāz (07) olan semmiyyet damağa te’sīr itmeden zıkr olunan a‘rāz (08) zuhūrına bā‘iş olur. Belki ṭanīn ‘ilāc-pezīr degildür (09) ve eger maḳ‘adda nāşūr veyā şalābetlü verem veyā ‘izāmda (10) goma ta‘bīr olunan verem-i bārid zāhir olursa ‘ilāc (11) gāyetü’l-gāye aş‘abdur; zīrā bu a‘rāz marāzuñ ‘atīḳ (12) olmasına delālet ider. Ve māddenüñ bunda istiḥkāmına (13) ve ‘izāma te’sīrine delālet ider. Ve eger seyelān-ı menī vāḳi‘ (14) olursa ve müzmin olursa ḥabs itmek münāsib (15) degildür. Eger ḥabs-ı mādde iderler ise a‘rāz-ı rediyye (16) zāhir olur. Ve bu marāz mevrūş olursa ‘ilācı (17) ziyāde ‘asīrdür. Ve eger āfet yalnız cigere işābet idüp (18) sār a‘zāya dem ile sirāyet itmezden evvel ‘ilāc (19) ziyāde güc degildür. Ve eger ṭalağa ve kelāya ve raḥme ve **[63a/01]** ve mefāşıla sirāyet eyledi ise ‘ilāc gücdür. Ve bu (02) ‘illet şāḥibine ḥummā-yı rediyye ‘arız olursa ḥalāş (03) olması nādirdür; zīrā iki semmiyyet ma‘an müctemi‘a olur, ḳalbe (04) serī‘an te’sīr itmekle ḥarāret-i ğarīziyye za‘if olur. (05) Ṭabī‘at ne ḥummāyı ve ne mādde-i marāzı def‘e ḳādir olur. (06) Ve bu ‘illet şāḥiblerine ḥummā-yı ‘ufuniyye ‘arız olursa (07) ḥummā-yı daḳḳa intikāl ider. Hüzāl-i müfriṭ sebebi ile helāk (08) olur. Ve bu ‘illette veca‘-i ‘izām ve veca‘-i mefāşıl gāyet (09) redīdür; zīrā veca‘-i seher-i müfriṭ īrāş ider ve seher ve veca‘ (10) daḳḳa ḥarāret-i ğarīziyyeyi za‘if itmekle ḳuvā-yı ‘alīl (11) sākıṭ olup mevte bā‘iş olur. Ve gāḥice bedende (12) olan demüñ ta‘affününden veyā fesādından cigere za‘f (13) müstevlī olmağla ‘ilāc ḳabül eylemez istiskā ḥudūsına (14) bā‘iş olur. Ve eger ‘alīle nezle-i ḥādde munaşşab olup (15) boğaz içinde taḳarruḥ itdiginden mā‘adā aḳ cigere işābet (16) iderse veyāḥūd şadre inerse ‘alāmet-i mevtdür; (17) zīrā nezle-i ḥādde aḳ cigere işābet itdikde ‘urūḳda (18) ḳanı çüridür. Ḳan tükürmek ‘arız olur, marīzūñ (19) mevtine sebep olur ve ba‘zı merzāda mādde marāzuñ **[63b/01]** ta‘affününden veyā fesādından ba‘zı a‘zāda olan ‘urūḳı (02) çüridür. Nefşü’l-dem ‘arız olmağla mevte bā‘iş olur. (03) Ve ba‘zısına ishāl-i dem ‘arız olur ve nisvān (04) ṭā’ifesinde raḥimden ḳan gelmek redīdür. Ve’l-ḥāşıl (05) bu marāzuñ ‘asīrū’l-‘ilāc olanı ve muḥavvef olanı (06) a‘rāzuñ şiddetinden istidlāl olunur.

Ve eger bu marazda (07) burun kemügi müte‘affin olup hummā-yı leyyine dağı ‘arız olursa (08) ‘ilāc kabül eylemez; zīrā mādde-i maraz dimāğda müstekırr (09) olmağa delālet ider. Ferdinandus tabīb didi ki “Bu (10) maraz işābet itdikden şoñra halāş olanlara tekrār (11) işābet iderse ‘ilāc kabül eylemez.” didi. Ve Senertus (12) dağı taşdıķ eyledi.

Onuncı faşıl: Bu marazuñ icmālen (13) mu‘alecesi beyānındadır. Ma‘lüm ola ki bu marazuñ aşıl (14) māddesi bir semmiyyet-i hafıyye-i rediyyedür. İbtidā te‘şiri (15) cigerde zāhir olup kuvā-yı gāziyyeyi ve ahlātı (16) ifsād itmekle a‘rāz-ı muhtelifē hudūsına bā‘iş olur. (17) İmdi Cenāb-ı Haķķ ‘ibādına merhamet ve şefkat bu maraza (18) şifā için edviye-i erba‘ayı halk eyledi ve ‘amme-i nāsa (19) izhār eyledi. Fi’l-ħaķīķa zıkr olunan edviye mādde-i [64a/01] maraz-ı efrencüñ semmiyyet-i hafıyyesini izāle eylemekde pād- (02) zehr maķāmındadır. Velakin re‘y-i tabīb-i kāmil ile isti‘māl (03) olunmaķ vācibdür. Hāşıl-ı kelām bu ‘illete mübtelā olanlarıñ (04) ‘urūķında dem ile ahlāt-ı fāsıde müctemi‘a olmuşdur. (05) Zıkr olunan edviye ķable’t-tenķiħe virilür ise iki (06) vech ile maħzūr vardır.

Vech-i evvel: Ahlātuñ laţif (07) olanını ihrāc ider ve galiz olanı dağı müteħaccir olmaķ (08) mertebesine varur. Böyle olıcaķ a‘zā-yı bātıniyyeye (09) zarar-ı ‘azim ħādiş olmasına sebep olur.

Vech-i şānī: (10) Ķable’t-tenķih virilür ise ahlātda galeyān vāķi‘ (11) olur. Galeyān sebebi ile müte‘affin olmayan ahlāt dağı (12) müte‘affin olup ve ķanda galeyān olmağla hummā hudūsına (13) bā‘iş olur. Ve edviye-i merķūmenüñ dağı ef‘āline (14) za‘f ‘arız olur. İmdi ibtidā lāzım olan bu- (15) dur ki rifķla telyin eyleyüp ba‘de marizüñ kuvāsınuñ (16) taħammülüne göre faşd itmek lāzımdur. Ba‘de bir mertebe ķavice (17) müşhil virilmek lāzımdur ve eger iķtizā iderse tekrār (18) faşd oluna. Ve eger tekrār müşhil iķtizā iderse yine müşhil-i (19) mutavassıt virile.

Netice-i kelām bu marazuñ tedbirinde [64b/01] dört şarta ri‘āyet lāzımdur:

Evvelkisi, ‘alilde dem (02) ‘alâ’imi var ise hıķne-i hafif veyâ müleyyin-i hafif (03) ile ishâlden sonra faşd iderler. Ba’de gâlib olan (04) ahlâtı inzâc idüp ba’de’n-nezc müşil ile tenkîh (05) eyleyeler. Süddeleri dağı teftîh ideler.

İkincisi, ahlâtuñ (06) redâ’etini ve semmiyyetini ciger ile ahlâta ma’an te’sîr iden (07) edviye-i pād-zehriyye ile ihrâc ideler.

Üçüncüsü, dimâgda (08) ve yürekde ve cigerde olan kuvâyı muhâfaza ideler; zîrâ (09) her marazuñ definde kuvâyı taķvît virüp muhâfaza (10) itmek lâzımdır.

Dördüncüsü, bu marazda zâhir olan (11) a’râz kavî olursa aşıl maraz tedbîrine iltifât (12) itmeyüp a’râzuñ zâ’il olmasına taķayyüd lâzımdır. (13)

On birinci faşıl: Bu marazuñ tafşîlen mu’alecesi (14) beyânındadır. Ma’lûm ola ki bu illete mu’aleceden evvel (15) bedeni müleyyin-i hafif ile veyâ hıķne-i mutavassıta (16) ile telyîn itmek vâcibdür; zîrâ mecrâ-yı ulâyı pāk (17) itmezden evvel faşd cā’iz degildir. Hıķnenüñ şıfatı (18) budur: Ebe gümeçi, yapışkan haţmi, yer feslegeni, pazı (19) her birinden birer kabza. Tâze döğülmüş besfâyic, iklîlü’l-melik **[65a/01]** her birinden otuz dirhem. Tohum ve boy tohumu, pāk sinâmekî (02) ve pāpadya çiçeği her birinden üçer dirhem. Miķdâr-ı kifâye şu (03) ile taḫḫ olunduğdan sonra taşfiye olunup yüz elli (04) dirhem alup on dirhem hıyârşenber balı ve beş dirhem (05) diyakaţlıķun ma’cûnı ve otuz dirhem sükker ve yigirmi beşer (06) dirhem pāpadya bağı zamm idüp ‘âdet üzere ihtikân (07) ideler. Ve eger marîz ihtikân kabûl eylemez ise ķable’l-faşd (08) on veyâ on iki dirhem ma’cûn-ı diyakaţlıķundan ‘ale’r-rîķ (09) isti’mâl ideler. Ertesi gün ciger tamarından (10) kuvānuñ müsâ’idesi mertebesi faşd ideler ve bir gün (11)istirâhatdan sonra bu şerbeti vireler. Şıfatı budur: (12) Amasya erigi, sibistân her birinden otuzar dâne. (13) Tâze döğülmüş besfâyic on dirhem, dārçîn bir dirhem. (14) Üç yüz dirhem şu ile ziyâde taḫḫ idüp seksen dirhem (15) ķala ba’de’t-taşfiyye üç dirhem sinâmekî ve iki dirhem (16) mecûķân köki koyup ķahve gibi taḫḫ idüp şabâĥa deġin (17) naķ’ oluna. Ba’de ‘ale’s-seher yigirmi dört dirhem sirĥişt (18) koyup def’aten içeler. Ve eger ziyâde ‘amel idüp za’f (19) ‘arîz olursa bir günistirâhatdan sonra şol **[65b/01]**

oldan ciger amarından uvānuñ mūsāidesi mertebesi (02) faşd ideler. Ve bir gün dağı istirāhatden Őoñra bu (03) Őerbeti vireler. Őıfatı budur: Amasya erigi, sibistān (04) her birinden otuz dāne. Tāze dögülmüŐ besfāyic on (05) dirhem, dārin bir dirhem.  yüz dirhem Őu ile abđı (06) ideler, seksen dirhem ala ba‘de‘t-taŐfiyye iine  (07) dirhem sināmekī ve iki dirhem meckān ve bir buuk dirhem (08) gāyet beyāz gārīķn dağı zamm idüp Őabāha degin (09) na‘ ideler. Ba‘de ‘ale’s-seher yigirmi beŐ dirhem sirđiŐt (10) dağı zamm idüp def‘aten ieler. Ba‘de iki gün istirāhat (11) idüp eŐribe-i mu‘arriķaya Őrđı ile mübāŐeret ideler. (12) İnŐāallāhu te‘ālā mağallinde beyān olunur. Ve eger ‘alīl za‘if (13) olup faŐda uvāsınuñ tağammli yok ise veyāđd (14) dem-i bevāsir cārī olur iken muğtebes olmuŐ ise (15) bedel-i faŐd maķ‘ada dört slk urmaķ lāzımdur. Ve eger (16) marīzün ķaŐıgında đıyāreķ var ise veyāđd marīzde (17) seyelān-ı menī vāķi‘ olmuŐ ise oldan faŐd cā‘iz (18) degildür; zīrā faŐd olunsa abī‘at mādde-i marāzı esāfil-i (19) bedene def‘ eylemiŐ iken oldan faŐd sebebi ile ‘aks-i **[66a/01]** mādde eyleyüp abī‘atunñ fi‘line teŐevvŐ ‘arīz olmağla (02) mādde-i marāz e‘ālī-i bedene rc ider. Ve cigere vāŐıl (03) olduğda nef-s-i kebedi ve cemī‘ ađlāđı ifsād ider. (04) Gnāgn a‘rāz-ı rediyye zhrına bā‘iŐ olur. İmdi (05) esāfil-i bedende zāhir olan a‘rāz in faŐd ayaķdan (06) olup abī‘atunñ međāzīsinden mu‘āvenet itmek lāzım- (07) dur. Kezālik marīzün tağt‘s-srresinde veyāđd zekerinde (08) veyā eđrāf-ı ķađībde vāķi‘ olan ķarđalara veyāđd (09) đıyāreķ vāķi‘ olduğda ayaķdan Őāfin amarından faŐd (10) ideler. Ve eger baŐdan nezle-i đādde munaŐŐab olur ise (11) ve boğaz iinde yaralar vāķi‘ olursa evvelā müŐterek (12) amarından ba‘de baŐ amarından faŐd idüp ve ba‘de yedi (13) gün mtevāliyyeten bu mnzic Őerbete mdāvemet ideler. Őıfatı (14) budur: İŐkorzonerā köki, ođul otı yaprağı, Őāhtere, (15) betonıķa yaprağı, altun otı her birinden birer ķabza, lisān-ı (16) Őevr iegi, ķarabaŐ ve benefŐe ieklerinden her birinden beŐer (17) dirhem. İlgin ağacı yaprağı, hindibā köki her birlerinden (18) onar dirhem.  vaķıyye Őu ile abđı olunup niŐfi ala. (19) Ba‘de bir vaķıyye sükker ile ķaynadup revāķ ķıvāmında Őerbet **[66b/01]** idüp otuz dirhemin altun otı ve Őāhtere Őuyı (02) ile Őerbet idüp ‘ale‘r-rīķ her Őabāđ ieler. Ba‘de eger (03)

ķuvā-yı ‘alīl ķavī ise ġarīķūnlı Őerbeti iķeler (04) ve eger za‘īf ise mecūķān ile sināmekīden mūrekkeb (05) olan Őerbeti iķeler. Ve bu mūshil Őerbetler iķildiġi (06) ġunlerde Őerbet-i mu‘arriķı iķmeyeler ertesı Őabāh iķeler. (07)

On ikinci faşıl: Palusenķu didikleri aġacuñ Őabī‘atı (08) māhiyyeti ve hāşşası ve keyfiyyet-i Őabhı beyānındadır. (09) Bu aġaca Tūrkīce peyġamber aġacı dirler. Yeni dūnyādan (10) ġelūr. Őaşra ķabuġı mīşe didikleri aġaķ ķabuġı (11) ġibidūr; lakin rengi Őarıya mā‘ildūr. Ve ol ķabuġuñ altında (12) olan iķi Őarı Őandal rengindedūr, beyāza mā- (13) ildir; ammā özi siyāha mā‘ildūr. Ve hūkemā-yı Laīin (14) mūte‘ahķirlerinden Merķadu ve Frenleyus ve Zekutu ve Senerķus (15) lezzet ve rāyihasından derece-i şāniyyede hār-yābis (16) olmasına zāhib oldılar. Ve “Bu marazda isti‘māl (17) olunan edviyenūñ cūmlesine terciħ idüp menāfi‘-i (18) keşiresin mūşāhede eyledük.” didiler. Ve “Bu aġacuñ ķābuġında (19) ‘ıtrıyyet ve dūhniyyet işbāt eylediler. Ve cūmle vücūdında [67a/01] harāret-i za‘īfe ve özinde daħı dūhniyyet vardır.” didiler. (02) Ve bi‘l-hāşşa ahlāt-ı ġalīzeyi terkīķ ve lezc olanı (03) taķķī‘ ider ve süddeleri teftīh idüp ahlāt-ı fāsıdeyi (04) ter ile ihrāc eyler ve idrār bevl ider ve cemī‘an bārid olan (05) ahlāt-ı fażliyyeyi taħlīl ider. Ve eger su‘āl olunursa (06) “Cūmle hār ve yābis olan edviyede zıkr olunan ef‘āl-i (07) mevcūdedūr. Bu marazda zıkr olunan aġaķ ġibi fā‘idesi (08) mūşāhede olunur.” dinilūr ise cevāb virilūr ki (09) hūkemā-yı mūte‘ahķirīn bu aġacuñ Freng marazına zıdd-ı kāmil (10) olup semmiyyete muķābil olmasını ba‘de‘t-tecrūbe bi‘l-hāşşa (11) olmasına zāhib oldılar. “Ma‘hazā kebedi belki cemī‘ (12) a‘zāsı hār olanlara maraz-ı mezbūr işābet eyleyüp (13) hūzāl-i mūfriķ mertebesine bāliġ olduklarında bunuñ (14) maᐓbūhına mūdāvemet itmekle semmīn olduklarını mūşāhede (15) eyledük.” didiler. “Zīrā bunuñ maᐓbūhı ķuvveti ziyāde ider. (16) Ķuvā-yı ‘alīl ķavī olıcaķ bedel-i māyetehāllel hāşıl olur. (17) Sebebi izāle ider. Sebebūñ zā‘il olmasından müsebbibūñ (18) daħı zā‘il olması lāzım ġelūr. Ve bu aġac ruᐓubet-i (19) aşliyyeyi ziyāde ider ve harāret-i ġarīziyyeyi in‘āş [67b/01] itmesinde zıkr olunan hūkemā ittifaķ idüp ruᐓubet-i (02) aşliyyenūñ belesānidur.” didiler. “Ve eger zıkr olunan ef‘āl-i (03) mu‘teriz didiġi ġibi mücerred hār-yābis olmaġla olaydı, (04) sā‘ir hār-yābis olan edviyede bu

ef'āl daḥı müşāhede (05) olunur idi.” didiler. Ve eger su'āl olunur ise bu (06) ağacuñ ḥāşşası tecfīfdür, ruṭübātı kırıdır, (07) belki ruṭübāt-ı aşliyyeyi ifnā ider. Ne keyfiyyet ile (08) ruṭübāt-ı aşliyyeyi ziyāde ider, dinilür ise cevāb (09) virilür ki “Müceffef oldığı müsellemdür; lakin ruṭübāt-ı (10) fazliyyeyi ve semmiyyetlü olan aḥlātı terkīk ve taḳṭī' eyleyüp (11) 'ırk ile iḥrāc eyler. Ve zamgıyyet ve dühniyyeti ile ruṭübāt-ı (12) aşliyyeyi ziyāde ider. Ve ḥarāret-i ğarīziyyeyi in'āş (13) eyler. Ma'ḥazā zıkr olundığı gibi marāz-ı efrencemübtelā (14) olanlara marāz sebebi ile hüzāl 'arız olmuş iken (15) maṭbūḥ-ı mezbūre müdāvemet ile semmine mübeddel olduğunu (16) müşāhede eyledük.” didiler. Ve ve'l-ḥāşıl ḥükemā-yı Laṭin bu (17) 'illette palusenṭu maṭbūḥını üç vechile ṭabḥ (18) olunmasını iḥtiyār eylediler:

Vech-i evvel: Mezbūr ağacı (19) dörpi ile bürāde idüp otuz dirhem alalar ve kabuğundan **[68a/01]** daḥı on dirhem alup üç vaḳıyye sāde şuda yigirmi (02) dört sā'at naḳ' ideler. Ba'de şarılı toprak tencereye (03) koyup mülāyim āteşde nişfi ḳalınca ṭabḥ ideler. Ba'de (04) 'ale'r-rīk ḳahve gibi ısıcaḳ iken elli dirhem 'ale's-şabāḥ (05) içeler. Ba'de iki sā'at döşekde terleyüp ba'de tebdīl-i (06) cāme eyleyüp ta'āma mübāşeret ideler. Ba'de aḥşām (07) olduḳda elli dirhem şerbet daḥı içüp k'el-evvel şürūṭa (08) ri'āyetden şonra ta'ām yiyeler. Ve eger marīz za'īf (09) ise günde bir kerre şabāḥ şerbet-i mezbūri içe, aḥşām (10) içmeye.

Ṭabḥ-ı şānī: Kırk dirhem ağaçdan ve on beş dirhem (11) kabuğundan alup üç vaḳıyye şuda ṭabḥ idüp minvāl-i (12) meşrūḥ üzere isti'māl ideler. Ve eger 'alīl şerbetüñ (13) ta'mından ikrāḥ eyler ise maṭbūḥa bir miḳdār çekirdeksiz (14) ḳuş üzümü ile ma'an bir miḳdār beyān köki ḳoyalar. Ve- (15) yāḥūd yalnız bir miḳdār sükker koyup ṭabḥ ideler. Ma'lūm (16) ola ki ḥükemā-yı Laṭin zıkr olunan maṭbūḥları üç (17) vechile iḥtiyār itmelerinüñ sırrını bu vechile beyān eylediler (18) ki “Tedbīrünüñ tedrīc ile olanı def'i olmasından ūlā- (19) dur.” didiler. Zīrā tedrīc ile olanı mu'āleceyi ṭabī'at **[68b/01]** ziyāde ḳabül ider ve ikrāḥ eylemez. Ḥuşūşan 'ilācuñ (02) ibtidāsında aḥlāt-ı ğalīze müteḥallil olmadın 'ırk suhūletle (03) çıkmaz. İmdi böyle olıcaḳ şerbet-i mu'arriḳuñ bilā-tedrīc (04) virilmesi muḥāṭaradan ḥālī degildür. Zīrā zıkr olunan (05) maṭbūḥda evvel-emirden peygamber ağacı ziyāde olsa (06)

kuvā-yı ‘alīl taḥammül idemez. Rudiv nām ṭabīb-i ḥāzıḳdan (07) menḳüldür ki “Cehele-i eṭıbbā ibtidā-yı emirde ağacı çok ḳomağa (08) cesāret eylediklerinden marīze ḥummā ‘arız olup ve (09) marāzına mu‘āleceden ferāğa bā‘ıṣ olur.” didi. Ve eger (10) peygamber ağacınıñ ḳabuğı bulunmaz ise özinüñ siyāhından (11) ḳoyalar. Şarıya ve beyāza mā’il olanından ḳoyup (12) ancak siyāh olanından ḳabuḳ vezni miḳdārı ḳoyalar. (13) Meşelā ṭabḥ-ı evvelde otuz dirhem özinden ḳoyalar, ṭabḥ-ı (14) şānīde elli dirhem ḳoyalar, ṭabḥ-ı şālīşde altmış beş dirhem (15) ḳoyalar. Ve eger marīz za‘īf ise maṭbūḥ-ı mu‘arrıḳdan (16) günde bir kerre vireler, ziyāde virmeyeler. Ve eger kuvā ziyāde (17) za‘īf ise gün aşırı bir kerre vireler ve mābeynde (18) olan günlerde bu maṭbūḥı şu yerine içeler. Şıfatı (19) budur: İbtidā zıkr olunan palusenṭu maṭbūḥınıñ cümle **[69a/01]** poşasını alup beş vaḳıyye şu ile tekrār ṭabḥ ide. (02) Şülüşi gidüp şülüşānı ḳala. Ba‘de’t-taşfiyye şu yerine (03) isti‘māl ideler. Ve eger marīzün cigerinde sū-i mizāc (04) ḥār-yābis var ise bu maṭbūḥa yarım ḳabza ṭarḥışḳün (05) ḳoyup hindibā köki ḳabuğı veyāḥūd marul-i berri veyāḥūd (06) yarım ḳabza ṭarḥışḳün ḳoyup şu yerine isti‘māl ideler. (07) Saşuyine nām ṭabībden menḳüldür ki “Kimyā ṭarīḳi ile (08) istiḳṭār olunmuş palusenṭu yağından bir dirhemün (09) şülüşānını isti‘māl etdürdüm ve bu marāzın ‘atīḳ ve cedīdinde (10) tecrübe eyledüm, ḥalāş oldılar.” didi. Ammā Senertus bunu (11) tecrübe eylemedüğinden palusenṭu dühnini istib‘ād eyledi. (12) Ve ṭabīb-i mesfuruñ isti‘māl eylediği dühn-i palusenṭu (13) peygamber ağacınıñ ḥülāşası olmasına zāhib oldı; (14) ammā bu faḳır yağı istiḥrāc olunmasını terciḥ iderdüm. (15) Zırā dārçinün zāhirinde ḳaṭ‘ān dühniyyet yoḡken (16) yağı çıktığı bedīhīdür. Bā-ḥuşuş peygamber ağacınıñ (17) zātında dühniyyet mevcüde iken Senertusun yağ degildür (18) palusenṭunuñ ḥülāşasıdır, didiği nefsü’l-emre (19) muḥālīfdür ve daḫı ṭabīb-i mesfurdan mervīdür ki “Palusenṭunuñ **[69b/01]** dühnini emrāz-ı muḥtelifede isti‘māl etdüm, luṭfını (02) müşāhede eyledüm. Meşelā hüzále mübtelā olanlara keçi südi (03) ile ve ḥār-yābis mizāc olanlara gülbeşeker ile virüp (04) üzerine mā’-i cübni virdüm. Ve ebdān-ı sevdāviyyeye (05) lisān-ı sevr ḥamīresiyle virüp üzerine mā’-i cübni (06) virdüm. Ve balḡamī mizāc olanlara betonıḳa murabbāsı ile

(07) virdüm. Ve goma ta'bîr olunan vereme şakız terementi- (08) sine karışdurup virdüm. Bi-iznillāhi te'ālā şifā buldılar.” (09) didi. Ve Zeķutu nām tabîb didi ki “Bu ağac maraz-ı (10) efrence nāfi' olduğından mā'adā cemî'an bārid-raṭb (11) olan emrāzda isti'māl itdüm ve her 'uzv-ı me'üfe (12) maḥşüş olan edviye ile ma'an virdüm. 'Uzv-ı me'üfe (13) kuvvet virdiginden mā'adā ḥāşşā-i devāyı 'uzv-ı me'üfe (14) tenfîz eyler.” didi. “Meşelā teşennüde ve ra'şe ve felc (15) ve seder ve devāre ve veca'-i ḳulunc-ı bāride ve veca'-i mefāşıl-ı (16) balgamîde ve şalābetlü evrāmuñ taḥlîlinde ve bürüdet ve (17) ruṭûbetden olan za'f-ı mi'dede luṭfını müşāhede (18) eyledüm.” didi. Ḥāşıl-ı kelām emrāz-ı dimāğıyyede (19) **أل اسفانوس** otı ki diş otı ta'bîr olunur. **[70a/01]** Bunuñ ile veyā merzencüş veyā ḳarabaş ile ma'an ṭabḥ (02) olunup vireler; ammā veca'-i mefāşılda bir miḳdār kemafitus (03) veyā kemaderyus ile ma'an vireler. Ve emrāz şadre (04) baldırı ḳara veyā farāsiyün veyā zūfā veyā beyān (05) köki ile vireler ve emrāz gide. Hindibā veyā ğāfit (06) veyā afsentîn ile vireler. Ve emrāz küllîde beyān köki (07) ve ḳavun ve ḳarpuz ve ḥıyār ve ḳabaḳ çekirdekleri ile (08) vireler. Ve emrāz ṭalaḳda altun otı, gebre köki (09) ve ılgın ağacı ile vireler. Ma'lûm ola ki cemî' eṭibbā-yı (10) müte'aḥḥirîn ittifaḳ eylediler ki “Bu marazda mu'arriḳ olan (11) edviyenüñ her ḳanḳısı virilür ise marîzün ḳuvāsınuñ (12) taḥammüline göre müşhil-i ḥafîf virilmek lâzımdur.” didiler. (13) Zîrā edviye-i mu'arriḳa aḥlāṭuñ raḳîḳini çıkarur, ğalîz (14) olanı daḥı ğalîzet ḥāşıl ider. Pes imdi böyle (15) olıcaḳ müşhil içildiği gün mu'arriḳ eşribe içmeyeler. (16) Zîrā mu'arriḳ ile müşhili cem' itmek ḳaṭ'ā cā'iz degildir. (17) Tecvîz idenler eṭibbā cehelesindendür. Bināen 'alā zalik def'aten (18) iki muḥarriḳ ṭabî'atı teşvîş eylemek ile marîzün ḳuvāsını (19) za'îf ider. Ya'nî edviye-i mu'arriḳa mādde-i marazı zāhir-i **[70b/01]** cilde cezb ider edviye-i müşhile ise em'āya cezb ider. (02) İmdi böyle olıcaḳ olur ise “Birbirine tezād olan (03) edviyenüñ ef'āline def'aten ṭabî'at muḳāvemete ḳādir (04) olmamağla 'alîlün ḳuvveti sākıṭ olmasına sebep (05) olur.” didiler ve ḥuzzāk-ı eṭibbā yedi günde bir müşhil-i (06) ḥafîf virilür ise ol günde şerbet-i mu'arriḳuñ terk (07) olmasını iḥtiyār eylediler. Ve eger ḳuvā-yı marîz za'îf (08) ise müşhil içildikten şoñra bir gün aşırı mu'arriḳ (09)

vireler. Ve *ḥuzzāk-ı* müte'ahḥirinden *Zekutu* didi ki (10) "Maraz-ı efrence mübtelâ olanlara *ḥummâ-yı* 'ufuniyye işâbet (11) iderse maraz-ı mezbûra maḥşûş olan edviye (12) virilürse *ḥarâret ziyâde* olmağla *aḥlât-ı müte'affine-* (13) nûñ *galeyânına bâ'ış* olur. *Ziyâde galeyân* ise (14) 'ufûneti ziyâde ider ve *iştidâd-ı ḥummâya* sebep olup (15) *marîzûñ ḥummâ-yı daḳka mübtelâ* olmasına veyâ *helâkine* (16) *bâ'ış* olur." didi. Pes imdi böyle olcaḳ maraz-ı (17) efrence mübtelâ olanlara *ḥummâ-yı* 'ufuniyye 'arîz olunduğda (18) *tedbîr* eyleyen *ṭabîb ziyâde lebîb* olmaḳ gerekdür ki 'alîl (19) *fâ'ide müşâhede* eyleye. Ve eger *marîze ḥummâ-yı* 'ufuniyye [71a/01] 'arîz olursa *ḳable'l-mu'älece ḥummâya* nazâr oluna. Eger (02) *ḥılṭuñ gâlibi* dem ise *iḥtikân-ı ḥafîfden* soñra (03) *faşd* ideler. Ba'de *aḥlât-ı muḥterikayı* müleyyin-i *ḥafîf* (04) ile *iḥrâc* ideler. Eger *faşd* ile ve *ḥüsn-i tedbîr* (05) ile *ḥummâ mündefî'a* olursa soñra aşıl maraz-ı efrence (06) *mu'äleceye* mübâşeretden evvel her gün *ta'dîle'l-mizâc* ider. (07) *Maṭbûḫı isti'mâl* ideler. Şıfatı budur: *Hindibâ* (08) köki *ḳışrı*, *lisân-ı şevr* yaprağı ve köki her birinden birer (09) *ḳabza*. *İşkorzonerâ* köki yarım *ḳabza*. *Tâze persiyâv-*(10) *şân* iki *ḳabza*. Acı marul bir *ḳabza*. *Güneyik* (11) toḫumu beş dirhem. Acı marul toḫumu beş dirhem. *Büzür-ı erba'a-i* (12) *bâridenüñ* her birinden üçer dirhem. *Lisân-ı şevr* ve *nîlüfer* (13) *çiçegi* ve ağac *ḳavunı çekirdegi*. *Zikr* olunan *eczâ*, *miḳdâr-ı* (14) *kifâye* şu ile *ṭabḫ* olunduğdan soñra altmış dirhem bu (15) *maṭbûḫdan* on beş dirhem *hindibâ şerbeti* ve on (16) beş dirhem *sikencübîn* ile *ezüp içeler*. Ve (17) bir *miḳdâr siparine* ve *çüb çinî* *ḳoyalar*; *ammâ palusenṭu* (18) *ḳomayalar*. *Veyâḫüd* bir kaç gün keçi südinden *mâ'-i* (19) *cübñ* ile ağaç *ḳavununuñ çekirdeginüñ içi* bir dirhem [71b/01] *ma'an* vireler. Ba'de aşıl maraza *mu'älece* ideler. (02) Ve eger *maḥmûm ḥarâret-i ḥummâda ḥiffet* müşâhede ider ise (03) *maṭbûḫ-ı mezbûre* bir *miḳdâr çüb çinî* ve *siparine* (04) ve *işkorzonerâ* *ḳoyalar*. *Hâşıl-ı kelâm rıfḳla* *mu'älece* (05) ideler. Ve eger *maḥmûm* bedeninde *ziyâde yübüset ḥiss* ider (06) ise *ḥummâ sâkin* olduğdan soñra bedeni *ruṭübât-ı* (07) *ḥamâm aḫz* idecek *miḳdârı mütevâliyeten* bir kaç gün (08) *ḥammâma* gire. Ba'de *istirâḫat* idüp *cigerüñ üzerine* (09) *şandal merhemi* ve *oñrganuñ* iki tarafına *Calinus'uñ* (10) *soğıdıcı merhemin süreler*. Ba'de bir

miqdār çöp- (11) çinī ile kaynamış arpa cüllābını nīlūfer şerbeti ile (12) vireler. Ba‘de mu‘arriķ şerbete mūbāşeret ideler; ammā şerbet-i (13) mu‘arriķuñ şuyı bedeli hindibā şuyı ola ve bir miqdār (14) arpa dağı koyup taḅḅ ideler. Ve eger hūzāl-i Frengī ‘arız (15) olursa maḅbūḅ mu‘arriķuñ şuyına bedel vezni (16) miqdārı **سردفد** koyalar. Ve eger ‘alīl gızāya muḅtāc (17) ise şerbet-i mu‘arriķı ḅavuk veyā ımlık taḅḅ ideler. (18) Zīrā bu marazda pād-zehr olan edviye, aşıl marazı (19) def ider. ḅavuk şuyı ruḅbāt-ı aşliyyeyi ziyāde [72a/01] ider.

On üçüncü faşıl: Siparinenüñ māhiyyeti ve (02) ve ḅabī‘atı ve keyfiyyet-i taḅḅı beyānındadır. Ma‘lūm ola ki (03) siparine didükleri devā yeñi dünyā didükleri cezīre- (04) de Perru didükleri vilāyetde ḅāşıl olur. Uzunca (05) ince bir kökdür. Yerde uzunluğı ile biter. Dört beş (06) arşun miqdārı uzunı olur, cem‘ eyleyüp kırıdurlar. (07) Frengistān’a götürürler. Freng’den İstanbul’a gelür. (08) ḅabī‘atı derece-i ūlāda ḅār ve derece-i şāniyyede (09) yābisdür. Eyüsi içi ak ve pek olandır. Ve kırıldıķda (10) toz kalkar ise eskidür ve ḅāşşası yoķdur. (11) Ve maraz-ı efrenc mu‘ālecesinde ğāyetü’l-ğāye nāfi‘dür. (12) Ve bu ‘illetde palusenḅudan menfa‘ati ziyādedür. Zīrā (13) siparinenüñ ḅarāreti peygamber ağacından nāķışdur (14) ve ḅarāreti ve ḅiddeti yoķdur; ancak bir miqdār ḅulviyyet-i (15) ḅafiiyesi vardır ve yalnız maraz-ı efrenc define (16) kāfi‘dür. ḅattā ḅekīm Senertūs’dan menķüldür ki “Bu (17) marazda palusenḅunuñ isti‘mālinden siparine isti‘māli (18) memdūhdur; yalnız siparine maḅbūḅı ile bu ‘illet (19) mündefīa olduğın gördük.” didi. Ve siparine her [72b/01] yaşda ve her ḅabī‘atda bilā-ḅavf isti‘māl olunur. (02) Ve bunda bir cüz’-i laḅif dağı vardır, ‘ırķ ĩrāş eyler (03) ve ruḅbāt-ı fażliyyeyi kırıdur ve ‘ufūneti karşılar. (04) Ve bir miqdār irḅāsı dağı vardır. Bināen ‘alā zalik bu (05) marazda ‘arız olan veca‘-i ‘izāmı ve veca‘-i mefāşılı (06) teskīn etmede ve her ne maḅalde olur ise ğoma ta‘bīr (07) olunan evrāmı taḅlīl etmede bī-nażīrdür. Zīrā mādde-i (08) marazı ter ile iḅrāc eyler ve siparinede olan cüz’-i (09) laḅifüñ ḅāşşası devānuñ fi‘lini ‘uzv-ı me‘üfe (10) tenķiz ider. Ve irḅāsı ile veca‘ı teskīn ve evrāmı (11) taḅlīl ider. ḅāşıl-ı kelām zıkr olunan ḅavāşş ba‘de’t- (12) tecrübe ḅükemā siparinede buldılar; ammā palusenḅuda (13)

bulmadılar. K̄alupiv nām ṭabībden menkūldür ki “Ba‘de’l- (14) mu‘ālece marāz-ı efrence mā-bakıyyesinden avıçda ve (15) maḳ‘adda olan çatlaqlar siparine maṭbūhı ile def‘ (16) olduğını gördük.” didi. “Lakin palusenṭu ‘ıtrıyyeti (17) ile ervāhı in‘āş ider. bi-ḥasebü’l-iktizā siparine (18) maṭbūhına bir miḳdār ḳonur ise ziyāde maḳūldür.” didi. (19) “Ve siparinede olan irhā fi‘lini muḳavvıyü’l-mi‘de olan [73a/01] eşyā ile ıṣlāḥ etmek lāzımdur.” didi. Meşelā bir miḳdār (02) na‘nā’ ve betoniḳa yaprağı veyā şaḳız ḳoyalar. Ve maṭbūhınıñ (03) keyfiyyeti budur ki otuz dirhem yarılmış ve ḥurdalanmış (04) siparineyi dört vaḳıyye şu alur şırlı¹¹ ṭopraḳ ṭencereye (05) üç vaḳıyye mā’-i ḥār ile ḳoyalar. Yigirmi dört sā‘at (06) naḳ‘ oluna. Ba‘de ḳapaḡuñ eṭrāfını muḥkem ḥamīr ile şıvayup (07) mülāyim āteşde şülüşānı gidüp şülüşi ḳalınca ṭabḥ ideler. ‘Ale’r- (08) rıḳ ḥār iken elli dirhem in içüp döşekde iki sā‘at (09) terleyeler. Ba‘de tebdīl-i cāme idüp ṭa‘āma mübāşeret (10) ideler. Ve sār şürüṭı bı‘aynihi palusenṭu maṭbūhı gibidür. (11) Ve bu maṭbūhdan mā-bakıyye olan poşayı daḡı beş (12) vaḳıyye şu ile ṭabḥ ideler. Şülüşi gide şülüşānı ḳala şu ve (13) ḳahve ve şürbā için bu maṭbūhdan isti‘māl ideler. (14) Ve Zeḳutu ṭabībden mervīdür ki “Bu marāzda vāḳı‘ olan (15) şalābetlü evrāmı taḥlīl etmede ve boḡazda ve ‘avret (16) yerinde olan ḳarḡaları pāk etmede siparine bu marāzuñ (17) cümle mu‘ālecelerinden ḳavīdür. Ve pād-zehriyyeti cümleden ziyāde-(18) dūr.” didi. Ve maṭbūhınıñ menāfi‘i ḳarnuñ zaḥmetine maḡşüş (19) degildür. Belki palusenṭu nāfi‘ olduğu emrāz-ı bāridenüñ [73b/01] cümlesine nāfi‘dür. Zīrā aḡlāṭ-ı ḡalīzeyi terkīḳ (02) idüp ‘ırḳ ile iḥrāc ider. Ve siparine maṭbūhınıñ per- (03) hīzi inşāallāhu te‘ālā maḡhallinde beyān olunur. Ve eger (04) maṭbūhı içmeden istikrāh iderse bir miḳdār ḳuş (05) üzümü ve bir miḳdār beyān köki ile ṭabḥ ideler.

On dör- (06) dünci faşıl: Çüb çīnīnūñ māhiyyeti ve ṭabī‘atı ve ḡāşşa-(07) sı ve keyfiyyet-i ṭabḡı beyānındadır. Ma‘lūm ola ki bu bir (08) kökdür ki yüz kırḳ ve yüz elli seneden muḳaddem mechūl (09) idi. Beşinci Ḳarlonmaḳ‘a sārī idi. Ziyāde veca‘-i (10) mefāşıla mübtelā oldu. Ḥükemāsi cem‘ olup bu kök (11) maṭbūhını isti‘māl etdürmesini maḳūl gördiler. (12)

¹¹ “şırlı” ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

Şifâ buldı. Ba‘de ‘azîm şöhret bulup Çin vilâyetlerinden (13) portakal gemileri ile gelmege başladı. Ve ol vilâyetün (14) halkı dağı Freng marazına mübtelâ olmağla anda dağı tecrübe (15) eylediler, nâfi‘ buldılar. Tabî‘atı evvelki derecede hâr-yâbis- (16) dür ve bu kök miqdârda bir qarış miqdârı olur. Ba‘zısı (17) yoğun ve ba‘zısı incerek olur ve taşrası buruşuk (18) şeklinde olur. Zâhiri humrete mâ‘il olur ve bâtını (19) taşrasınıñ humretinden nâkış olur. Ve ağırlıkda [74a/01] vasa‘ü’l-hâl olur ve râyihası ve ta‘mı yokdur. Binâ‘en (02) ‘alâ zalik harâretde mu‘addel olması zâhirdür. Ve bir miqdâr (03) kuvvet-i kâbızası vardır. Ve bir miqdâr ru‘übâtı dağı (04) vardır ki insânda olan ru‘übet-i aşliyyeye müşâbihdür. (05) Zîrâ hüzâl-i müfri‘te mübtelâ olanlar müdâvemem etmekle semmîn (06) oldılar. Ve bir cüz’-i la‘îfi dağı vardır. Ahlâ‘-ı fâsideyi (07) inzâc ve gâli‘z olanını terkîk idüp ‘ırk ile ihrâc (08) eyler. Ve demi ta‘affünden hıfz ider. Ve veca‘-i mefâşıl-ı (09) meşhûrı def‘ ider. Ve tabî‘atda mu‘addel olmağla her (10) tabî‘atda ve her sinde ve her faşılta isti‘mâl câ‘izdür. (11) Lakin Freng marazında te‘şîri palusentü ve siparine (12) te‘şîrinden hafıfdür. Ve Kâlupiv nâm tabîb dir ki (13) “Bu kök ma‘bûhını maraz-ı efrence mübtelâ olanlara üç (14) dört def‘a virdüm, nefi zâhir oldı; velakin (15) bi’l-külliyeye mündef‘a olmadı. Ve ma‘bûhıñ müddet-i (16) isti‘mâli kırk gün olmağ lâzımdur.” didi. Ve Ematu (17) nâm tabîb dağı didi ki “Bu köküñ bir miqdâr dühniyyeti (18) olup ta‘mı ve râyihası olmamağla ikinci derecede (19) yâbis olup harâretde mu‘addel olmasına zâhib [74b/01] oldı. Ve ziyâde medh eyleyüp menâfi‘-i keşîre işbât eyledi. (02) Ve bu kök ma‘bûhı sū‘-el-kınyeye ve istiskâ-yı zıkkıye(03) ve şadra ve devâra ve nezle-i hâddeye ve veca‘-i mefâşıla (04) ve nıkrîse ve Freng zahmetine ve cerebe ve cüzâma ve ‘ilel-i (05) rahme ve eski şızılara ve eski nâşûra ki -‘avâm mādde (06) dirler- ve şalâbetlü evrâma ve hanâzîre ve haşât-ı kilyeye (07) ve kulunca gâyet nâfi‘dür.” didi. “Ve mi‘dede olan ru‘übet-i (08) fazliyyeyi ta‘hlîl ve tezvîb ider. Hattâ talebe-i ‘ulûm, yazlarda (09) kahve gibi içseler mi‘delerinde olan ru‘übâtı işlâh (10) ider. Ve bu kök mu‘arriğdur. Demi şâfi ider ve hüzâlî olanları (11) semirdür. Ve bevli idrâr ider ve pîri cüvân ider. Ve ‘ilel-i (12) a‘şâba dağı ziyâde nâfi‘dür. Hazer ve felc ve teşennüc (13) ve lağve gibi ve

her marāz ki -aşıl māddeşi balgām ile ve (14) gālīz şāfrā ile maḥlūt ḥılt sebebi ile- zūhūr (15) eylerse ziyāde nāfi’dür.” didi. Faḳīr daḥı zıkr olunan (16) emrāza nāfi’ buldum. Pīri genç ve ḥanāzīre nāfi’ olmasını (17) vāḳı’ā muṭābıḳ buldum. Ve yine Ematu ṭabībden menḳūldür ki (18) “Bu kök maṭbūḥını isti’māl olunmazdan bir ay muḳaddem (19) keymūs-ı ceyyide ḥāşıl idici ağziye tenāvül olunmaḳ [75a/01] lāzımdur.” didi. Ba’de aḥlāt-ı fāsıdeyi münzice-i (02) eşribe vireler; lakin eşribenüñ mābeynlerinde ṭabī’at-ı ‘alīle (03) muvāfiḳ ve ‘illete münāsib rıfḳla ‘amel idici müşilāt vireler. (04) Eger galebe-i dem ‘ilācı mevcūde ise marīzūñ kuvā- (05) sınıñ taḥammüline naẓar idüp münāsib olan ‘urūḳdan (06) faşd ideler. Ve eger marīz za’if ise maḳ’ada sülük (07) uralar. Ve’l-ḥāşıl bu marāzūñ taşşilen mu’alecesi (08) bābına mūrāca’atden şoñra faşd ideler. Ve maṭbūḥ-ı çöp- (09) çinīnūñ şıfatı budur: On beş dirhem bıçaḳ ile ḥazırlanmış (10) çüb çinīyi dört vaḳıyye şu alur şırlı çömlekte üç (11) vaḳıyye mā’-i ḥār ile yigirmi dört sā’at naḳ’ ideler. Ba’de (12) ḳapaḡın eṭrāfını ḥamīr ile muḥkem şıvayalar. Tütünsüz (13) āteşde şülüşānı gidüp şülüşi ḳalınca ṭabḥ ideler. Yetmiş veyā (14) seksen dirhem ‘ale’r-rıḳ içüp ısıcaḳ döşekde iki (15) sā’at terleye. Ba’de tebdīl-i cāme etdükden şoñra ta’am (16) yiyeler. Ve bu maṭbūḥı her gün tāze ṭabḥ ideler zīrā fāsıd (17) olur. Ba’de ṭabḥ-ı evvelden mā-baḳıyye olan poşayı dört (18) vaḳıyye şuyla ṭabḥ idüp bi’aynihi palusenṭu ve siparine (19) bābında taḥrīr olunan şürūṭına ri’āyet oluna. Ve daḥı [75b/01] ṭabīb-i mezbūr didi ki “Bu kök ve cemī’ mu’arriḳ isti’māl (02) olunduḳda ṭabī’atı ḳabza çeker. İmdi böyle olıcaḳ (03) bir miḳdār sükker ḳonsa zararını def ider. Ve ṭabī’atı (04) mülāyim ṭutar; zīrā şekerūñ cilāsı ve nüfūzı olmaḡla ṭabī’atı mülāyim ṭutar¹² ve cigerūñ maḥbūbı olmaḡla evvelā cigere serī’an (05) nüfūz ider. Ba’de edviyeyi tenfīz ider, ‘ırḳ serī’an (06) gelmesine sebep olur; ammā bu faḳīr çüb çinī maṭbūḥınıñ (07) bu gūne ṭabḥ olunmasını maḳūl görürdüm. Şıfatı budur: (08) İnce toḡranmış çüb çinī on dirhem bir bucuḳ vaḳıyye (09) şuda yigirmi dört sā’at naḳ’ olup muḳaddem zıkr (10) olunduḡı gibi ṭabḥ oluna, yarım vaḳıyye ḳala. Ba’de aḥşām (11) ve şabāḥ yüz dirhem şeker ile ısıcaḳ ḳahve gibi içeler. (12) Ba’de bundan aḳdem olan

¹² “zīrā şekerūñ cilāsı ve nüfūzı olmaḡla ṭabī’atı mülāyim ṭutar” ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

maṭbūḥlar şürūṭına ri'āyet (13) oluna. Ba'de mā-bakıyye olan poşayı daḥı dört vaqıyye (14) şü ile ṭabḥ ideler. İki vaqıyye ḳala şü yerine ve ḳahve (15) yerine ve şerbet maḥallinde isti'māl ideler.

On beşinci faşıl: (16) Şaşafraşuñ māhiyyeti ve ṭabī'atı ve menāfi' beyānındadır. (17) Ma'lūm ola ki Niḳolaus Monardus nām ṭabīb, (18) yeñi dünyāda vāḳi' olan eczānuñ müfrādātını beyān (19) eylemişdür. Mezbürdan menḳūldür ki "Bu ağaç yeñi dünyāda [76a/01] Florida nām vilāyetde biter. Ve bu ağacuñ rāyiḥası ve ṭa'mı (02) rāziyāneye müşābih olmaḡla bu ağaca ol vilāyetüñ rāziyāne- (03) sidür, didiler. Ve rengi dārçine mā'ildür ve 'ıṭriyyeti (04) daḥı vardır; ammā ḳabuḡınuñ 'ıṭriyyeti ağacından ziyāde- (05) dür ve ṭabī'atı ikinci derecede ḥār-yābisdür." didi. (06) Ve Senertus taşdıḳ eyledi. "Ve bu ağaç mūlaṭṭıf ve muḥallil (07) ve müfettiḥdür. Aḥlāt-ı ḡalīzeyi terkīḳ ve süddi (08) teftiḥ ider. Ve daḥı ṭabībān-ı mesfūrān didiler ki "Bu (09) ağac sū'-el-ḳınyeye ve istiskāya ve mi'denüñ sū'-i (10) mizāc-ı bāridine ve 'ilel-i a'sāba ve veca'-i kilāya ve veca'-i (11) mefāşıl-ı bāride ve idrār-ı ḥayza nāfi'dür." didiler. "Ve (12) Freng marazına daḥı nāfi'dür." didiler. "Lakin Freng marazına (13) te'sīri peygamber ağacı ve siparine ve çüb çinī ef'ālinden (14) nāḳışdur." didiler. "Ammā bi'z-zāt mizācı bārid ve teşḫişine (15) iḥtiyācı olan marīz içün ṭabḥ olunan siparine ve (16) çüb çinī maṭbūḥlarına re'y-i ṭabīb ile beş dirhem (17) ḥurdalanmış şaşafraş ḳomaḳ cā'izdür." didiler. Ammā (18) bi'z-zāt maḥrūru'l-mizāc ise veyā ḥarāret-i 'arızası (19) var ise cā'iz degildür." didiler.

On altıncı faşıl: Bu [76b/01] maraz-ı efrencde pād-zehr maḳāmında müsta'mel olan (02) edviye-i erba'anuñ biribirleriyle terkīb olunduḡda (03) vāḳi' olan fevā'idi beyānındadır. Ma'lūm ola ki (04) bu marazda müsta'mel olan devālar bir birine nisbet ile (05) ba'zısı ḳavī ve ba'zısı za'ifdür. Ve ba'zı (06) ṭabī'ata münāsib ve ba'zı ṭabī'ata nā-münāsibdür. İmdi (07) böyle olıcaḳ isti'mālde ḥüsn-i tedbīr lāzımdur ki (08) mutazarrır olmayalar. Ma'lūm ola ki eger Freng zaḫmeti (09) marīzde 'illet-i āḫir ile olmayup yalnız olursa (10) ve a'zā-yı bāṭınıyyede daḥı sū'-i mizāc-ı ḥār yok (11) ise ve vücūdında daḥı ḥarāret yok ise -ya'nī (12) ḥummāya yakın bir sū'-i mizāc-ı ḥār yok ise-palusenṭu (13) maṭbūḥı cümleden evlādur; ammā bu marazıñ ḥaḳiḳatına

(14) vākıf olup mu‘alece ta‘yīn eyleyen Laṭin ḥükemāsı (15) dā‘imā peygamber ağacı maṭbūhına siparine ve çüb çīnī (16) daḥı zamm iderler idi. Ve eger marīzūn ṭabī‘atı (17) ḥār-yābis ise ve başından şadrına veyā rīhine (18) veyā āḥir maḥalle nezle-i ḥādde nāzil olur ise palusenṭu (19) maṭbūḥı kaṭ‘ān cā‘iz degildir. Zīrā peygamber ağacı [77a/01] ḥarāreti ile nāzil olan aḥlāṭı ziyāde terkīk (02) etmekle nezle ziyāde olmasına sebep olur. İmdi (03) bu zıkr olunan evşāf ile mevşūf olan ‘alīle (04) siparine ile çüb çīnī maṭbūḥları virilmek (05) ensebdür. Egerçi kim bu ikisi daḥı terkīk iderler; (06) lakin bunların terkīki tedric ile olmağla aḥlāṭ-ı (07) raḳīkayı ter ile ihrāc iderler. Ve bunların bir miqdār (08) kuvvet-i kābızaları daḥı olmağla yeñiden nezle nāzil (09) olmasını men‘ eyler. Ve eger kuvā-yı ‘alīl za‘īf ise (10) ve gözleri daḥı ‘alīl ise siparine maṭbūḥı daḥı (11) cā‘iz degildir. Zīrā siparine mi‘deyi irḥā etmekle gözlere (12) buḥār şu‘ūd etdürür. Ve eger marīzde hüzāl-i müfriṭ var (13) ise lakin hüzāli Freng marazı sebebi ile āḥir maraz (14) sebebi ile ‘arīz olmuş ise bu şüretde daḥı (15) siparine isti‘māli cā‘iz degildir; ammā zıkr olunan (16) merzāya yalnız çüb çīnī cümleden enseb ve enfa‘dur. (17) Zīrā çüb çīnī dühniyyeti ile ruṭubet-i aṣliyyeyi (18) in‘āş ider. Ve eger hüzāl-i müfriṭ maraz-ı efrenc sebebi (19) ile ‘arīz olmuş ise siparine ile çüb çīnī [77b/01] maḥlūṭen virilmek lāzımdur. Zīrā sebab-i hüzāl maraz-ı (02) efrenc olmağla sebep zā‘il olmaduḳça müsebbib zā‘il (03) olmaz ve eger marīzde veca‘-i ‘izām veyā goma veyā (04) yaramaz yaralar olur ise siparine cümleden nāfi‘-(05) dūr. Zīrā siparine veca‘-i şedīdi teskīn ve şalābetlü (06) evrāmı taḥlīl ve yaraları tecfīf ider. Bu ḥāşşa (07) palusenṭuda yoḳdur. İmdi iḳtizā ider ise zıkr (08) olunan edviye-i erba‘adan her biri gāḥī müfred ve gāḥice (09) mürekkebe isti‘māl olunur. Lakin re‘y-i ṭabīb-i kāmīl ile (10) olmaḳ lāzımdur; ammā mürekkebe isti‘māl olunmasınını ṭarīki (11) budur ki peygamber ağacı on beş dirhem çüb çīnī (12) on dirhem siparine on beş dirhem üç vaḳıyye şuda (13) yigirmi dört sā‘at naḳ‘ oluna. Nişfi ḳalınca ṭabḥ (14) olunduḳdan sonra şürūṭ-ı mesbūḳaya ri‘āyet eyleyüp (15) şabāḥ ve aḥşām seksen dirhem isti‘māl oluna. (16) Ve mā-baḳıyye olan poşayı üç vaḳıyye şu ile ṭabḥ (17) idüp iki vaḳıyye ḳala şu yerine ve ḳahve ve eṣribeye (18) bunu isti‘māl eyleyeler. Ve

eger bāridü'l-mizāc ise (19) veyāhūd bir 'uzvunda sū-i mizāc-ı hār yok ise [78a/01] veyāhūd sū'-el-ķinyeye veyāhūd bürüdet-i ciger- (02) den istiskāya mübtelā ise maṭbūh-ı mürekkeb bu gūne (03) tertīb oluna. Şıfatı budur: Peygamber ağacı otuz dirhem (04) ve ķabuğundan on beş dirhem, siparine on beş (05) dirhem, şaşafraş beş dirhem üç vaķıyye şuda (06) yigirmi dört sā'at naķ' olundukdan şoñra şülüşānı (07) gidüp şülüşi ķalınca ṭabḥ oluna. Minvāl-i meşrūh (08) üzere isti'māl oluna. Ve mā-baķıyye olan poşayı (09) daḥı zıkr olundığı gibi isti'māl ideler. Ma'lūm ola ki (10) bu marazda isti'māl olunan maṭbūhlara cehele-i (11) eṭıbbā edviye-i müshile zamm iderler. Kavā'id-i ṭabiyyeden (12) bī-ḥaber teşḥiş ve temyīzde bī-başar olmaları ile (13) müshilüñ mażarratını fehm etmeyüp taķlīd ile birbirinden (14) ta'allüm iderler. İmdi bu tedbiri ḥükemā-yı Laṭin müte'aḥḥir- (15) lerinden Zeķutu ve Senertus kaṭ'ā cā'iz görmediler. (16) Zīrā mu'arriķ ile müshil ma'an virilmenüñ mażarratı bu (17) gūne beyān eylediler ki edviye-i mu'arriķa aḥlāṭı a'māķ-ı (18) bedenden cilde cezb ider. Ammā müshil ise 'urūkdan (19) ve cildten em'āya cezb ider. Bu iki ef'āl biri birine [78b/01] tezād olmağla ṭabī'ata gāyet güç gelür. Pes imdi (02) böyle olıcaķ elbette fi'lüñ birinde noķşān vāķı' (03) olur. Suķūṭ-ı kuvvete sebep olur. Saşuyine (04) nām ṭabīb didi ki "Ba'zı ādeme ne ķadar mu'arriķ (05) mu'arriķ virilür ise ter gelmez. Zīrā gāyet cildi (06) galīz ve mesāmmātı keşīfdür. Ve ba'zılara daḥı mu'arriķ (07) virilür ise gaşy 'arız olur. İmdi böyle (08) olan merzāya mu'arriķ ile müshili ma'an virmek (09) lāzımdur." didi. Ammā Senertus ḥekīm-i mezbüre i'tirāz (10) idüp didi ki "Şerbet-i mu'arriķı şürüṭı ile ićen (11) eşḥāşuñ terlemedigini görmedik; lakin ba'zı merzānuñ (12) cildinüñ şalābetinden ve mesāmmātınüñ keşāfetinden (13) ve aḥlāṭuñ gılzetinden dört beş gūne dek ter gelmez. (14) Ammā mu'arriķa müdāvemeden şoñra yine ter gelmege başlar." didi. (15) Vāķı'ā cildi keşīf ve ķaluñ olanlar şerbet-i mu'arriķı (16) içüp bir sā'at mürürından şoñra ḥammām-ı muraṭṭıba gireler. (17) İnşāallāhu te'ālā beyān olunur. Ve Saşuyine nām ṭabīb (18) "Ba'zılara gaşy 'arız olur." demiş idi. Allāhua'lem aḥrūr (19) ül-mizāc ve yābisül-mizāc olanları çadıra koyup ḥarāret-i [79a/01] nārla terletmek murād eylemesinden gaşy 'arız olmuşdur. (02) İmdi ṭabīb-i mesfūruñ ḳavli

lağv-ı maḥz̄dur. Z̄irā tere (03) taḥammül eylemeyen marīz̄, müshile kaṭā taḥammül idemez. Ve bu marāz- (04) da mu‘arrıḳ içmemek yalnız müshil içmek ile ‘illeti izāle (05) eylemez. Faḳīr daḥı ṭabīb-i mesfūruñ marīzi terlemediginüñ (06) sebebi marīzūñ sevdāvī mizāc olmasına zāhib (07) olurun. Z̄irā sevdāvī mizāc olanların cildi şalābetlü (08) ve ḡalīz olur. Ve mesāmmātı keşif ve aḥlāṭı ḡalīz olur. (09) Bu mizācda olanları çadıra koyup ḥarāret-i nārla (10) terletmek murād eylemişdür. Nārūñ ḥarāreti sebebi ile marīzūñ (11) bedeninde yübüset ḡalib olup mesāmmātı keşif ve (12) cildi taḡlīz etmekle terlemege māni‘ olmuşdur. İmdi (13) bu mizācda olanlara şerbet-i mu‘arrıḳı bir kaç gün ısıcaḳ (14) ḳahve gibi virile ba‘de bir sā‘atden soñra ṭabī‘at-ı (15) şerbet-i mu‘arrıḳa fi‘lde başladıkda ḥammām-ı muraṭṭıba gire. Ve ḥammām (16) i‘āneti ile beden yumuşaya ve mesāmmāt açılıp ṭabī‘at (17) teri suhūletle ṭaşraya def eyleye. Ve ḥammāmda ter gelmege (18) başladıkda şovuḳlukda döşek biraḡup döşege (19) girüp yatup bir ḥoşça örtünüp iki sā‘at terleye. [79b/01] Ve eger cümle ter ḥammāmda çıkınca meḳş ider ise suḳūṭ-ı (02) ḳuvāden ḥavf olunur. Ve eger marīz̄ sevdāvī (03) yūl-mizāc olmayup suhūletlü ter gelür ise mu‘arrıḳ şerbeti (04) içüp döşekde terlemek kāfidür. Ḥammām-ı muraṭṭıba ḥācet (05) yoḳdur. Bu faḳīr müddet-i ‘ömrümde tedbīr eyledigim merzāya (06) şerbet-i mu‘arrıḳı virdikden soñra çadıra ḳomaḳ vāḳı‘ (07) olmadı. Döşekde terletmek ile iktifā eyledüm. Veyāḥūd (08) ḥammām-ı muraṭṭıb ile i‘ānet eyledüm. Ḳunesḳa ṭabīb didi ki (09) “Merzāyı çadırda ḥarāret-i nārla terletmek mülāḥaza- (10) sıyla cehele-i eṭıbbā çok kimesne helāk eylediler.” didi. (11) “Ve sevdāvī mizāc olan merzāya şerbet virildikden (12) soñra ḥammām-ı muraṭṭıba girmek lāzımdur.” didi. Z̄irā ḥammām (13) mesāmmātı açar ve cildi yumuşadur.

On yedinci faşıl: (14) Bu marāzda müsta‘mel olan edviyenüñ keyfiyyet-i isti‘māli (15) beyānındadır. Ma‘lūm ola ki palusenṭu veyā çüb çinī (16) veyā siparine maṭbūḥları gerek müfred ve gerek mürekkeb (17) isti‘māl olunmaḳ murād olundıkda evvelā lāzım olan (18) budur ki ‘ale’r-rıḳ elli dirhem içile. Eger ḳuvā-yı ‘alīl (19) ḳavī ise tedrīcī seksen dirheme dek içmek [80a/01] cā‘izdür. Ve aḥşām vaktinde ṭa‘ām tenāvül olunmazdan (02)

iki sâ'at muqaddem kırk dirhem içile. Eger kuvâ-yı 'alîl müsâ'id (03) ise altmış dirheme dek içmek câ'izdür. Velakin zıkr (04) olunan maṭbūhlara mübâşeret olunduğda beş altı güne (05) varınca şabâḥ içeler, aḥşâm içmeyeler. Zîrâ bu iki (06) vakıtde içilür ise câ'izdür ki ṭabî'at taḥammül etmeyüp (07) nefret eyleye veyâḥūd bir ḥarâret zuhūr eyleye. Zîrâ (08) gâhîce 'alîl şerbeti defâten içmeden ḥummâ 'arız olur. Ve gâhîce za'f ṭarî olur.¹³ (09) İmdi tedrîci ile içmek ziyâde münâsibdür. Eger (10) kuvâ-yı 'alîl kavî ise ve terlemeden ḥazz ider ise (11) her gün iki defâ terlemek lâ-be'sdür. Ve eger za'if (12) ise gün aşırı şabâḥlarda terlemek kâfîdür; ammâ (13) sâ'ir evkâtta yine şerbeti içe dösege girüp terlemek (14) kaşd itmeye. Kendüden gelen ter ile iktifâ eyleye. Zîrâ (15) suḳût-ı kuvvetden ḥazer olunur. Fi'l-ḥaḳîka za'if (16) el-kuvâ olanlar şerbeti ısıcaḳ içmek ile dösege girüp (17) terlemek murâd eylemeksizin bedenlerine nedâve 'arız (18) olmağla fâ'ideden ḥâlî degildür. Zîrâ şerbet-i mu'arriḳ (19) aḥlât-ı fâsideyi terkîḳ ve tedrîci taḥlîl ider. **[80b/01]** Ve terlemek günlerinde bir kaç gün birer sâ'at terleyeler. (02) Ba'de tedrîc ile iki sâ'at terleyeler. Ve maṭbūḥlar (03) içildükde bedende nedâve zuhūr etdükde dösege girüp (04) bir sâ'at uyuyalar ve terleyeler. Ve eger marîzün cildi (05) ḳatı ve mesâmmâtı keşîf olup suhûletle ter gelmez ise (06) marîz dösekte bir sâ'at uyuduğdan sonra ḥammâm-ı (07) muraṭṭıba gire. Bedeni nem-nâk olduğda dösekte terleye. (08) Ve eger ḥammâm mümkün degil ise şerbeti içdükden sonra (09) 'alîl dösege gire. Ve iki ṭopraḳ bardaḳlara siparine (10) şuyı ḳoyup ağızlarını muḥkem ḳapayup taḥammül olunıcaḳ (11) mertebe-i ḥarâreti var iken yorğan altından buğ vireler. (12) Ve ba'zılar taḥtadan veyâ keçeden çadır şeklinde bir şey'i (13) iḥdâş idüp içinde bir yüksek maḥal yaparlar. Ve tere (14) i'ânet için manḳal ile kömür ḳorlar. Bu güne terletmek (15) gâyet muzırrdur. Niçe âdemler helâk olduğı ve niçeleriñ (16) ḥummâ-yı muḥarriḳaya mübtelâ olup helâk oldukları (17) meşhûrdur. Ve dösekte içinde terler iken örtisi (18) marîzün taḥammülünden ziyâde olmaya. Ve eger ziyâde olursa (19) gaşy 'arız olur. Ve ağızından ve burnundan istinşâḳ-ı **[81a/01]** havâ-yı bârid eyleye. Ve eger marîz dösekte terler iken (02)

¹³ "Ve gâhîce za'f ṭarî olur." ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

‘şıkıldum ve bayıldum’ dir ise der-‘aşab tedric ile örti- (03) sini taqlil ideler ve buğları kaldıralar. Ve mu‘addel (04) yerde iskân ideler ve kendüye münāsib olan ta‘āmı (05) vire. Ve zıkr olunan maṭbūḥlar ile marīz şifā (06) bulur ise kırk gün daḥı maṭbūḥlarıñ ikincisini (07) içüp ve perhīz ideler.

On sekizinci faşıl: Bu marazda (08) müsta‘mel olan dühn-i zıbaḳuñ keyfiyyeti ve sā‘ir ef‘ali (09) ve aḥkāmı beyānındadır. Ma‘lūm ola ki ḥükemā-yı müte‘aḥḥirīn- (10) den bu marazıñ mu‘ālecesinde ziyāde sa‘y ve ihtimām (11) eyleyen mehere-i eṭibbā didiler ki “Zıkr olunan edviye-i (12) erba‘a maṭbūḥları ile maraz-ı efrenc zā‘il olmaz ise (13) dühn-i mezbūrı isti‘māl cā‘izdür.” didiler. “Zirā çok (14) marīz ḥalāş oldu.” didiler. Huşūşan müte‘aḥḥirīnūñ (15) ziyāde mu‘temedlerinden Zeḳutu ve Merḳadu ve Senertus (16) ve Rudiv nām ṭabībler “Dühn-i zıbaḳı şürūṭı ile isti‘māl (17) olunduḡda maraz-ı efrencden ḥalāş olduḡlarını gördük.” (18) deyü şehādet eylediler. Ammā bu faḳīr zıkr olunan eṭibbānuñ (19) tedbīrlerinde ekşeriyā ḥaṭā olmayup işābetlerine şehādet [81b/01] eyler iken dühn-i mezbūrı maraz-ı efrence müddet-i ‘ömrümde (02) isti‘māl eylemek vāḳi‘ olmadı; ancak maraz-ı efrenc mu‘ālece- (03) sinden olmaḡla risāle nāḳış olmasun deyü dühn-i (04) mezbūrı bitamāmihi şürūṭıyla taḥrīr eyledüm. Ma‘lūm ola ki (05) eṭibbā-yı müte‘aḥḥirīn zıbaḳuñ ṭabī‘atında iḥtilāf eylediler. (06) Ba‘zılar müteḳaddimin meslegine zāhib olur, “Derece-i şānīde (07) bārid- raṭbdur.” didiler. Ammā müte‘aḥḥirīn “Ḥār-raṭbdur (08) ve ruṭūbet-i fażliyyesi ziyādedür.” didiler. Ve‘l-ḥāşıl (09) eṭibbā-yı müte‘aḥḥirīn zıbaḳuñ ṭabī‘atında iki fırḳa oldılar:

(10) Fırḳa-yı evveli, “Zıbaḳuñ duḡānında emrāz-ı bāride ḥāşıl (11) olur. Zirā altun ve gümüş yaldızlayıcılar şān‘atında (12) olan ṭā‘ifeye felc ve ḥazer ve ra‘şe ve ‘ilel-i a‘şāb (13) ‘ārız olur.” didiler.

Vech-i şānī, “Dühn-i zıbaḳ ṭılā (14) olunduḡda zāhir-i bedende müctemi‘a olan aḥlāṭ-ı fāsīde- (15) yi bedenūñ dāḥiline red‘ idüp ishāl veyā aḡzından (16) seyelān-ı lü‘āb irāş eyler.” didiler.

Vech-i şālis, “Zıbaḳdan (17) ḥāşıl olan emrāz edviye-i ḥārre ile mu‘ālece (18) olunur.” didiler.

Bu zıkr olunan delā'iller ile zībaķuñ (19) ṭabī'atı bārid-raṭb olmasını işbāt eylediler ammā [82a/01] ammā Fırķa-yı şāniyye, zībaķuñ ṭabī'atı ḥār olmasına (02) zāhib olup üç vechile delīl īrād eylediler.

Vech-i (03) evvel: “Zībaķ taş'īd olunsa beyne'n-nās sülemen didükleri (04) zehr-i kātıl ḥāşıl olur ne mertebe ḥār olduğı ve ne (05) mertebe müferriḥ olduğı ṭıbb-ı āşināya ma'lūmdur.” didiler.

(06) Vech-i şānī: “Dühn-i zībaķuñ bi-kemālihi tedbīr olunmayup (07) bir miķdār kuşūr olıcaķ olursa ṭılā olunduğda ziyāde (08) nāfiz olur; zīrā tedbīri nāķış dühn-i zībaķı ṭılā (09) eylemeden ölenleri teşriḥ eylediklerinde a'zā-yı bāṭınıyyede (10) zībaķı gördük.” didiler. “Ve ziyāde serī'ül-ḥareke olması (11) dağı ḥarāretine delīl-i kavīdür.” didiler.

Ḥāşıl-ı kelām zībaķuñ (12) ṭabī'atı ḥār olmasına zāhib olanlar bārid olmasına (13) zāhib olanların edillesini men' eyleyüp ḥār olmasını (14) zıkr olunan edille ile işbātdan sonra vech-i şāliş (15) īrād idüp didiler ki “Zībaķuñ a'zāya muzırr olup (16) emrāz-ı bāride īrāş eylemesi bārid olduğundan (17) degildür belki zībaķdan şu'ūd iden semmüñ keyfiyyeti ve (18) ve ḥarāreti sebebi ile ziyāde nāfiz olduğundandır. (19) Zīrā zībaķdan şu'ūd iden semmiyyetli ebḥire nefsi dimāğa [82b/01] ve a'şāba nüfūz etmekle a'şābı ve dimāğı za'īf (02) ider. Ra'şe ve irḥā ḥudūsına bāiş olur ve 'ilel-i (03) a'şāb zuhūrına bir sebep dağı budur ki buḥār semmi (04) ḥarāreti ile aḥlāt-ı balgamiyyeyi terkīķ etdüğinden mā'adā (05) a'şāba za'f īrāş ider. Ve başdan munaşşab olan (06) mevādı a'şāb za'īf olmağla ḳabül ider. Zīrā (07) a'şāba munaşşab olan mevād ekşeriyā aḥlātından ḥılt-ı (08) balgamiyyeye maḥşūşdur bu ṭarīķ ile a'şābda ra'şe (09) ve felc ve ḥazer zuhūrına bāiş olur. Ve dühn-i zībaķ (10) veyāḥūd yalnız zībaķ bedene ṭılā olunduğda boğazda (11) ḳarḥalar ve beşreler ve diş etlerinde veremler zāhir olmaķ- (12) dur. Ve bu a'rāz gāhice iltihāb ile olmaķdur. Ve bu (13) a'rāz zībaķuñ zātında olan semmiyyetden ve ḥarāretten (14) olduğına zāhib olanların ḳavli müsellemler ve muşaddaķdur; (15) lakin yalnız semmiyyetden degildür. Belki keyfiyyet-i semm aḥlāt-ı (16) galīzeyi terkīķ etmek ile boğazda ḳarḥalar ve diş (17) etlerinde verem īrāş eyler. Ḥattā verem-i ḥunnāķ

mertebesine (18) bālig olur.” didiler. “Eger zībaḳ bāridü’ṭ-ṭabī’a olaydı (19) şalābetlü evrāmı taḥlīl idemez idi. Ma’ hazā zībaḳ- [83a/01] dan yapılan yaḳular ḡoma ve beyne’n-nās ur didikleri (02) veremi taḥlīl etmede siḥr maḳūlesidür.” didiler. Ve eger (03) su’āl olunursa ḥükemā-yı ‘Arab ve Laṭin ilavus (04) marazında zībaḳ virilmesinde ittifāḳ eylediler. Eger ḥār (05) olaydı ḥarāreti ile ‘alīli helāk veyā mi’desi (06) müteferriḥ olmaḳ lāzım gelür idi, dinilür ise cevāb (07) virilür ki “Zībaḳ serī’ü’l-ḥareke olmaḳla ḳarḥa idecek (08) miḳdārı mi’dede ve em’āda eglenmez. Ve ifrāt-ı ruṭubeti (09) olmaḳla fi’line belādet ‘arız olur, ḳarḥa idemez.” (10) didiler. “Ammā maḳtūl olursa ḥareketi zā’il olmaḳla (11) a’zā-yı bāṭınıyyede çok eglenür semmiyyeti ile helāk (12) eyler.” didiler. Ma’lūm ola ki zībaḳuñ zātında semmiyyet (13) olmasında ḥükemā ittifāḳ ve isti’mālinde iḥtilāf (14) eylediler. Ba’zılar tecvīz eylediler ve ba’zılar etmediler. Cā’iz (15) görmeyenler maraz-ı efrence zuḥūr etdigi ‘aşruñ ḥükemā- (16) sıdur. Zīrā evvel zamānda dühn-i zībaḳuñ maraz-ı efrence (17) nāfi’ olması kemā yenbaḡı ma’lūmları degil idi. Ve min (18) vechi ma’lūmları olduḡı taḳdīrce dühn-i mezbūruñ (19) şürūṭında ḳuşūrular olmaḳla tedbīr etdükleri marazı [83b/01] şıḥḥat bulmaz idi. Bināen ‘alā zalik maraz-ı mezbūra dühn-i (02) zībaḳuñ isti’mālını tecvīz eylemediler; ammā şoñra gelenler (03) şürūṭına vāḳıf olup tecrübeleri sebḳat etmekle “Edviye-i (04) erba’a ile ‘ilāc-pezir olmaduḡı taḳdīrce dühn-i zībaḳ (05) maraz-ı efrence kāfidür.” didiler. Ḥattā Ferdiyabṭus (06) nām ṭabīb “Dühn-i mezbūr ile yüz elli ḳadar marīze (07) tedbīr eyledüm şıḥḥat buldılar.” didi. Ve Plateruṭabīb (08) daḡı -müte’ahḫirīnūñ mu’temedlerindendür- “Üç yüz ādeme daḡı (09) tedbīr eyledüm, şıḥḥat buldılar.” didi. Ve bu marazda isti’mālını (10) medḡ eyledi. Ve ḥekīm Senertus didi ki “Ḥükemādan (11) çok kimesne bu marazda dühn-i zībaḳı nāfi’ buldılar; (12) ammā zībaḳuñ bürüdeti sebebi ile semmiyyetli aḫlāṭı dāḫil-i (13) bedene red’ eylesine zāhib olanlar ḥaṭā eylediler. (14) Ma’ hazā zībaḳ ḥārdur, bārid degildür. Zīrā tecrübeye (15) ḥār buldılar ve maraz-ı efrence ise nāfi’ olduḡunda (16) şekk yoḳdur. Velakin aḫlāṭ-ı rediyyeyi dāḫil-i bedene (17) idḡāl etmesi nüfūzı ile midür yoḳsa bi’l-ḥāşşa (18) mıdur ma’lūm degildür.” didi. Ve eger ‘zātında olan (19) semmiyyet

isti'māline māni'dür' denilür ise "Edviye-i erba'a [84a/01] ile 'ilāc olmaduđı hālde şürūtına ri'āyet ile isti'māli (02) cā'izdür." didi. "Zirā ba'zı emrāzda bi-hasebül-iktizā (03) efyūn ve zerārīh semm-i kātıl iken maşlahatı ile isti'māl (04) olunur ve semm iken şifā olur." didi. Ve ba'zılar "Dühn-i (05) mezbūruñ fā'idesinden zararı çokdur." didiler. Ve ba'zılar (06) "Aşlā fā'idesi yokdur." didiler. Yā şürūtına vākıf (07) olmadılar veyāhūd söz kabūl eylemez merzāya müsādif (08) oldılar veyāhūd marīz mu'ālece oluncağ dereceyi (09) tecāvüz etdükdən sonra tedbire mübāşeret eylediler. Ve (10) dađı Senertus didi ki "Eger 'alīl ziyāde maħrūr (11) ül-mizāc olup edviye-i ħārre ile 'ilāc mümkün olmaz (12) ise veyāhūd siparine ve palusentü maţbūhları (13) ile şifā mü'esser olmaz ise şürūtına kemā yenbađı ri'āyet- (14) den sonra marāz-ı efrence fā'idesi selb olunmaz." (15) didi. Ve Rudiv nām ŧabīb dađı didi ki "Maħrūru'l-mizāc (16) bir 'alīl edviye-i ħārre ile bārideyi ħılt idüp (17) ta'dīl etdükdən sonra isti'māl etdürdüm. Der-'aķab (18) bevlinde ħiddet ve yanmaķlık vāķi' olup meşānesinde (19) ve kađībinde iltihāb zühūr eyleyüp 'usret-i bevl [84b/01] 'arız oldu. Dühn-i zībaķ ile tedbīr eyledüm, ħalāş (02) oldu." didi. Ve dađı dühn-i zībaķuñ isti'mālini (03) tecvīz eyleyen huzzāķ eţibbā "Beş şarta ri'āyet olunduđdan (04) sonra ŧılā oluna." didiler:

Evv elkisi, marīz za'if (05) ül-ķuvā ve iħtiyār olmaya. İkincisi, bedeni aĥlāţ-ı fāsıde- (06) den mübtelā olmaya. Zirā aĥlāţuñ keşreti dühn-i zībaķuñ (07) nüfūzına māni' olur ve tahrīk-i mevāda sebep olur. (08) Māddenüñ ħareket etmesinden illet şedīd ve a'rāz (09) dağı ziyāde olur. Pes imdi böyle olıcağ imtilāya (10) nazar oluna. Bi-hasebül-iktizā tadrīc ile tenķīh ideler. (11) Ve defa'āt ile münāsib müşhil-i ħafīf vireler.

Üçüncüsü, (12) faşl-ı bahārda veyā ħarīfde ŧılā oluna.

Dördüncüsü, (13) marīz arıķ olmaya ve boğazında yaralar dağı olmayup (14) ħunnāķa müsta'id olmaya.

Beşincüsü, marīzde ħazer (15) ve ra'şe ve felc ve veca'-i mefāşıl dağı olmaya.

On (16) ŧokuzuncı faşıl: Zībaķuñ marāz-ı efrence nefi pād-zehriyyeti (17) ile midür veyā bi'l-ĥāşşa mıdur, anı beyān ider. (18) Ķardanu ve Ķureştanu nām ŧabībler "Dühn-i zībaķ (19) bu marāza pād-zehr." didiler;

ammā Platerunām tabīb [85a/01] “Bu maraža maḥşūş zībaķuñ bir ḥāşşa-i ḥafiiyesi var- (02) dur.” didi; ammā Senertus ḥekīm maraž-ı efrence zībaķuñ (03) pād-zehriyyetine zāhib olanları üç vechile tekzīb (04) eyledi:

Vech-i evvel: “Pād-zehriyyet olan edviye a’zā-yı (05) re’sse kuvvet virüp ve ervāḥı in’āş eyler. Zībaķ (06) ise bu marazda sā’ir edviye-i müstefriğa gibi aḥlāt-ı (07) galīze bedenüñ isti’dādına göre ishāl ile veyā (08) ‘ırķ ile veyā ağızdan lü’āb ile ‘unf ile istifrāğ (09) etdürür. Ve şiddeti ile ervāḥa za’f īrāş eyler. İmdi (10) bu ef’āl zībaķda ma’lūm iken pād-zehriyyeti taşdıķ (11) olunsa cemī’ edviye-i müshile-i ḥāddeye pād-zehriyyeti (12) vardur dimek lāzım gelür. Maḥmūde ve ḥanzal gibi bunlaruñ (13) a’zā-yı re’siyyeye mazarratı ne mertebe idigi tabīb-i (14) kāmile ma’lūmdur. Ve eger dühn-i zībaķ marīzüñ ağızından (15) lü’āb seyelān etdürmez ise ‘alīl maraž-ı efrence (16) ḥalāş olmaz.” didi.

Vech-i sānī: Dühn-i zībaķ ile (17) marīz ḥalāş olduğı taķdīrce maraž-ı efrence bā’iş (18) olan semmiyyet-i ḥafiiye niçe zamān marīzüñ bedeninde ḥafiiye (19) ṭurur. Bu’d-ı zamān yine ‘avdet ider.

Vech-i sālīs: [85b/01] Zībaķ beden-i insānuñ ‘adūsıdur ḥuşuşan yürek (02) ve dimāğuñ ziyāde ‘adūsıdur ve sā’ir a’zāya (03) daḥı muzırrdur. Dühn-i zībaķ tılā olunduğda zāhir olan (04) a’rāzdan ma’lūmdur. İmdi bu zıkr olunan delā’il (05) ile zībaķda pād-zehriyyet olmayup semmiyyet olduğı (06) şābit oldı. Ve eger su’āl olunursa dühn-i zībaķ (07) tılā olunduğda ağızdan lü’āb seyelān etmekle ‘alīl (08) şifā bulur. Eger pād-zehriyyeti olmayaydı marīz (09) ḥalāş olmaz idi, denilür ise cevāb virilür ki (10) “Zībaķuñ bu fi’li semmiyyetindendir. Zīrā dühn-i zībaķ (11) maraž-ı efrence mübtelā olmayanlara daḥı tılā olunsa (12) aña daḥı lü’āb ‘arīz olur. Ve boğazında mültehib (13) yaralar vāķi’ olur ve dişleri dökülür. Pes (14) imdi böyle olıcaķ zībaķda pād-zehriyyet olmayup (15) semmiyyet olmaķ şābit olur.” didi. “Ve bu marazda nefini (16) daḥı inkār itmezüz.” didi. Ḥekīm Frenleyusdan (17) menķüldür ki “Dühn-i zībaķuñ mazarratı bir mertebedür ki (18) tılā olunduğı gün veyā üç gün tamām olmaķsızın (19) marīz bī-tāb olur ve cemī’ bedeninde ne ḳadar aḥlāt-ı [86a/01] fāsıde var ise terkīķ ider. Ve bedenüñ

dāhiline ve (02) mi'deye ve şadre ve boğaza tenfīz etdürür. Ba'de (03) şiddet ile ağızdan lü'āb seyelān etdürür. Ve lü'āb (04) münkaṭı' olmaz, dā'imā akar. Ve ḥāşşa-i zībaḵ dimāguñ (05) 'adūsıdur ve dişlerüñ ribāṭını irḥā ider veyāḥūd (06) dişleri düşer veyā siyāh ider. Ve ba'zıların boğazını (07) çüridür ve dilini ve damağını ve diş etlerini şişirür. (08) Ve lü'āb rāyiḥası lāşe gibi koḵar ve leblere işābet (09) iderse yara olur. Ve aḥlāṭ-ı fāsıde mi'deye (10) nüfūz etmekle ve bed rāyiḥası sebebi ile mi'de za'if (11) ve iştiḥāsı sāḳıṭ olur. Ve ziyāde 'aṭşan 'arız (12) olur. Ve boğazında olan veremi ḵarḥadan şu içmege (13) ḵādir olmaz. Ve diline rekāket 'arız olur tekellüme (14) ḵādir olmaz ve ḵulaḵ eşitmez olur. Ve marīz sākin (15) olduğı mekān kerīhü'r-rāyiḥa olur. Ve'l-ḥāşıl dühn-i (16) zībaḵuñ muḥāṭarası 'aẓımdür. Zıkr olunan maṭbūḥları (17) ile şifā bulmaz ise li-ecliz-ḵarüre ve ba'de't-tenḵih (18) isti'māl eyleyüp altı şarta ri'āyet eyleyeler:

Evvelkisi, (19) marīz semmīn olmaya.

İkincisi za'ifu'l-ḵuvā olmaya.

[86b/01] Üçüncüsü ziyāde arıḵ olmaya.

Dördüncüsü a'zāsı (02) za'if olmaya.

Beşincüsü za'ifu'd-dimāg olmaya.

(03) Altıncüsü nevāzile mübtelā olmaya.

Ma'lūm ola ki zībaḵ- (04) lı olan yağda ve merhemde mü'eşşer olan zībaḵ olmağla (05) bu marazda müsta'mel olan merhem ve yağa 'zībaḵ yağı (06) ve zībaḵ merhemi didiler. Ve bu yağıñ üç şartı var- (07) dur. Her birisine bikemālihi ri'āyet olunmasınıñ lüzümü (08) budur ki zībaḵda olan semmüñ te'siri bir miḵdār (09) za'if ve ḥafif olur. Eger şürūṭa ri'āyet olunmaz (10) ise muḥāṭarası daḥı ziyāde olur.

Yigirminci faşıl: (11) Dühn-i zībaḵ ṭılā olunmazdan maḵdem lāzım olan şürūṭı (12) beyān ider. Ma'lūm ola ki evvelā bedeni bi-ḥasebü'l-iktizā (13) ve rifḵla tenḵih ideler. Eger iktizā ider ise faşd, āḥir (14) ideler. Eger beden mümtelī iken dühn-i zībaḵ ṭılā olunur (15) ise mādde-i maraz boğaza teveccüh ider. Marīz (16) boğulmaḵ ile helāk ider. Veyā dimāga teveccüh

iderse (17) sekte veyā felce ĩrāş ider. Ve eger ‘alĩl demevĳyü’l-mizāc (18) ise faşd olunmasa ihtimāldür. Ğaleyān-ı dem sebebi (19) ħummā-yı ‘ufuniyye veyā ħunnāk-ı şedĳd ‘arĳz ola. [87a/01] Ķalupiv tabĳb didi ki “Yağı tĳlā olunmazdan on (02) veyā sekiz gųn muĳaddem telyĳn ve faşd eşnāsında palusenĳu (03) maĳbųĳı vireler; lakin terletmek iĳin virmeyeler belki (04) ‘ıtrıyyeti ile mųcerred a‘zā-yı re’s’e ĳuvvet virųp (05) aĳlāĳ-ı redıyyeyi tenĳiş etmek iĳin vireler.

Yigirmi (06) birinci faşıl: Dųhn-i zĳbaĳ tĳlā olunduĳda lāzım olan (07) şartları beyān ider. Evvelā ħāliş zĳbaĳdan yedi ųnse(?) (08) alalar. Ya’nĳ elli altı dirhem ħāliş zĳbaĳ alalar. Zĳrā ħųkemā-yı (09) Laĳin ışĳılāĳında lafz-ı ųnse(?) sekiz dirhem dimekdųr. (10) Ve’l-ĳāşıl zĳbaĳuñ miĳdārı marĳzųñ ĳuvāsına ve (11) marĳzųñ şiddetine tābi’dųr. Eger ĳuvā-yı marĳz ĳavĳ ve (12) marāz şedĳd ise elli altı dirhem zĳbaĳ ĳoyalar, (13) ziyāde ĳomayalar. Ve eger za’ĳf ise yigirmi veyā yigirmi (14) sekiz dirhem ĳoyalar. Ve bu yağ tĳlā olunduĳda yapılmış (15) yağdan on altı dirhem veyā yigirmi bir dirhem tĳlā oluna, (16) ziyāde olunmaya. Ve’l-ĳāşıl elli altı dirhem zĳbaĳ mā’-i (17) ĳār ile defāten ĳasl ideler. Her ĳasllerde mā’-i mųsta’meli (18) tebdĳl idųp ĳaralıĳdan beyāz-ı şaĳĳĳ olunca ĳasl (19) ideler. Ba’dē havānda toñuz ve tavuĳ ve ĳaz yağların [87b/01] terementi ile bir mertebe saĳĳ ideler ki yağlar iĳinde (02) zĳbaĳ maĳv ola, aşlā eşeri ĳalmaya. Ve bu dųhn-i (03) zĳbaĳda zĳkr olunan yanmalaruñ luĳfı budur ki dųhn-i (04) zĳbaĳ tĳlā olunduĳda yağlaruñ lųzųcet olmağla cildųñ (05) ųstinde zĳbaĳuñ cųrmi dāĳil-i bedene nųfųz etmeden (06) māni’ olur. Ve ba’zılar dųhn-i zĳbaĳa bir miĳdār (07) palusenĳu yağı zamm iderler. Vāĳı’ā mųnāsıbdųr. Toñuz (08) yağından istikrāh idenler bedeline ĳaz yağı ĳoyalar. (09) Ve ĳųkemā-yı mųte’ahĳirĳnųñ mu’temedleri dųhn-i zĳbaĳı gųnā (10) -gųn ihtiyār eylemişler. ĩnşāallāhu te’ālā zĳkr olunur. (11) Dųhn-i zĳbaĳuñ şıfatı budur: Zĳbaĳ-ı mağsųl elli altı dirhem, (12) toñuz yağı yųz dirhem, ĳaz yağı yųz dirhem, zĳbaĳ (13) yağlarda maĳv olunca saĳĳ oluna. Ba’dē şığır iligi (14) yağı sekiz dirhem, terementi yağı -mųstaĳtır ola- yigirmi (15) dųrt dirhem, mųstaĳtır palusenĳu yağı on altı (16) dirhem. Havānda cųmlesi cism-i vāĳid olunca ĳılt (17) oluna. Rudiv nām ĳekĳm bu yağı ihtiyār idųp (18) mųddet-i

‘ömründe bunu isti‘māl etdi. Ve “Kimesne mutazarrır (19) olmadı.” didi. Şıfatı budur: Zībağ-ı mağsül on [88a/01] iki dirhem, tuzsuz toñuz yağı yigirmi dört dirhem, (02) mastakī-yi meshūk sekiz dirhem, dühn-i maştakī on iki (03) dirhem, za‘ferān yarım dirhem, iki dāne külde bişmiş tatlı (04) elma zībağ yağları ile muhkem hılṭ olunduğdan şoñra mā-bakıyye (05) olan eczāyı daḥı birbirine hılṭ idüp cism-i vāḥid ideler. (06) Kuneska nām ṭabīb bunu iḥtiyār eyledi. Şıfatı budur: (07) Zībağ-ı mağsül yigirmi dört dirhem -aç ādem tükürüğü (08) ile ḳatlı oluna-, zeyt-i ‘atīḳ otuz iki dirhem, günlük (09) on altı dirhem, maştakī sekiz dirhem, toñuz yağı (10) yigirmi dirhem, bal mūmı ḥālīş on altı dirhem, دربالتبا (11) merhemi on iki dirhem, sekbīnç sekiz dirhem. Miḳdār-ı (12) kifāye bal mūmı ile merhem ideler. Senertus ḥekīm bu (13) merhemi iḥtiyār eyledi: Zībağ on altı dirhem, toñuz yağı (14) yigirmi dört dirhem, terementi sekiz dirhem, döğölmüş irīsā (15) köki on altı dirhem, günlük on altı dirhem, maştakī (16) on altı dirhem, pāpadya yağı on altı dirhem, zībağ yağı (17) on altı dirhem, ḥābbü’l-gār yağı on altı dirhem, mī‘a-i (18) sā’ile on altı dirhem.

Yigirmi ikinci faşıl: Zıkr olunan (19) yağlaruñ beden-i insānda sürülecek maḥalleri beyānındadır. [88b/01] Eger ḳuvā-yı marīz vasaṭü’l-ḥāl ise evvelā dirsekden (02) belüñe varınca ṭılā ideler. Ba‘de diz gözinden ṭopuğa (03) varınca süreler. Ve eger ḳuvā-yı marīz ḳavī ise cigere (04) muḥāzī olan ḳaşığa ve arḳada olan oñurgaya (05) sürüle; ammā faḳīr-i pür-taḳşīr oñurgaya sürülmesini (06) ma‘ḳūl görmem. Ḳalupiv ḥekīm böyle iḥtiyār eyledi: (07) “Elden başlayup dirsege varınca süreler. Ba‘de (08) bütün arḳaya süreler.” didi. Ve ḥekīm Senertus (09) “Yağ ṭılā olunduğda ayaklardan başlayalar. Ba‘de yu- (10) ḳarıya süreler.” didi. Ve bu yağlar ısıcaḳ mekānda ve (11) aç ḳarna sürüle. Ve günde bir kerre ṭılā oluna ve (12) evḳātında faşl-ı bahār veyā ḥarīf ola. Ve yağ sürülen (13) maḥalde yumşak ketān bezi şarup marīz döşege (14) yatıralar. Ve yağ ol zamāna degin sürile ki marīze (15) ‘ırḳ veyā ishāl veyā ağızından lü‘āb seyelān (16) ide ve Freng zaḥmetinüñ a‘rāzı sākin olmağa başlaya. (17) Ve eger ishāl vāḳī‘ olursa ḳavābız ile ḥabs (18) cā’iz degildir; ammā bağırsaḳlara zarar ‘arız olmasun (19) için çelik ile iṭfā olunmuş südden veyā arpa [89a/01]

cüllābı ile maḥlūt sūd ile ve yımırta şarusı (02) ile ihtikān etmek cā'izdir. Ve eger ishāl bunuñla def (03) olmayup ziyāde olursa kavābiz ile ilāc (04) etmek lāzımdır. Ve eger ağızdan lū'āb zuhūr itse (05) marīz terletmeyeler. Zīrā lū'ābuñ zuhūrı aḥlātuñ (06) dāḥil-i bedene teveccüh etmesine delīldür. Bu ḥāletde (07) marīz terler ise aḥlāt ter sebebi ile ḥāric-i (08) bedene teveccüh etmiş olur. Zamān-ı vāḥidde iki (09) ḥareket cem' olmaḡ lāzım gelür. Nitekim mażarratı sābıkan (10) beyān olundu. Ve eger kendü kendiden ter gelür ise (11) men' etmeyeler. Ve gāḥice marīze yaḡ sürüldükde a'rāz-ı (12) rediyye ṭarī olur. Meşelā ağızda ve boğazda yara-(13) lar ve dilde verem ve iltihāb vāḳi' olur. Ve yutmada (14) 'usret 'arız olur. Ve dişler kara olur ve gāḥī (15) diş etleri çürir ve dökülür. Ve ağza ifrāt ile (16) aḥlāt-ı ḡalīze teveccüh ider. Ve gāḥice ishāl-i 'anīf (17) ve zaḥīr-i şādıḡ 'arız olur. İmdi zıkr olunan (18) a'rāz-ı rediyye zuhūrında fi'l-ḥāl yaḡ tılā olunmadan (19) fāriḡ olup a'rāza mu'āleceye sa'y ideler.

Yigirmi [89b/01] üçüncü faşıl: Dühn-i zībaḡ tılā olunduḡda lāzım gelen (02) şürūt beyānındadır. Ağızdan lū'āb geldükde yaḡdan (03) fi'l-ḥāl fāriḡ olup yaḡ sürülen maḥalleri bu (04) maṭbūḡuñ şuyı ile ḡasl ideler. Şıfatı budur: (05) Diş otı, kara baş çiçeḡi, biberiyye, kemafitus, (06) defne yapraḡı, sa'ter -ve bir nev'-i sa'ter ki türkice (07) arnavud biberi dirler- her birinden birer ḡabza. Miḡdār-ı (08) kifāye şerāb-ı reyḡānī ile ṭabḡ olunup nişfi (09) ḡala. Isıcaḡ iken maḥall-i mezbūrı ḡasl ideler. Ba'de (10) yaḡ sürülen a'zāya taḡvīt virici yaḡu koyalar. (11) Ve eger zībaḡ a'zā-yı bāṭımyeye nüfūz eyledi ise (12) def-i zarar için bir ḡaç gün palusenṭu maṭbūḡı (13) içeler. A'zā-yı bāṭımyeye taḡvīt virdikden (14) mā'adā dāḥil-i bedene nüfūz iden zībaḡı ḥāric-i bedene (15) iḡrāc eyler. Ve yaḡ sürüldiḡi ḡālde dā'imā aḡzında (16) bir altun ṭuta ve altun varaḡı ile zamḡ-ı 'Arabī (17) ile maḥlūt ḡablar düzdürüp ikişer veyā üçer dāne (18) yuṭalar. Zīrā bu ḡab dāḥil-i bedende müctemi'a olan (19) zībaḡı yuṭar ve ishāl ile iḡrāc eyler. Ve zībaḡdan **[90a/01]** ḡaşıl olan a'rāzı def ider. Ve ağızda zuhūr (02) iden a'rāza yalnız leben-i ḡar ile dā'imā ḡargara ideler. Veyāḡūd arpa cüllābı ile ḡargara

ideler.¹⁴ (03) Ve eger ağızda iltihāb vāki‘ olursa sükkerli yaprak (04) maṭbūhı ile veyā aşma yaprağı maṭbūhı ile karatut (05) şerābın ezüp veyāhūd kurı gül şerbeti ile ezeler. (06) Mazmaza ideler. Ve diş etlerini gısl etmek için (07) diş otı ve sükkerli yaprağı dil buran hamr ile ṭabḥ (08) idüp mazmaza ideler. Ve yağlar tamām olduḡdan Őnra (09) ‘ilācdan kaşr-ı yed etmeyüp birkaç gün palusentü maṭbūhı (10) vireler. Pād-zehriyyeti ile a‘zāya taḳvīt vire. (11) Hekīm Senertus “Eger böyle tedbīr eylemezler ise marāz (12) yine ‘avdet ider.” didi. Faḳīr-i pūr-taḳşīr bu yağların (13) muḥāṭarası ma‘lūmum olmaḡla bir marīze bu yağ ile (14) tedbīre cesāret eylemedüm; ammā ba‘zıların bu yağ ile (15) tedbīr eyleyüp marīzūn ḫalāş olduḡını gördüm. (16) Ve ba‘zılar yağlarına zībaḳ yaḳusı isti‘māl iderler. (17) Faḳīr daḡı marāz-ı efrence dühn-i zībaḡdan ġayrı (18) mu‘ālece mümkün olmaz ise zībaḳ yaḳusı terciḫ ide- (19) rüm. Zīrā zībaḳ yaḳusunuñ muḥāṭarası dühn-i zībaḳ [90b/01] muḥāṭarası gibi muḥavvef degildür ve zaḫmeti daḡı azdur. (02) Lakin zībaḳ yaḳusı ağızdan lü‘ābı seri‘an getürmez. (03) Ve yaḳunuñ maḫalleri bi‘aynihi yaḡuñ maḫallidür. Yaḳunuñ şifati (04) budur: Diyaḳilun yaḳusı -ki irisā köki ile yapılmış (05) ola- veyā iklīlül-melik yaḳusı. Bunlara miḡdār-ı kifāye (06) maḡtül zībaḳ koyalar ve bir beze yapup zıkr olunan (07) maḫallere koyalar. El-ḫāşıl zībaḡda ittifāḳ-ı ḫükemā ile (08) semmiyyet müte‘ayyin olduḡdan Őnra zībaḡuñ ef‘āli (09) üçdür: evvelkisi, lü‘āb; ikincisi, ‘ırḳ; üçüncüsü, ishāl- (10) dür. Lakin ba‘zı merzāda bu ef‘ālūñ birisi zāhir (11) olmaz. Belki ḫafaḳān ve ġaşy ve iltihāb-ı derūn ve ḳalaḳ (12) ü keveb ve süḳūt-ı ḳuvā ‘arız olur. Böyle olduḡı (13) ḫālde dühn-i zībaḳ ṭılāsından fil-ḫāl kaşr-ı yed ide- (14) ler. Zekutu nām ṭabīb Mücerrebāt-ı Ğarībe nām kitābınuñ (15) ikinci kitābınuñ yüz otuz sekizinci tecrübesinde (16) didi ki “Freng begzādelerinden birisi marāz-ı efrence (17) mübtelā idi. Dühn-i zībaḡı şürūṭı ile sürdiler. (18) Mezbüre lü‘āb ve ‘ırḳ ve ishāl ‘arız olmadı. (19) Zıkr olunan a‘rāz-ı rediyye ‘arız oldu. [91a/01] Dühn-i zībaḡuñ zehrini def için ve ḳuvvetini telbīd (02) için yedi ṭabīb cem‘ oldılar.

¹⁴ “Veyāhūd arpa cüllābı ile ġarḡara ideler.” ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

Evvvelkisi “Ziyādece (03) ısıcağ keçi südi virile, ba‘de kay’ eyleye.” didi. (04)
Zīrā keçi südi zībaķuñ zehrini ve ķuvvetini kesr ider. (05)

İkincisi “Afsentīn ve cıntıyānāyı şerāb ile ṭabḥ (06) idüp içürseler, zībaķuñ
pād-zehridür.” didi.

(07) Üçüncisi “Maṭbūḥ palusenṭu içüreler dāḥil-i bedende (08) olan zībaķı
ter ile iḥrāc eyler.” didi.

Dördüncisi (09) “Tiryāķ-ı fāruķ virildükden şoñra bütün bedenini kükürd
(10) belesānı ile yağlayalar.” didi.

Beşincisi “Ķuşṭī şerāb (11) ile virile.” didi.

Altıncısı “Ķurımuş gögercin tersini (12) bir miķdār şerāb ile yigirmi güne
dek virile.” deyü (13) ḥılt itdi.

Yedincisi İbn-i Sīnādan naķl idüp (14) “Mürr-i şāfī şuyı ile virile.” didi.

Faķīr cümleden (15) ihtiyār olmağla cümleden şoñra istiḥbār
olundum. (16) Zıkr olunan tedbīrūñ ba‘zısını ma‘ķūl gördüm; (17) lakin
vaķt-i ziyķ olmağla nā-münāsib gördüm. Ve bu (18) tedbīri ihtiyār etdüm.
Ķāyet ḥāliş altun bürādesi (19) -ince ola- veyā ḥāliş altun varaķı. Her
ķankısı [91b/01] bulunursa bir miķdār kürre ile ḥablar idüp (02) birer veyā
ikişer dāne vireler. Ba‘de dühn-i zībaķ sürülen (03) maḥalli şerāb-ı ḥār ile
ğasl ideler. Ve ol maḥallere (04) ışlanmış kürre sürüp ve üzerine üçer kat
(05) altun varaķı yapışduralar. Üç sā‘at mürūr (06) etmeden varaķlarıñ
cümlesi beyāz gümüş gibi olur. (07) Ve bu eşnāda yedigi şūrbāya altun
varaķı koyalar. (08) Bu taḥķīķden ma‘lūm oldu ki zībaķuñ altun ile (09) bir
mertebe ittiḥādı vardır ki miķnāṭīs demiri cezb (10) etdiği gibi altun daḥı
zībaķı cezb ider. İbn-i Sīnādan (11) menķūldür ki “Ķulağına zībaķ aķan
kimesnenūñ ķulağına (12) altun mīl şoķulsa tadrīc ile zībaķı cezb ider.” (13)
didi. Ma‘lūm ola ki zībaķ yağı sürüldükde veyā (14) zībaķ ḥabbı isti‘māl
olunduğda ve sülemenli ḥablar tenāvül (15) olunduğda zāhir olan a‘rāza
Zekutu bu ḥabbı pād- (16) zehrdür didi. Şıfatı, altun varaķı elli dāne, Ķāyet
(17) ince fil dişi bürādesi bir dirhem, geyik boynuzı (18) şülüş dirhem, geyik
yüreginde olan kemük yarım dirhem, (19) incü meshūķ yarım dirhem,

centıyana yarım dirhem, mercān-ı [92a/01] aḥmer yarım dirhem, şarı şandal şülüş dirhem, ‘ūd (02) ağacı şülüş dirhem, Venedik tiryākı bir buçuk dirhem, (03) Venedik **مثرى** bir buçuk dirhem, kuşt şülüş dirhem, (04) mürr-i şāfī, sünbül-i hindī. Her birinden yarımşar dirhem (05) cem‘an saḥḥ olunduktan sonra dühn-i belesān ile yogurup (06) noḥūd miqdārı ḥablar düzeler. Ve ziyādece altun (07) varaḳı ile tekrār varaḳlayalar. Her şabāḥ ve aḥşām birer ḥab yuḫalar.¹⁵ Kırk gün tamām olunca (08) bu faḳīrūn daḫı bu ḥabbuñ semmiyyet-i zībaḳa vesā’ire (09) pād-zehr olundugunda şübhem yoḫdur. Ḥavāşş-ı edviyeye (10) ‘ārif olana eczāsından ma’lūmdur. Ve daḫı didi ki (11) “Marāz-ı efrence sā’ir ‘ilāclar te’şīr etmedigi ḥālde bu (12) ḥabları medḥ iderüm. Kendü tecrübemdür.” didi. Şıfatı (13) budur: Perspinatu, sekiz buçuk ḥarnüb çekirdegi, (14) maḳtül zībaḳ -aç ādem tükriği ile ḳatlı olunmuş (15) ola- sekiz buçuk ḥarnüb çekirdegi, Venedik tiryākı (16) üç dirhem, saḳmūnyā şülüş dirhem, diyamergariḫun tozu (17) - incü terkībi dimekdür-, **اروماطيفوروزاتوا** -ya‘nī (18) gül-i cevāriş dimekdür- meşḫūḳ incü. Her birlerinden şülüş (19) dirhem misk, üç ḥarnüb çekirdegi, ‘anber, iki ḥarnüb [92b/01] çekirdegi, ḳalye misk dört buğday, altun (02) varaḳı on dāne cem‘ idüp cümlesini otuz ḥab (03) idüp üzerini tekrār varaḳlayalar. Otuz gün (04) mütevāliyeten günde bir ḥab ‘ale’r-rīḳ isti‘māl idüp (05) altı sā‘atden sonra ḫa‘ām yiyeler. Ṭabīb-i mezbūr (06) “Bu ḥabdan zarar olmadugından mā‘adā içinde olan (07) müfredāt pād-zehriyyeti sebebi ile ḡalīz ve lezc aḫlāḫuñ (08) ba‘zısınını ḳay’ ile veyā ishāl ile tenḳīḫ ider (09) ve zarar virmez.” didi. Bu faḳīr bu ḥabbı isti‘māl (10) etmek vāḳi‘ olmadı; ancak ṭabīb-i mezbūre i‘timādum (11) olmaḡla sā’ir ‘ilācāt te’şīr etmedigi ḥālde isti‘mālinde (12) be’s yoḫdur. Fī zamānında cehele-i eṭibbā bu marāzda (13) gūnāgūn zencefre ile zībaḳdan mürekkeb buḫūr düzerler (14) ve ḫastaya tütisi iderler. Buḫūrdan çok (15) marīz helāk oldıḡını gördük; zīrā istinşāḳ-ı (16) havā etdükde ol zehr marīzūñ yüregine vāşıl olmaḡla (17) serī‘an helāk olur. Bu faḳīrūn ḡāyet menfūrıdır. (18) Biñde biri ḫalāş oldıḡı taḳdīrce ḫaşyetullāhı (19) olan ṭabīb bunu irtikāb eylemez.

¹⁵ “Her şabāḥ ve aḥşām birer ḥab yuḫalar.” ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

Yigirmi dördüncü [93a/01] faşıl: Bu marazda esbāb-ı sitte-i zarūriyye tedbiri (02) beyānındadır. ‘Alilūñ mekānı ısıcağ ola. Mesāmmātı (03) kapanmayup tere māni‘ olmaya. Velakin ṭabī‘at-ı marīz (04) sıkılıp suķūṭ-ı kuvāya bā‘iş olıcağ miķdārı (05) hār olmaya ve şovuğdan ziyāde muhāfaza oluna. Ve bu (06) maraz müzmin olmağla perhīz ta‘yīn olunan eṭime (07) ve eşribeden nākış olursa suķūṭ-ı kuvāya (08) mü‘eddī olur. Ve ṭabī‘at-ı za‘īf olup marazı (09) def‘e kādır olmaz. Eṭibbā-yı hāzikiñ terden şoñra tebdīl-i (10) cāme idüp ṭavuğ ve biliç kebābını cā‘iz görürler. (11) Eger şūrbā virilür ise siparine şuyı ile (12) ṭabḥ ideler. Ve etmegi beyāz gevrek ola. Ve eger marīzūñ (13) ṭabī‘atı beksimātı kabūl eylemez ise ṭatliya mā‘il (14) beyāz etmek lā-be’sdür. Zīrā hazmı beksimātdan (15) serī’dür. Meyvesi kuru razaki üzümü ola ve (16) ağarmış bādem ola. Ve eger mümkün ise ve keklik(17) ve çil şūrbāları ve kebābları daḥı cā‘izdür. Lakin (18) karnı ṭoyıcağ miķdārı yiyüp ifrāt etmeyeler. (19) Ve bādem ḥarīresi siparine şuyı ile olursa [93b/01] lā-be’sdür. Ve bunlardan ğayrı eṭime cā‘iz degildir. (02) Eger tenāvül iderler ise ‘ilācuñ nefini görmezler. (03) Ve cā‘iz olan eṭimenūñ miķdārı fi’l-ḥaķīka (04) marīzūñ kuvvet-i za‘fina ve sinnine ve mu’tādına ve şehrinūñ (05) havāsına tābi’dür. Eger marīzūñ ṭabī‘atı hār olup (06) ve imtilā-yı aḥlāt-ı fażliyye çok olur ise (07) bir miķdār taḳlīl-i ğızā etmek lāzımdur. Ve eger kuvā (08) za‘īf olup ve marīz arıķ ve şafrāvīyü’l-mizāc (09) olur ise ğızāyı bir miķdār arturmağ lāzımdur. (10) Ve yaş meyvelerden ziyāde ihtirāz lāzımdur. Ve şu (11) yerine ve kahvesine ve şerbetlerine ikinci maṭbūḥuñ(12) şuyı virile. Ve yağlar sürüldiği hālde marīzūñ (13) ağızından lü‘āb seyelān idinceye dek zıkr olunan (14) eṭimeyi vireler. Eger seyelān-ı lü‘ābdan şoñra (15) ṭa‘ām çeynemege kādır olmaz ise siparine maṭbūḥı (16) ile ṭabḥ olunmuş arpa cüllābını ve semiz ṭavuğ veyā (17) ımlık şūrbāsı ve siparine şuyı ile bādem (18) ḥarīresi vireler. Ve ‘ilāc tamāmından şoñra minvāl-i (19) meşrūḥ üzere perhīzi bozmayalar. Ve eger perhīzi [94a/01] bozup muzırrāt isti‘māl iderler ise beden (02) za‘īf iken za‘f sebebi ile hazm ceyyid olmaz. (03) Ve boş olan ‘urūḳ aḥlāt-ı fāsıde ile ṭolar. (04) Ve ‘ilāc tamāmından şoñra daḥı tecvīz olunan ṭa‘āmı (05) def‘aten yimeyeler; zīrā def‘aten ḥallāḳ-ı mu’tād-ı bedene muzırrdur. (06) Tedrīci

arturmak nāfi'dür. Ve eyyām-ı perhîzde kırmızı (07) gülbeşeker, benefşe ve lisân-ı sevr hamîreleri bir miqdâr (08) diyarudon tozu ile hılt idüp birkaç def'a (09) yiyeler. Cigere ve a'zâ-yı bātımıyyeye kuvvet vire. Ve eger (10) cigerde sū'-i mizâc-ı hâr kaldı ise birkaç gün (11) 'ale'r-rîk mâ'-i cübn içeler ve marîzûn onuncusu (12) gicede nâkış olmaya. Ve gündüz şerbet-i mu'arriqdan (13) sonra uyuya ve bu marazda hareket muzırrdur, kuvâya (14) za'f virür. Ve şovukdan hıfz lâzımdur. Eşnâ-yı hareketde (15) açılmaq ile şovuk ziyâde te'sîr eylemeye; zîrâ gâyet muzırrdur. (16) Ve tabî'at leyynet üzere olmaq lâzımdur. Eger kabz üzerine (17) olur ise ihtikân ideler. Eger mümkün degil ise (18) razâki üzümünü siparine şuyı ile tabh idüp (19) bir bucuq dirhem sinâmekî ile naq' ideler, def'aten içeler; [94b/01] ammâ haftada bir gün kânûn üzere marîzûn kuvâsına (02) göre müleyyin vireler.

Yigirmi beşinci faşıl: Bu marazda (03) zâhir olan a'râzuñ mu'älecesi beyânındadır. (04) Ma'lûm ola ki maraz zâ'il olmaduqça 'araz zâ'il (05) olmaz; ammâ maraza 'ilâc ider iken 'araza dağı (06) mu'älece etmek lâzım. Zîrâ bu 'illetüñ 'arazı gâyet (07) redîdür. Mu'älece lâzım olan 'araz on beşdür:

(08) Evvelkisi, 'avret yerinde vâki' olan yaralardur. (09) Ol yaraları oñuldıcı etrâfında olan sağı (10) etlere merhem-i râdi' süreler; zîrâ bu merhem ile yara (11) yayılmaz. Şıfatı budur: Gül yağı üç yüz dirhem, şarı (12) bal mûmı, kilermenî her birinden seksen sekizer (13) dirhem. tamlâ iki qardaş kanı yigirmi dört dirhem. (14) Bal mûmını dühn-i mezbûrda erideler. Ve âteşden (15) indürüp kilermenî ve dem-i aheveyni koyup hılt (16) ideler. Sovumağa başladuqda otuz iki dirhem hall-i (17) hamr ile hılt ideler. Cism-i vâhid ola. Ba'de yarayı (18) bu maţbûh ile gâsl ideler. Şıfatı budur: (19) Eşkabuza -Türkide gıcik otı derler-, farâsiyün, [95a/01] palusentü bürâdesi her birinden onar dirhem. Bir vaqıyye (02) şuyı tabh oluna, yüz dirhem qala. Bu mâ'-i maţbûhla (03) gâsl ideler. Ba'de yaralara münâsib olan merhemleri (04) koyalar. Ve gâhice bu merhemlere bir miqdâr maqtül (05) zîbağ veyâ bir miqdâr perspinatu yağını zîbağ ve tizâb (06) ile kaynadurlar. Zîbağ kırmızı olunca anuñ ismi (07) Latince perspinatudur;

ammā perspinatu zībağdan (08) efdaldür. Lakin her yaranuñ merhemine
konmaz. Belki yara (09) nāpāk olup lahm-ı zā'idi olursa konur. Rudiv (10)
nām tabīb bu iki merhemi ihtiyār eyledi. Evvelkisi (11) budur: Gül yağı,
bādem yağı, sağız merhemi, perspīnātū. (12) Bir miqdār bal mūmı ile nerm
āteşde karışdurdukdan (13) soñra perspinatudan bir dirhem koyalar. Eger
(14) kifāyet eylemez ise yarım dirhem dağı zamm ideler. İkincisi (15) budur:
Tatlı bādem yağı, dühn-i verd her birinden yigirmi (16) dörder dirhem, bal
mūmı sekiz dirhem, perspinatu (17) dört dirhem. İmdi bu zıkr olunan iki
dürlü merhemi (18) ‘avret yerinde olan yaralaruñ cümlesine maḥşūş (19)
degildür. Belki Freng zahmeti olduğı yere nāfi’dür. [95b/01] Huşūşan
maḥ‘adda ve raḥimde ibik ta‘bīr olunan (02) lahm-ı zā’ide dağı nāfi’dür. Ve
bu merhem yara pāk (03) oldukdan soñra isti‘māl olunur. Şıfatı budur: (04)
Şabr-ı saḳuturī dört dirhem, demirbozanuñ (05) za‘ferānı iki dirhem, günlük
bir dirhem, sülegen bir dirhem, (06) bal mūmı dört dirhem, terementi iki
dirhem, yımırta (07) şarusı bir dāne, bir miqdār gül yağı ile miqdār-ı (08)
kifāye mūm ile merhem düzeler.

‘Arazuñ ikincisi, (09) ḳaḏīb içinde olan yaralardur. Bu yaralarıñ (10) biri
‘asīrdür; zīrā ḳaḏībūñ içinde lahm-ı zā’id (11) olmağla cereyān-ı bevlē mānī
olur. Ve eger yaralar (12) ḥafīf ise sükkerli yapraḳ şuyı ile bir miqdār (13)
mürde-seng ve isfidāc ve bir azacıḳ şāb (14) ḳoyup tabḥ ideler ve süzeler.
Ba‘de zerāḳa ile (15) içine aḳıdalar. Ve eger yaralar büyük ise ba‘de bu (16)
merhemi mecrā-yı bevlē maḥşūş olan Frengī fetīle (17) tılā idüp şoḳalar.
Merhemūñ şıfatı budur: (18) Perspinatu ve yanmış ḳurşun her birinden
sekizer (19) dirhem şumāḳı mermer üzerinde gül şuyı ile muḥkem [96a/01]
ezeler. Ba‘de bir miqdār dühn-i zeyt ve bal mūmı ve (02) mürde-seng zamm
idüp āteşe koyalar. Zıkr olunan (03) tozu dağı zamm idüp fetīl-i mezbūre
sürüp şoḳa- (04) lar. Bu faḳīr-i pūr-taḳşīr perspinatu veca‘ getürmek (05)
ihtimāli olmağla on gün müceddeden mā’i verd ile naḳ‘ (06) eyleyüp
ışlāḥdan soñra isti‘māl iderüm.

Ü- (07) çüncisi, raḥmūñ içinde olan yaralardur. Bu maḥalde olan (08)
yaralar ‘ilāc ḳabūl etmez mertebesindedür; ancak mümkin (09) olan
mertebeyi dirīḡ lāyıḳ olmamağla münāsib (10) olan edviye beyān olundu.

Şıfatı budur: Palusenṭu (11) ve siparine muḥkem ṭabḥ oluna. Ve bir miḳdār ṣāb ile (12) ezüp zerāḳa ideler. Ba'de bu fetīli ḳoyalar. (13) Şıfatı budur: Sükkerli yapraḳ 'uṣāresine fetīli (14) şokup üzerine şabr kilermenī ve isfidāc. (15) Bunları ḡubār idüp fetīle ekeler ve raḥme şoḳa- (16) lar. Ve eger raḥimde olan yaralar nāpāk ise ya'nī (17) müte'affin olup kerīhü'r-rāyiḥa ise zıkr olunan (18) fetīle merhem-i mişrī süreler. Pāk olunduḡdan soñra (19) tūtiyā merhemi sürüp şoḳalar.

Dördüncüsü, boğazda **[96b/01]** olan yaralardur. Boğazda olan yaraya bu ḡarḡarayı (02) ideler. Şıfatı budur: Siparineye palusenṭu, sükkerli yapraḳ, (03) gıcık otı, mersin, kırmuzı gül ḳurısı, nār (04) ḳabuḡı, şumāk. Her birinden bir miḳdār-ı kifāyet ḳadar (05) şuyla ṭabḥ ideler, nişfi ḳala. Ba'de ḡulencübīn balı (06) ḳatup ḡarḡara ideler. Ve ḡāhīce bu ḡarḡaraya ḳara (07) ve ḳuvvetli ve ḳābız şerāb ḳoyalar. Zıkr olunan (08) maṭbūḥ ile yaralar ḡasl olunduḡdan soñra (09) ṣāb şuyı didükleri şuyla ḡarḡara ideler. (10) Şıfatı budur: Sülemen taşı, ṣāb her birinden birer (11) dirhem, şumāḳı, mermerde ḡubār olunduḡdan soñra beş (12) dirhem, līmūn 'uṣāresi ve yüz elli dirhem sükkerli (13) yapraḳ 'uṣāresi ve kırḳ dirhem gül şuyı ile (14) ḡumsı gidince şīşede ḳaynadalar, süzeler. (15) Ba'de ḡarḡara ideler; lakin bu şudan yutmadan (16) ḡāyetü'l-ḡāye ihtirāz ideler.

Beşincüsü, uçlarda (17) ve ṭabanlarda olan çatlaḳlardur. Bunları (18) bu maṭbūḥuñ şuyı ile ḡasl ideler. Şıfatı (19) budur: Palusenṭu, usḳurdiyūn, gıcık otı, **[97a/01]** benṭafilun ḡaṭmi, ḳarḡa düleḡinūñ köki. Her birinden (02) bir miḳdār ba'de'ṭ-ṭabḥ ḡasl ideler. Ba'de bu merhemi (03) süreler. Şıfatı budur: Tere yaḡı, ḳaz yaḡı, ṭavuş (04) yaḡı, çadır uşāḡı, muḳl, bişmiş elma. Nerm āteşde biri- (05) birine muḥkem ḡılt idüp ve bir miḳdār perpīnātū (06) daḡı ḳoyup ol maḡalle süreler.

Altıncüsü, ḳaşıḳda (07) Freng zaḡmeti sebebi ile vāḳi' olan ḡiyāreḳdür. (08) İmdi maḡall-i mezbūrda ḡiyāreḳ zāhir olması (09) ṭabī'atuñ mādde-i marāz eşref-i 'uzvdan (10) esfel-i 'uzva redd eylemesine delīl-i ḳavīdür. Bu şüretde (11) ṭabībe lāzım olan budur ki ṭabī'atuñ teveccūh (12) etdiḡi ṭarafda bulunup i'ānet eyleye. Meşelā ḡiyāreḳ (13) her ne ṭarafda vāḳi' oldu ise ol

tarafdan ayakdan (14) faşd eyleye. Ve eger māni‘ bulunur ise bütün ayağa (15) kır şişe koyup ba‘de üzerine bu yaqüyü (16) koya. Şıfatı budur: Cāvşır, sekbīnç, çadır uşığı (17) her birinden üçer dirhem. Muql iki dirhem, ‘ākırkarhā, (18) hardal, her birinden birer dirhem. Kara şabun beş dirhem. (19) Bal mūmı, zift. Miqdār-ı kifāye yaqū idüp üzerine [97b/01] koyalar. Ve şiş bir miqdār yumşak olduqda (02) düşürüp kemāl bulunca te‘hīr etmeyeler. Eger te‘hīr ider- (03) ler ise beyne’n-nās mādde didükleri nāşūra (04) mübeddel olmağ ihtimāli vardır. Ve ba‘de’l-cerh çok (05) zamān yarayı işledeler. Tabī‘at-ı yaradan menfez (06) bula. Ve eger zıkr olunan yaqū ile hıyāreğ deşilicek (07) mertebe yumuşamaz ise bu yaqüyü koyalar. Şıfatı (08) budur: haṭmi ve ebe gümece ve ketān tohumı lü‘ābları, kaz (09) yağı ve zamklu diyakılun yaqūsı. Nerm āteşde (10) hılt idüp üzerine koyalar. Ve hıyāreğ deşildük- (11) den soñra kā‘ide üzere tedbīr ideler. Velakin (12) fi’l-ḥāl kapamayalar.

Yedincisi, goma ta‘bīr olunan (13) şalābetlü veremdür. Bu şiş etsiz yerlerde zuhūr (14) ider. Meşelā kafa kemügi ve incik kemügi gibi. Ve gāhīce (15) bu verem siparine maṭbūhı ile maḥv olur; zīrā (16) siparinenüñ bu veremde kuvveti sā‘ir ilāclardan (17) kavīdür. Ve eger bunuñla mütehallil olmaz ise zībağ (18) yağı süreler. Ve eger bunuñla dağı olmaz ise bu (19) vereme bir yaqū gerekdür ki muḥallil ola ve mādde-i veremi [98a/01] terķīğ eyleyüp ve inzāc eyleye. Meşelā ol yaqūda (02) qarğa düleği köki, muql ve cāvşır ve sekbīnç, (03) çadır uşığı ve zamklu diyakılun ya‘nī daḥliyūn (04) ola. Ve Hekīm Senertus bu yaqüyü medḥ eyledi. (05) Şıfatı budur: Zamklu diyakılun on iki dirhem, (06) maqtūl zībağ dört dirhem -aç ādem tükriği (07) ile maqtūl ola-, palusenṭu yağı miqdār-ı kifāye. (08) Ve ṭabīb-i mesfūr bu yaqüyü dağı medḥ eyledi. (09) Şıfatı budur: Çadır uşığı, cāvşır, sarmaşık (10) zamğı. Bu zamklar ḥiddetli ‘ırqda ezeler. Ba‘de kaz (11) ve tavuğ yağlarından on ikişer dirhem katalar. Ve (12) şığıruñ incik kemüğünde olan ilik on dirhem, lāden (13) iki dirhem, mī‘a-i sā‘ile dört dirhem, sūrincān (14) tozu, irīsā tozu her birinden üçer dirhem. (15) Zencefre bir dirhem, terementi ile maqtūl zībağ altı (16) dirhem, zībağ yağı, bal mūmı miqdār-ı kifāye ola. (17) Yaqū idüp koyalar. Fi’l-ḥaḳīka bu yaqū cümleden (18) mü’esserdür. Ve

eger yaqu ile maşlahat tamām olmaz ise (19) ol veremi daqlamak gerek yā āteş ile veyā devā [98b/01] ile. Lakin dađ etmenūñ şartı budur ki zıkr olunan (02) goma mefāşılđa ve a'şābda ve ribātda olmaya (03) ve açılan yara ziyāde işleye. Hattā müctemi'a olan (04) māddeden eğer kıalmaya. Ve eger veremūñ altında olan (05) kemükde āfet görünür ise ol kemügi kıazımaq (06) gerek. Ba'de kıā'ide üzere tedbīr oluna.

Sekizincisi, (07) başda ve maq'adda ve kıaşıqda ve 'avret yerinde vāqı' (08) olan beşreler ve küçük kıarhalar ve sigillerdür. Eger (09) bunlar tedbīr-i küllī ile zā'il olmazlar ise maşşūş (10) tedbīr olunmaq lāzımdur. Meşelā başda olan beşūrātı (11) palusenđu ve siparine maţbūhı ile dā'imā ğasl (12) ideler. Ba'zılar 'akreb ve engerek yağı sürerler. Ve (13) ba'zılar bu maţbūh ile ğasl iderler. Şıfatı budur: (14) Şāb, sülemen her birinden ikişer dirhem. Sükkerli yapraq. (15) Mermerde mā'-i verd ile ezeler. Ba'de yüz dirhem (16) sükkerli yapraq 'uşāresi ile taţh ideler, nışfi (17) kıala. Ba'de on beş gün tura. Şāb ve sülemen dibe (18) çöke. Turulmuş şuyı alup poşasın dökeler. (19) Penbe ile beşūrāta süreler. Ve eger yaralar ve [99a/01] ve beşūrāt ağızda olursa palusenđu şuyı (02) ile ğasl ideler. Ve eger beşūrāt ve kıarhalarda iltihāb (03) vāqı' olursa bir miqdār çeligi kıazıdup سردفدو (04) beş altı defa ihmā ve itfā eyleyeler. Ve bir miqdār gül (05) ve sükkerli yapraq şuyı dağı zamm idüp ğasl ide- (06) ler.

Toquzuncısı, maq'adda ve kıaşıqda olan beşūrāt- (07) dur. Palusenđu ve siparine maţbūhında bir bezi (08) işladup üzerine kıurıyınca kıoya ve tekrār ideler. (09) Eger bunuñla def' olmaz ise şāblı ve sülemenli şuya (10) şokup kıoyalar. Ve eger bunuñla dağı def' olmaz (11) ise perspinatu merhemlerden birini kıoyalar.

(12) Onuncısı, maq'adda olan ibiklerdür. Bir yımırđanuñ (13) şarusı ile aqını iki dirhem perspinatu ile (14) hılt idüp üzerine kıoyalar. İbikler düşdükde (15) kıurşun veyā tütüyā merhemleri ile tedbīr ideler.

(16) On birincisi, sigillerdür. Bu sigillerūñ kökine bir (17) miqdār rūh-ı zāc süreler. Kıurudup düşürür.

(18) On ikincisi, başuñ ve şaķaluñ kılları düşmekdür. (19) Sebebi budur ki bir fāsıd ekkāl hılt kıllarıñ köklerine [99b/01] işābet eylemek ile kökleri çürüdüp düşürür. Bu (02) ‘araza zinhār kavābız ile ‘ilāc cā’iz degıldür. (03) Zīrā kavābız māddeyi habs etmek ile başda yara- (04) lar ve veca‘-i ‘izām īrāş ider. İmdi hılt-ı fāsıdı (05) taħlīl ve cilā idici eşyāyla mu‘ālece etmek münāsıbdür. (06) Meşelā palusenṭu külünden kül şuyı ideler. Ve (07) ol şuya bu eczāyı koyalar. Şıfatı budur: Palusenṭu, (08) siparine, şāhtere, betonıķa, gıcık otı, afsentīn, (09) sa‘ter, asarun. Miķdār-ı kifāye şuyla ṭabḥ oluna. (10) Kül şuyı daḥı zamm oluna. Baş ve şaķal bu maṭbūḥuñ (11) şuyı ile ğasl oluna.

On üçüncüsü, veca‘-i (12) ‘izām-ı şedīddür. Bu veca‘uñ ‘ilācı budur ki bundan (13) aķdem siparine ve palusenṭu maṭbūḥlarında beyān (14) olunan şürūṭdan ziyāde bu veca‘ için ṭabḥ olunan (15) siparine maṭbūḥında siparineyi ziyāde, palusenṭu- (16) yı eksik koyalar. Ve bu maṭbūḥ veca‘ı ziyāde (17) eyledigini marīze i‘lām ideler. Zīrā siparinenüñ (18) kuvveti bā‘iş-i veca‘ olan aḥlāṭı terkīķ etmek ile (19) birkaç gün veca‘dan zahmeti ziyāde olur. Ba‘de [100a/01] mādde-i raķīķa-i ter ile çıķmak ile sākin olur. (02) Ve eger daḥı ziyāde sākin olsun dirsek siparine (03) maṭbūḥına çüb çīnī koyasın, palusenṭu (04) kıomayasın. Ve marīzüñ kıvāsına nazār idüp (05) kıā‘ide üzere haftada bir müşhil viresin. Ve eger (06) veca‘ ziyāde elem virürse mevzi‘-i veca‘a buğı (07) vireler. Şıfatı budur: Palusenṭu bürādesi, sa‘ter, (08) diş otı, biberiyye, pāpadya. Miķdār-ı kifāye şuyla (09) ṭabḥ ideler. Ve eger bunuñla daḥı sākin olmaz ise (10) zībaķ yağı, ‘aķreb yağı, ṭavuk yağı, engerek yağı, (11) palusenṭu yağı. Bir yere hılt idüp buğıñ yaşını (12) alup mevzi‘-i veca‘a süreler. Ve eger bunuñla daḥı (13) sākin olmaz ise aḥşām döşege girdükde (14) iki buğday ağırı lavdanu didikleri efyūnlı (15) terkībden vireler. Veyāḥūd bir dirhem rükbe ma‘cūnından (16) vireler. Ve eger bunuñla daḥı sākin olmaz ise (17) zībaķ yağına zarūrī muḥtāc olur. Ve dühn-i zībaķa (18) bir miķdār cünd-i bādester köki ve zībaķ (19) köki zamm idüp mevzi‘-i veca‘a süreler. Plateru[100b/01] nām ṭabīb bu veca‘larda bu yaķuyı medḥ ider. (02) Şıfatı budur: Zībaķ yigirmi dört dirhem, terementi (03) on bir dirhem -baş ‘ırķı ile ğasl oluna, ṭaş (04)

havānda muḥkem ḥılt ideler-. Ba'de ayu yağı ve buzağı (05) iligi. Her birinden on ikişer dirhem. Zībağ, pāpadya (06) ve torak otı ve defne ve soğılcan yağları. Her (07) birinden beşer dirhem. Ferfīyūn, günlük her birinden dör- (08) der dirhem. Mī'a-i sā'ile altı dirhem, sūrincān tozu (09) iki dirhem, cünd-i bādester bir dirhem. Miqdār-ı kifāye (10) şu ile yağı ideler ve mevzi'-i veca'a koyalar.

(11) On dördüncüsü, bu marazūn ibtidāsında vāki' (12) olan seyelān-ı menīdür. Bu 'arazı ḥabs etmek (13) cā'iz degildir. Zīrā ṭabī'at-ı mecrā-yı bekle ḥılt-ı (14) fāsidi def'aten teveccüh eylemiş iken māni' olmağ cā'iz (15) degildir. Münāsib olan mu'ālece-i mu'arriğ maṭbūhlarını (16) virmekdür. Ve kā'ide üzere müşhil ü müleyyin virmekdür. (17) Eger bunlar ile tenezzül bulmaz ise ifrāt iderse (18) bir miqdār tenezzül için bele ve kaşığa bu yağları (19) süreler. Şıfatı budur: Şakız, na'nā', gül-i mersin [101a/01] yağları fātiren süreler. Ve eger zıkr olunan 'ilāclar (02) ile yigirmi dört günde tenezzül bulmaz ise pencengüş, (03) marul tohumlarından birer dirhem, siparine tozu (04) iki dirhem. Her gün yiyüp üzerine mu'arriğ siparine (05) maṭbūhı içeler. Ve eger bu tozu yemek mümkün olmaz (06) ise gülbeşeker ile ma'cūn idüp yiyeler. Zekutu (07) ṭabīb ḥikāyet ider ki "Freng marazı sebebi ile (08) 'arız-ı seyelān-ı menīye mübtelā bir marīzūn kaḍībinde (09) ziyāde veca' zāhir olup seyelān-i menī ve tebevül (10) ḥālinde daḥı müştēd olur idi. Marīz-i mezbūr (11) cāhil ṭabībe mūrāca'at idüp ṭabīb daḥı rükbe (12) ma'cūnı virüp üzerine sükkerli yaprağ şuyı viridi. (13) Egerçi kim veca' ve seyelān-ı menī mündefi'a oldu. Velakin (14) mādde maḥbes olmağla kaşığında taş gibi bir büyük (15) ḥurāc zuhūr eyledi. Ve göbeline daḥı sirāyet eyledi. (16) Mu'ālece-i keşire ile ṭağlamak mümkün olmadı. Āḥir-i kār (17) yara açılmağ lāzım geldi. Açıldığda 'asīrül-ber' (18) müte'affin bir yara oldu. Palusenṭu maṭbūhı ile (19) terletmek ile mündefi'a olmayup zībağ yağıyla ḥalāş [101b/01] oldu." didi.

On beşincisi, hüzāldür. Bu hüzāl (02) ḥummā-yı dağğda vāki' olan hüzāl gibi degildir. Ve dağğ (03) 'ilācı te'sīr eylemez ve ḥasta helāk olur. Sebṭayus (04) nām ṭabīb dir ki "Bu 'ilāc ile çok hüzāl-i müfriṭe (05) varmışlara tedbīr eyledüm, şifā buldılar." didi. Şıfatı (06) budur: Ḥurdalanmış siparine otuz

dirhem. On (07) lütre şuda yigirmi dört sâ'at naķ' ideler. (08) Kapaķlu tencere ile ısıcaķ kül üzerine koyalar. (09) Ba'de şülüşi gidince taḃḃ idüp süzeler. Kaynamış (10) siparineyi alup taş havānda dögeler. Ba'de's-saḃḃ (11) bāķī kalan şuyı zamm ideler. Ve iki lütre ḥurda- (12) lanmış buzağı eti katalar. Ve sekiz dirhem terbiye (13) olunmuş ve dögülmüş kişnīc katalar. Ve üç dirhem (14) dögülmüş aķ şandal daḃı katalar. Tekrār āteşe koyup (15) tencerenün ağızı açık ola, nışfi kalınca kaynaya. (16) Ba'de süzüle ve bu şudan marīz kable't-ta'ām (17) altmış veyā yetmiş dirhem 'ale's-şabāḃ isti'māl (18) eyleye. Ve aḥşām ta'āmından evvel kırk veyā elli dirhem (19) içeler. Bu fakīr daḃı bu maḃbūḃı medḃ iderüm. [102a/01] Lakin otuz dirhem şe'ir-i muķaşşer zamm olunsa ziyāde (02) ma'ķül olur idi. Ve taḃīb-i mezbūr "Bu maḃbūḃı (03) üç ay mütevāliyeten içmek lāzımdur." didi. Ve eger (04) bu marazda ḥummā-yı daķķ hüżāl ile ma'an olur ise (05) Kunesķa nām taḃīb "Bu maḃbūḃ ile tedbīr eyledüm." didi. (06) Şıfatı budur: Hindibā şuyı üç yüz dirhem, (07) lisān-ı şevr şuyı ve isķorzonerā her birlerinden (08) üçer yüz dirhem. Ḥurdalanmış siparine yigirmi dirhem, (09) muķaşşer arpa yigirmi dirhem, ḥurdalanmış aķ şandal (10) iki dirhem, kişnīc üzümü on beş dirhem. Yigirmi dört (11) sâ'at ısıcaķ kül üzerinde naķ' oluna. Ba'de ḥurda- (12) lanmış semiz tavuķ veyā ımlık koyalar; ammā yağından (13) kōmayalar. Yalnız semizligi kifāyet ider. Ba'de tencere- (14) nün kapağını muḃkem şıvayalar; şülüşānı gide, şülüşi kala. (15) Bu maḃbūḃdan aḥşām ve şabāḃ yetmiş veyā (16) seksen dirhem içeler. Ve eger ifrāt-ı yübüsetden (17) sihr vāķī' olur ise kuvā-yı marīz za'īf (18) olur. Bu maḃbūḃa aķ ḥaşḥāş toḃumı ve tatlı (19) marul toḃumı ve büzūr-ı erba'a. Her birlerinden üçer [102b/01] dirhem tavuķ veyā ımlık (02) kōnduķda ma'an (03) koyalar.

3. DİZİN

3. 1. Genel Dizin

-A-

a'ḅā-i 'aẓīme Ar. yoğun bir ağırlık, hālsizlik.

a. 59a/03

acı marul Tr.+Yun. Tadı acı, yaprakları diş diş, tıpta uyuşturucu olarak kullanılan, hindibā cinsinden kokulu bir bitki.

a. 71a/10, 71a/11

aç- açmak

a.- ar 79b/13

aç tok olmayan, aç.

a. 88a/07, 88b/11, 92a/14,

98a/06

açdur – açtırmak.

a.- dum 61a/12

açık kapalı olmayan, açık.

a. 101b/15

açıl- açılmak.

a.- an 98b/03

a.- dığı 59b/13

a.- duğda 101a/17, 53a/01

afsentīn Far. Pelin otu, yavşan otu, Anadolu'da yirmi kadar türü bilinen ve veronika olarak da adlandırılan bir ot.

a. 70a/06, 91a/05, 99b/08

ağaç ağaç.

a. 66b/10, 67a/07, 67a/18,

69b/09, 75b/19, 76a/06, 76a/09

a.+ a 66b/09, 76a/02

a.- mış 57a/10

a.- up 56a/14, 62a/08, 79a/16

açılmak açılma.

a. 101a/17, 94a/15

'adalāt Ar. kaslar.

'a.+ da 59a/06

'ādet Ar. herkes tarafından uyulan durum, alışıl gelmiş şey, görenek.

'a. 65a/06

'adū Ar. düşman, hasım.

'a.+ sıdur 85b/01, 85b/02,

86a/05

ādem Ar. insan, beşer.

ā. 51b/16, 88a/07, 92a/14,

98a/06

ā.+ e 78b/04, 83b/08

ā.+ ler 80b/15

āfet Ar. hastalıkların dokularda meydana getirdiği bozukluk.

ā. 62b/17, 98b/05

a.+ dan 68a/10

a.+ ı 67b/18, 68b/07, 92a/02

a.+ ından 76a/04

a.+ uñ 51a/03, 66b/07,

66b/18, 67a/09, 67b/06, 76a/01

ağaç kavunu Akdeniz ülkelerinde yetişen, taç yaprakları mavimsi pembe, küçük bir ağaç ve bu

ağacın iri bir limon görünüşündeki buruşuk kabuklu yemişi.	a. 59a/04
a. 71a/13	ağız ağız.
a.+ nuñ 71a/19	a. 60b/03
ağar- ağarmak, ak olmak, beyazlaşmak.	a.+ a 60b/15, 89a/15
a.- mış 93a/16	a.+ da 54a/03, 57b/12, 61b/17, 89a/12, 90a/01, 90a/03, 99a/01
ağır ağır, tartıda çok gelen.	a.+ dan 85a/08, 85b/07, 86a/03, 89a/04, 89b/02, 90b/02
a.+ ı 100a/14	a.+ ı 101b/15
ağırlık I. tartıda ağır olma durumu, sıklet.	a.+ ında 57a/08, 89b/15
a.+ da 73b/19	a.+ ından 80b/19, 81b/15, 85a/14, 88b/15, 93b/13
II. vücutta hâlsizlik, yorgunluk, bezginlik.	aḥkām Ar. hükümler, yasalar.
a.+ larını 80b/10	a.+ ı 81a/09
ağrı ağrı, sızı.	aḥlāṭ Ar. eski tıpta insan vücudunu ve mizacını meydana getirdiği ve insan sağlığının bunların dengesine bağlı bulunduğu kabul edilen kan, balgam, sevdā ve safra adı verilen unsurlar.
a. 60b/11	a. 64a/11, 89a/07
a.+ sı 61a/10, 61a/16, 62b/04	a.+ a 55a/09, 61b/13, 62b/01, 64b/06
ağziye Ar. gıdalar.	a.+ da 64a/10
a. 74b/19	a.+ dan 82b/07
aḥveyn Ar. iki kardeş.	a.+ ı 55b/11, 56a/17, 63b/15, 64b/04, 66a/03, 67b/10, 77a/01, 78a/17, 79a/08, 83b/12, 99b/18
a. 94b/15	
→ dem-i aḥveyn	
d. 94b/15	
āḥir Ar. son, sonunda, en sonda.	
ā. 76b/18, 77a/13, 86b/13	
• āḥir-i kār Ar.+Fār. işin sonunda.	
ā. 101a/16	
• āḥir-i ‘ömr Ar. ömrün sonunda.	
ā. +e 53a/05	

a.+ uñ 55a/16, 64a/06,
64b/05, 70a/13, 78b/13, 84b/06,
89a/05, 92b/07

- **aḥlāt-ı balgamiyye** Ar.
balgamī özellikteki karışım.
a. +yi 82b/04

- **aḥlāt-ı fāsīde** Ar. dört
sıvıdan birinin bozukluğu.
a. 64a/04, 85b/19, 86a/09,
94a/03
a. +den 84b/05
a. +yi 67a/03, 74a/06,

75a/01, 80a/19, 81b/14

- **aḥlāt-ı faẓliyye** Ar.
zararsız karışım.
a. +yi 67a/05
- **aḥlāt-ı ġalīze** Ar. galīz,
kalın, yoğun karışım.
a. 68b/02, 85a/06, 89a/16
a. +yi 67a/02, 73b/01,

76a/07, 82b/15

- **aḥlāt-ı muḥterika** Ar.
yakıcı karışım.
a. +y1 71a/03
- **aḥlāt-ı müte‘affine** Ar.
kokucu karışım.
a. nūñ 70b/12
- **aḥlāt-ı raḳīka** Ar. ince
karışım.
a. y1 77a/06
- **aḥlāt-ı rediyye** Ar. kötü
karışım.

a. +yi 83b/16, 87a/05
→ imtilā-yı aḥlāt-ı faẓliyye
i. 93b/06

aḥmer Ar. kırmızı.

→ mercān-ı aḥmer
m. 91b/19

aḥşām Soğd. günün batma vakti,
akşam.

a. 100a/13, 101b/18,
102a/15, 68a/06, 68a/09, 75b/10,
77b/15, 80a/01, 80a/05, 92a/07

aḥz it- Ar.+Tr. almak, kabul
etmek.

a. -ecek 71b/07

aḳ - akmak.

a.- an 59b/01, 91b/11
a.- ar 52b/05, 86a/04
ḳan a.- ar 52b/10
a.- maz 52b/11

aḳ ak, beyaz.

a. 102a/18, 72a/09

a.+ ını 99a/13

aḳ ciger akciğer.

a.+ e 63a/15, 63a/17

aḳdem Ar. önce, önceki.

a. 75b/12, 99b/13

aḳıt- akıtmak.

a.- alar 95b/15

‘āḳırḳarḥā Ar. pire otu, nezle otu.

‘a. 97a/17

ākile Ar. yenirce denilen yara.

ā. 54a/05

ā.+ ye 60b/17
‘akreb Ar. zehirli ve tehlikeli bir hayvan, akrep.
‘a. 100a/10, 98b/12
‘aks-i mādde Ar. karşıt etki.
‘a. 65b/19
ak şandal beyaz sandal, cinden ağacı.
a. 101b/14, 102a/09
al- almak.
a.- alar 67b/19, 87a/08
a.- up 100a/12, 101b/10,
65a/04, 68a/01, 68a/11, 69a/01,
98b/18
a.- ur 73a/04, 75a/10
‘alā’im Ar. nişanlar, deliller.
‘a. 50b/11
‘a.+ i 52a/14, 64b/02
‘a.+ üñ 60a/01
‘alā kavı Ar. iddiaya göre, söylenilene göre.
‘a. 51a/15, 51a/16
‘alāmet Ar. işaret, iz, nişan.
‘a.-i mevtdür 63a/16
‘a.+ i 59a/18
‘a.+ ler 59a/01
‘a.+ leri 56a/12
‘ale’r-riḳ Ar. aç karnına.
‘a. 65a/08, 66b/02, 68a/04,
73a/07, 75a/14, 79b/18, 92b/04,
94a/11

‘ale’ş-şabāḥ Ar. sabahleyin, erkenden.
‘a. 68a/04, 101b/17
‘ale’s-seher Ar. sabah erkenden, seher vakti.
‘a. 65b/09, 65a/17
‘ale’s-seviyye Ar. aynı seviyede olma, eşitlik, denklik.
‘a. 55a/08
alın alın.
a.+ da 53a/10
a.+ ında 52a/16, 58a/17,
60a/05, 60a/17
‘alīl Ar. hasta, hastalıklı kişi.
‘a. 65b/12, 68a/12, 70b/18,
71b/16, 77a/10, 80a/08, 80b/09,
84a/10, 84a/16, 85a/15, 85b/07,
86b/17
‘a.+ de 64b/01
‘a.+ e 63a/14, 77a/03
‘a.+ i 83a/05
‘a.+ üñ 58a/12, 61b/01,
70b/04, 93a/02
→ ṭabī‘at-ı ‘alīl
ṭ. +e 75a/02
→ kuvā-yı ‘alīl
ḳ. 61b/03, 61b/08, 62a/06,
63a/10, 66b/03, 67a/16, 68b/06,
77a/09, 79b/18, 80a/02, 80a/10
Allāhua‘lem Ar. “Allah bilir.” anlamındaki söz.
A. 78b/18

alt alt.
a.+ ina 59b/16
a.+ ında 52b/03, 52b/09,
60a/16, 61a/17, 66b/11, 98b/04
a.+ ından 80b/11

altı sayı adı, altı.
a. 100b/08, 80a/04, 86a/18,
87a/08, 87a/12, 87a/15, 87a/16,
87b/11, 87b/15, 88a/09, 88a/10,
88a/13, 88a/15, 88a/16, 88a/17,
88a/18, 92b/05, 98a/15, 99a/04
a.+ dur 59a/03

altıncı sıra sayı sıfatı, altıncı.
a. 50b/10, 51a/09, 57a/14,
58b/19, 76a/19
a.+ sı 59b/09, 86b/03,
91a/11, 97a/06

altmış sayı adı, altmış.
a. 101b/17, 71a/14, 80a/03,
68b/14

altun kıymetli bir maden, altın.
a. 81b/11, 89b/16, 91a/18,
91a/19, 91b/05, 91b/07, 91b/08,
91b/10, 91b/12, 91b/16, 92a/06,
92b/01

altun otı altın çiçek, ölmezçiçek
ve güveotu isimleriyle de bilinen,
50-60 cm'ye kadar uzayabilen ve
sarı renkte çiçekler açan otsu bir
bitki.
a. 66a/15, 66b/01, 70a/08

a'māk-ı beden Ar. bedeninin
belden aşağı olan bölümü.
a. +den 78a/17

Amasya erigi Amasya eriği.
a. 65a/12, 65b/03

'amel Ar. iş, uygulama.
'a. 75a/03
'a. idüp 65a/18
→ keyfiyyet-i 'amel
k. +inde 51a/19

ammā Ar. bağlama edatı, ama.
a. 102a/12, 52a/07, 53a/12,
54b/06, 55a/13, 56a/11, 56b/02,
58a/03, 58a/15, 60a/08, 60a/14,
60a/15, 66b/13, 69a/10, 69a/14,
70a/02, 71a/17, 71b/12, 72b/12,
75b/06, 76a/04, 76a/14, 76a/17,
76b/13, 77a/15, 77b/10, 78a/18,
78b/09, 78b/14, 80a/12, 81a/18,
81b/07, 81b/19, 82a/01, 83a/10,
83b/02, 83b/12, 84b/19, 85a/02,
88b/05, 88b/18, 90a/14, 94b/01,
94b/05, 95a/07

'āmme Ar. umum, genel.
'a.-i nāsa 63b/18

aña ona.
a. 85b/12

'anber Ar. küçük, sarı ve çok
güzel kokulu çiçekler veren bir
cins mimoza ağacı.
'a. 92a/19

ancağ ancak.

a. 52b/07, 53a/11, 68b/12,
72a/14, 81b/02, 92b/10, 96a/08

anda onda.

a. 51b/16, 73b/14

andan ondan.

a. 57b/02, 57b/06

anı onu.

a. 52b/15, 84b/17

‘anif Ar. sert, kaba.

→ ishāl-i ‘anif

i. 89a/16

anlar onlar.

a. 51b/19

a.+ da 52a/04

Anṭon Benüvinü Lat. özel isim.

A. 52a/11

anuñ onun.

a. 57b/04, 95a/06

ara ara.

a.+ sında 52a/16, 60a/07

‘Arab Ar. Arap.

→ ḥükemā-yı ‘Arab

ḥ. 83a/03

‘Arabī Ar. Araplara ait.

→ zamg-ı ‘Arabī

ż. 89b/16

a‘rāz Ar. arazlar, işaretler,
hastalık alametleri.

a. 50b/12, 50b/13, 55a/08,
55a/10, 58a/10, 58a/11, 58a/16,
58a/19, 59a/02, 59a/05, 59a/08,
59b/18, 60b/19, 62a/01, 62b/07,

62b/11, 64b/11, 66a/05, 82b/12,
82b/13, 84b/08

a.+ a 89a/19, 90a/02, 91b/15

a.+ dan 85b/04

a.+ ı 50b/06, 52a/09, 57a/17,

88b/16, 90a/01

a.+ ina 54b/07

a.+ ından 57a/12

a. olmaz 61b/02

a.+ uñ 51b/06, 54a/12,

55a/15, 63b/06, 64b/12, 94b/03

• **a‘rāz-ı muḥtelife** Ar. çeşitli
belirtiler.

a. 63b/16

a. +nūñ 54a/10

a. +si 55a/05

a. +yi 52a/12

• **a‘rāz-ı rediyye** Ar. sonu
vahim olan belirtiler.

a. 56a/07, 57b/07, 62b/15,
66a/04, 89a/11, 89a/18,
90b/19

• **a‘rāz-ı şedīde** Ar. şiddetli
belirtiler.

a. 58a/05

‘araz Ar. işaret, alamet, belirti.

‘a. 94b/04, 94b/07

‘a.+ a 94b/05, 99b/02

‘a.+ ı 100b/12, 94b/06

‘a.+ uñ 95b/08

arık Ar. uykusuz.

a. 93b/08

a. olmaya 84b/13, 86b/01
‘ārız ol- Ar. gelmek, sonradan
olmak.

‘a. -a 86b/19

‘a. -an 53a/12, 59b/08,
72b/05

‘a. -dı 61a/10, 61a/16,
84b/01, 90b/19

‘ā. -madığı 58b/18

‘a. -duğunu 54a/09

‘a. -madı 90b/18

‘a. -mağla 63b/02, 66a/01,
80a/17

‘a. -mağ 59a/05

‘a. -mağdur 59a/09

‘a. -masun 88b/18

‘a. -muş 67b/14, 77a/14,
77a/19

‘a. -muşdur 79a/01

‘a. -unduğda 70b/17

‘a. -up 68b/08

‘a. -ur 53a/07, 53a/15,
53a/18, 53a/19, 56a/06, 58b/02,
61a/07, 62a/16, 63a/18, 63b/03,
64a/14, 78b/07, 78b/18, 80a/08,
80b/19, 81b/13, 83a/09, 85b/12,
86a/11, 86a/13, 89a/14, 89a/17,
90b/12

‘a. -ursa 60b/13, 61b/18,
62b/04, 62b/05, 63a/02, 63a/06,
63b/07, 65a/19, 71a/01, 71b/14

• **‘ārız-ı seyelān-ı menī** Ar.

aşırı meni boşalması
hastalığı.

‘a. +ye 101a/08

‘ārıza Ar. ‘ārız kelimesinin
müennesi.

→ ḥarāret-i ‘ārıza

ḥ. 76a/18

‘ārif ol- Ar. irfan sahibi, çok
anlayışlı ve bilgili kimse olmak.

‘a. olana 92a/10

arğa arka taraf, vücudun arka
tarafı, sırt.

a.+ da 53a/09, 88b/04

a.+ ya 88b/08

arğuri eğri, yan üstü, tersine,
yanlamasına.

a. 59b/09

Arnavud biberi Kırmızı ve çok
acı bir biber çeşidi.

a. 89b/07

arpa Buğdaygillerden taneleri
ekmek veya bira yapımında
kullanılan, hayvanlara yem olarak
verilen bir tahıl cinsi.

a. 102a/09, 71b/11, 71b/14,
88b/19, 90a/02, 93b/16

arşun arşın, orta parmak ucu ile
omuz başı arasındaki
mesafeuzunluğu kadar olan ölçü
birimi

a. 72a/06

- art** art, arka.
a.+ ında 58a/18, 59b/15
- arturmak** fazlalaştırmak,
artırmak.
a. 93b/09, 94a/06
- a‘şāb** Ar. sınırlar.
a. 82b/06
a.+ a 82b/01, 82b/05, 82b/07
a.+ da 82b/08, 98b/02
a.+ ı 82b/01
→ ‘ilel-i a‘şāb
‘i. 81b/12
- aş‘ab** Ar. pek, berk, kuvvetli.
a.+ dur 62b/06, 62b/11
- asarun** Lat. kedi otu.
a. 99b/09
- aşhāb** Ar. sahipler.
a.+ ından 61a/15
a.+ ınıñ 53b/13
- aşıl** Ar. asıl, temel, ana.
a. 59b/19, 63b/13, 64b/11,
71a/05, 71b/01, 71b/18,
74b/13
- ‘asīr** Ar. ağır, zor, güç, müşkül.
‘a.+ dür 61b/10, 62a/13,
62b/02, 62b/17, 95b/10
‘a. olur 61b/15
- ‘asīrū’l-‘ilāc** Ar. tedavisi zor.
‘a. 63b/05
‘a.+ dur 61b/19, 62a/05,
62a/10, 62a/16, 62a/18
- ‘asīrū’l-ber’** Ar. hastanın
iyileşmesinin zor olması
‘a. 101a/17
- aşlā** Ar. asla, hiçbir zaman,
hiçbir şekilde.
a. 52b/10, 84a/06, 87b/02
- aşliyye** Ar. asıl kelimesinin
müennesi.
→ ruṭūbet-i aşliyye
r. +nūñ 67b/01
r. +ye 74a/04
r. +yi 67a/18, 71b/19, 77a/17
- aşma yaprağı** Belli bir cins üzüm
veren, dalları çardak üstüne
yayılan, tırmanıcı küçük bir
ağaççık, üzüm ağacının yaprağı.
a. 90a/04
- ‘aşr** Ar. yüzyıl, asır.
‘a.+ ımızda 57a/06
‘a.+ uñ 83a/15
- aşırı** aşırı, fazla.
a. 68b/17, 70b/08, 80a/12
- āşinā** Far. bilgili, haberi olan.
→ ṭıbb-ı āşinā
ṭ. +ya 82a/05
- ‘ataş** Ar. susuz, susamış, susayan,
teşne.
‘a. 86a/11
- āteş** Far. ateş, od.
ā. 98a/19
ā.+ de 68a/03, 73a/07,
75a/13, 95a/12, 97a/04, 97b/09

- ā.+ den 94b/14
 ā.+ e 101b/14, 96a/02
- ‘atīk** Ar. eski.
 ‘a. 57a/12, 61b/07, 61b/10,
 61b/11, 62a/02, 62b/11, 69a/09
 → zeyt-i ‘atīk
 z. 88a/08
- ‘avām** Ar. herkes, kaba ve cāhil
 halk, ayak takımı.
 ‘a. 74b/05
- **‘avām-ı nās** Ar. halktan,
 sıradan insanlar.
 a. 53b/11, 59a/16, 61a/02
- ‘avdet** Ar. geri gelme, dönme,
 dönüş.
- **‘avdet eyle-** Ar.+Tr. geri
 gelmek, dönmek.
 ‘a. -diler 51b/17, 51b/19
 - **‘avdet it-** Ar.+Tr. geri
 gelmek, dönmek.
 ‘a. -er 85a/19, 90a/12
- aviç** elin iç kısmı, avuç.
 a.+ da 72b/14
- avrad** Ar. kadın.
 a.+ a 59a/11, 59b/05
- ‘avrat** bkz. avrad.
 ‘a.+ a 56a/05
- ‘avret** Ar. vücudun mahrem
 yerleri, genital bölge.
 ‘a. 54a/04, 73a/15, 94b/08,
 95a/18, 98b/07
 ‘a.+ lerinde 51b/18
- ay** otuz günlük zaman dilimi,
 ay.
 a. 102a/03, 74b/18
- a‘yā** Ar. kudretsizlik, güçsüzlük,
 mecali olmama.
 i. 53a/16
- ayak** yere basmaya ve yürümeye
 yarayan organ, ayak.
 a.+ a 97a/14
 a.+ da 53a/09
 a.+ dan 66a/05, 66a/09,
 97a/13
 a.+ lardan 88b/09
- ayu** vahşī hayvan, ayı.
 a. 100b/04
- az** çok olmayan, az.
 a. 60a/12
 a.+ dur 90b/01
- a‘zā** Ar. vücudu meydana getiren
 parçalar, organlar.
 a.+ da 60b/10, 63b/01
 a.+ sı 67a/12, 86b/01
 a.+ ya 62b/01, 62b/18,
 82a/1585b/02, 89b/10, 90a/10
- **a‘zā-yı bāṭınıyye** Ar. karın
 bölgesindeki organlar.
 a. +de 54a/02, 76b/10,
 82a/09, 83a/11
 a. +ye 60b/15, 64a/08,
 89b/11, 89b/13, 94a/09

- **a'zā-yı re's** Ar. yürek, beyin, ciğer gibi ana organlar.
a. +e 85a/04, 87a/04
a. +ye 85a/13
- **a'zā-yı tenāsül** Ar. üreme organı.
a. +de 52a/15, 60a/08
a. +dür 55b/15

azacık pek az, biraz, az miktarda olan.

a. 95b/13

'azīm Ar. büyük.

'a. 61a/09, 61a/15, 73b/12

'a.+ dür 86a/16

→ veca'-i 'azīm

v. 59a/19

→ zarar-ı 'azīm

z. 64a/09

'azīme bkz. 'azīm.

→ a'bā-i 'azīme

a. 59a/03

→ şıklet-i 'azīme

ş. 53a/15

-B-

ba'de Ar. sonra

b. 100b/04, 101b/09,

101b/16, 102a/11, 102a/13, 50b/02,

51b/17, 55b/16, 57b/13, 57b/17,

61a/11, 64a/15, 64a/16, 64b/03,

65a/17, 65b/09, 65b/10, 66a/12,

66a/19, 66b/02, 68a/02, 68a/03,

68a/05, 68a/06, 71a/03, 71b/01,

71b/08, 71b/10, 71b/12, 73a/06,

73a/09, 73b/12, 75a/01, 75a/11,

75a/15, 75a/17, 75b/05, 75b/10,

75b/12, 75b/13, 79a/14, 80b/02,

86a/02, 87a/19, 87b/13, 88b/02,

88b/07, 88b/09, 89b/09, 91a/03,

91b/02, 94b/17, 95a/03, 95b/14,

95b/15, 96a/01, 96a/12, 96b/05,

96b/15, 97a/02, 97a/15, 98a/10,

98b/06, 98b/15, 98b/17, 99b/19

ba'de'l-cerh Ar. yarıldıktan

sonra.

b. 97b/04

ba'de'l-ḥamām Ar. hamamdan

sonra.

b. 56b/09

ba'de'l-mu'ālece Ar. ilaç ile

tedaviden sonra.

b. 72b/13

ba'de'n-nevm Ar. uykudan sonra.

b. 59a/05

ba'de'n-nezc Ar. pişirdikten

sonra.

b. 64b/04

ba'de's-sahk Ar. döğüp ezdikten

sonra.

b. 101b/10

ba'de't-tabh Ar. pişirildikten

sonra.

b. 97a/02

ba'de't-taşfiyye Ar. saflaştıktan sonra.

b. 65a/15, 65b/06, 69a/02

ba'de't-tecrübe Ar. denedikten sonra, tecrübe edildikten sonra.

b. 52a/13, 54b/19, 67a/10
72b/11

ba'de't-tenkîh Ar. temizlendikten sonra.

b. 86a/17

ba'iden Ar. uzak olarak, ırak olarak.

b. 55a/05, 57a/17

bā'ış ol- Ar.+Tr. sebep olmak, neden olmak.

b. -an 61b/11, 85a/17

b. -ıcağ 93a/04

b. -ur 56b/01, 56b/04,
62b/08, 63a/11, 63a/14, 63b/02,
63b/16, 64a/13, 66a/04, 68b/09,
70b/13, 70b/16, 82b/02, 82b/09

- **bā'ış-i veca'** Ar. ağrı sebebi, ağrının kaynağı.

b. 99b/18

ba'zı Ar. birazı, bir kısmı, kimi.

b. 52b/01, 60b/16, 63a/19,
63b/01, 76b/05, 76b/06, 78b/04,
78b/11, 84a/02, 90b/10

b.+ lar 52b/05, 53a/15,
54a/17, 54b/02, 80b/12, 81b/06,
83a/14, 84a/04, 84a/05, 87b/06,
90a/16, 98b/12, 98b/13

b.+ lara 53a/06, 53a/17,
53a/19, 78b/06, 78b/18

b.+ larda 52a/19, 52b/12,
53a/13, 53a/14, 53b/18, 57a/03,
57a/04, 58a/02, 58a/03, 58a/14,
58b/02, 58b/05, 58b/13, 59b/17

b.+ larının 52a/16

b.+ ların 52b/16, 53a/04,
53a/15, 53b/01, 53b/02, 53b/05,
53b/06, 58b/16, 59b/15, 60a/03,
86a/06, 90a/14

b.+ sı 54a/11, 54a/12,
54a/13, 59b/14, 60a/01, 60a/06,
60a/07, 73b/16, 73b/17, 76b/05

b.+ sına 63b/03

b.+ sından 52b/10

b.+ sını 91a/16, 92b/08

b.+ sını 52b/04, 58b/16

bāb Far. lāyık, uygun yer.

b.+ ına 75a/08

b.+ ında 75a/19

bādem Far. badem ağacının çağla hālinde iken tamamı, dış kabuğu sertleşince ise içi yenen meyvesi.

b. 93a/16, 93a/19, 93b/17,
95a/11, 95a/15

bādester

→ cünd-i bādester

c. 100a/18, 100b/09

bādī Ar. sebep, neden.

b. 57a/11

bādiye Ar. başlıca.

→ esbāb-ı bādiye
e. +den 57b/10

bağ Far. bağ.
b.+ ı 65a/06

bağırsağ sindirim borusunun midenin bitiş yerinden anüse kadar olan uzun, dar ve kıvrımlı kısmı.
b.+ lara 88b/18

bağla- bağlamak, tutmak.
→ eriñ bağla-
e.-r 53b/04

bahār Far. bahar mevsimi.
→ faşl-ı bahār
f. 88b/12
f. +da 84b/12

bā-ḥuṣūṣ Far.+Ar. özellikle, bilhassa, hususiyle.
b. 69a/16

bāḳī ḳal- Ar.+Tr. ölümsüz, ebedî, olmak.
b. -an 101b/11

bal bal.
b.+ ı 96b/05

bālā Far. yukarı, üst.
b.+ da 57a/19

baldırıḳara eğrelti otu cinsinden, nemli yerlerde, taşlar arasında biten, yapraklarının sapları saça benzer bir bitki.
b. 70a/04

balğam Ar. solunum yollarında tahriş ve iltihaplanma sebebiyle meydana gelen ve öksürülerek çıkan sümüksü madde, eskiden beden yapısının esasını teşkil ettiği kabul edilen dört unsurdan biri.

b. 74b/13

b.+ a 52b/07

balğamī Ar. eski tıpta insan vücudundaki hıtlardan balgamın hâkim olduğu karakter.

b. 55a/11, 69b/06

→ veca‘-i mefāşıl-ı balğamī

v. +de 69b/15

balğamiyye bkz. balğamī.

→ ḥılt-ı balğamiyye

ḥ. +ye 82b/07

→ aḥlāt-ı balğamiyye

a. +yi 82b/04

bāliḡ ol- Ar.+Tr. erişmek, vāsıl olmak.

b. -duḳlarında 67a/13

b. -ur 82b/18

bal mūmı Tr.+Far. bal mumu.

b. 88a/10, 88a/12, 94b/12, 95a/12, 95a/16, 95b/06, 96a/01, 97a/19, 98a/16

b.+ nı 94b/14

bardağ bardak.

b.+ lara 80b/09

bārid Ar. soğuk, soğuk özelliğe sahip nesne.

b. 67a/04, 69b/10, 76a/14, 82a/12, 82a/16, 83b/14

- **bārid ol-** Ar.+Tr. soğuk özelliğe sahip olmak.

b. -mağla 54b/06

b. -mağ 55a/18

b. -masına 54b/02, 54b/11

b. -mayaydı 54b/03

→ istinşāk-ı havā-yı bārid

i. 80b/19

→ verem-i bārid

v. 60a/10, 62b/10

→ veca‘-i mefāşıl-ı bāride

v. 76a/10

bāride bkz. bārid.

b.+ nūñ 71a/12

b.+ yi 84a/16

→ edviye-i bāride

e. 55b/02

→ emrāz-ı bāride

e. 81b/10, 82a/16

e. +nūñ 73a/19

→ evrām-ı bāride

e. 52b/18, 54b/04

e. +nūñ 60a/13

→ sū‘-i mizāc-ı bāride

s. +e 57b/15

s.+ine 76a/09

→ veca‘-i kılunc-ı bāride

v. 69b/15

bārid-raṭb Ar. soğuk ve nemli özellikte olan nesne.

b. 69b/10, 81b/19

b.+ dur 81b/07

bāridü’l-mizāc Ar. soğuk nitelikten olan nesne.

b. 55a/17, 77b/18

bāridü’ṭ-ṭabī‘a Ar. soğuk nitelikte olan nesne.

b. 82b/18

baş baş, kafa, başlangıç, ilk.

b. 100b/03, 61a/09, 61a/15,

62b/03, 66a/12, 99b/10

b.+ da 53a/10, 59a/06,

60a/02, 60a/07, 60a/17, 60b/10,

98b/07, 98b/10, 99b/03

b.+ dan 66a/10, 82b/05

b.+ ı 60b/07

b.+ ında 57b/12, 58a/17,

59b/11, 60b/12

b.+ ından 76b/17

b.+ uñ 99a/18

başla – başlamak.

b.- dı 73b/13

b.- dıkda 79a/15

b.- duğda 79a/18, 94b/16

b.- r 78b/14

b.- ya 88b/16

b.- yalar 88b/09

b.- yup 88b/07

bāṭın Ar. iç, iç yüz.

b.+ ı 73b/18

bāṭınıyye bkz. bāṭın.	b.+ i 64b/15, 71b/06, 80b/07,
→ a‘zā-yı bāṭınıyye	84b/05, 86b/12
a. 54a/02	b.+ inde 58a/12, 58a/18,
bāṭınī Ar. dahilī, iç ile ilgili.	59a/04, 71b/05, 79a/11, 85a/18,
b. 56b/17	85b/19
baṭīü’z-zevāl Ar. yavaş kaybolan, yavaş yok olan.	b.+ ine 53a/15
b.+ dür 54b/06	b.+ ini 91a/09
bayıl- bayılmak.	b.+ lerine 80a/17
b.- dum 81a/02	b.+ üñ 59b/16, 60a/01,
be’s Ar. zarar, ziyan, zorluk, zahmet, korku, fenalık.	81b/15, 85a/07, 86a/01
b. 92b/12	• beden-i insān Ar. insan bedeni.
bed Far. fena, kötü.	b. +da 51b/01, 55b/13,
b. 86a/10	88a/19
bedel Ar. karşılık, karşı.	b. +nuñ 85b/01
b. 71b/15	→ cemī’-i beden
b.+ i 71b/13	c. de 52a/19
b.+ ine 87b/08	→ dāḥil-i beden
• bedel-i faşḍ Ar. kan almaya karşılık olarak.	d. +de 89b/18, 91a/07
b. 65b/15	d. +e 83b/12, 83b/16, 87b/05,
• bedel-i māyetehāllel Ar. hallonulabilecek karşılık.	89a/06, 89b/14
b. 67a/16	→ esāfil-i beden
beden Ar. insan vücudu, gövde, beden.	e.+de 66a/05
b. 79a/16, 86b/14, 94a/01	e.+e 65b/18
b.+ de 54a/01, 56a/18,	→ zāhir-i beden
60a/07, 63a/11, 80b/03	z. +de 53b/19, 81b/14
b.+ e 55b/18, 56a/17, 57b/17,	z. +e 60b/14
82b/10	→ a‘māḳ-ı beden
	a. +den 78a/17
	→ e‘ālī-i beden
	e. +e 66a/02
	→ ḥallāḳ-ı mu‘tād-ı beden

h. 94a/05
→ h̄āric-i beden
h. 89b/14
bedeniye bkz. beden.
→ intifā‘-i bedeniye
i. +den 52a/02
bedīhī Ar. akla kendiliğinden gelen, delilsiz açık olan.
b.+ dūr 69a/16
begzāde Tr.+Far. bey oğlu, beyzade.
b.+ lerinden 90b/16
beksimāt Far. katı eklemek, peksimet.
b.+ dan 93a/14
b.+ ı 93a/13
bel insan vücudunun orta kısmında göğüs ile karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer, bu yerin sırtın altındaki kısmı.
b.+ e 100b/18
b.+ üñe 88b/02
belādet Ar. sersemlik.
b. 83a/09
belesān Far. pelesenk ağacı.
b.+ ı 91a/10
b.+ ıdur 67b/02
→ dühn-i belesān
d. 92a/05
belki Ar.+Far. belki

b. 53a/08, 55a/08, 55b/03, 57b/16, 58a/04, 58a/13, 62b/08, 67a/11, 67b/07, 73a/19, 82a/17, 82b/15, 87a/03, 90b/11, 95a/08, 95a/19
bel sovuqlığı cinsiyet organlarına yerleşen mikrobun meydana getirdiği bulaşıcı, akıntılı bazen çocuk yapma yeteneğini yok edebilen hastalık.
b. 53b/11, 59a/16
benātiyye Ar. kadınlık.
→ kuvvet-i benātiyye
k. +ye 55b/16
bend Far. bağ, yular, rabıta.
b.+ i 58b/01
benefşe Far. menekşegillerden çiçekleri tek renkli, yaprakları yürek biçiminde olan, bir veya çok yıllık otsu bir bitki ve bu bitkinin genellikle mor renkte olan güzel kokulu çiçeği, menekşe.
b. 66a/16, 94a/07
benṭafilun Yun. beşparmak otu, gülgillerden yol kenarlarında, çayırlarda yetişen bir bitki.
b. 97a/01
berri Ar. toprağa ait, kara ile ilgili.
→ marul-i berri
m. 69a/05

besfāyic Ar. iki çenekliler sınıfından, etli yapraklı otsu bir bitki.

b. 64b/19, 65a/13, 65b/04

beşre Ar. vücutta çıkan yara, bere.

b.+ ler 52a/18, 58a/13,
82b/11, 98b/08

b.+ leriñ 59b/14

beşūr Ar. sivilce, küçük çıban.

b. 60a/03

b.+ lar 60a/05

beşūrāt Ar. sivilceler, küçük çıbanlar.

b. 52a/15, 52a/19, 52b/01,
53a/14, 54a/02, 54a/04, 55a/14,
57b/13, 58a/18, 59b/11, 59b/12,
60a/06, 60b/19, 62b/03, 99a/01,
99a/02

b.+ a 98b/19

b.+ dur 99a/06

b.+ ı 98b/10

beşūrātsiz Ar.+Tr. sivilcesi veya çıban olmayan.

b. 53a/14

beş sayı adı, beş.

b. 102a/10, 50b/04, 65a/04,
65b/09, 68a/10, 69a/01, 71a/11,
71a/15, 71a/16, 72a/05, 73a/11,
75a/09, 76a/16, 77b/11, 77b/12,
78a/04, 78a/05, 78b/13, 80a/04,
84b/03, 96b/11, 97a/18, 98b/17,
99a/04

b.+ dūr 94b/07

b.+ er 100b/07, 65a/05

beşer üleştirme sayı sıfatı, beşer.

b. 66a/16

beşinci sıra sayı sıfatı, beşinci.

b. 50b/09, 51a/07, 51b/05,
58a/01, 59b/03, 73b/09, 75b/15,
94b/02

b.+ si 101b/01, 84b/14,
86b/02, 91a/10, 96b/16

betoniķa Yun. kastran, acıkıcı, bazıları sokluk otu

b. 66a/15, 69b/06, 73a/02,
99b/08

bevāsir Ar. basurlar.

→ dem-i bevāsir

d. 65b/14

bevl Ar. idrar, sidik, çiş.

b.+ i 74b/11

b.+ inde 84a/18

• **bevl it-** Ar.+Tr. idrarını dışarı akıtmak, işemek.

b. -er 67a/04

→ mecrā-yı bevl

m. +den 59a/15

m. +e 95b/16

m. +i 53b/12, 59a/19

m. +lerinden 53b/09, 56a/14

→ cereyān-ı bevl

c. +e 95b/11

→ ṭabī'at-ı mecrā-yı bevl

t. +e 100b/13

→ ‘usret-i bevl

‘u. 84a/19

beyān Ar. anlatma, açık açık söyleme, bildirme.

b.+ ındadur 50b/05, 50b/06, 50b/08, 50b/09, 50b/10, 50b/11, 50b/12, 50b/13, 50b/14, 51a/01, 51a/02, 51a/04, 51a/06, 51a/07, 51a/08, 51a/11, 51a/12, 51a/14,

- **beyān eyle-** Ar.+Tr.

açıklamak.

b. -diler 56a/04, 58a/09, 68a/17, 78a/17

b. -mişdür 51b/09, 75b/18

51a/16, 51a/18, 51a/19, 51b/02, 51b/03, 51b/04, 51b/06, 52a/09, 54a/16, 56a/03, 58a/02, 59a/01, 59b/18, 60b/19, 63b/13, 64b/14, 66b/08, 72a/02, 73b/07, 75b/16, 76b/03, 79b/15, 81a/09, 88a/19, 89b/02, 93a/02, 94b/03

- **beyān it-** Ar.+Tr.

açıklamak, anlatmak.

b. -er 84b/17, 86b/12, 87a/07

- **beyān olun-** Ar.+Tr.

açıklanmak, söylenmek.

b. -an 99b/13

b. -andı 89a/10, 96a/10

b. -unur 54a/15, 55b/10, 65b/12, 73b/03, 78b/17

beyān köki Ar.+Tr. meyan kökü.

b. 68a/14, 70a/04, 70a/06, 73b/05

beyāz Ar. aklık, beyaz.

b. 52b/12, 59b/13, 65b/08, 91b/06, 93a/12, 93a/14

b.+ a 66b/12, 68b/11

- **beyāz-ı şahîh** Ar. hakiki beyaz, tam beyaz.

b. 87a/18

beyne’n-nās Ar. halk arasında.

b. 56b/15, 82a/03, 83a/01, 97b/03

bez bez.

b.+ i 88b/13, 99a/07

beze Ar. vücudun lenf damarları şebekesi üzerinde süzgeç görevi yapan lenf düğümlerinin değişik hastalıkların seyri sırasında büyüyerek meydana getirdiği küçük şişlik.

b. 90b/06

bıçak kesmeye yarayan alet, bıçak.

b. 75a/09

bırağ- bırakmak.

b.- up 79a/18

bi’l-hāşşa Ar. özellikle.

b. 51a/16, 55b/12, 67a/02, 67a/10, 83b/17, 84b/17

bi’l-küllîye Ar. büsbütün, tamamıyla.

b. 74a/15

bi'z-zāt Ar. kendi, kendisi.
b. 76a/14, 76a/18

bi'aynihi Ar. aynıyla, olduğu gibi.
b. 73a/10, 75a/18, 90b/03

bī-başar Far.+Ar. anlayışsız, kör,
etrafında olanları görmeyen.
b. 78a/12

biberiyye Ar. biberiye
b. 100a/08, 89b/05

bi-emrillāhu te'ālā Ar. Allah'ın
emri ile.
b. 57a/15

bi-izni ḥālīk-hā Ar. Yaradanın
izniyle, Allah'ın izniyle
anlamındaki ibare.
b. 59a/14, 59b/06

bī-ḥaber Far.+Ar. habersiz,
bilmeyen, haberdār olmayan.
b. 78a/12

bi-ḥasebü'l-iktizā Ar. gerektiği
bakımdan.
b. 84a/02, 84b/10, 86b/12

bi-izni'l-lāhi te'ālā Ar. Allah'ın
izni ile.
b. 55b/03, 69b/08

bi-kemālihi Ar. tamı tamına, tüm
yönleriyle.
b. 82a/06, 86b/07

bi-lā-ḥavf Ar. korkmadan.
b. 72b/01

bi-lā-sebeb Ar. sebepsiz.
b. 53a/18, 59a/09

bi-lā-tedrīc Ar.
derecelendirmeden, çabukça.
b. 68b/03

bi-liç piliç, civcivlikten çıkmış
tavuk yavrusu, henüz ergin
duruma gelmemiş tavuk veya
horoz.
b. 93a/10

biñ sayı adı, bin.
b.+ de 92b/18

bināen 'alā zalik Ar. bundan
dolayı, bunun üzerine.
b. 62a/12, 70a/17, 72b/04,
74a/01, 83b/01

bī-naẓīr Far.+Ar. benzersiz,
misalsiz .
b.+ dūr 72b/07

biñ dört yüz toksan üç sayı adı,
miladi tarih 1493 senesi.
b. 51b/11

bir bir.
b. 100a/05, 100a/11,
100a/15, 100a/18, 100b/03,
100b/09, 100b/18, 101a/08,
101a/14, 101a/18, 51b/14, 51b/16,
52a/18, 52b/05, 52b/06, 52b/07,
52b/10, 53a/06, 53a/16, 53b/08,
53b/10, 53b/11, 54a/10, 54b/19,
55a/01, 56b/02, 56b/08, 57a/04,
57a/08, 57a/10, 57b/14, 58a/12,
58a/16, 58b/06, 58b/07, 58b/12,
59a/13, 60b/09, 61a/13, 63b/14,

64a/16, 65a/10, 65a/13, 65a/19,
65b/02, 65b/05, 65b/07, 66a/19,
68a/09, 68a/13, 68a/14, 68a/15,
68b/16, 68b/17, 69a/08, 70a/02,
70b/05, 70b/08, 71a/10, 71a/17,
71a/18, 71a/19, 71b/03, 71b/07,
71b/10, 71b/13, 72a/05, 72a/14,
72b/02, 72b/04, 72b/18, 73a/01,
73b/04, 73b/05, 73b/07, 73b/16,
74a/02, 74a/03, 74a/06, 74a/17,
74b/18, 75b/03, 75b/08, 76b/12,
77a/07, 77b/19, 78b/16, 79a/13,
79a/14, 79a/19, 80a/07, 80b/04,
80b/06, 80b/12, 80b/13, 82a/07,
82b/03, 84a/16, 85a/01, 85b/17,
86b/08, 87a/15, 87b/01, 87b/06,
88b/11, 89b/06, 89b/16, 90a/13,
90b/06, 91a/12, 91b/01, 91b/09,
91b/17, 92a/02, 92a/03, 92b/04,
93b/07, 93b/09, 94a/07, 94a/19,
94b/01, 95a/01, 95a/04, 95a/05,
95a/12, 95a/13, 95b/05, 95b/07,
95b/12, 95b/13, 96a/01, 96a/11,
96b/04, 97a/02, 97a/05, 97b/01,
97b/19, 98a/15, 99a/03, 99a/04,
99a/07, 99a/12, 99a/16, 99a/19
b.+ er 101a/03, 64b/19,
66a/15, 71a/08, 80b/01, 89b/07,
91b/02, 92a/07, 96b/10, 97a/18
b.+ i 92b/18
b.+ lerinden 102a/07,
102a/19, 66a/17, 92a/18

biraz biraz, azıcık.

b.+ ları 53b/14

birbir birbir.

b.+ leriyle 51a/10

birbiri bkz. birbir.

b.+ nden 78a/13

b.+ ne 52a/05, 55a/08,

55b/08, 70b/02, 76b/04, 88a/05

biri belgisiz zamir, herhangi biri.

b. 56b/13, 77b/08, 95b/10

b.+ nde 78b/02

b.+ nden 100b/05, 100b/07,

64b/19, 65a/01, 65a/02, 65a/12,

65b/04, 66a/15, 66a/16, 71a/08,

71a/12, 89b/07, 92a/04, 94b/12,

95a/01, 95a/15, 95b/18, 96b/04,

96b/10, 97a/01, 97a/17, 97a/18,

98a/14, 98b/14

b.+ ne 56b/12, 61a/09,

61a/15

b.+ ni 99a/11

b.+ si 90b/10, 90b/16

b.+ sine 86b/07

biribir bkz. birbir.

b.+ leriyle 76b/02

biribiri bkz. birbir

b.+ ne 78a/19, 97a/04

birinci sıra sayı sıfatı, birinci.

b. 51a/02, 51a/18, 64b/13,

87a/06

b.+ si 99a/16

birkaç birkaç.

b. 51b/12, 80b/01, 89b/12,
90a/09, 94a/08, 94a/10, 99b/19

biş- pişmek.

b.- miş 88a/03, 97a/04

bit- I. ortaya çıkmak, zuhur
etmek.

b.- er 53a/05,

II. yetişmek.

b.- er 72a/05, 76a/01

bī-tāb Far. yorgun, hālsiz.

b. olur 85b/19

bi-tamāmihi Ar. tamamıyla,
hepsi.

b. 81b/04

biz kişi zamiri, biz.

b.+ im 52a/07

boğaz ağız boşluğundan sonra
yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak
arasındaki dar kısım, bu kısmın
dış tarafı, boynun önü.

b. 54a/19, 63a/15, 66a/11

b.+ a 52b/13, 86a/02, 86b/15

b.+ da 52b/14, 54a/03,

60b/03, 61b/17, 73a/15, 82b/10,
82b/16, 89a/12, 96a/19, 96b/01

b.+ ında 61b/19, 84b/13,

85b/12, 86a/12

b.+ ını 86a/06

boğulmak boğulma, nefes
alamama.

b. 86b/16

boş dolu olmayan, boş.

b. 94a/03

boy tohumı burçağa benzer
tahılın tohumu.

b. 65a/01

boynuz boynuz.

b. 60a/06

b.+ ı 91b/17

boz- bozmak.

b.- mayalar 93b/19

b.- up 94a/01

bögrülce hem yaş hem de kuru
olarak yenen, tanelerin ortasında
koyu bir benek bulunan, fasulyeye
benzer bir bitki, börülce.

b. 61a/13

böyle böyle.

b. 58a/05, 61b/13, 64a/08,
68b/03, 70a/14, 70b/02, 70b/16,
75b/02, 76b/07, 78b/02, 78b/07,
84b/09, 85b/14, 88b/06, 90a/11,
90b/12

bu bu.

b. 50b/07, 50b/08, 50b/09,
50b/10, 50b/11, 50b/14, 51a/01,
51a/02, 51a/11, 51a/13, 51b/04,
51b/05, 51b/06, 51b/09, 51b/14,
51b/15, 51b/17, 51b/19, 52a/02,
52a/03, 52a/04, 52a/08, 52a/09,
52a/11, 52a/14, 53a/03, 53a/08,
53a/13, 53b/13, 53b/19, 54a/07,
54a/12, 54a/15, 54a/17, 54b/13,

54b/14, 55a/03, 55a/11, 55b/01,
55b/02, 55b/03, 55b/09, 56a/02,
56a/03, 56a/05, 56b/05, 56b/06,
56b/16, 56b/19, 57a/02, 57a/05,
57a/15, 57a/18, 57b/08, 58a/02,
58a/05, 58a/09, 58b/07, 58b/10,
58b/12, 58b/18, 58b/19, 59a/05,
59b/08, 59b/12, 59b/14, 59b/19,
60a/01, 60a/07, 60a/09, 60a/13,
60a/17, 60b/01, 60b/04, 60b/17,
61a/05, 61a/08, 61a/15, 61b/01,
61b/09, 61b/14, 62a/01, 62a/09,
62a/13, 62a/15, 62a/19, 62b/03,
62b/11, 62b/16, 63a/01, 63a/06,
63a/08, 63b/05, 63b/06, 63b/09,
63b/12, 63b/13, 63b/17, 64a/03,
64a/19, 64b/10, 64b/13, 64b/14,
65a/11, 65b/02, 66a/13, 66b/05,
66b/09, 66b/16, 66b/18, 67a/07,
67a/09, 67a/18, 67b/04, 67b/05,
67b/16, 68a/17, 68b/18, 69a/04,
69a/09, 69a/14, 69b/09, 70a/10,
71a/14, 71b/18, 72a/12, 72a/16,
72a/18, 72b/04, 73a/11, 73a/13,
73a/14, 73a/16, 73b/07, 73b/10,
73b/16, 74a/13, 74a/17, 74b/02,
74b/10, 74b/18, 75a/07, 75a/16,
75b/01, 75b/06, 75b/07, 75b/19,
76a/01, 76a/02, 76a/06, 76a/08,
76a/19, 76b/04, 76b/13, 77a/03,
77a/05, 77a/14, 77b/06, 78a/02,
78a/10, 78a/14, 78a/16, 78a/19,

79a/03, 79a/09, 79a/13, 79b/05,
79b/14, 80a/05, 80b/14, 81a/07,
81a/10, 81a/18, 81b/18, 82b/08,
82b/12, 83b/09, 83b/11, 84b/19,
85a/01, 85a/06, 85a/10, 85b/04,
85b/10, 85b/15, 86b/05, 86b/06,
87a/14, 87b/02, 87b/17, 88a/12,
88b/10, 89a/06, 89b/03, 89b/18,
90a/12, 90a/13, 90a/14, 90b/10,
91a/17, 91b/07, 91b/08, 91b/15,
92a/08, 92a/11, 92b/06, 92b/09,
92b/12, 92b/17, 93a/01, 93a/05,
94a/13, 94b/02, 94b/06, 94b/10,
94b/18, 95a/02, 95a/04, 95a/10,
95a/17, 95b/02, 95b/09, 95b/15,
96a/04, 96a/07, 96a/12, 96b/01,
96b/06, 96b/15, 96b/18, 97a/02,
97a/10, 97a/15, 97b/07, 97b/13,
97b/15, 97b/16, 97b/18, 98a/04,
98a/08, 98a/10, 98a/17, 98b/13,
99a/16, 99b/01, 99b/07, 99b/10,
99b/12, 99b/14, 99b/16, 100b/01,
100b/11, 100b/12, 100b/18,
101a/05, 101b/01, 101b/04,
101b/16, 101b/19, 102a/02,
102a/04, 102a/05, 102a/15,
102a/18,

b.+ dur 100a/07, 100b/02,
100b/19, 101b/06, 102a/06, 54b/14,
56a/09, 57a/19, 57b/04, 59a/18,
64a/14, 64b/18, 65a/11, 65b/03,
66a/14, 68b/19, 71a/07, 73a/03,

75a/09, 75b/07, 77b/11, 78a/03,
79b/18, 82b/03, 86b/08, 87b/03,
87b/11, 87b/19, 88a/06, 89b/04,
90b/04, 92a/13, 94b/11, 94b/18,
95a/11, 95a/15, 95b/03, 95b/17,
96a/10, 96a/13, 96b/02, 96b/10,
96b/19, 97a/03, 97a/11, 97a/16,
97b/08, 98a/05, 98a/09, 98b/01,
98b/13, 99a/19, 99b/07, 99b/12
b.+ ña 56b/01
b.+ nda 62b/12, 72b/02
b.+ ndan 75b/12, 99b/12
b.+ nı 69a/10, 77b/18,
87b/18, 88a/06, 92b/19
b.+ nlar 55b/10
b.+ nlara 90b/05
b.+ nlaruñ 77a/06, 77a/07
b.+ nuñ 67a/13, 67a/15,
70a/01
b.+ nuñla 100a/09, 100a/12,
100a/16, 89a/02, 97b/17, 97b/18,
99a/09, 99a/10
bu'd Ar. aralık.
b.-ı zamān 54a/04, 59b/13,
85a/19
buçuk yarım.
b. 65b/07, 75b/08, 92a/02,
92a/03, 92a/15, 92a/13, 94a/19
buğ buğu, buhar.
b. 80b/11
b.+ ı 100a/06
b.+ ları 81a/03

b.+ uñ 100a/11
buğday buğday, buğday tanesi.
b. 100a/14, 92b/01
buḥār Ar. ısı etkisiyle sıvı ve bazı
katı cisimlerin gaz durumuna
geçmiş hāli.
b. 77a/12, 82b/03
• **buḥār-ı semmī** Ar. zehirli
buhar, zehirli hava.
b. 59a/12
buḥūr Far. tütsü
b. 92b/13
b.+ dan 92b/14
bul- bulmak, ulaşmak.
b.- a 97b/06
b.- dılar 72b/12, 83b/15
b.- madılar 72b/13
b.- ur 81a/06
→kemāl b.-unca 97b/02
→muṭābıḳ b.- dum 74b/17
→nāfi' b.- dılar 73b/15,
83b/11
→nāfi' b.- dum 74b/16
→nezc b.- mayıp 62a/03
→şihhat b.- dılar 83b/07,
83b/09
→şihhat b.- maz 83b/01
→şifā b.- dı 61a/19, 73b/12
→şifā b.- dılar 101b/05,
69b/08
→şifā b.- madı 61a/16
→şifā b.- maz 86a/17

→sükün b.- madı 61a/11
→şifâ b.- ur 85b/08
→şöhret b.- up 73b/12
→tenezzül b.- maz 100b/17,
101a/02

bulun- bulunmak.

b.- dı 61a/18
b.- maz 68b/10
b.- up 97a/12
b.- ur 97a/14
b.- ursa 91b/01

bulunmak bulunma.

b. 54a/11

bunlar bunlar.

b. 100b/17, 98b/09
b.+ dan 93b/01
b.+ ı 96a/15, 96b/17
b.+ uñ 85a/12

burın koku almayan yarayan
organ, burun.

b. 54a/03, 54a/06, 54a/08,
63b/07
b.+ a 52b/15, 60b/15, 61a/05
b.+ ından 57a/11
b.+ undan 80b/19

buruşuk katlanmış olan,
buruşuk.

b. 73b/17

buzağı ineğin yavrusu, buzağı.

b. 100b/04, 101b/12

bürāde Far. toz

b.+ si 100a/07, 91a/18,
91b/17, 95a/01
• **bürāde it-** Far.+Tr. toz
hâline getirmek, ufalamak.
b. -üp 67b/19

bürüdet Ar. soğukluk.

b. 69b/16
b.+ i 83b/12

• **bürüdet-i ciger** Ar. ciğerin
soğukluğu.

b. +den 78a/01

bütün bütün, tam.

b. 58b/16, 88b/08, 91a/09,
97a/14

büyük büyük.

b. 101a/14, 95b/15

büzür-ı erba'a Ar. dört adet
tohum.

b. 102a/19

-C-

cāhil Ar. bilgisiz kimse.

b. 101a/11

cā'iz Ar. yapılması uygun veya
doğru olan.

c. 100b/13, 100b/14, 64b/17,
65b/17, 70a/16, 76a/19, 76b/19,
77a/11, 77a/15, 78a/15, 88b/18,
93b/01, 99b/02

c.+ dür 53a/04, 53a/10,
74a/10, 76a/17, 80a/01, 80a/03,
80a/06, 81a/13, 84a/02, 89a/02,
93a/17

- **cā'iz gör-** Ar.+Tr. doğru bulmak, uygun görmek.
c. -meyenler 83a/14
c. -ürler 93a/10
- **cā'iz ol-** Ar.+Tr. doğru, uygun olmak.
c. -an 93b/03

Calinus Yun. İlkçağlarda yaşayan Hipokrat ile beraber en büyük Grek hekimi, *Galenos*.

C.+ uñ 71b/09

cāme Far. elbise, çamaşır.

→ tebdīl-i cāme

t. 68a/05, 73a/09, 75a/15,

93a/09

canavar Far. korkunç mahluk, vahşi hayvan.

c.+ dur 60a/19

cārī ol- Ar.+Tr. akmak.

c. -ur 53b/10, 53b/12, 53b/16,

65b/14

cāvşīr Far. oğlan aşı denilen bir ot ve bundan elde edilen tıbbī bir zamk.

c. 97a/16, 98a/02, 98a/09

cedīd Ar. yeni, ilk.

c. 61b/09

c.+ inde 69a/09

cehele Ar. cahiller, ilimden mahrum olanlar.

c.+ sindendür 70a/17

- **cehele-i eṭibbā** Ar. cahil doktorlar, bilgisiz tabipler.
c. 68b/07, 78a/10, 79b/10, 92b/12

cem' Ar. toplama, bir araya getirme.

- **cem eyle-** Ar.+Tr. toplamak, bir araya getirmek.

yüp 72a/06

- **cem it-** Ar.+Tr. toplamak, bir araya getirmek.

c.-üp 92b/02

c. -mek 70a/16

- **cem ol-** Ar.+Tr. toplanmak, bir araya getirilmek.

c. -dılar 91a/02

c. -mağ 89a/09

c. -up 73b/10

cem'an Ar. toptan, hep birlikte, cümleten.

c. 92a/05

cemī' Ar. bütün, hep, tüm.

c. 55b/18, 58a/12, 58a/18,

60a/07, 61b/12, 62b/01, 66a/03,

67a/11, 70a/09,

75b/01, 85a/11, 85b/19

- **cemī'-i beden** Ar. bedeninin tamamı.

c. de 52a/19

cemī'an Ar. bütünüyle, tamamıyla.

c. 67a/04, 69b/10

Cenāb-ı Hakk Ar. Allah

C. 63b/17

cenīn Ar. ana rahmindeki çocuk, dölüt, fetüs.

c.+ ün 57b/05

ceñtīyana Lat. halk arasında kızıl kantaron da denilen, ateş düşürücü, iştah açıcı, kuvvetlendirici hassalarından dolayı hekimlikte, eczacılıkta kullanılan, altın sarısı çiçekli, iri köklü, kokulu bitki, eşek turpu, çıntıyana.

c. 91b/19

c.+ yı 91a/05

cerāhāt Ar. irin, yangı.

c. 61a/01, 61a/04

cereb Ar. uyuz hastalığı.

c.+ e 74b/04

cereyān Ar. akma, akış.

c. 59a/16

c. idüp 59a/19

- **cereyān-ı bevl** Ar. idrar akması.

c. +e 95b/11

cerrāh Ar. uzmanlık alanı ameliyat yapmak olan hekim, operatör.

c.+ a 61a/11, 61a/17, 61a/18

cesāret eyle- Ar. cesaretlenmek, yürekli olmak.

c. -diklerinden 68b/08

c. -medüm 90a/14

cevāb Ar. cevap, karşılık, yanıt.

c. 85b/09

- **cevāb vir-** Ar.+Tr. cevap vermek, karşılık vermek.

c. -di 57a/14

c. -ilür 55a/19, 67a/08,

67b/08, 83a/06

cevāriş

→ gül-i cevāriş

g. 92a/18

ceyyid Ar. iyi, güzel, hoş, saf.

c. olmaz 94a/02

ceyyide bkz. ceyyid.

→ keymūs-ı ceyyide

k. 74b/19

cez̄b Ar. kendine doğru çekme, içme.

- **cez̄b et-** Ar.+Tr. kendine doğru çekmek.

c. -digi 91b/09

- **cez̄b it-** Ar.+Tr. kendine doğru çekmek.

c. -er 70b/01, 78a/18, 78a/19,

91b/10, 91b/12

cez̄ire Ar. ada.

c.+ de 72a/03

ciger Far. akciğer ile karaciğerin ortak adı.

c. 64b/06, 65a/09, 65b/01

c.+ de 56a/16, 57b/14,

59b/19, 63b/15, 64b/08, 94a/10

c.+ den 56a/17
c.+ e 55b/17, 56a/15, 57b/14,
61b/12, 62b/17, 63a/12, 66a/02,
75b/04, 88b/03,
94a/09
c.+ edür 55b/17
c.+ inde 69a/03
c.+ üñ 71b/08, 75b/04
→ bürüdet-i ciger
b. +den 78a/01

cihet Ar. yön, taraf, cānip.

c.+ inden 57a/19

cilā Ar. parlaklık, parlama,
parıltı.

c.+ sı 75b/04

• **cilā it-** Ar.+Tr. parlatmak.

c. -ici 99b/05

cild Ar. insan veya hayvan
vücudunu saran deri, ten.

c. 58b/13, 58b/14

c.+ den 58a/12

c.+ e 52b/07, 57b/11, 57b/17,

78a/18

c.+ i 59b/16, 78b/05, 78b/15,

79a/07, 79a/12, 79b/13, 80b/04

c.+ in 52b/06

c.+ inde 52b/05

c.+ inüñ 78b/12

c.+ üñ 87b/04

→ zāhir-i cild

z. +e 70a/19

cimā' Ar. cinsel ilişki.

c.+ dan 57b/11

→ ḥīn-i cimā'

ḥ. +da 56a/13

cism-i vāḥid

c. 87b/16, 88a/05, 94b/17

cübn Ar. peynir.

→ mā'-i cübn

m. 71a/18, 94a/11

m. +i 69b/04, 69b/05

cüllāb Ar. arpa suyu.

c.+ ı 89a/01, 90a/02

c.+ ını 71b/11, 93b/16

cümle Ar. bir şeyin tamamı,
bütünü.

c. 56a/17, 57b/17, 60a/01,

61a/04, 66b/19, 67a/06, 68b/19,

73a/17, 79b/01

c.+ den 73a/17, 76b/13,

77a/16, 77b/04, 91a/14, 91a/15,

98a/17

c.+ si 54a/10, 87b/16, 91b/06

c.+ sine 66b/17, 73b/01,

95a/18

c.+ sini 56a/19, 92b/02

cünd-i bādester Far. kunduz
taşağı otu ve kökü, cünd-i bīdester.

c. 100a/18, 100b/09

cürm Ar. kabahat, kusur.

c.+ i 87b/05

cüvān it- Far.+Tr. gençleştirmek.

c. -er 74b/11

cüz' Ar. kısım, parça.

- c. 58b/07
- **cüz'-i laṭīf** Ar. küçük parça.
- c. 72b/02
- c. +i 74a/06
- c. +ün 72b/08
- miḳdār-ı cüz'
- m. +i 55a/04
- cüzām** Ar. yer yer lekeler, çıbanlar veya yaralar şeklinde beliren, bulaşıcı, iyileşmesi güç deri hastalığı, miskin hastalığı, cüzām.
- c.+ a 74b/04
- Ç-
- çadır** çadır.
- ç. 80b/12
- ç.+ a 78b/19, 79a/09, 79b/06
- ç.+ da 79b/09
- çadır uşağı** kuzu sarmaşığı, çadır çiçeği, uşak çadırı olarak da adlandırılan, çok yıllık, kalın köklü, çiçekleri süt rengi veya soluk sarı, kökünden elde edilen sütü müşhil olarak kullanılan, ağrı dindirici ve mikrop öldürücü özelliklere sahip otsu bir bitki.
- ç. 97a/04, 97a/16, 98a/03, 98a/09
- çatla-** çatlamak.
- ç.- r 53b/06, 60b/06
- ç.- yan 53b/06
- çatlak** çatlak, yarık.
- ç.+ lar 72b/15
- ç.+ lardur 96b/17
- çehre** Far. yüz, surat.
- ç.+ de 60a/07
- çek-** çekmek.
- ç.- er 75b/02
- çekirdek** çekirdek, sert kabuklu tohum.
- ç.+ i 71a/13, 92a/13, 92a/15, 92a/19, 92b/01
- ç.+ inün 71a/19
- ç.+ leri 70a/07
- çekirdeksiz** yapısında çekirdeği olmayan.
- ç. 68a/13
- çelik** çelik madeni.
- ç. 88b/19
- ç.+ i 99a/03
- çeñe** çene.
- ç. 59b/15
- çeynemek** çiğnemek.
- ç.+ e 93b/15
- çıban** vücudun herhangi bir yerinde oluşan ve çoğu deride şişkinlik, kızartı, ağrı ve ateş ile kendini gösteren irin birikimi.
- ç. 52b/01
- çık-** çıkmak, ayrılmak.
- ç.- ar 53b/15, 59a/19
- ç.- dığı 69a/16
- ç.-ınca 79b/01
- ç.- maz 68b/03

çıkār- çıkarmak.

ç.- dı 61a/13

ç.- ur 70a/13

çıkmağ çıkma, ayrılma.

ç. 100a/01

çiçek çiçek.

ç.+ i 65a/02, 66a/16, 71a/13

ç.+ lerinden 66a/16

çil eti için avlanan bir yaban
kekliğı.

ç. 93a/17

Çin Çin ülkesi.

Ç. 73b/12

çok çok, fazla, artık.

ç. 101b/04, 58b/15, 60a/12,

62a/07, 68b/07, 79b/10, 81a/13,

83a/11, 83b/11,

92b/14, 93b/06, 97b/04

ç.+ dur 84a/05

çök- dibe, zemine inip
toplanmak, dibe oturmak, çökmek.

ç.- e 98b/18

çömlek süzölmüş çamura istenen
şekil verildikten sonra pişirilmek
suretiyle elde edilen tencere,
küçük küp vb. kaplara verilen
isim.

ç.+ de 75a/10

çüb çini Ar. çöpçini bitkisi,

anavatanı Çin olan, kanı

temizlemekte, vücut

tıkanıklıklarını açmada ve Frengi

hastalığının tedavisinde

kullanılan bitkinin adı.

ç. 100a/03, 55b/06, 71a/17,

71b/03, 71b/10, 75b/06, 75b/08,

76a/13, 76a/16, 76b/15, 77a/04,

77a/16, 77a/17, 77a/19, 77b/11,

79b/15

ç.+ nüñ 51a/06, 73b/06

ç.+ yi 75a/10

→maṭbūḥ-ı çüb çini

m. +nüñ 75a/08

çürü- çürüme, bozulmak.

ç.- digi 54a/06

ç.- dükden 58b/17

ç.- mezden 58b/13

ç.- miş 57a/09, 58b/15

ç.- r 58b/13, 89a/15

ç.- yüp 52b/15, 54a/07,

54a/08

çürük çürük, bozulmuş olan.

ç.+ i 61a/18

çürüt- çürütmek, çürümesine
sebepl olmak.

ç.- üp 99b/01

ç.- ür 52b/15, 60a/16, 61a/04,

61a/06, 63a/18, 63b/02, 86a/07

-D-

dağ etme akan kanı veya irini
durdurmak için yaralı yeri yakıcı
bir alet ile yakmak.

d. +nüñ 98b/01

dağlamak bkz. dağ etme.

d. 98a/19
daḥı dahi.
d. 100a/02, 100a/09,
100a/12, 100a/16, 101a/10,
101a/11, 101a/15, 101b/14,
101b/19, 51b/18, 51b/19, 52b/12,
52b/15, 53a/04, 53a/07, 53a/10,
53a/13, 53a/14, 54a/01,
54a/08, 54b/15, 55b/08, 55b/13,
56a/07, 56a/08, 56b/15, 56b/16,
57a/18, 57b/03, 57b/04, 57b/07,
58a/12, 58a/16, 58b/09, 58b/17,
59a/14, 60a/07, 60a/16, 61a/15,
61b/14, 61b/19, 63a/10, 63b/07,
63b/12, 64a/07, 64a/11, 64a/13,
64b/05, 65b/02, 65b/08, 65b/10,
67a/01, 67a/18, 67b/04, 68a/01,
68a/07, 69a/19, 70a/14, 71b/14,
72b/02, 72b/04, 73a/11, 73b/14,
74a/03, 74a/06, 74a/17, 74b/12,
74b/15, 75a/19, 75b/13, 76a/04,
76a/08, 76a/12, 76b/10, 76b/11,
76b/16, 77a/05, 77a/08, 77a/10,
77a/14, 78a/09, 78b/06, 79a/05,
81a/06, 82a/11, 82b/03, 83b/08,
84a/10, 84a/15, 84b/02, 84b/09,
84b/13, 84b/15, 85b/03, 85b/11,
85b/12, 85b/16, 86b/10, 88a/05,
90a/17, 90b/01, 91b/10, 92a/08,
92a/10, 93a/17, 94a/04, 94b/05,
95a/14, 95b/02, 96a/03, 97a/06,

97b/18, 98a/08, 99a/05, 99a/10,
99b/10

dāḥil Ar. iç.

d.+ ine 81b/15, 86a/01

- **dāḥil-i beden** Ar. bedeninin içi.

d. +de 89b/18, 91a/07

d. +e 83b/12, 83b/16, 87b/05,

89a/06, 89b/14

daḥliyūn Ar. yumuşatıcı bir tür merhem.

c. 98a/03

dā'imā Ar. daima, her zaman.

d. 53b/14, 76b/15, 86a/04,

89b/15, 90a/02, 98b/11

daḥḥ Ar. vurmak.

→ ḥummā-yı daḥḥ

ḥ. 102a/04, 61a/07, 62a/15

ḥ.+ a 63a/07, 70b/15

ḥ.+ da 101b/02

damak damak

d. 61a/07

dāne Far. tane, adet.

d. 65a/12, 65b/04, 88a/03,

89b/17, 91b/02, 91b/16, 92b/02,
95b/07

dārçin Far. tarçın, defnegillerden yapraklarını dökmeyen kokulu bir ağaç ve bu ağacın buhar olarak kullanılan çeşitli hassaları bulunan kokulu kabuğu.

d. 65a/13, 65b/05

- d.+ e 76a/03
d.+ üñ 69a/15
- de** bağlama edatı.
d. 61b/19
- de-** demek, söylemek.
d.- rler 94b/19
d.- yü 81a/18, 81b/03, 91a/12
- def** Ar. savma, savuşturma, kovma, def etme.
d. 91a/01
d.+ e 59a/14, 63a/05, 93a/09
d.+ i 68a/18
d.+ inde 64b/09
d.+ ine 55b/12, 72a/15
- **def eyle-** Ar.+Tr. savmak, kovmak, def etmek.
d. -miş 65b/19
d. -ye 79a/17
 - **def it-** Ar.+Tr. savmak, def etmek.
d. ider 71b/19, 74a/09, 75b/03, 90a/01
d. itmekle 59b/07
 - **def ol-** Ar.+Tr. def edilmek, atılmak.
d. -duğunu 72b/15
d. -mayup 89a/02
d. -maz 99a/09, 99a/10
d. -ur 58a/03
 - **def-i zarar** Ar. zararın giderilmesi.
d. 89b/12
- defa** Ar. kere, kez, sefer, defa.
d. 74a/14, 80a/11, 94a/08, 99a/04
- defaten** Ar. bir defada, birden.
d. 100b/14, 65a/18, 65b/10, 70a/17, 70b/03, 80a/08, 87a/17, 94a/05, 94a/19
- defa'ât** Ar. defalarca.
d. 84b/11
- defne** Yun. iki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliğinde kullanılan sert, yeşil ve güzel kokulu ve açık sarı, üzüksü meyveli, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık.
d. 100b/06, 89b/06
- değil** değil, ek fiili olumsuz duruma getirmek için kullanılan kelime.
d. 61b/07, 80b/08, 83a/17, 94a/17
d.+ dür 100b/13, 100b/15, 101b/02, 53a/08, 54a/11, 55a/02, 55a/08, 55b/05, 57a/02, 57a/16, 62b/08, 62b/15, 62b/19, 64b/17, 65b/18, 68b/04, 69a/17, 70a/16, 73a/19, 76a/19, 76b/19, 77a/11, 77a/15, 80a/18, 82a/17, 82b/15, 83b/14, 83b/18, 88b/18, 90b/01, 93b/01, 95a/19, 99b/02
- degin** değin, -e kadar, -e dek.
d. 65a/16, 65b/08, 88b/14

dek -e kadar, -e değin.
d. 53a/05, 78b/13, 79b/19,
80a/03, 91a/12, 93b/13

delā'il Ar. deliller.
d. 85b/04
d.+ ler 81b/18

delālet it- Ar.+Tr. işaret etmek.
d. -er 62a/02, 62a/06, 62a/07,
62a/09, 62b/12, 62b/13, 63b/09

delik delik, oyuk.
d. 57a/10

delil Ar. delil, burhan, kanıt.
d. 60b/11, 82a/02
d.+ dür 89a/06
d.+ i 54b/08

- **delil-i kāfī** Ar. yeterli delil.
d. +dür 60b/14
- **delil-i kavī** Ar. kuvvetli delil.
d. +dür 82a/11, 97a/10

dem Far. kan, nefes, an, zaman,
d. 62b/18, 64a/04, 64b/01,
71a/02
d.+ i 55b/10, 56a/17, 74a/08,
74b/10
d.+ üñ 63a/12

- **dem-i aḥveyn** Ar.
kardeşkanı ağacı, 10-20 cm.
yükseklikte, otsu, parazit ve
kırmızı çiçekli bir bitki, ayı
parmağı.
d. 94b/15

- **dem-i bevāsir** Ar. kanlı basur.
d. 65b/14
- **dem-i fāsīd** Ar. fasit kan.
d. 59b/05
d. +den 57b/06
d. +i 59b/07
→ galebe-i dem
ğ. 75a/04
→ galeyān-ı dem
ğ. 86b/18
→ ishāl-i dem
i. 63b/03

demevīyü'l-mizāc Ar. kanlı, kanı çok olan, mizacı kanın hākim olduğu vücut yapısı.
d. 86b/17

demir demir madeni.
d.+ i 91b/09

demirbozan antimon, gümüş beyazı renkte, kırılğan, kristal yapılı, tabiatta sadece birleşikler haline bulunan, diğer metalleri sertleştirmekte kullanılan element.
d.+ uñ 95b/04

denil- denilmek, söylenmek.
d.- ür 83b/19, 85b/09

der'aḳab Ar. hemen, çabucak, arkasından, akabinde.
d. 57a/03, 81a/02, 84a/17

derecāt Far.+Ar. dereceler,
kademeler.

d.+ ı 50b/09, 58a/01, 58a/09

- **derecāt-ı erba‘a** Ar. dört
derece.

d. +nuñ 54a/14

d. +sı 58a/06

derece Ar. kademe, seviye,
mertebe, derece.

d.+ de 73b/15, 74a/18,

76a/05

d.+ yi 84a/08

- **derece-i şānī** Ar. ikinci
derece.

d. +de 66b/15, 72a/08,

81b/06

- **derece-i ūlā** Ar. ilk derece,
birinci derece.

d. +da 58a/10, 72a/08

deri insan veya hayvan
vücudunu kaplayan tabaka, ten,
cilt.

d.+ si 53b/06

d.+ sinüñ 61a/17

derūn Ar. iç, dāhil.

→ iltihāb-ı derūn

i. 90b/11

deşil- yarılmak, delinmek,
kazılmak.

d.- dükden 97b/10

d.- ıcek 97b/06

devā Ar. ilaç, derman, şifa.

d. 72a/03, 98a/19

d.+ lar 55b/04, 76b/04

d.+ nuñ 72b/09

→ ḥāşşa-i devā

ḥ. +yı 69b/13

devār Ar. çok dönen, devreden.

d. 62b/05

d.+ a 74b/03

devāre bkz. devār

d. 69b/15

di - bkz. de-

d.- di 101b/01, 101b/05,

102a/03, 102a/05, 56b/14, 57a/01,

58b/15, 58b/18, 58b/19, 61a/14,

61a/19, 63b/09, 63b/11, 68b/09,

69a/10, 69b/09, 69b/14, 69b/18,

70b/09, 70b/16, 72a/19, 72b/16,

72b/18, 73a/01, 73a/18, 74a/16,

74a/17, 74b/07, 74b/15, 75a/01,

75b/01, 76a/05, 78b/09, 78b/10,

78b/14, 79b/08, 79b/10, 79b/12,

83b/07, 83b/09, 83b/10, 83b/18,

84a/02, 84a/04, 84a/10, 84a/15,

84b/02, 85a/02, 85a/16, 85b/15,

85b/16, 87a/01, 87b/19, 88b/08,

88b/10, 90a/12, 90b/16, 91a/03,

91a/06, 91a/08, 91a/10, 91a/11,

91a/14, 91b/13, 91b/16, 92a/10,

92a/12, 92b/09, 78b/04

d.- digi 67b/03, 69a/18

d.- dikleri 100a/14, 51a/03,
55a/12, 59b/04, 60a/15, 60a/18,
60a/19, 66b/07, 66b/10, 83a/01

d.- diler 54a/03, 54a/04,
54a/07, 54a/09, 54a/18, 54b/01,
54b/02, 54b/05, 55a/02, 55a/06,
55a/11, 55a/15, 55b/13, 56a/02,
56b/05, 66b/18, 67a/01, 67a/15,
67b/02, 67b/05, 67b/16, 68a/19,
70a/12, 70b/05, 76a/03, 76a/08,
76a/11, 76a/12, 76a/14, 76a/17,
76a/19, 81a/11, 81a/13, 81a/14,
81b/07, 81b/08, 81b/13, 81b/16,
81b/18, 82a/05, 82a/10, 82a/11,
82a/15, 82b/18, 83a/02, 83a/10,
83a/12, 83b/05, 84a/05, 84a/06,
84b/04, 84b/19, 86b/06

d.- dükleri 53b/03, 72a/03,
72a/04, 82a/03, 96b/09, 97b/03

d.- miş 78b/18

d.- mişdür 56b/12

d.- mişler 56b/11

d.- r 101b/04, 74a/12, 81a/02

d.- rler 66b/09, 74b/06,
89b/07

d.- rsek 100a/02

d.- yü 57a/14

dil dil, konuşma ve tat alma
organı.

d.+ de 89a/13

d.+ ine 86a/13

d.+ ini 86a/07

dilburan kanlıca mantarı.

d. 90a/07

dimāğ Ar. beyin

d.+ a 61b/15, 86b/16

d.+ da 54a/05, 63b/08,
64b/07

d.+ ı 82b/01

d.+ uñ 85b/02, 86a/04

→ nefis-i dimāğ

n. +a 82a/19

dimāğıyye bkz. dimāğ.

→ emrāz-ı dimāğıyye

e. +de 69b/18

dimek deme, söyleme.

d. 85a/12

d.+ dür 53a/01, 87a/09,
92a/17, 92a/18

dinil- bkz. denil-

d.- ür 67a/08, 67b/08, 83a/06

d.- ürse 55a/18

dinilmek denilme, söyleme.

d. 52a/07, 52a/08, 57b/16

dip dip, bir şeyin en alt kısmı,
en aşağı bölümü.

d.+ e 98b/17

dirhem Yun. okkanın dört yüzde
birine eşit eski bir ağırlık ölçüsü.

d. 100a/15, 100b/02,
100b/03, 100b/05, 100b/07,
100b/08, 100b/09, 101a/03,
101a/04, 101b/06, 101b/12,
101b/13, 101b/17, 101b/18,

102a/01, 102a/06, 102a/08,
102a/09, 102a/10, 102a/16,
102b/01, 65a/01, 65a/02, 65a/04,
65a/05, 65a/06, 65a/08, 65a/13,
65a/14, 65a/15, 65a/17, 65b/05,
65b/06, 65b/07, 65b/09, 66a/17,
66a/18, 68a/01, 68a/04, 68a/07,
68a/10, 68b/13, 68b/14, 71a/11,
71a/12, 71a/14, 71a/15, 71a/16,
71a/19, 73a/03, 75a/09, 75a/14,
75b/08, 75b/11, 76a/16, 77b/11,
77b/12, 77b/15, 78a/03, 78a/04,
78a/05, 79b/18, 80a/02, 87a/08,
87a/09, 87a/12, 87a/14, 87a/15,
87a/16, 87b/11, 87b/12, 87b/14,
87b/15, 87b/16, 88a/01, 88a/02,
88a/03, 88a/07, 88a/08, 88a/09,
88a/10, 88a/11, 88a/13, 88a/14,
88a/15, 88a/16, 88a/17, 88a/18,
91b/17, 91b/18, 91b/19, 92a/01,
92a/02, 92a/03, 92a/04, 92a/16,
92a/19, 94a/19, 94b/11, 94b/13,
94b/16, 95a/01, 95a/02, 95a/13,
95a/14, 95a/16, 95a/17, 95b/04,
95b/05, 95b/06, 95b/19, 96b/11,
96b/12, 96b/13, 97a/17, 97a/18,
98a/05, 98a/06, 98a/11, 98a/12,
98a/13, 98a/14, 98a/15, 98a/16,
98b/14, 98b/15, 99a/13
d.+ e 79b/19, 80a/03
d.+ in 65a/04, 66b/01,
67b/19, 73a/08

d.+ üñ 69a/08
dirîġ Far. eyvah, yazık.
d. 96a/09
dirsek dirsek, kolun orta
yerindeki eklem dış tarafı.
d.+ den 88b/01
d.+ e 88b/07
dış dış, aġza alınan Őeyleri
koparmaya veya iġnemeye
yarayan, sert, beyazımsı organ.
d. 82b/11, 82b/16, 86a/07,
89a/15, 90a/06
d.+ i 91b/17
d.+ ler 89a/14
d.+ leri 85b/13, 86a/06
d.+ lerüñ 86a/05
dış otı ban otu, 20-30 cm.
yükseklikte, yumuşak tüylü, iki
yıllık, sarı-mor renkli, yaprakları
aġrı kesici olarak kullanılan
zehirli bir bitki.
d. 100a/08, 69b/19, 89b/05,
90a/07
diyakařlıķun Yun. bir tür macun.
d. 65a/05
→ ma'cün-ı diyakařlıķun
m. dan 65a/08
diyakiľun Yun. eşitli reinelerin
karıştırılmasıyla oluşturulan bir
karışım.
d. 90b/04, 97b/09, 98a/03,
98a/05

diyamerğariṭun ?

d. 92a/16

diyār Ar. memleket, ÷lke, bölge.

d.+ da 52a/01

d.+ ımızda 52a/07

diyarudon Yun. zerdeçal,

karanfil, kakule karışımından
meydana getirilen bitkisel ilaç.

d. 94a/08

diz diz, bacakta uylukla

baldırın birleştiği oynak kısım.

d.+ inde 53a/05

- **diz gözi** diz kapağının iki yanındaki çukurlardan her biri.

d.+ nden 88b/02

dög- döğmek, ufalamak, toz

hāline getirmek.

d.- eler 101b/10

dögül- döğölmek, ufalanmak.

d.- müş 101b/13, 101b/14,

64b/19, 65b/04, 65a/13, 88a/14

dök- dökmek, boşaltmak.

d.- eler 98b/18

dököl- dökölmek, boşaltılmak.

d.- üp 61b/02

d.- ür 53b/01, 58a/01,

58a/11, 60a/02, 85b/13, 89a/15

dördünci sıra sayı sıfatı,

dördüncü. d. 50b/08, 51a/06,

51b/03, 56a/02, 58a/19, 73b/05,

92b/19

d.+ si 100b/11, 59a/10,

64b/10, 84b/12, 86b/01, 91a/08,

96a/19

dörpi törpü.

d. 67b/19

dört sayı adı, dört.

d. 100b/02, 101a/02,

101b/07, 102a/10, 57a/04, 62a/01,

64b/01, 65a/17, 65b/15, 68a/02,

72a/05, 73a/04, 73a/05, 74a/14,

75a/10, 75a/11, 75a/17, 75b/09,

75b/13, 77b/13, 78a/06, 78b/13,

87b/15, 88a/01, 88a/07, 88a/14,

92b/01, 94b/13, 95a/17, 95b/04,

95b/06, 98a/06, 98a/13

d.+ er 100b/07, 95a/16

döşek yatak.

d. 79a/18, 80b/17

d.+ de 56b/08, 68a/05,

73a/08, 75a/14, 79b/04, 79b/07,

80b/06, 80b/07, 81a/01

d.+ e 100a/13, 79a/18,

80a/13, 80a/16, 80b/03, 80b/09,

88b/13

duhān Ar. duman, tütün.

d.+ ında 81b/10

dühn Ar. ot, yemiş veya çiçekten çıkarılan yağ.

d.+ ini 69a/11, 69b/01

- **dühn-i belesān** Ar. belesan yağı.

d. 92a/05

- **dühn-i maştakī** Ar. mastaki yağı.
d. 88a/02
 - **dühn-i mezbūr** Ar. adı geçen yağ.
d. 83b/06
d. +da 94b/14
d. +ı 81a/13, 81b/01, 81b/03
d. +uñ 83a/18, 84a/04
 - **dühn-i paluseñtu** Ar. palusentu yağı.
d. 69a/12
 - **dühn-i verd** Ar. gül yağı.
d. 95a/15
 - **dühn-i zeyt** Ar. zeytin yağı.
d. 96a/01
 - **dühn-i zībak** Ar. zibak yağı.
d. 51a/17, 51b/02, 81b/13, 82b/09, 83b/04, 84b/01, 84b/18, 85a/14, 85a/16, 85b/03, 85b/06, 85b/10, 86b/11, 86b/14, 87a/06, 87b/03, 89b/01, 90a/19, 90b/13, 91b/02
d. +a 100a/17, 87b/06
d. +da 87b/02
d. +dan 90a/17
d. +ı 81a/16, 82a/08, 83b/11, 87b/09, 90b/17
d. +uñ 51a/13, 51a/15, 51a/18, 51b/01, 81a/08, 82a/06, 83a/16, 83b/01, 84b/02, 84b/06, 85b/17, 86a/15, 87b/11, 91a/01
- dühniyyet** Ar. yağlılık, yağlı olma.
d. 66b/19, 67a/01, 69a/15, 69a/17
d.+ i 67b/11, 74a/17, 77a/17
- dünyā** Ar. dünya.
d. 51b/13
- dürlü** türlü, çeşit.
d. 95a/17
- düş-** düşmek, inmek.
d.- digini 54a/06
d.- dükde 52b/04, 99a/14
d.- er 52b/15, 53b/07, 86a/06
d.- miş 57a/09
- düşmek** düşme, inme.
d.+ dür 99a/18
- düşür-** düşürmek.
d.- üp 97b/02
d.- ür 99a/17, 99b/01
- düz -** düzmek, hazırlamak, tertip etmek.
d.- eler 92a/06, 95b/08
d.- erler 92b/13
- düzdür-** düzdürmek, hazırlatmak.
d.- üp 89b/17
- E-**
- e‘ālī-i beden** Ar. bedenin belden yukarı olan kısmı.
e. +e 66a/02

ebdān-ı sevdāviyye Ar. sevdavī
mizaca sahip olan bedenler.

e.+ye 69b/04

ebegümece iki çenekliler sınıfının
ebegümecegiller familyasından,
kendiliğinden yetişen, kökü ve
çiçekleri özellikle yumuşatıcı
özellikleri sebebi ile tıpta
kullanılan, kalsiyum, demir, A ve
C vitamini taşıyan bir bitki.

e. 64b/18, 97b/08

ebhıre Ar. dumanlar, buhurlar.

e. 82a/19

- **ebhıre-i semmiyye** Ar.

zehirleyici havalar,
buharlar.

e. 56a/15

ecnās-ı müteferriqa Ar. farklı
cinsler.

e. +nuñ 56a/10

eczā Ar. parçalar, kısımlar, ilaç
maddeleri.

e. 71a/13

e.+ nuñ 75b/18

e.+ sından 92a/10

e.+ y1 88a/05, 99b/07

edille Ar. deliller, işaretler,
alametler.

e. 82a/14

e.+ si 54b/12

e.+ sini 82a/13

edviye Ar. ilaçlar, devalar.

e. 61a/10, 63b/19, 64a/05,
69b/12, 70b/11, 71b/18, 85a/04,
96a/10

e.+ de 67a/06, 67b/04

e.+ yi 75b/05

e.+ ye 54b/09, 55b/05

e.+ nuñ 51a/12, 66b/17,
70a/11, 70b/03, 79b/14

- **edviye-i bāride** Ar. soğuk
devalar.

e. 55b/02

- **edviye-i erba'a** Ar. dört
deva.

e. 81a/11, 83b/03, 83b/19

e. +dan 77b/08

e. +nuñ 51a/10, 55b/07,

76b/02

e. y1 63b/18

- **edviye-i hārre** Ar. sıcak
devalar.

e. 54b/10, 62a/11, 81b/17,

84a/16, 84a/11

e. +dür 55b/04

- **edviye-i merķūme** Ar. adı
geçen devalar.

e. +nuñ 64a/13

- **edviye-i mu'arriqa** Ar.
terletici devalar.

e. 70a/13, 70a/19, 78a/17

- **edviye-i müşhile** Ar.
kolaylaştırıcı devalar,
müşhil.

- e. 70b/01, 78a/11
- **edviye-i müşhile-i hādde** Ar. hadde halindeki müşhil.
e. ye 85a/11
 - **edviye-i müstefriğa** Ar. kusturan ilaçlar.
e. 85a/06
 - **edviye-i pād-zehriyye** Ar. panzehir olan devalar.
e. 64b/07
→ havāşş-ı edviye
h. ye 92a/09
- efāl** Ar. fiiller, işler.
e. 67b/04, 78a/19, 85a/10
e.+ e 53a/16
e.+ i 51a/14, 81a/08, 90b/08
e.+ inden 76a/13
e.+ ine 64a/13, 70b/03
e.+ üñ 90b/10
- **efāl-i mevcūde** Ar. var olan uygulamalar.
e. dür 67a/06
 - **efāl-i mu‘teriz** Ar. itiraz edilen uygulamalar.
e. 67b/02
- efdāl** Ar. dahi faziletli, daha layık, daha iyi.
e.+ dür 95a/08
- efrenc** Yun. Frengi.
→ maraz-ı efrenc
- m. 50b/03, 53a/12, 56a/09, 56a/12, 59a/17, 60b/11, 72a/11, 72a/15, 77a/18, 77b/01, 81a/12, 81b/02, 83a/15
m. +de 51a/09, 76b/01, 84a/14, 85a/02
m. +den 81a/17, 85a/15
m. +e 51a/15, 55b/15, 67b/13, 69b/09, 70b/10, 70b/16, 71a/05, 72b/14, 74a/13, 81b/01, 83a/16, 83b/05, 83b/15, 84b/16, 85a/17, 85b/11, 90a/17, 90b/16, 92a/11
m. +üñ 50b/05, 55b/11, 57a/06, 58a/01
- efyün** Yun.>Ar. haşhaştan elde edilen ağrı kesici ve uyuşturucu madde, afyon.
e. 84a/03
e.+ uñ 56a/01
- efyūnlı** Yun.>Ar.+Tr. yapısında afyon bulunan.
e. 100a/14
- eger** eğer.
e. 100a/02, 100a/05, 100a/09, 100a/12, 100a/16, 100b/17, 101a/01, 101a/05, 102a/03, 102a/16, 52b/15, 53b/15, 54a/18, 54b/03, 54b/09, 55a/03, 55a/15, 60b/06, 60b/14, 61a/05, 61b/01, 61b/04, 61b/06, 61b/07,

61b/09, 61b/14, 61b/16, 62a/02,
62a/06, 62a/09, 62a/15, 62a/17,
62b/02, 62b/05, 62b/09, 62b/13,
62b/15, 62b/17, 62b/19, 63a/14,
63b/06, 64a/17, 64a/18, 65a/07,
65a/18, 65b/12, 65b/15, 66a/10,
66b/02, 66b/04, 67a/05, 67b/02,
67b/05, 68a/08, 68a/12, 68b/09,
68b/15, 68b/16, 69a/03, 70b/07,
70b/19, 71a/01, 71a/04, 71b/02,
71b/05, 71b/14, 71b/16, 73b/03,
75a/04, 75a/06, 76b/08, 76b/16,
77a/09, 77a/12, 77a/18, 77b/03,
77b/18, 79b/01, 79b/02, 79b/18,
80a/02, 80a/09, 80a/11, 80b/04,
80b/08, 80b/18, 81a/01, 82b/18,
83a/02, 83a/04, 83b/18, 84a/10,
85a/14, 85b/06, 85b/08, 86b/09,
86b/13, 86b/14, 86b/17, 87a/11,
87a/13, 88b/01, 88b/03, 88b/17,
89a/02, 89a/04, 89a/10, 89b/11,
90a/03, 90a/11, 93a/11, 93a/12,
93a/16, 93b/02, 93b/05, 93b/07,
93b/14, 93b/19, 94a/09, 94a/16,
94a/17, 95a/13, 95b/11, 95b/15,
96a/16, 97a/14, 97b/02, 97b/06,
97b/17, 97b/18, 98a/18, 98b/04,
98b/08, 98b/19, 99a/02, 99a/09,
99a/10

egerçi Tr.+Far. eğer ki.
e. 55b/07, 60a/13, 77a/05,
101a/13

eglen- eğlenmek, durmak,
beklemek.

e.- mez 83a/08

e.- ür 83a/11

egri eğri, doğru olmayan.

e. 58b/11

ek- ekmek, saçmak.

e.- eler 96a/15

ekkāl Ar. yenirce denilen ve
etrafındaki etleri çürütüp
mahveden yara.

e. 99a/19

ekşer Ar. pek fazla, daha çok.

e.+ dür 59a/05

e.+ i 54b/15

e. olur 60a/11

ekşeriyā Ar. pek çok zaman,
genellikle, çoğu zaman.

e. 52a/14, 52b/11, 56a/05,
57b/09, 59a/03, 59a/06, 81a/19,
82b/07

eksik tamam olmayan, eksik.

e. 99b/16

el el, tutma organı.

e.+ den 88b/07

el-‘ilāc bi’l-zıdd Ar. tıpta
hastalığın zıddıyla tedavi edilmesi
kuralı.

e. 54b/10

el’ān Ar. şimdi, hālā, şu anda.

e. 51b/13

elbette Ar. şüphesiz, muhakkak.

- e. 78b/02
- elem** Ar. keder, gam, tasa.
- e. 100a/06
- elḥamdulillāhi rabbi'l-‘ālemīn**
Ar. ‘Alemlerin rabbi olan Allah’a hamd olsun.’ anlamındaki söz.
- e. 50b/01
- el-ḥāşıl** Ar. sözün kıyası, hāsılı.
- e. 90b/07
- elli** sayı adı, elli.
- e. 101b/18, 65a/03, 68a/04, 68a/07, 68b/14, 73a/08, 73b/08, 79b/18, 83b/06, 87a/08, 87a/12, 87a/16, 87b/11, 91b/16, 96b/12
- elma** elma.
- e. 88a/04, 97a/04
- em‘ā** Ar. bağırsaklar.
- e.+ da 83a/08
- e.+ ya 70b/01, 78a/19
- Ematu** özel isim.
- E. 61a/14, 74a/16, 74b/17
- emir** Ar. iş.
- ibtidā-yı emir
- i. +de 68b/07
- emrāz** Ar. hastalıklar, marazlar.
- e. 70a/03, 70a/05, 70a/06, 70a/08, 81b/17
- e.+ a 74b/16
- e.+ da 69b/11, 84a/02
- **emrāz-ı bāride** Ar. soğuk hastalıklar.
- e. 81b/10, 82a/16
- e. +nüñ 73a/19
- **emrāz-ı dimāgiyye** Ar. beyin hastalığı.
- e. +de 69b/18
- **emrāz-ı ḥārre** Ar. sıcak hastalıklar.
- e. 54b/05
- **emrāz-ı küllī** Ar. hastalığın tamamı.
- e. +de 70a/01
- **emrāz-ı mevrūşe** Ar. kronik hastalıklar.
- e. +dendür 57a/18
- **emrāz-ı muḥtelife-i rediyye** Ar. şiddetli çeşitli hastalıklar.
- e. 52b/15
- **emrāz-ı muḥtelife** Ar. çeşitli hastalıklar.
- e. +de 69b/01
- **emrāz-ı müzmine** Ar. kronik hastalık.
- e. 54b/06
- **emrāz-ı rediyye** Ar. şiddetli hastalıklar.
- e. 56b/04
- enfa‘** Ar. daha faydalı.
- e.+ dur 77a/16
- engerek** çalılık ve bol güneşli topraklarda yuva yapan, çok iyi yüzen, geniş ve yassı kafası pullarla örtülü, şakakları üçgen

biçiminde, kısa kuyruğu birden daralan, doğurgan, iki uç karış uzunluğunda saldırdığı zaman insanı tehlikeli şekilde sokabilen zehirli bir yılan türü.

e. 100a/10, 98b/12

enseb Ar. en layık, yerinde, uygun.

e. 77a/16

e.+ dür 77a/05

erba'a Ar. dört.

→ büzür-ı erba'a

b. 102a/19

→ derecāt-ı erba'a

d. +nuñ 54a/14

d. +sı 58a/06

→ edviye-i erba'a

e. 81a/11, 83b/03, 83b/19

e. +dan 77b/08

e. +nuñ 51a/10, 55b/07,

76b/02

e. yı 63b/18

→ evkāt-ı erba'a

e. 50b/10

e. +da 59a/01

erbiye Ar. kasık.

e.+ sinde 53b/02

eriñ irin, cerahat, iltihap, yangı.

- **eriñ bağla-** irin ile kaplanmak.

e.-r 53b/04

eriñsüz irin içermeyen.

e. 60a/07

erit- eritmek, katı bir cismi sıvı hâle getirmek.

e.- eler 94b/14

erte bir günün veya zamanın hemen ardından gelen zaman dilimi.

e.+ si 65a/09, 66b/06

ervāḥ Ar. ruhlar.

e.+ a 85a/09

e.+ ı 72b/17, 85a/05

esāfil-i beden Ar. vücudun alt kısmı.

e.+de 66a/05

e.+e 65b/18

esbāb Ar. sebepler, nedenler.

e.+ ı 50b/08, 56a/02

e.+ mı 56b/08

- **esbāb-ı bādiye** Ar. başlıca sebepler.

e. +den 57b/10

- **esbāb-ı muḥtelife** Ar.

çeşitli sebepler.

e. +si 57b/08

- **esbāb-ı sitte-i zarūriyye** Ar. zaruri altı sebep.

e. 93a/01

e. +nüñ 51b/04

eşer Ar. iz, nişan, işaret.

e.+ i 56b/17, 57b/03

- **eşer kal-** Ar.+Tr. iz, nişan kalmak.

e.+ i -maya 87b/02	→ münzice-i eşribe
e. -maya 98b/04	m. 75a/01
esfel-i ‘uẓv Ar. vücudun alt kısmındaki organlar.	eşyā Ar. şeyler.
e.-+a 97a/10	e. 73a/01
eşkabyuza Yun. giciyik otu.	e.+ yla 99b/05
e. 94b/19	et insan ve hayvan vücudunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı, et.
eski eski, yeni olmayan.	e. 52b/04, 58b/16
e. 74b/05	e.+ i 101b/12, 54a/07
e.+ dür 72a/10	e.+ lere 94b/10
eşnā Ar. bir işin yapıldığı an.	e.+ leri 89a/15
e.+ da 91b/07	e.+ lerinde 82b/11, 82b/17
e.+ sında 87a/02	e.+ lerini 86a/07, 90a/06
• eşnā-yı hareket Ar. hareket anı.	et- etmek, yapmak, eylemek.
e. +de 94a/14	e.- dükde 92b/16
eşhāş Ar. kişiler, şahıslar.	e.- dükden 75a/15
e.+ a 55a/07	e.- mediler 83a/14
e.+ uñ 78b/11	→isti‘māl e.- di 87b/18
eşit- işitmek, duymak.	→cezb e.- digi 91b/10
e.- mez 86a/14	→teveccüh e.- digi 97a/12
eşref-i ‘uẓv Ar. vücudun üst kısmındaki organlar.	→zuhūr e.- digi 83a/15
e.+dan 97a/09	→terķik e.- düğinden 82b/04
eşribe Ar. içecek, şurup.	→zuhūr e.- dükde 80b/03
e. 70a/15	→ta‘dīl e.- dükden 84a/17
e.+ den 93a/07	→te’şīr e.- dükden 55b/17
e.+ nūñ 75a/02	→tecāvüz e.- dükden 84a/09
e.+ ye 77b/17	→tedbīr e.- dükleri 83a/19
• eşribe-i mu‘arrīka Ar. terletici içecekler, şuruplar.	→taşfiye e.- düklerinden
e. ya 65b/11	55b/11
	→ih̄tiyār e.- düm 91a/18

→isti'māl e.- düm 69b/01
→mürür e.- meden 91b/06
→nüfūz e.- meden 87b/05
→te'sīr e.- medigi 92a/11,
92b/11
→ifrāt e.- meyeler 93a/18
→men' e.- meyeler 89a/11
→te'hīr e.- meyeler 97b/02
→fehm e.- meyüp 78a/13
→kaşr-ı yed e.- meyüp

90a/09

→taḥammül e.- meyüp

80a/06

→kaḅül e.- mez 96a/08

→teveccüh e.- miş 89a/08

eṭime Ar. yemekler, yiyecek
şeyler.

e. 93a/06, 93b/01

e.+ nüñ 93b/03

e.+ yi 93b/14

- **eṭime-i mütenevvi'a** Ar.
çeşitli yiyecekler.
e. 56b/02

etdür- ettirmek, yaptırmak.

→isti'māl e.- düm 69a/09,
84a/17

→seyelān e.- mez 85a/15

→istifrāg e.- ür 85a/09

→seyelān e.- ür 86a/03

→şu'ūd e.- ür 77a/12

→tenfīz e.- ür 86a/02

etdürme ettirme, yaptırma işi.

→isti'māl e.+ sini 73b/11

eṭibbā Ar. tabipler, doktorlar.

e. 56a/04, 70a/17, 84b/03

e.+ nuñ 81a/18

- **eṭibbā-yı ḥāzīkīn** Ar.
becerikli, usta tabipler.
e. 93a/09
- **eṭibbā-yı Laṭīn** Ar. Latin
tabipleri.
e. 51b/08, 52b/19
- **eṭibbā-yı müte'aḥḥirīn**
Ar. son zamanda gelen
tabipler.
e. 70a/09, 81b/05, 81b/09
→ cehele-i eṭibbā
c. 68b/07, 78a/10, 79b/10,
92b/12
→ ḥuzzāk-ı eṭibbā
ḥ. 70b/05
→ meheme-i eṭibbā
m. 81a/11

etme etmek, eylemek.

→pāk e.+ de 73a/16

→taḥlīl e.+ de 72b/07,

73a/15, 83a/02

→teskīn e.+ de 72b/06

→dağ e.+ nüñ 98b/01

→idḥāl e.+ si 83b/17

→ḥareket e.+ sinden 84b/08

→teveccüh e.+ sine 89a/06

etmek un ve su ile yapılan başlıca
gıda maddesi, ekmek.

- e. 93a/14
e.+ i 93a/12
- etmek** etmek, eylemek, yapmak.
- e. 93b/07
→‘ilāc e. 89a/04
→ğasl e. 90a/06
→ḥabs e. 100b/12, 99b/03
→ıṣlāḥ e. 73a/01
→iẖtikān e. 89a/02
→isti‘māl e. 92b/10
→mu‘ālece e. 94b/06,
99b/05
→tenkīṣ e. 87a/05
→terkīḳ e. 82b/16, 99b/18
→irḥā e.+ le 77a/11
→mūdāvemmet e.+ le 74a/05
→nūfūz e.+ le 82b/01,
86a/10
→sebḳat e.+ le 83b/03
→seyelān e.+ le 85b/07
→taḡlīz e.+ le 79a/12
→terkīḳ e.+ le 77a/02
- eṭrāf** Ar. etraf, çevre.
e.-ı ḳaḏībde 66a/08
e.+ ında 59b/12, 94b/09
e.+ ını 73a/06, 75a/12
- etsiz** et bulunmayan.
e. 60a/09, 97b/13
- ev‘iye-i menī** Ar. sperm damarları.
e. +ye 59a/11
- evḳāt** Ar. vakitler.
e.+ da 80a/13
e.+ ı 57a/16
e.+ ında 88b/12
- **evḳāt-ı erba‘a** Ar. dört vakit.
e. 50b/10
e. +da 59a/01
- evlā** Ar. daha uygun, daha iyi, yeḡ.
e.+ dur 76b/13
- evrām** Ar. veremler, vücutta hāsıl olan yumrular, şişler.
e. 57b/18, 58b/08
e.+ a 74b/06
e.+ ı 72b/07, 72b/10, 73a/15,
77b/06, 82b/19
e.+ uñ 69b/16
- **evrām-ı bāride** Ar. soğuk verem.
e. 52b/18, 54b/04
e. +nūñ 60a/13
- evride** Ar. akciğerden çıkan damarların tümü.
e. 55b/18, 56a/15, 56a/18
- evṣāf** Ar. vasıflar, sıfatlar, nitelikler.
e. 77a/03
- evtār** Ar. sinirler.
e.+ a 58b/03
- evvel** Ar. evvel, önce.
e. 101b/18, 58b/13, 62b/18,
64b/14, 64b/17, 71a/06, 83a/16

e.+ ki 50b/05, 51b/06, 73b/15	→medḥ e.- di 83b/10,
e.+ kisi 59a/03, 84b/04,	98a/04, 98a/08
86a/18, 90b/09, 91a/02, 94b/08,	→nüfûz e.- di 89b/11
95a/10	→sirāyet e.- di 101a/15,
→ vech-i evvel	57a/14, 63a/01
v. 56a/04, 64a/06, 67b/18,	→taşdīk e.- di 63b/12,
82a/02, 85a/04	76a/06
→ ṭabḥ-ı evvel	→tekzīb e.- di 85a/04
t. +de 68b/13	→zuhūr e.- di 101a/15
ṭ. +den 75a/17	→işābet e.- digi 55a/07,
→ fırça-yı evvel	61a/06
f. +i 81b/10	→isti‘māl e.- digi 56b/09,
evvelā Ar. ilk olarak, öncelikle.	69a/12
e. 52a/09, 52a/15, 55b/15,	→zuhūr e.- digi 57a/05
60a/08, 66a/11, 75b/04, 79b/17,	→tedbīr e.- digim 79b/05
86b/12, 87a/07, 88b/01	→sirāyet e.- digini 56b/14
evvel emir Ar. ilk olarak,	→ziyāde e.- digini 99b/17
öncelikle yapılması gereken şey.	→tecrübe e.- dikleri 52a/12
e.+ den 68b/05	→teşriḥ e.- diklerinde
evvelki Ar. daha önceki.	82a/09
e.+ si 64b/01	→cesāret e.- diklerinden
eyle- eylemek, yapmak.	68b/08
e.- digi 60b/01	→‘avdet e.- diler 51b/17,
e.- ye 81a/01	51b/19
e.- yüp 66a/01, 68a/06	→beyān e.- diler 56a/04,
→ḥalk e.- di 63b/18	58a/10, 68a/17, 78a/17
→iḥtiyār e.- di 88a/06,	→feth e.- diler 51b/14
88a/13, 88b/06, 95a/10	→ḥaṭā e.- diler 83b/13
→işbāt e.- di 74b/01	→helāk e.- diler 79b/10
→istib‘ād e.- di 69a/11	→ḥikāyet e.- diler 52a/14
→izhār e.- di 63b/19	→iḥtilāf e.- diler 81b/05,
	83a/14

- iḥtiyār e.- diler 67b/18,
70b/07
- īrād e.- diler 82a/02
- iṣbāt e.- diler 55a/03,
66b/19, 81b/19
- ittifāḳ e.- diler 55a/01,
70a/10, 83a/04
- ḳuṣūr e.- diler 54b/17
- mekṣ e.- diler 51b/16
- mübāṣeret e.- diler 84a/09
- ṣehādet e.- diler 81a/18
- tecrübe e.- diler 73b/15
- tecvīz e.- diler 83a/14
- tesmiye e.- diler 52a/06
- müṣāhede e.- dük 54a/03,
54a/09, 57a/01, 57a/07, 66b/18,
67a/15, 67b/16
- te'shīr e.- dükden 55a/09
- i'ānet e.- düm 79b/08
- iktifā e.- düm 79b/07
- istiḥbār e.- düm 57a/13
- müṣāhede e.- düm 56b/14,
69b/02, 69b/18
- taḥrīr e.- düm 81b/04
- tecrübe e.- düm 69a/10
- tedbīr e.- düm 101b/05,
102a/05, 83b/07, 83b/09, 84b/01
- ṭilā e.- meden 82a/09
- tecvīz e.- mediler 83b/02
- yara e.- medin 56a/12
- tecrübe e.- medüginde
69a/11
- cesāret e.- medüm 90a/14
- müṣāhede e.- mekdür
59a/05
- murād e.- meksizin 80a/17
- te'shīr e.- meye 94a/15
- taḥammül e.- meyen
79a/03
- ikrāh e.- mez 68b/01
- irtikāb e.- mez 92b/19
- izāle e.- mez 79a/05
- ḳabül e.- mez 63a/13,
63b/08, 63b/11, 65a/07, 84a/07,
93a/13
- kifāyet e.- mez 95a/14
- te'shīr e.- mez 101b/03,
55b/03
- tecāvüz e.- mez 58a/13
- tedbīr e.- mezler 90a/11
- def e.- miş 65b/19
- teveccüh e.- miş 100b/14
- beyān e.- mişdür 51b/09,
75b/19
- murād e.- mişdür 79a/10
- iḥtiyār e.- mişler 87b/10
- helāk e.- r 83a/12
- iḥrāc e.- r 67a/04, 67b/11,
72b/08, 74a/08, 89b/15, 89b/19,
91a/08
- ikrāh e.- r 68a/13
- in'āş e.- r 67b/13, 85a/05

→īrāṣ e.- r 55a/13, 57b/19,
58b/04, 72b/02, 81b/16, 82b/17,
85a/09

→men' e.- r 77a/09

→ṣehādet e.- r 81b/01

→tenfīz e.- r 69b/14

→zuhūr e.- r 52a/15, 53b/03,
54a/04, 55a/11, 55a/15, 57a/17,
57b/08, 57b/13

→zuhūr e.- rse 74b/15

→iṣābet e.- se 55a/04,
55a/12, 55a/14, 62a/10

→tenāvül e.- se 56b/03

→def e.- ye 79a/17

→faṣd e.- ye 97a/14

→i'ānet e.- ye 97a/12

→iktifā e.- ye 80a/14

→inzāc e.- ye 98a/01

→isti'māl e.- ye 101b/18

→ḳayy' e.- ye 91a/03

→müṣāhede e.- ye 70b/19

→nefret e.- ye 80a/07

→zuhūr e.- ye 80a/07

→isti'māl e.- yeler 77b/18

→iṭfā e.- yeler 99a/04

→ri'āyet e.- yeler 86a/18

→tenḳih e.- yeler 64b/05

→ihtimām e.- yen 81a/11

→ta'yīn e.- yen 76b/14

→te'ṣīr e.- yen 59a/11

→tecvīz e.- yen 84b/03

→tedbīr e.- yen 70b/18

→ta'yīn e.- yenler 52a/10

→germü'lfeth e.- yenlere

52a/01

→cem' e.- yüp 72a/06

→ḥiss e.- yüp 59a/04

→iṣābet e.- yüp 67a/12

→isti'māl e.- yüp 86a/18

→medḥ e.- yüp 74b/01

→men' e.- yüp 82a/13

→naḳ' e.- yüp 96a/06

→nisbet e.- yüp 52a/05

→ri'āyet e.- yüp 77b/14

→taḳṭī' e.- yüp 67b/10

→tedbīr e.- yüp 90a/15

→telyīn e.- yüp 64a/15

→terḳīḳ e.- yüp 98a/01

→zabt e.- yüp 52a/13

→zuhūr e.- yüp 84a/19

eyleme eyleme, yapma.

→īrāṣ e.+ si 82a/16

→murād e.+ sinden 79a/01

→red' e.+ sine 83b/13

→redd e.+ sine 97a/10

eylemek eylemek, yapmak.

→iṣābet e. 99b/01

→isti'māl e. 81b/02

→teṣvīṣ e. 70a/18

→izāle e.+ de 64a/01

eyü iyi, hoş, güzel.

e.+ si 72a/09

eyyām-ı perhīz Ar.+Far. perhiz günleri.

e. +de 94a/06
ez- ezmek, toz hāline getirmek,
ufalamak.

e.- eler 90a/05, 96a/01,
98a/10, 98b/15
e.- üp 71a/16, 90a/05, 96a/12

-F-

fā'ide Ar. fayda, yarar.

f. 70b/19
f.+ den 80a/18
f.+ si 67a/07, 84a/06, 84a/14
f.+ sinden 84a/05

fāhişe Ar. hayat kadını, fahişe.

f. 56a/05, 56a/08
f.+ leriñ 56b/05
→ rahm-i fāhişe
r. +de 56a/09

faķir Ar. ben, bendeniz yerine
kullanılan tevazu sözcüğü.

f. 101b/19, 57a/05, 69a/14,
74b/15, 75b/06, 79a/05, 79b/05,
81a/18, 90a/17, 91a/14, 92b/09
f.+ üñ 92a/08, 92b/17

- **fakir-i pür-taķşir** çok fazla kusura sahip kişi anlamında kullanılan tevazu ibaresi.

f. 88b/05, 90a/12, 96a/04

farāsiyün Yun.>Ar. yabani pırasa.

f. 70a/04, 94b/19

fāriğ ol- Ar.+Tr. boş kalmak,
alakasını kesmek.

f. -up 89a/19, 89b/03

farķ Ar. fark, başkalık.

f.+ ları 55b/08

fāruk Ar. hak ile bātılı ayıran.

→ tiryāķ-ı fārūk
t. 91a/09

faşd Ar. kan alma, hacamat,
damar kesmek.

f. 64b/17, 65b/17, 65b/19,
66a/05, 71a/04, 86b/13, 87a/02

f.+ a 65b/13

- **faşd eyle-** Ar.+Tr. kan almak.
f. -ye 97a/14
- **faşd it-** Ar.+Tr. kan almak.

f. -eler 65a/10, 65b/02,
66a/09, 71a/03, 75a/06, 75a/08

f. -erler 64b/03

f. -üp 66a/12

f. -mek 64a/16

- **faşd olun-** Ar.+Tr. kan aldirmek.

f. -a 64a/18

f. -masa 86b/18

f. -sa 65b/18

→ bedel-i faşd

b. 65b/15

faşıl Ar. bölüm, mevsim.

f. 50b/04, 50b/05, 50b/06,
50b/07, 50b/08, 50b/09, 50b/10,

50b/11, 50b/13, 50b/14, 51a/01,
51a/02, 51a/03, 51a/05, 51a/06,
51a/07, 51a/09, 51a/11, 51a/13,
51a/14, 51a/17, 51a/18, 51b/01,
51b/02, 51b/03, 51b/05, 51b/06,
52a/08, 54a/15, 56a/02, 58a/01,
58b/19, 59b/17, 61b/01, 63b/12,
64b/13, 66b/07, 72a/01, 73b/06,
75b/15, 76a/19, 79b/13, 81a/07,
84b/16, 86b/10, 87a/06, 88a/18,
89b/01, 93a/01, 94b/02

f.+ da 74a/10

fāsid Ar. bozuk, yanlış, kötü.

f. 53a/02, 56b/02, 56b/03,
56b/06, 57b/05, 59a/13, 59a/14,
59a/15, 99a/19

- **fāsid ol-** Ar.+Tr. bozulmak.

f. -ur 60a/01, 75a/16

→ dem-i fāsid

d. 59b/05

d. +den 57b/06

d. +i 59b/07

→ hılt-ı fāsid

h. 58b/10

h. +i 100b/13, 99b/04

fāsīde bkz. fāsid

f. 59a/13

→ ahlāṭ-ı fāsīde

a. 64a/04, 85b/19, 86a/09,
94a/03

a. +den 84b/05

a. +yi 67a/03, 74a/06,

75a/01, 80a/19, 81b/14

→ ruṭūbet-i fāsīde

r. 52b/05, 53b/10

faşl bkz. faşıl.

- **faşl-ı bahār** Ar. bahar mevsimi.

f. 88b/12

f. +da 84b/12

- **faşl-ı şayf** Ar. yaz mevsimi.

f. +da 62a/13

fātiren Ar. ılık şekilde.

ķ. 101a/01

fażalāt Ar. necasetler, pislikler.

f. 58b/07

- **fażalāt-ı ğalīze** Ar. zararlı pislikler.

f. 58b/06

- **ğalīz-i fażalāt-ı keşīre** Ar. çok fazla zararlı pislikler.

ğ. 58b/02

fażliyye bkz. fażalāt

→ imtilā-yı ahlāṭ-ı fażliyye

i. 93b/06

→ ruṭūbet-i fażliyye

r. +si 81b/08

r. +yi 74b/07

→ ahlāṭ-ı fażliyye

a. +yi 67a/05

→ ruṭūbāt-ı fażliyye

r. +yi 67b/09, 72b/03

feh̄m et- Ar.+Tr. anlamak, idrak etmek.

f. -meyüp 78a/13

felc Ar. felç, inme, nüzul.

f. 69b/14, 74b/12, 81b/12, 82b/09, 84b/15

f.+ e 86b/17

Felemenk Hollanda, Belçika ve Kuzeydoğu Fransa'ya eskiden verilen isim.

F. 51b/18, 52a/06

ferāġ Ar. boşaltma.

f.+ a 68b/09

ferc Ar. dişi cinsel organı.

f.+ inde 53b/07, 60b/09

Ferdinandus Lat. özel isim.

F. 63b/09

Ferdiyabtus Lat. özel isim.

F. 83b/05

ferfiyūn Ar. sütleğengiller familyasından, süt gibi beyaz, zehirli bir öz suyu çıkararak, pek çok türü bulunan, çiçekleri şemsiye durumunda, otsu veya odunsu bir bitki ve bu bitkiden elde edilen zamk, sütleğen otu.

f. 100b/07

fesād Ar. bozukluk, fenalık.

f. 58b/02

f.+ ndan 63a/12, 63b/01

feth eyle- Ar.+Tr. açmak.

f. -diler 51b/14

fetīl Ar. fitil, genellikle makattan verilen bir grup ilaç.

f.+ e 95b/16, 96a/15, 96a/18

f.+ i 96a/12, 96a/13

- **fetīl-i mezbūre** Ar. adı geçen fitil.

f. 96a/03

fevā'id Ar. yararlar, faydalar.

f. 51a/11

f.+ i 76b/03

fırka Ar. grup, klik.

f. 81b/09

- **fırka-yı evvel** Ar. ilk grup.

f. +i 81b/10

- **fırka-yı sāniyye** Ar. ikinci grup.

f. 82a/01

fī Ar. fi zamanı, fi tarihi.

f. 92b/12

fi'l-ḥaḳīka Ar. hakikaten, gerçekten, doğrusu.

f. 54b/12, 57a/02, 63b/19, 80a/15, 93b/03, 98a/17

fi'l-ḥāl Ar. şimdi, hemen, bu hâlde.

f. 56b/13, 89a/18, 89b/03, 90b/13, 97b/12

fi'l-vāḳi' Ar. vāki hāle göre, görüldüğü gibi.

f. 53a/01, 55b/17

fi'l Ar. fiil, iş, eylem, uygulama.

f.+ de 79a/15

- f.+ i 85b/10
 f.+ ine 66a/01, 83a/09
 f.+ ini 72b/09, 72b/19
 f.+ ün 78b/02
- fil** hayvan adı, fil.
 f. 91b/17
- Florida** yer adı, Amerika kıtasında bir eyalet adı.
 F. 76a/01
- Fransa** Fransa ülkesi.
 F. 51b/18, 52a/06
- Frekaştor** özel isim.
 F. 52a/10
- Freng** Far. Avrupalı.
 F. 101a/07, 50b/06, 51b/07, 52a/08, 56b/12, 67a/09, 73b/14, 74a/11, 74b/04, 76a/12, 76b/08, 77a/13, 88b/16, 90b/16, 95a/19, 97a/07
 F.+ den 72a/07
- Frengî** Far. çoğunlukla cinsel ilişki veya irsiyet yoluyla geçen, tedavi edilmediği takdirde pek çok tehlikeli çıbanlar, lekeler, cilt bozuklukları, saç dökülmesi, deride ve kemiklerde şişler, sağırlık, körlük, felç, sara, menejit gibi kötü sonuçlar doğuran ve neslin bozulmasına sebep olan hastalık.
 F. 56b/15, 95b/16
 → hüžāl-ı Frengî
- h. 71b/14
- Frengistân** Far. Avrupa.
 F.+ a 72a/07
- Frenleyus** Lat. özel isim.
 F. 56b/18, 66b/14
 F.+ dan 85b/16
- fuḥş** Ar. para karşılığında cinsel ilişkide bulunma, zina.
 f.+ ı 56a/10
- Furuşto** Lat. özel isim.
 F. 61a/08
- G-
- gâ'ib** Ar. göz önünde olmayan, görünmeyen.
 ğ. 59b/14, 62a/04
- gâfit** Ar. koyun otu, kasık otu.
 ğ. 70a/05
- gâhî** Far. bazen.
 g. 53b/04, 56b/17, 59a/06, 59a/07, 61a/03, 62a/04, 77b/08, 89a/14
- gâhice** Far. bazen de.
 g. 52a/18, 52b/13, 53b/04, 56b/16, 56b/17, 57a/17, 58b/10, 58b/12, 59a/08, 59b/03, 60a/04, 60a/07, 60a/08, 60a/17, 63a/11, 77b/08, 80a/08, 82b/12, 89a/11, 89a/16, 95a/04, 96b/06, 97b/14
- galebe-i dem** Ar. vücutta dört unsurdan biri olan kanın fazla olması durumu.
 ğ. 75a/04

ġaleyān Ar. kaynayış, coşup taşmak.

ğ. 64a/10, 64a/11, 64a/12,

70b/13

ğ.+ ına 70b/13

- **ġaleyān-ı dem** Ar.

kanama.

ğ. 86b/18

ġālib Ar. üstün, yenen, ekser.

ğ.+ i 71a/02

- **ġālib ol-** Ar.+Tr. üstün gelmek.

ğ. -an 64b/03

ğ. -up 79a/11

ġalīz Ar. çirkin, kokmuş, yoğun, kesif.

ğ. 53b/17, 53b/18, 58b/07,

64a/07, 70a/13, 74a/07, 74b/14,

78b/06, 79a/08, 92b/07

ğ. -i fazalāt-ı keşire

ğ. 58b/02

- **ġalīz ol-** Ar.+Tr. yoğun ve pis olmak.

ğ. -ur 60a/14

ġalīze bkz. ġalīz.

→ ahlāt-ı ġalīze

a. 68b/02, 85a/06, 89a/16

a. +yi 67a/02, 73b/01,

76a/07, 82b/15

→ fazalāt-ı ġalīze

f. 58b/06

ġalīzet Ar. çirkinlik, kokmuşluk.

ğ. 70a/14

ġam Ar. keder, tasa, kaygı.

ğ. 53a/18, 59a/09

ġargāra su veya ilaçlı bir sıvıyı ağzın içinde yutmadan tükürmek suretiyle ağzı ve boğazı temizleme ve ilaçlama, bu iş için kullanılan ilaçlı su.

ğ.+ ya 96b/06

ğ.+ yı 96b/01

- **ġargāra it-** su veya ilaçlı bir suyu ağız içinde çalkalamak.

ğ. -eler 90a/02, 96b/06,

96b/09, 96b/15

ġārīkūn Ar. katran köpüğü.

ğ. 65b/08

ġārīkūnlu Ar.+Tr. katran köpüğü içeren.

ğ. 66b/03

ġarīziyye Ar. doğuştan, normal.

→ ġarāret-i ġarīziyye

h. 63a/04

h. +yi 63a/10, 67b/12

ġasl Ar. yıkama.

ğ.+ lerde 87a/17

- **ġasl et-** Ar.+Tr. yıkamak.

ğ. -mek 90a/06

- **ġasl it-** Ar.+Tr. yıkamak.

ğ. -eler 87a/17, 87a/18,

89b/04, 89b/09, 91b/03, 94b/18,

95a/03, 96b/18, 97a/02, 98b/11,
99a/02, 99a/05

ğ. -erler 98b/13

• **ğasl olun-** Ar.+Tr.

yıkanmak, temizlenmek.

ğ. -a 100b/03, 99b/11

ğ. -duğdan 96b/08

ğaşy Ar. bayılma, kendinden
geçme.

ğ. 78b/07, 78b/18, 79a/01,

80b/19, 90b/11

ğāyet Ar. çok, pek çok.

ğ. 62b/04, 63a/08, 65b/08,

74b/07, 78b/01, 78b/05, 80b/15,

91a/18, 91b/16, 92b/17, 94a/15,

94b/06

ğāyetü'l-ğāye Ar. gayenin esası,
en son derecede.

ğ. 62b/02, 62b/11, 72a/11,

96b/16

ğayrı Ar. başka, diğer.

ğ. 61b/02, 90a/17, 93b/01

ğazab Ar. aşırı öfke, hiddet,
kızgınlık.

ğ. 53a/18

ğāziyye Ar. yeme.

→ kuvā-yı gāziyye

ķ. +yi 63b/15

geç- geçmek.

g.- üp 61b/14

gel- gelmek.

g.- dükde 89b/02

g.- en 80a/14

g.- enler 83b/02

g.- ince 59b/16

g.- mesine 75b/06

g.- mez 78b/05, 78b/13,

80b/05

g.- ür 57a/11, 66b/10,

67a/18, 72a/07, 79b/03, 89a/10

→güç g.- ür 78b/01

→lāzım g.- di 101a/17

→lāzım g.- en 51b/03,

89b/01

→lāzım g.- ür 54b/12,

55a/18, 83a/06, 85a/12, 89a/09

gelmek gelme.

g. 63b/04

g.+ e 73b/13, 78b/14, 79a/17

gemi gemi.

g.+ ler 51b/12

g.+ leri 51b/18, 73b/13

g.+ lerinden 51b/12

genç genç.

g. 74b/16

gerek gerek, lazım.

g. 55b/02, 57b/01, 79b/16,

98a/19, 98b/06

g.+ dür 54a/14, 58a/06,

70b/18, 97b/19

germü'l-feth Far.+Ar. görüşmesi
hararetli olan.

g. eyleyenlere 52a/01

getür- getirmek.

g.- mez 90b/02	g.+ dür 56a/02, 66b/11,
getürmek getirme.	73a/10
g. 96a/04	gice gece vakti.
gevrek gevrek, kolay kırılıp	g.+ de 59a/08, 94a/12
ufalanan.	g.+ lerde 53a/07, 58b/05,
g. 93a/12	60b/13
geyik hayvan adı, geyik.	gicik otı kaşıntı yapmasıyla
g. 91b/17, 91b/18	tanınan ısırğan otu.
ğılzet Ar. kaba, sert, kalın.	g. 94b/19, 96b/03, 96b/19,
ğ.+ inden 78b/13	99b/08
ğışā' Ar. zar.	gir- girmek.
ğ.+ sına 58b/03	g.- dükde 100a/13
ğızā Ar. yiyecek, gıda.	g.- e 71b/08, 79a/15, 80b/07,
ğ. 56a/18	80b/09
ğ.+ sı 57b/06, 60a/01	g.- eler 78b/16
ğ.+ ya 71b/16	g.- üp 79a/19, 80a/13,
ğ.+ yı 93b/09	80a/16, 80b/03
→ taḳlīl-i ğızā	girmek girme.
t. 93b/07	g. 79b/12
ğızālen- Ar.+Tr. gıdalanmak,	git- gitmek.
yemek yeme.	g.- e 102a/14, 70a/05, 73a/12
ğ.- ıcek 57b/06	g.- ince 101b/09, 96b/14
gibi benzerlik edatı, gibi.	g.- üp 69a/02, 73a/07,
g. 101a/14, 101b/02, 52b/01,	75a/13, 78a/07
52b/05, 52b/08, 52b/11, 53a/02,	giymek giyme.
53a/19, 53b/15, 53b/16, 53b/19,	g. 56b/08
55a/05, 55b/07, 56b/09, 56b/10,	ğoma Ar. şiddetli verem.
60a/06, 65a/16, 67a/07, 67b/03,	ğ. 52b/19, 54b/03, 55a/12,
67b/13, 68a/04, 74b/09, 74b/13,	60a/10, 60a/15, 62b/10, 69b/07,
75b/10, 75b/11, 78a/09, 79a/14,	72b/06, 77b/03, 83a/01, 97b/12,
85a/06, 85a/12, 86a/08, 90b/01,	98b/02
91b/06, 91b/10, 97b/14	

göbek memeli hayvanlarda etenden gelen damar örgüsünün yavrunun vücuduna girdiği delik, bu deliğin karnın ortasında bir çukurluk şeklinde kalan izi.

g.+ ine 101a/15

gögercin hayvan adı, güvercin.

g. 91a/11

gögüs vücudun boyun ile karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölüme, bağır, döş, sine.

g.+ ünde 52a/16

gör- görmek.

g.- dik 58b/15

g.- diler 51b/15

→ ma'kûl g.- diler 73b/11

g.- dük 54a/07, 58b/17,

72a/19, 72b/16, 81a/17, 82a/10,

92b/15

g.- düm 57a/08, 90a/15,

91a/17

g.- medik 78b/11

g.- mediler 51b/16, 78a/15

g.- mezler 93b/02

→ ma'kûl g.- mem 88b/06

→câ'iz g.- meyenler 83a/15

→ma'kûl g.- düm 91a/16

→ma'kûl g.- ürdüm 75b/07

→câ'iz g.- ürler 93a/10

göre uygun şekilde, uygun olarak.

g. 55a/10, 64a/16, 70a/12, 85a/07, 94b/02

görin- görünmek.

g.- ür 52b/04, 98b/05

götür- götürmek.

g.- ürler 72a/07

gövde insan bedeni, vücut, vücudun belden yukarısının

karınla omuzlardan ibaret kısmı.

g.+ sinde 60a/03

göz görme organı, göz.

g.+ e 52b/15

g.+ lere 77a/11

g.+ leri 77a/10

ğubār Ar. toz.

- **ğubār it-** Ar.+Tr. toz hâline getirmek .

ğ. -üp 96a/15

- **ğubār olun-** Ar.+Tr. toz hâline getirilmek.

ğ. -duğdan 96b/11

gün-â-gün Far. türlü türlü, renk renk, alaca.

g. 57b/18, 61a/16, 66a/04, 87b/09, 92b/13

güne Far. tarz, usül, yöntem.

g. 52a/14, 58a/09, 75b/07, 78a/02, 78a/17, 80b/14

gurüş Ar. para birimi, kuruş, büyük sikke.

ğ. 57a/10

guşsa Ar. keder, tasa, gam.

ğ. 59a/09
gūyā Far. gūyā, sözde, sanki.

g. 58b/06
gebre köki kebere kökü, çok yıllık, dikenli, beyaz ve büyük çiçekli çalı.

g. 70a/08
güç güç, zor.

- g. 62b/19
g.+ dür 62b/05, 63a/01
- **güç gel-** zorlanmak, zor gelmek.
g. -ür 78b/01

gül Far. gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi olan ve çok makbul çiçeği.
g. 90a/05, 94b/11, 95a/11, 95b/07, 95b/19, 96b/03, 96b/13, 99a/04

- **gül-i cevāriş** gül terkibi.
g. 92a/18
- **gül-i mersin** mersin ağacının çiçeği.
g. 100b/19

gülbeşeker Far. bir çeşit macun.
g. 101a/06, 69b/03, 94a/07

gülencübīn Far. gül ve baldan yapılan bir tür macun.
g. 96b/05

gümüş gümüş madeni.
g. 81b/11, 91b/06

gün gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi.

g. 101a/04, 57a/13, 65a/09, 65a/10, 65a/19, 65b/02, 65b/10, 66a/13, 68b/17, 70a/15, 70b/08, 71a/06, 71a/18, 71b/07, 74a/16, 75a/16, 79a/13, 80a/11, 80a/12, 80b/01, 81a/06, 85b/18, 87a/02, 89b/12, 90a/09, 92a/07, 92b/03, 94a/10, 94b/01, 96a/05, 98b/17, 99b/19
g.+ de 101a/02, 68a/09, 68b/16, 70b/05, 70b/06, 88b/11, 92b/04

g.+ e 78b/13, 80a/04, 91a/12
g.+ i 57a/15
g.+ lerde 66b/06, 68b/18
g.+ lerinde 80b/01

gündüz güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman dilimi.
g. 94a/12

g.+ lerde 59a/06

güneyik hindiba.
g. 71a/10

günlük orman hâlinde yetişen, 10-15 metre boyunda, gövdesi üzerinde açılan yarıklardan ıtriyatçılık ve tıpta kullanılan bir reçine elde edilen, kalın dallı, ak günlük ve kara günlük olmak üzere iki türü bulunan, çınara benzer bir ağaç.

g. 100b/07, 88a/08, 88a/15,
95b/05

-H-

ḥab Ar. hap, hap şeklindeki ilaç,
tane, tohum.

ḥ. 89b/18, 92a/07, 92b/02,
92b/04

ḥ.+ bı 91b/14, 91b/15, 92b/09

ḥ.+ buñ 92a/08

ḥ.+ dan 92b/06

ḥ.+ lar 89b/17, 91b/01,
91b/14, 92a/06

ḥ.+ ları 92a/12

ḥābbü'l-gār Ar. defne tohumu.

ḥ. 88a/17

ḥabs Ar. hapis, tutmak, hareket
ettirmemek.

ḥ. 88b/17

ḥ.-ı mādde 62b/15

- **ḥabs et-** Ar.+Tr. hapsetmek,
hareket ettirmemek.

ḥ. -mek 100b/12, 99b/03

- **ḥabs it-** Ar.+Tr. hapsetmek,
hareket ettirmemek.

ḥ. -mek 62b/14

ḥācet Ar. ihtiyaç.

ḥ. 79b/04

ḥādde Ar. had, sınır, hummalarda
ağırlaşma dönemi.

→ nezle-i ḥādde

n. 52b/13, 63a/14, 63a/17,
66a/10, 76b/18

→ edviye-i müşhile-i ḥādde

e. ye 85a/11

ḥādış ol- Ar.+Tr. vuku bulmak,
olmak, gerçekleşmek.

ḥ. -masına 64a/09

ḥ. -masınıñ 56a/09

ḥ. -ursa 61b/17

ḥafaḳān Ar. kalp sıkışması,
çarpıntı.

ḥ. 90b/11

ḥafif Ar. hafif.

ḥ. 58a/10, 61b/03, 86b/09,
95b/12

ḥ.+ dür 74a/12

→ müleyyin-i ḥafif

m. 64b/02, 64b/15, 71a/03

→ müşhil-i ḥafif

m. 70a/12, 70b/05, 84b/11

→ ihtikān-ı ḥafif

i. +den 71a/02

ḥafife bkz. ḥafif.

→ ḥuḳne-i ḥafife

ḥ. 64b/02

ḥafiyye Ar. gizli, saklı.

ḥ. 85a/18

→ semmiyyet-i ḥafiyye

s.54b/19, 85a/18

s. +sini 64a/01

→ semmiyyet-i ḥafiyye-i

rediyeye

s. + dür 63b/14

→ ḥulviyyet-i ḥafiyye

- h. +si 72a/14
→ hāṣṣa-i ḥafiyye
h. +si 85a/01
- hafta** Far. yedi günden oluşan zaman dilimi.
h.+ da 100a/05, 94b/01
- ḥāk** Far. toprak, yer.
h.+ de 60b/01
- ḥaḳīḳat** Ar. gerçek, asıl.
h.+ ına 76b/13
- Ḥaḳḳ** Ar. Allah'ın isimlerinden biri, Haḳḳ.
→ Cenāb-ı Ḥaḳḳ
C. 63b/17
- ḥāl** Ar. hāl, durum, vaziyet.
h.+ de 59b/13, 84a/01, 89b/15, 90b/13, 92a/11, 92b/11, 93b/12
h.+ inde 101a/10, 58b/18
- ḥalāṣ ol-** Ar.+Tr. kurtulmak, hastalıktan kurtulmak.
h. -anlara 63b/10
h. -dı 101a/19, 61a/14, 81a/14, 84b/01
h. -dığı 92b/18
h. -dılar 69a/10
h. -duğı 85a/17
h. -duğını 90a/15
h. -duğlarını 81a/17
h. -mağa 62a/08
h. -ması 63a/02
h. -maz 85a/16, 85b/09
- ḥālet** Ar. durumlar, hāller, vaziyetler.
h.+ de 89a/06
- ḥālī** Ar. boş, serbest.
h. 68b/04, 80a/18
- ḥālīṣ** Ar. saf, gerçek.
h. 87a/07, 87a/08, 88a/10, 91a/18, 91a/19
- ḥalk** Ar. yaratma, var etme, halk.
h.+ ı 73b/14
- **ḥalk eyle** Ar.+Tr. yaratmak, oluşturmak.
h. -di 63b/18
- ḥall-i ḥamr** Ar. şarap terkibi.
h. 94b/16
- ḥallāk-ı mu'tād-ı beden** Ar. bedenın doğal yaratılışı, fitrat.
h. +e 94a/05
- ḥamām** Ar. hamam.
→ ruṭūbāt-ı ḥamām
r. 71b/06
- ḥamīr** Ar. hamur.
h. 73a/06, 75a/12
- ḥamīre** Ar. hamur içine katılan maya.
h.+ leri 94a/07
h.+ siyle 69b/05
- ḥammām** bkz. hamām.
h. 79a/15, 79b/12, 80b/08
h.-ı muraṭṭıb 79b/08
h.-ı muraṭṭıba 78b/16, 79a/15, 79b/04, 79b/12, 80b/06

h.+ a 71b/08
h.+ da 79a/17, 79b/01
hamr Ar. sarhoş edici içecek,
şarap.
h. 90a/07
→ hall-i hamr
h. 94b/16
hanāzīr Ar. sıraca adı da verilen
bir tür çıban.
h.+ e 74b/06, 74b/16
hanzal Ar. Ebucehil karpuzu.
h. 85a/12
hār Ar. sıcak, sıcak özelliğe
sahip.
h. 55a/17, 67a/06, 67a/12,
72a/08, 73a/08, 82a/01, 82a/04,
82a/12, 82a/13, 83a/04, 83b/15,
93a/05, 93b/05
h.+ dur 83b/14
• **hār ol-** Ar.+Tr. sıcak özelliğe
sahip olmak.
h. -masa 54a/18
h. -masına 54a/17
→ leben-i hār
l. 90a/02
→ mā'-i hār
m. 73a/05, 75a/11, 87a/16
→ sū'-i mizāc-ı hār
s. 57b/15, 76b/10, 76b/12,
77b/19, 94a/10
→ şerāb-ı hār
ş. 91b/03

hurāc Ar. çıban.
h. 101a/15
harāret Ar. hararet, sıcaklık.
h. 53a/19, 56a/14, 70b/12,
76b/11, 80a/07
h.+ de 74a/02, 74a/19
h.+ den 82b/13
h.+ i 55b/04, 67a/19, 72a/13,
72a/14, 77a/01, 79a/10, 82a/18,
82b/04, 83a/05
h.+ ine 82a/11
• **harāret-i 'ārīza** Ar.
hastanın ısısı.
h. sı 76a/18
• **harāret-i ġarīziyye** Ar.
vücut ısısı.
h. 63a/04
h. +yi 63a/10, 67b/12
• **harāret-i havā** Ar. hava
sıcaklığı.
h. 62a/13
• **harāret-i hummā** Ar.
hummanın ısısı.
h. +da 71b/02
• **harāret-i nār** Ar. ateşin
sıcaklığı.
h. +la 78b/19, 79a/09, 79b/09
• **harāret-i za'īfe** Ar. zayıf
kişinin ateşi.
h. 67a/01
→ mertebe-i harāret
m. +i 80b/11

→ nisbet-i ḥarāret

n. +de 55b/08

ḥarāretsiz Ar.+Tr. sıcaklık içermeyen.

ḥ. 54b/03

→ marīz-i ḥ. 59a/03

ḥardal Ar. turpgiller familyasından, sarı veya beyaz çiçekli, sert ve yakıcı tohumu hekimlikte kullanılan, ak hardal ve yabancı hardal olmak üzere başlıca iki türü olan otsu bir bitki.

ḥ. 97a/18

ḥareket Ar. hareket, kıvıldaama, devinim.

ḥ. 56a/14, 89a/09, 94a/13

ḥ.+ e 53a/16

ḥ.+ i 83a/10

- **ḥareket et-** Ar.+Tr. hareket etmek, kıvıldamak.

ḥ. -mesinden 84b/08

→ eṣnā-yı ḥareket

e. +de 94a/14

ḥāric Ar. dış, bir şeyin dışında kalan.

ḥ.-i bedene 89a/07, 89b/14

ḥarīf Ar. güz mevsimi, sonbahar.

ḥ. 88b/12

ḥ.+ de 84b/12

ḥarīre Ar. şeker, su, un veya nişastadan yapılan bir tür tatlı.

ḥ.+ si 93a/19, 93b/18

ḥarnūb Ar. keçi boynuzu.

ḥ. 92a/13, 92a/15, 92a/19

ḥār-raṭb Ar. sıcak ve nemli özellikte olan.

ḥ.+ dur 81b/07

ḥārre Ar. sıcak özellikte olan.

→ edviye-i ḥārre

e. 54b/10, 62a/11, 81b/17,

84a/16, 84a/11

→ emrāz-ı ḥārre

e. 54b/05

ḥāru'l-mizāc Ar. sıcak mizaca sahip olan.

ḥ. 55b/02, 62a/09

ḥār-yābis Ar. sıcak ve kuru özellikte olan.

ḥ. 66b/15, 67b/03, 67b/04,

69a/04, 69b/03, 76b/17

ḥ.+ dür 73b/15, 76a/05

ḥaṣāt-ı kilye Ar. böbrek taşı.

ḥ. +ye 74b/06

ḥāşıl Ar. meydana gelen şey,

- **ḥāşıl it-** Ar.+Tr. meydana getirmek, oluşturmak.

ḥ. -er 70a/14

ḥ. -ici 74b/19

- **ḥāşıl ol-** Ar.+Tr. meydana gelmek, oluşmak.

ḥ. -an 51a/11, 57b/02,

57b/07, 81b/17, 90a/01

ḥ. -up 58b/03

h. -ur 52b/06, 53b/13,
57b/15, 67a/16, 72a/04, 81b/10,
82a/04

- **hāşıl-ı kelām** sözün kıyası,
lafın kıyası.

h. 57b/08, 64a/03, 69b/18,
71b/04, 72b/11, 82a/11

hāşşa Ar. özellik, nitelik.

h. 77b/06

h.+ sı 51a/04, 66b/08,

67b/06, 72a/10, 72b/09, 73b/06

- **hāşşa-i devā** Ar. devanın
özelligi.

h. +y1 69b/13

- **hāşşa-i hafiyye** Ar. gizli
özellik.

h. +si 85a/01

- **hāşşa-i zībak** Ar. zibakın
özelligi.

h. 86a/04

hasta Far. hasta, illetli, marīz.

h. 101b/03

h.+ ya 92b/14

haşhāş Ar. gelincikgillerden, uzun
bir sapın ucunda beyaz veya mor
tek bir büyük çiçek açan, kapsül
biçimindeki meyvesi
olgunlaşmadan çizildiğinde akan
sütten afyon elde edilen, pek çok
türü bulunan yıllık, otsu bir bitki,
haşhaş.

h. 102a/18

haşyetullāh Ar. Allah korkusu.

h.+ ı 92b/18

haṭā Ar. hata, yanlışlık.

h. 81a/19

- **haṭā eyle-** Ar.+Tr. hata
yapmak, yanlış yapmak.

h. -diler 83b/13

- **haṭā it-** Ar+Tr. yanlış
yapmak, hata yapmak.

h. -meyüp 58a/07

haṭmi Ar. iki çenekliler

familyasından, pembe beyaz
çiçekli, bataklıklarda, sulak
çayırlarda yetişen, çiçeği
yumuşatıcı, kurutulmuş kökünün
kaynatılmış suyu tenkiye ve
gargara olarak kullanılan otsu bir
bitki, hatmi.

h. 64b/18, 97a/01, 97b/08

hattā Ar. hatta.

h. 56b/11, 56b/18, 57a/05,

59a/12, 72a/16, 74b/08, 82b/17,

83b/05, 98b/03

havā Ar. hava, oksijen.

h.+ sina 93b/05

→ harāret-i havā

h. 62a/13

→ istinşāk-ı havā

i. 92b/15

→ istinşāk-ı havā-yı bārid

i. 80b/19

havān Far. havan, içinde çeşitli şeylerin dövülüp ufalandığı ağaç, maden vya taştan yapılmış çukurca kap.

h.+ da 100b/04, 101b/10, 87a/19, 87b/16

havāşş Ar. duyular, beş duyu, özellikler.

h. 72b/11

h.+ ı 51a/06, 51a/07

- **havāşş-ı edviye** Ar. devaların özellikleri.

h. ye 92a/09

havf Ar. korku.

h. 53a/18, 59a/09

- **havf olun-** Ar.+Tr. korkulmak.

h. -ur 79b/02

hayvān Ar. hareketedip yer değiştirebilme yeteneği olan canlı yaratık.

h.+ uñ 60b/01

hayvāniyye Ar. canlılık.

→ rūḥ-ı hayvāniyye

r. ye 55b/19

hayz Ar. hayz, regl, aybaşı, kadınların ādet hāli.

h. 56a/06

→ idrār-ı hayz

i. +a 76a/11

hazer Ar. korku, çekinme.

h. 81b/12, 82b/09, 84b/14

- **hazer olun-** Ar.+Tr. çekinme, sakınma, korunma.

h.- ur 80a/15

hāzık Ar. bilgili.

→ ṭabīb-i hāzık

ṭ. +dan 68b/06

hazırlan- hazırlanmak, hazır hāle getirmek.

h.- mış 75a/09

hāzıkīn Ar. bilgililer.

→ eṭibbā-yı hāzıkīn

e. 93a/09

hazm Ar. yenen şeylerin vücutta değişikliklere uğrayarak kana karışacak duruma gelmesi işi, sindirim, hazım.

h. 94a/02

h.+ ı 93a/14

hazret Ar. ön, kurb, saygı anlamında söylenen sıfat.

h.+ lerinüñ 51b/10

- **Hazret-i 'İsā** Ar.

Hristiyanlığın peygamberi olup kendisine kitap indirilen dört büyük peygamberden biri.

h. 51b/09

hazḡ it- Ar.+Tr. haz etmek, hoşlanmak.

h. -er 80a/10

hekīm Ar. hekim, tabip, doktor.

h. 51b/09, 72a/16, 83b/10,
85a/02, 85b/16, 87b/17, 88a/12,
88b/06, 88b/08,

90a/11, 98a/04

- **hekīm-i mezbūr** Ar. adı
geçen hekim.

h. +e 78b/09

helāk Ar. yıkılma, bitme,
mahvolma.

h. 83a/05

h.+ ine 70b/15

- **helāk eyle-** Ar.+Tr.
mahvetmek, yok etmek.
h. -diler 79b/10
h. -r 83a/11
- **helāk it-** Ar.+Tr. yok etmek,
mahvetmek.
h. -er 86b/16
h. -digini 57a/06
- **helāk ol-** Ar.+Tr. yok olmak,
mahvolmak.
h. -dığını 92b/15
h. -duğı 80b/15
h. -duğları 80b/16
h. -ur 101b/03, 63a/07,

92b/17

her Far. her.

h. 100b/05, 100b/06,

100b/07, 101a/04, 102a/07,
102a/19, 54a/14, 64b/09, 64b/19,
65a/01, 65a/02, 65a/12, 65b/04,
66a/15, 66a/16, 66a/17, 66b/02,

69b/11, 70a/11, 71a/06, 71a/08,
71a/12, 72a/19, 72b/01, 72b/06,
74a/09, 74a/10, 74b/13, 75a/16,
77b/08, 80a/11, 86b/07, 87a/17,
89b/07, 91a/19, 92a/04, 92a/07,
92a/18, 94b/12, 95a/01, 95a/08,
95a/15, 95b/18, 96b/04, 96b/10,
97a/01, 97a/13, 97a/17, 97a/18,
98a/14, 98b/14

hıfz Ar. koruma.

h. 94a/14

- **hıfz it-** Ar+Tr. korumak,
saklamak.

h. -er 74a/08

hılt Ar. karışım, besinlerin
midede sindirildikten sonra
dönüştükleri kan, balgam, safra ve
sevda (kara safra) maddelerinden
her biri.

h. 74b/14, 99a/19

h.+ uñ 58b/12, 71a/02

- **hılt it-** Ar.+Tr. karışım
hâline getirmek.

h. -eler 100b/04, 94b/15,

94b/17

h. -üp 100a/11, 84a/16,

88a/05, 94a/08, 97a/05, 97b/10,
99a/14

h. -di 91a/13

- **hılt olun-** Ar+Tr. karışım
hâline getirilmek.

h. -a 87b/16

h. -dukdan 88a/04
hıl̄t-ı balgamiyye Ar.
 balgamī özellikteki karışım.
 h. +ye 82b/07

- **hıl̄t-ı fāsīd** Ar. bozuk, hasta edici karışım.
 h. 58b/10
 h. +i 100b/13, 99b/04
- **hıl̄t-ı galīz** Ar. bozuk karışım.
 h. 53a/02, 60a/09, 60a/17

hıyār Ar. hıyar, salatalık.
 h. 70a/07

hıyāreḳ Far. hıyarcık, kasık bezlerinin iltihaplanması sonucu ortaya çıkan bir tür çıban.
 h. 53b/03, 59b/04, 59b/07, 62a/03, 65b/16, 66a/09, 97a/08, 97a/12, 97b/06, 97b/10
 h.+ dūr 97a/07
 h.+ üñ 59b/09

hıyārşenber balı Far.
 baklagillerden, hekimlikte kullanılan, siyah renkteki meyvelerinin terkiibinde şeker, pektin, zamk, tanen ve esans bulunan ağaçın öz suyu, Hint hıyarı.
 h. 65a/04

hiddet Ar. hiddet, şiddet.
 h. 84a/18
 h.+ i 72a/14

hiddetli Ar. hiddetli, şiddetli.
 h. 98a/10

hiffet Ar. hafiflik.
 h. 71b/02

hikāyet Ar. hikāye.
 • **hikāyet eyle-** anlatmak.
 h.- diler 52a/14

- **hikāyet it-** anlatmak.
 h.- er 101a/07

hikke Ar. kaşıntı.
 h. 52b/11

hın-i cimā' Ar. cinsel ilişki anında.
 h. +da 56a/13

Hind Ar. Hind ülkesi, Hindistan.
 H. 51b/13

hindī Ar. Hindistan'a ait olan.
 → sünbül-i hindī
 s. 92a/04

hindibā Ar. kumluk yerlerde kendiliğinden yetişen, yaprakları çiğ olarak yenebilen, bir cinsinin kökü kahveye karıştırılan kökü ve yaprakları hekimlikte kullanılan bitki, güneyik, yaban marulu.
 h. 102a/06, 66a/17, 69a/05, 70a/05, 71a/07, 71a/15, 71b/13

hiss Ar. his, duygu.
 • **hiss eyle-** Ar+Tr. hissetmek, duymak.
 h. -yüp 59a/04

- **hiss it-** Ar.+Tr. hissetmek, duymak.
h. -er 71b/05
- horūs** Far. horoz.
h. 53b/08, 60b/09
- hoş** Far. hoş, iyi, iyileşmiş.
h.+ ça 79a/19
- hudūs** Ar. meydana gelme, ortaya çıkma, peydā olma.
h.+ ına 61b/11, 62a/19, 63a/13, 63b/16, 64a/12, 82b/02
- hukne** Ar. makattan ilaç şırınga etme, lavman.
h.+ nūñ 64b/17
- **hukne-i hafife** Ar. hafif lavman.
h. 64b/02
- **hukne-i mutavassıta** Ar. orta derecedeki hukne.
h. 64b/15
- hulviyyet-i hafıyye** Ar. gizli hafiflik, gizli yumuşaklık.
h. +si 72a/14
- humma** Ar. başta sıtma olmak üzere ateşli hastalıklara verilen genel ad.
h. 53a/19, 58b/18, 62a/15, 64a/12, 68b/08, 71a/05, 71b/06, 80a/08
h.+ ya 71a/01, 76b/12
h.+ yı 63a/05
- **humma-yı 'ufuniyye** Ar. iltihap, çıban ve yaranın çürümesiyle oluşan hastalık.
h. 63a/06, 70b/10, 70b/17, 70b/19, 86b/19
- **humma-yı daqq** Ar. vücuducu ertici sürekli ateş, verem.
h. 102a/04, 61a/07, 62a/15
h.+ a 63a/07, 70b/15
h.+ da 101b/02
- **humma-yı leyyine** Ar. yumuşak, hafif humma.
h. 63b/07
- **humma-yı muharrika** Ar. şiddetli humma.
h.+ ya 80b/16
- **humma-yı rediyye** Ar. şiddetli, fena humma.
h. 63a/02
→ harāret-i hummā
h. +da 71b/02
→ iştidād-ı hummā
i. +ya 70b/14
- hummasız** Ar.+Tr. ateşsiz.
h. 53b/18
- humret** Ar. kırmızılık, kızılık.
h. 52b/02, 53b/18
h.+ e 73b/18
h.+ inden 73b/19
- hums** Ar. beşte bir.

h.+ ı 96b/14
hunnāk Ar. bademcik iltihabı,
boğak, anjin.

h.-ı şedīd 86b/19
h.+ a 84b/14
→ verem-i **hunnāk**
h. 82b/17

hurdalan- Far.+Tr. öğütölmek,
ezilmek.

h.- mış 101b/06, 101b/11,
102a/08, 102a/09, 102a/11, 73a/03,
76a/17

huşūşan Ar. özellikle.

h. 51b/19, 52b/17, 56a/06,
56b/09, 56b/15, 58b/05, 59b/11,
68b/01, 81a/14, 85b/01, 95b/01

huzzāk Ar. işinin ehli olanlar,
ustalar, mütehassıslar.

h. 84b/03

- **huzzāk-ı eṭibbā** Ar. işinin
ehli olan tabipler.

h. 70b/05

- **huzzāk-ı müte’ahḥirīn** Ar.
son zamanlarda yetişen
büyük ālimler.

h. +den 70b/09

hükemā Ar. hekimler, doktorlar.

h. 67b/01, 72b/12, 83a/13
h.+ dan 83b/10
h.+ sı 73b/10, 76b/14
h.+ sıdur 83a/15

- **hükemā-yı ‘Arab** Ar. Arap
hekimleri.

h. 83a/03

- **hükemā-yı Laṭīn** Ar. Latin
hekimleri.

h. 66b/13, 67b/16, 68a/16,
78a/14, 87a/08

h. +üñ 52a/10

- **hükemā-yı müte’ahḥirīn**
Ar. son zamanlarda yetişmiş
hekimler.

h. 67a/09

h. +den 81a/09

h. +üñ 87b/09

→ ittifāk-ı hükemā
i. 90b/07

hülāşa Ar. öz, özet.

h.+ sı 69a/13

h.+ sıdur 69a/18

hüsn-i tedbīr Ar. iyi, yerinde,
yolunda tedbir.

h. 61a/09, 71a/04, 76b/07

hüzāl Ar. zayıflık, bitkinlik.

h. 101b/01, 101b/02,
102a/04, 61a/07, 62a/16, 67b/14

h.+ dür 101b/01

h.+ e 69b/02

h.+ i 74b/10, 77a/13

- **hüzāl-ı Frengī** Ar. Frengī
hastalığının sebep olduğu
zayıflık.

h. 71b/14

- **hüzāl-i müfriṭ** Ar. aşırı bitkinlik.
h. 63a/07, 67a/137, 7a/12, 77a/18
h. +e 101b/04, 74a/05
→ **sebeb-i hüzāl**
s. 77b/01

-I-

ılgın ağacı iki çeneklilerin ılgıngiller familyasından, çiçekleri açık eflatun renkli ve sapsız, yaprakları pul biçiminde, kumlu nehir yataklarında, çorak yerlerde doğal olarak yetişen veya bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, çeşitli türleri bulunan, çalı veya ufak ağaç hâlindeki bitki, ılgun ağacı.

- 1. 66a/17, 70a/09

ımlık enenmiş horoz.

- 1. 102a/12, 102b/01, 71b/17, 93b/17

ırk Ar. damar.

- ı. 67b/11, 68b/02, 72b/02, 73b/02, 74a/07, 75b/05, 85a/08, 88b/15, 90b/09, 90b/18

- ı.+ da 98a/10

- ı.+ ı 100b/03

ısıcak sıcak.

- 1. 101b/08, 102a/11, 68a/04, 75a/14, 75b/11, 79a/13, 80a/16, 88b/10, 89b/09, 91a/03, 93a/02

ıslāḥ Ar. düzeltme, ıslah etme.

- 1.+ dan 96a/06

- **ıslāḥ et-** Ar.+Tr.

düzenlemek, ıslah etmek.

- 1. -mek 73a/01

- **ıslāḥ it-** Ar.+Tr.

düzenlemek, ıslah etmek.

- 1. -er 74b/09

ıslan- ıslanmak.

- 1.- mış 91b/04

ıslat- ıslatmak.

- 1.+ up 99a/08

ıştılāḥ Ar. terim.

- 1.+ ında 87a/09

ıṭriyyet Ar. güzel koku.

- ı. 66b/19

- ı.+ i 72b/16, 76a/03, 76a/04, 87a/04

-İ-

i- yardımcı fiil, imek.

- i.- di 101a/10, 102a/02,

54a/19, 54b/01, 54b/05, 54b/14,

55b/02, 57b/02, 67b/05, 73b/09,

76b/16, 78b/18, 82b/19, 83a/06,

83a/17, 83b/01, 85b/09, 90b/17

- i.- digi 85a/13

- i.- ken 100b/14, 55a/07,

65b/14, 65b/19, 67b/14, 68a/04,

69a/17, 73a/08, 80b/11, 80b/17,

81a/01, 81b/01, 84a/03, 84a/04,

85a/10, 86b/14, 89b/09, 94a/02,

94b/05

i.- se 100a/09, 100a/13,
100a/16, 100b/17, 101a/02,
101a/06, 102a/04, 102a/17, 60b/06,
61b/02, 61b/03, 61b/05, 61b/07,
61b/08, 61b/10, 61b/15, 61b/19,
62a/04, 62a/08, 62a/16, 62a/18,
62b/15, 63a/01, 64a/05, 64a/10,
64b/02, 65a/07, 65b/13, 65b/14,
65b/16, 65b/17, 66a/10, 66b/03,
66b/04, 67a/08, 67b/05, 67b/08,
68a/09, 68a/13, 68b/10, 68b/15,
68b/17, 69a/04, 70a/11, 70b/01,
70b/02, 70b/06, 70b/08, 70b/13,
71a/02, 71b/02, 71b/06, 71b/17,
72a/10, 72b/06, 72b/18, 75a/04,
75a/06, 76a/18, 76a/19, 76b/11,
76b/12, 76b/17, 76b/18, 77a/09,
77a/10, 77a/13, 77a/14, 77a/19,
77b/04, 77b/07, 77b/18, 77b/19,
78a/02, 78a/18, 78b/05, 78b/07,
79b/01, 79b/03, 79b/19, 80a/03,
80a/06, 80a/10, 80a/12, 80b/05,
80b/08, 81a/02, 81a/06, 81a/12,
83a/06, 83b/15, 83b/19, 84a/12,
84a/13, 85a/06, 85a/15, 85b/09,
86a/01, 86a/17, 86b/10, 86b/13,
86b/15, 86b/18, 87a/12, 87a/13,
88b/01, 88b/03, 89a/07, 89a/10,
89b/11, 90a/11, 90a/18, 93a/11,
93a/13, 93a/16, 93b/02, 93b/06,
93b/09, 93b/15, 94a/01, 94a/10,
94a/17, 95a/14, 95b/12, 95b/15,

96a/16, 96a/17, 97a/13, 97a/14,
97b/03, 97b/07, 97b/17, 97b/18,
98a/18, 98b/05, 98b/09, 99a/09,
99a/11

i'ānet Ar. yardım.

i. 80b/14

i.+ i 79a/16

- **i'ānet eyle-** Ar+Tr. yardım etmek.

i. -düm 79b/08

i. -ye 97a/12

ibik horoz, hindi gibi

hayvanların başlarındaki kırmızı renkli etli deri uzantısı.

i. 95b/01

i.+ in 53b/08

i.+ ine 60b/09

i.+ ler 99a/14

i.+ lerdür 99a/12

İbn-i Sīnā Ar. özel isim, İslam Meşşāi okulunun en büyük sistemci filozofu, Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi.

İ. 91a/13, 91b/10

ibtidā Ar. başlangıç.

i. 51b/15, 52a/04, 63b/14,
64a/14, 68b/19

i.+ sında 100b/11, 54a/13,
68b/02

- **ibtidā-yı emir** için

başlangıcı, ilk iş.

i. +de 68b/07

→ vakt-i ibtidā
v. +da 59a/02
icmālen Ar. kısaca, özet olarak.
i. 51a/01, 63b/12
iç iç, insanın ya da herhangi
bir şeyin içi.
i.+ i 60b/06, 66b/12, 71a/19,
72a/09
i.+ inde 54a/03, 60b/03,
60b/13, 63a/15, 66a/11, 80b/13,
80b/17, 87b/01, 92b/06, 95b/09,
95b/10, 96a/07
i.+ indedür 53a/13
i.+ inden 53a/02
i.+ ine 65b/06, 95b/15
i.+ leri 53b/05
‘ibād Ar. kullar.
‘i.+ ına 63b/17
iç- içmek.
i.- düği 57a/10
i.- dükden 80b/08
i.- e 68a/09, 80a/13
i.- eler 101a/05, 101b/19,
102a/16, 65a/18, 65b/10, 66b/02,
66b/03, 66b/05, 66b/06, 68a/05,
68b/18, 71a/16, 75b/11, 80a/05,
89b/13, 94a/11, 94a/19
i.- en 78b/10
i.- meden 73b/04, 80a/08
i.- meye 68a/10
i.- meyeler 66b/06, 70a/15,
80a/05

i.- seler 74b/09
i.- üp 68a/07, 73a/08, 75a/14,
78b/16, 79b/04, 81a/07
içil- içilmek.
i.- digi 66b/05, 70a/15
i.- dikden 70b/08
i.- dükde 80b/03
i.- e 79b/18, 80a/02
i.- ür 80a/06
içmek içme.
i. 102a/03, 56b/08, 79a/04,
79b/19, 80a/03, 80a/09, 80a/16
i.+ e 86a/12
içün için.
i. 100b/18, 62a/11, 63b/18,
66a/05, 73a/13, 76a/15, 80b/14,
87a/03, 87a/05, 88b/19, 89b/12,
90a/06, 91a/01, 91a/02, 99b/14
içür- içirmek.
i.- eler 91a/07
i.- seler 91a/06
idhāl et- Ar.+Tr. girmek.
i. -mesi 83b/17
idrār Ar. idrar, sidik, akıtma.
i. 67a/04
• **idrār it-** Ar+Tr. işemek.
i. -er 74b/11
• **idrār-ı hayz** Ar. âdet
akıntısı.
i. +a 76a/11
ifnā Ar. mahvetme, tüketme, yok
etme.

i. ider 67b/07
ifrāt Ar. aşırılık.
i. 89a/15

- **ifrāt et-** Ar.+Tr. aşırıya kaçmak.
i. -meyeler 93a/18
- **ifrāt it-** Ar.+Tr. aşırıya kaçmak.
i. -erse 100b/17
- **ifrāt-ı ruḩūbet** Ar. aşırı nem.
i. +i 83a/08
i. +den 102a/16
- **ifrāt-ı yübūset** Ar. aşırı kuruluk.
i. 102a/16

ifsād it- Ar.+Tr. bozmak, kokuşturmak.
i. -er 56a/17, 56a/19, 59a/12, 66a/03
i. -mekle 63b/16

iḩdās it- Ar.+Tr. yerine koymak.
i. -üp 80b/13

iḩmā Ar. bir şeyi ateşte kızdırma.
i. 99a/04

iḩrāc Ar. çıkarma, dışarı atma.

- **iḩrāc eyle-** Ar.+Tr. çıkarma, dışarı atma.
i. -r 67a/04, 67b/11, 72b/08, 74a/07, 89b/15, 89b/19, 91a/08
- **iḩrāc it-** Ar.+Tr. çıkarma, dışarı atma.

i. -eler 64b/07, 71a/04
i. -er 64a/07, 73b/02
i. -erler 77a/07

iḩtikān Ar. hukne, bağırsağa ilaç şırınga etme.
i. 65a/07

- **iḩtikān-ı ḩafif** Ar. hafif şırınga.
i. +den 71a/02
- **iḩtikān et-** Ar.+Tr. şırınga kullanma.
i. -mek 89a/02
i. -eler 65a/06, 94a/17

iḩtilāf Ar. anlaşmazlık, uyuşmazlık.
i. 51a/16

- **iḩtilāf eyle-** Ar.+Tr. anlaşamamak, uyuşamamak.
i. -diler 81b/05, 83a/13

iḩtilāfāt Ar. anlaşmazlıklar, uyuşmazlıklar.
i. 50b/07, 54a/16
i.+ uñ 54b/13

iḩtilāḩ it- Ar.+Tr. karışım hâline getirme.
i. -mekdür 56b/07

iḩtimāl Ar. ihtimal, olasılık.
i.+ dür 86b/18
i.+ i 96a/05, 97b/04

iḩtimām eyle- Ar.+Tr. özen göstermek.

i. -yen 81a/10
iḥtirāz Ar. kaçınma, sakınma.
i. 93b/10
• **iḥtirāz it-** Ar.+Tr. kaçınmak,
sakınma.
i. -eler 96b/16
iḥtiyāc Ar. ihtiyaç.
i.+ ı 76a/15
iḥtiyār Ar. istek, arzu.
i. 84b/05
• **iḥtiyār et-** seçmek.
i.- düm 91a/18
• **iḥtiyār eyle-** Ar.+Tr.
seçmek.
i. -di 88a/06, 88a/13, 88b/06,
95a/10
i. -diler 67b/18, 70b/07
i. -mişler 87b/10
• **iḥtiyār it-** Ar.+Tr. seçmek.
i. -üp 87b/17
i. -melerinüñ 68a/17
• **iḥtiyār ol-** Ar.+Tr. seçilmek.
i. -mağla 91a/15
iḫbāl Ar. yönelme, teveccüh, istek.
i.+ i 53a/16
iki sayı adı, iki.
i. 100a/14, 100b/09,
101a/04, 101b/11, 102a/10, 52a/18,
54b/08, 56a/04, 57a/10, 63a/03,
64a/05, 65a/08, 65a/15, 65b/07,
65b/10, 68a/05, 70a/18, 71a/10,
71b/09, 73a/08, 75a/14, 75b/14,

77b/17, 78a/19, 79a/19, 80a/02,
80a/05, 80a/11, 80b/02, 80b/09,
81b/09, 88a/01, 88a/02, 88a/03,
88a/08, 88a/11, 89a/08, 92a/19,
94b/13, 94b/16, 95a/10, 95a/17,
95b/05, 95b/06, 97a/17, 98a/05,
98a/13, 99a/13
i.+ si 77a/05
i.+ şer 100b/05, 89b/17,
91b/02, 98a/11, 98b/14
iki kardaş kanı kardeşkanı
ağacı, bu ağaçtan elde edilen,
boyacılık ve hekimlikte kullanılan
koyu renkli sakız.
k. 94b/13
ikinci sıra sayı sıfatı, ikinci.
i. 50b/06, 51a/03, 51a/19,
52a/08, 66b/07, 74a/18, 76a/05,
88a/18, 90b/15, 93b/11
i.+ si 58a/11, 59a/06, 64b/05,
84b/05, 86a/19, 90b/09, 91a/05,
95a/14, 95b/08, 99a/18
i.+ sini 81a/06
iklilü'l-melik Ar. koç boynuzu
bitkisi, bir veya iki yıllık, sarı
çiçekli ve çiçekleri boya olarak
kullanılan bitki.
i. 64b/19, 90b/05
iklīm Ar. memleket.
i.+ i 51b/13
ikrāh eyle- Ar.+Tr. iğrenmek,
tiksinmek.

i. -mez 68b/01
i. -r 68a/13
iktifā eyle- Ar.+Tr. kâfi görmek,
yetinmek.

i. -düm 79b/07

i. -ye 80a/14

iktizā it- Ar.+Tr. lazım gelmek,
gerekmek.

i. -er 77b/07, 86b/13

i. -erse 64a/17, 64a/18

‘ilāc Ar. bir hastalığı, bir yarayı
iyi etmek üzere içilmek, herhangi
bir yolla vücuda verilmek veya
dışarıdan sürülmek suretiyle
kullanılan maddelere verilen isim,
em.

‘i. 101b/04, 55b/01, 61a/16,
61b/08, 61b/14, 61b/15, 62a/13,
62b/02, 62b/10, 62b/18, 63a/01,
63a/13, 63b/08, 63b/11, 84a/01,
84a/11, 93b/18, 94a/04, 96a/08,
99b/02

‘i.+ a 61b/06, 62a/18

‘i.+ dan 90a/09

‘i.+ ı 101b/03, 61b/10,
62b/04, 62b/06, 62b/16, 75a/04,
99b/12

‘i.+ lar 101a/01, 92a/11

‘i.+ lardan 97b/16

‘i.+ uñ 68b/01, 93b/02

- **‘ilāc et-** Ar.+Tr. ilaç ile
tedavi etmek.

‘i. -mek 89a/03

- **‘ilāc it-** Ar.+Tr. ilaç ile tedavi
etmek.

‘i. -er 94b/05

‘ilācāt Ar. ilaçlar.

‘i. 92b/11

‘ilāc-pezir Ar.+Far. çaresi
bulunabilen, ilaç kabul eden.

‘i. 61b/05, 62b/08, 83b/04

‘lām it- Ar.+Tr. bildirmek,
anlatmak.

i. -eler 99b/17

ilavus Yun. bir tür kulunç
hastalığı.

i. 83a/03

ile bağlama edatı, ile.

i. 51a/15, 51b/17, 51b/19,
52a/07, 52a/08, 52b/02, 53a/12,
53a/14, 53b/12, 53b/15, 54a/07,
55a/02, 55a/03, 55b/01, 55b/05,
56a/08, 56a/10, 56a/14, 56b/01,
56b/07, 56b/10, 57a/08, 57b/09,
58a/03, 58a/04, 58b/10, 58b/13,
58b/16, 59a/17, 59a/19, 59b/08,
60a/09, 60a/13, 60a/17, 60b/16,
61a/06, 61a/10, 61a/16, 61b/17,
62a/08, 62b/18, 63a/07, 64a/02,
64a/04, 64a/06, 64a/11, 64b/03,
64b/04, 64b/06, 64b/07, 64b/15,
64b/16, 65a/03, 65a/14, 65b/05,
65b/11, 65b/19, 66a/18, 66a/19,
66b/02, 66b/04, 67a/04, 67b/07,

67b/11, 67b/14, 67b/15, 67b/19,
68a/14, 68a/18, 68a/19, 69a/01,
69a/07, 69b/03, 69b/06, 69b/12,
70a/01, 70a/03, 70a/05, 70a/06,
70a/07, 70a/09, 70a/16, 70a/18,
71a/04, 71a/05, 71a/14, 71a/16,
71a/19, 71b/11, 72a/05, 72a/18,
72b/08, 72b/10, 72b/15, 72b/17,
73a/01, 73a/05, 73a/06, 73a/12,
73b/02, 73b/05, 73b/13, 74a/07,
74b/13, 74b/14, 75a/09, 75a/11,
75a/12, 75b/11, 75b/14, 76a/16,
76b/04, 76b/09, 77a/01, 77a/03,
77a/04, 77a/06, 77a/07, 77a/13,
77a/14, 77a/17, 77a/19, 77b/09,
77b/16, 78a/12, 78a/13, 78a/16,
78b/08, 78b/10, 79a/04, 79a/10,
79a/16, 79b/07, 79b/08, 80a/09,
80a/14, 80a/16, 80b/02, 80b/14,
81a/02, 81a/05, 81a/12, 81a/16,
81b/17, 81b/18, 82a/14, 82a/18,
82b/04, 82b/08, 82b/12, 82b/16,
83a/05, 83a/11, 83b/04, 83b/06,
83b/12, 83b/17, 84a/01, 84a/03,
84a/11, 84a/13, 84a/16, 84b/01,
84b/10, 84b/11, 84b/17, 85a/07,
85a/08, 85a/09, 85a/16, 85b/05,
86a/03, 86a/10, 86a/17, 86b/16,
87a/04, 87a/17, 87b/01, 88a/04,
88a/08, 88a/12, 88b/17, 88b/19,
89a/01, 89a/02, 89a/03, 89a/07,
89a/15, 89b/04, 89b/08, 89b/16,

89b/17, 89b/19, 90a/02, 90a/04,
90a/05, 90a/07, 90a/10, 90a/13,
90a/14, 90b/04, 90b/07, 90b/17,
91a/05, 91a/08, 91a/10, 91a/11,
91a/12, 91a/14, 91b/01, 91b/03,
91b/08, 91b/12, 92a/05, 92a/07,
92a/14, 92b/07, 92b/08, 92b/13,
93a/11, 93a/19, 93b/16, 93b/17,
94a/02, 94a/03, 94a/08, 94a/15,
94a/18, 94a/19, 94b/10, 94b/17,
94b/18, 95a/06, 95a/12, 95b/07,
95b/08, 95b/12, 95b/14, 95b/19,
96a/05, 96a/11, 96b/08, 96b/13,
96b/18, 97a/07, 97b/06, 97b/15,
98a/07, 98a/15, 98a/18, 98a/19,
98b/01, 98b/09, 98b/11, 98b/13,
98b/15, 98b/16, 98b/19, 99a/02,
99a/13, 99a/15, 99b/01, 99b/02,
99b/03, 99b/11, 99b/18, 100a/01,
100b/03, 100b/10, 100b/17,
101a/02, 101a/06, 101a/07,
101a/16, 101a/18, 101a/19,
101b/04, 101b/08, 102a/04,
102a/05,

i.+ dür 55a/02

ilel'ân Ar. şimdiye kadar, bu ana kadar.

i. 52a/06

ilîk ilik, kemiklerin içini dolduran yağlı madde.

i. 98a/12

i.+ i 100b/05, 87b/13

iltifāt Ar. teveccüh etme, yönelme.

i. itmeyüp 64b/11

iltihāb Ar. biz uzuvda olan hararet, yanma, cerahat toplanıp yaranın hararetlenmesi.

i. 59b/03, 82b/12, 84a/19, 89a/13, 90a/03, 99a/02

- **iltihāb-ı derūn** Ar. içteki iltihap.
i. 90b/11

imdi şimdi.

i. 52a/03, 57a/15, 58a/05, 61b/13, 63b/17, 64a/14, 66a/04, 68b/03, 70a/14, 70b/02, 70b/16, 75b/02, 76b/06, 77a/02, 77b/07, 78a/14, 78b/01, 78b/07, 79a/02, 79a/12, 80a/09, 84b/09, 85a/09, 85b/04, 85b/14, 89a/17, 95a/17, 97a/08, 99b/04

imtilā Ar. dolgunluk, doluluk.

i.+ ya 84b/09

- **imtilā-yı ahlāṭ-ı fażliyye** Ar. damarların pis karışımla dolması.
i. 93b/06

in- inmek, ulaşmak.

i.- erse 52b/13, 52b/14, 52b/15, 63a/16

in‘āṣ Ar. harekete getirme, canlılık kazanma.

- **in‘āṣ eyle-** Ar.+Tr. harekete geçirmek.

i. -r 67b/12, 85a/05

- **in‘āṣ it-** Ar.+Tr. harekete geçirmek.

i. -er 72b/17, 77a/18

i. -mesinde 67a/19

ince ince, kalın olmayan.

i. 72a/05, 75b/08, 91a/19, 91b/17

i.+ rek 73b/17

incik bacağı diz kapağından topuğa kadar olan kısmı.

i. 52b/18, 97b/14, 98a/12

incir Far. dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan ve dilimli yapraklı, sütlü, bazıları tırmanıcı olan ağaç veya ağaççık, bu ağacın meyvesine verilen ad.

i.+ e 60b/07

incü inci, istiridye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan ve süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert ve sedefli tane.

i. 92a/17, 92a/18

- **incü-yi meshūḳ** Ar. toz haline getirilmiş inci.

i. 91b/19

indür- indirmek.

i.- üp 94b/15

inkār it- Ar.+Tr. kabul etmemek, tanımamak.

i. -mezüz 85b/16

insān Ar. insan, beşer, ādem.

i.+ da 74a/04

→ nuṭfe-i insān

n. +a 53b/10

→ beden-i insān

b. +da 51b/01, 55b/13,

88a/19

b. +nuñ 85b/01

inşāallāhu te‘ālā Ar. “Allah izin verirse” anlamındaki ifade.

i. 54a/14, 55b/10, 65b/12,

73b/03, 78b/17, 87b/10

intifā‘ Ar. faydalanma.

i. -i bedeniyyeden 52a/02

i.-i māliyyeden 52a/01

intikāl it- Ar.+Tr. geçmek,

bulaşmak.

i. -er 60b/17, 63a/07

i. -üp 54a/05

inzāc Ar. iyice pişirip kıvamını buldurma.

i. 74a/07

- **inzāc eyle-** Ar.+Tr. pişirme.

i. -ye 98a/01

- **inzāc it-** Ar.+Tr. pişirme.

i. idüp 64b/04

īrād Ar. getirmek, söylemek.

ī. 82a/15

- **īrād eyle-** Ar.+Tr. söylemek.

ī. -diler 82a/02

īrāş Ar. sebep olmak, gerekmek.

- **īrāş eyle-** Ar.+Tr.

gerekmek.

ī. -mesi 82a/16

ī. -r 55a/13, 57b/19, 58b/04,

72b/02, 81b/16, 82b/17, 85a/09

- **īrāş it-** Ar.+Tr. gerekmek.

ī. -er 63a/09, 82b/05, 86b/17,

99b/04

irḥā Ar. gevşetme.

i. 72b/19, 82b/02

i.+ s1 72b/04, 72b/10

- **irḥā et-** Ar.+Tr. gevşetmek, rahatlatmak.

i. -mekle 77a/11

- **irḥā it-** Ar.+Tr. gevşetmek, rahatlatmak.

i. -er 86a/05

iriñ bkz. eriñ

i. 62a/03, 62a/06

i.+ e 59b/02

irīsā Far. mavi zambak kökü, benefşe.

i. 88a/14, 90b/04, 98a/14

irtikāb eyle- Ar.+Tr. bir işe girişmek, kötü bir iş işlemek.

i. -mez 92b/19

irüñlü irinli.

i. 60a/06

işābet Ar. rastlama, doğru düşünme.

i.+ lerine 81a/19

- **işābet eyle-** Ar.+Tr.
rastlamak, doğru düşünmek.
i. -digi 55a/07, 61a/06
i. -mek 99b/01
i. -se 55a/04, 55a/12, 55a/14,
62a/10
i. -yüp 67a/12
- **işābet it-** Ar.+Tr.
rastlamak, doğru düşünmek.
i. -erse 63a/15, 63b/11,
70b/10, 86a/08
i. -üp 52a/04, 58b/04, 62b/17
i. -dikde 63a/17
i. -dikden 63b/10
- işbāt** Ar. delil.
i.+ dan 82a/14
- **işbāt eyle-** Ar+Tr.
kanıtlamak, ispat etmek.
i. -di 74b/01
i. -diler 55a/03, 66b/19,
81b/19
- isfidāc** Ar. kurşun karbonat ve kurşun hidroksitten ibaret zehirli bir madde, üstübeç.
i. 95b/13, 96a/14
- ishāl** Ar. bağırsakların iltihabından veya soğuk algınlığından hāsıl olan sürgün, iç sürme, hafifleme, sehl olma.
i. 81b/15, 85a/07, 88b/15, 88b/17, 89a/02, 89b/19, 90b/18, 92b/08
i.+ den 64b/03
i.+ dür 90b/09
- **ishāl-i ‘anīf** Ar. sert ve şiddetli ishal.
i. 89a/16
- **ishāl-i dem** Ar. kan ishali.
i. 63b/03
- isim** Ar. isim, ad.
i.+ i 95a/06
- iskān it-** Ar.+Tr. yerleştirme.
i. -eler 81a/04
- iskorzonērā** Far.
birleşikgillerden, ana yurdu İspanya olan, uzun yapraklı, sarı çiçekli, kazık köklü, sebze olarak yenen, şurubuve reçeli yapılan iki yıllık bitki, iskorçina.
i. 102a/07, 66a/14, 71a/09, 71b/04
- İspanya** özel isim, İspanya ülkesi.
İ. 51b/12, 52a/05
İ.+ dan 57a/13
- İstanbul** özel isim, şehir adı, İstanbul.
İ.+ a 72a/07
- istib‘ād eyle-** Ar.+Tr. uzak görmek, ihtimal vermemek.
i. -di 69a/11

isti'dād Ar. organizmanın bazı hastalıklara karşı veya bir duruma uyma konusundaki yatkınlığı.

i.+ ina 55a/10, 55a/16, 85a/07

isti'māl Ar. kullanma.

i. 74a/10, 81a/13

i.+ de 76b/07

i.+ i 72a/17, 77a/15, 84a/01

i.+ inde 83a/13, 92b/11

i.+ inden 72a/17

i.+ ine 83b/19

i.+ ini 83b/02, 83b/09, 84b/02

• **isti'māl et-** Ar.+Tr.

kullanmak.

i. -di 87b/18

i. -düm 69b/01

i. -dürdüm 69a/09, 84a/17

i. -dürmesini 73b/11

i. -mek 92b/09

• **isti'māl eyle-** Ar.+Tr.

kullanmak.

i. -digi 56b/09, 69a/12

i. -mek 81b/02

i. -ye 101b/17

i. -yeler 77b/18

i. -yüp 86a/18

• **isti'māl it-** Ar.+Tr.

kullanmak.

i. -eler 65a/09, 68a/12, 69a/03, 69a/06, 71a/07, 73a/13, 75b/15, 78a/09

i. -erler 90a/16, 94a/01

i. -erüm 96a/06

i. -üp 92b/04

i. -düm 69b/11

• **isti'māl olun-** Ar.+Tr.

kullanılmak.

i. -a 77b/15, 78a/08

i. -an 54b/09, 66b/16, 78a/10

i. -duğda 75b/01, 81a/16,

91b/14

i. -mağ 64a/02, 79b/17

i. -masınuñ 77b/10

i. -mazdan 74b/18

i. -ur 54b/10, 72b/01, 77b/09,

84a/03, 95b/03

→ keyfiyyet-i isti'māl

k. +i 51a/12, 79b/14

→ müddet-i isti'māl

m. +i 74a/15

istidlāl olun- Ar.+Tr. delil

getirilmek, ispatlanmak.

i. -ur 63b/06

istifrāğ etdür- Ar.+Tr. boşaltma,

kusturma, vücutta fazla olan

herhangi bir maddeyi azaltma.

i. -ür 85a/08

istiḥbār Ar. haber sorma,

öğrenme.

- **istiḥbār eyle-** Ar.+Tr.
haberdâr olmak, haber almak.

i. -düm 57a/13

- **istiḥbār olun-** Ar.+Tr.
haber verilmek, haberdâr edilmek.

i. -dum 91a/15

istiḥkām Ar. kuvvet ve metanet verme.

i.+ ina 62b/12

istiḥrāc olun- Ar.+Tr. meydana çıkarılma, ortaya çıkarılma.

i. -masını 69a/14

istikrāh it- Ar.+Tr. beğenmemek, nefret etmek.

i. -enler 87b/08

i. -erse 73b/04

istiḫtār olun- Ar.+Tr.

damıtılmak, damla damla akıtılmak.

i. -muş 69a/08

istinşāk Ar. şiddetle koklama, koklatma.

- **istinşāk-ı havā** Ar.
burundan nefes alma.
i. 92b/15
- **istinşāk-ı havā-yı bārid**
Ar. burundan soğuk hava alma.
i. 80b/19

istirāḥat Ar. dinlenme, rahatlama.

i.+ dan 65a/11, 65a/19

i.+ den 65b/02

- **istirāḥat it-** Ar.+Tr.
rahatlamak, dinlenmek.

i. -üp 65b/10, 71b/08

istiskā Ar. siroz hastalığı.

i. 63a/13

i.+ ya 76a/09, 78a/02

- **istiskā-yı zıkkī** Ar.
peritona sıvı toplanması.

i. +ye 74b/02

işle- işlemek.

i.- ye 98b/03

işlet- işletmek.

i.- eler 97b/05

i.- ür 62a/08

iştidād Ar. şiddetlenme, artma, çoğalma.

- **iştidād-ı ḥummā** Ar. vücut ateşinin artması.

i. +ya 70b/14

iştihā Ar. istek, herhangi bir şeye istek duyma durumu.

i.+ sı 86a/11

it- etmek, eylemek, yapmak

i.- eler 100b/10, 86b/14,

88a/05, 88a/12, 96b/02, 99b/06

i.- er 60b/16, 71a/06, 86b/15,

53a/16

i.- erler 62b/15

i.- ici 75a/03
 i.- üp 101a/06, 66b/01,
 66b/02, 73a/09, 74a/07, 82a/15,
 91b/01, 92b/03, 93a/10, 97a/19,
 98a/17
 →ḥılt i.- di 91a/13
 →zuhūr i.- digin 57a/01
 →taḳarruḥ i.- diginden
 63a/15
 →helāk i.- digini 57a/06
 →iṣābet i.- dikde 63a/17
 →iṣābet i.- dikden 63b/10
 →isti‘māl i.- düm 69b/11
 →seyelān i.- e 88b/16
 →ṭabḥ i.- e 69a/01
 →aḥz i.- ecek 71b/07
 →ḳarḥa i.- ecek 83a/07
 →faṣd i.- eler 65a/10,
 65b/02, 66a/10, 71a/03, 75a/06,
 75a/08
 →ḡargara i.- eler 90a/02,
 96b/06, 96b/09, 96b/15
 →ḡasl i.- eler 87a/17,
 87a/19, 89b/04, 89b/09, 91b/03,
 94b/18, 95a/03, 96b/18, 97a/02,
 98b/12, 99a/02, 99a/05
 →ḥılt i.- eler 100b/04,
 94b/16, 94b/17
 →i‘lām i.- eler 99b/17
 →iḥrāc i.- eler 64b/07,
 71a/04
 →iḥtikān i.- eler 65a/07,
 94a/17
 →iḥtirāz i.- eler 96b/16
 →iskān i.- eler 81a/04
 →isti‘māl i.- eler 65a/09,
 68a/12, 69a/03, 69a/06, 71a/07,
 73a/13, 75b/15, 78a/09
 →ḳaṣr-ı yed i.- eler 90b/13
 →mażmaza i.- eler 90a/06,
 90a/08
 →mu‘ālece i.- eler 71b/01,
 71b/05
 →muḥāfaza i.- eler 64b/08
 →mübāşeret i.- eler 65b/11,
 68a/06, 71b/12, 73a/10
 →müdāvemmet i.- eler 66a/13
 →naḳ i.- eler 101b/07,
 65b/09, 68a/02, 75a/11, 94a/19
 →perhiz i.- eler 81a/07
 →sa‘y i.- eler 89a/19
 →saḥḳ i.- eler 87b/01
 →ṭabḥ i.- eler 100a/09,
 65b/06, 68a/03, 68a/15, 71b/14,
 71b/17, 73a/12, 73b/05, 75a/13,
 75a/16, 75b/14, 93a/12, 95b/14,
 96b/05, 98b/16
 →ṭabḥ i.- eler 73a/07
 →in‘āş i.- er 72b/17
 →taḳlil i.- eler 81a/03
 →tedbīr i.- eler 97b/11,
 99a/15
 →teftih i.- eler 64b/05

- tekrār i.- eler 99a/08
→tenkīh i.- eler 84b/10,
86b/13
→tılā i.- eler 88b/02
→zamm i.- eler 101b/11,
95a/14
→zerāka i.- eler 96a/12
→karha i.- emez 83a/09
→taḥammül i.- emez 62a/18,
68b/06, 79a/03
→tahlīl i.- emez 82b/19
→nüfüz i.- en 89b/14
→seyelān i.- en 59a/18
→şu‘ūd i.- en 59a/12, 82a/17,
82a/19
→te’sīr i.- en 64b/06
→zuhūr i.- en 90a/02
→istikrāh i.- enler 87b/08
→tecvīz i.- enler 70a/17
→‘avdet i.- er 85a/19, 90a/12
→ilāc i.- er 94b/05
→bevl i.- er 67a/04
→beyān i.- er 84b/17,
86b/12, 87a/07
→cezḅ i.- er 70b/01, 78a/18,
78a/19, 91b/10, 91b/12
→cüvān i.- er 74b/11
→def i.- er 71b/19, 74a/09,
75b/03, 90a/01
→delālet i.- er 62a/02,
62a/06, 62a/07, 62a/09, 62b/12,
62b/13, 63b/09
→ḥāşıl i.- er 70a/14
→ḥazḅ i.- er 80a/10
→helāk i.- er 86b/16
→ḥıfḅ i.- er 74a/08
→ḥikāyet i.- er 101a/07
→ḥiss i.- er 71b/05
→ışlāḅ i.- er 74b/10
→idrār i.- er 74b/11
→ifnā i.- er 67b/07
→ifsād i.- er 56a/17, 56a/19,
59a/12, 66a/03
→iḥrāc i.- er 64a/07, 73b/02
→iḳtizā i.- er 77b/07, 86b/13
→in‘āş i.- er 77a/18
→intiḳāl i.- er 60b/17,
63a/07
→īrāş i.- er 63a/09, 82b/05,
86b/17, 99b/04
→irḅā i.- er 86a/05
→izāle i.- er 67a/17
→ḳabül i.- er 68b/01, 82b/06
→ḳarha i.- er 53b/12
→kesr i.- er 91a/04
→ḳifāyet i.- er 102a/13
→medḅ i.- er 100b/01
→mekş i.- er 79b/01
→müşāhede i.- er 71b/02
→nüfüz i.- er 75b/05
→rücū i.- er 66a/02
→şāfi i.- er 74b/10
→seyelān i.- er 52b/09,
59a/16, 60b/06

- sirāyet i.- er 57b/14,
58a/03
- siyāh i.- er 86a/06
→şu‘ūd i.- er 56a/16
→taḥlīl i.- er 67a/05, 72b/11,
80a/19
- taḥşīl i.- er 59b/06
→taḫṭī‘ i.- er 67a/03
→te’sīr i.- er 56b/11, 58b/06,
58b/12, 61b/15
- teccfīf i.- er 77b/06
→teftīḥ i.- er 76a/08
→tenfīz i.- er 75b/05
→tenḫīh i.- er 92b/08
→tenḫīz i.- er 72b/10
→terḫīk i.- er 86a/01
→teşerrüb i.- er 58b/11
→teveccüh i.- er 89a/16
→tezvīb i.- er 74b/08
→yara i.- er 52b/14
→za‘īf i.- er 70a/19, 82b/02
→ziyāde i.- er 62a/12,
67a/15, 67a/19, 67b/08, 67b/12,
70b/14, 72a/01
- zuhūr i.- er 52b/16,
52b/19, 54a/01bāṭın_1, 56b/18,
58b/09, 59b/08, 60a/10, 97b/14
- tercīḥ i.- erdüm 69a/14
→faşḍ i.- erler 64b/03
→ğasl i.- erler 98b/13
→iḥrāc i.- erler 77a/07
- isti‘māl i.- erler 90a/16,
94a/01
- ta‘allüm i.- erler 78a/14
→ta‘bīr i.- erler 52b/19,
53b/11, 59a/17, 61a/02
- te’ḥīr i.- erler 97b/02
→tenāvül i.- erler 93b/02
→terḫīk i.- erler 77a/05
→tütsi i.- erler 92b/14
→zamm i.- erler 76b/16,
78a/11, 87b/07
- ifrāṭ i.- erse 100b/17
→iḫtizā i.- erse 64a/17,
64a/18
- işābet i.- erse 63a/16,
63b/11, 70b/11, 86a/09
- istikrāh i.- erse 73b/04
→te’sīr i.- erse 62b/02
→teveccüh i.- erse 86b/16
→zuhūr i.- erse 60b/10
→isti‘māl i.- erüm 96a/06
→medḥ i.- erüm 101b/19,
92a/12
- tercīḥ i.- erüm 90a/18
→cilā i.- ici 99b/05
→ḥāşıl i.- ici 74b/19
→tesmiye i.- ilir 60b/02
→seyelān i.- inceye 93b/13
→te’sīr i.- meden 57b/12,
62b/07
- nażar i.- mekle 56b/13
→zuhūr i.- mekle 52a/04

→kaşđ i.- meye 80a/14
 →ħaṭā i.- meyüp 58a/07
 →iltifāt i.- meyüp 64b/12
 →zuhūr i.- mez 54a/19
 →pāk i.- mezden 64b/17
 →sirāyet i.- mezden 62b/18
 →inkār i.- mezüz 85b/16
 →te's̄ir i.- miş 61b/13
 →zuhūr i.- se 89a/04
 →'amel i.- üp 65a/18
 →bürāde i.- üp 67b/19
 →cem' i.- üp 92b/02
 →cereyān i.- üp 59a/19
 →faşđ i.- üp 66a/12
 →gubār i.- üp 96a/15
 →ħıltı i.- üp 100a/11, 84a/16,
 88a/05, 94a/08, 97a/05, 97b/10,
 99a/14

→i'tirāz i.- üp 78b/10
 →ihdāş i.- üp 80b/13
 →ih̄tiyār i.- üp 87b/17
 →intiķāl i.- üp 54a/05
 →inzāc i.- üp 64b/04
 →işābet i.- üp 52a/04,
 58b/04, 62b/17
 →isti'māl i.- üp 92b/04
 →istirāhat i.- üp 65b/11,
 71b/08

→ittifāk i.- üp 67b/01
 →mekş i.- üp 52a/01
 →mürāca'at i.- üp 101a/11
 →naql i.- üp 91a/13

→nazar i.- üp 100a/04,
 75a/05
 →red' i.- üp 81b/15
 →sirāyet i.- üp 57b/07
 →ṭabḥ i.- üp 101b/09,
 65a/14, 65a/16, 68a/11, 75a/18,
 77b/17, 90a/08, 91a/06, 94a/18
 →te's̄ir i.- üp 57b/14
 →tebdīl i.- üp 87a/18
 →teftīh i.- üp 67a/03
 →tercīh i.- üp 66b/17
 →terķik i.- üp 73b/02
 →ṭılā i.- üp 95b/17
 →zamm i.- üp 100a/19,
 65a/06, 65b/08, 65b/10, 96a/02,
 96a/03, 99a/05

iṭfā Ar. söndürme, bastırma,
 dindirme.

- **iṭfā eyle-** Ar.+Tr. söndürme.
 i. -yeler 99a/04
- **iṭfā olun-** Ar.+Tr.
 söndürülme.
 i. -muş 88b/19

i'timād Ar. güvenme.

i.+ um olmağla 92b/10

i'tirāz Ar. kabul etmeme, red
 etme.

i.+ ı 55a/19

- **i'tirāz it-** Ar.+Tr. itiraz
 etmek, kabul etmemek.
 i. -üp 78b/09

itme etme, eyleme, yapma.

→iḥtiyār i.+ lerinüñ 68a/17

→ḳabūl i.+ si 61b/09

→in‘āş i.+ sinde 67b/01

→zuhūr i.+ sinüñ 59a/18

itmek etme, eyleme, yapma.

i.+ le 67a/14

→cem‘ i. 70a/16

→faşd i. 64a/16

→ḥabs i. 62b/14

→mu‘āvenet i. 66a/06

→muḥāfaẓa i. 64b/10

→te‘şīr i. 55b/01

→telyīn i. 64b/16

→iḥtilāṭ i.+ dūr 56b/07

→def i.+ le 59b/07

→ifsād i.+ le 63b/16

→taḳayyūd i.+ le 59a/15

→te‘şīr i.+ le 63a/04

→za‘īf i.+ le 63a/10

ittifāk Ar. anlaşma, fikir birliği yapma.

i. 83a/13

- **ittifāk eyle-** Ar.+Tr. anlaşmak, fikir birliğine varmak.

i. -diler 55a/01, 70a/10, 83a/04

- **ittifāk it-** Ar.+Tr. anlaşmak, fikir birliğine varmak.
i. -üp 67b/01
- **ittifāk-ı ḥükemā** Ar. hekimlerin görüş birliği.

i. 90b/07

ittiḥād Ar. birleşme, aynı fikirde olma.

i.+ ı 91b/09

ittişāl Ar. birleşme, bağlılık.

→ teferruḳ-ı ittişāl

t. 52b/06

izāle Ar. giderme, ortadan kaldırma.

- **izāle eyle-** Ar.+Tr. gidermek, ortadan kaldırmak.
i. -mekde 64a/01
i. -mez 79a/04
- **izāle it-** Ar.+Tr. gidermek, ortadan kaldırmak.
i. -er 67a/17

izḥār eyle- Ar.+Tr. meydana çıkarmak, göstermek.

i. -di 63b/19

‘izām Ar. kemikler.

i.+ ında 52b/16

- **‘izām-ı sā‘id** Ar. ön kol kemiği.
i. +inde 52b/17
- **‘izām-ı sāk** Ar. incik kemiği.
i. +ında 52b/17
→ nefis-i ‘izām
n. +da 53a/09
→ veca‘-i nefis-i ‘izām
v. +uñ 53a/13

-K-

ḳā'ide Ar. kural, kaide.

ḳ. 100a/05, 100b/16, 97b/11, 98b/06

- **ḳā'ide-i tıbb** Ar. tıp kuralı

ḳ. 57a/11

ḳabaḳ kabakgillerden, birçok cinsi bulunan, sürüngen gövdeli bitki, bu bitkinin yemek veya tatlısı yapılan yahut süs olarak kullanılan çeşitli biçimlerdeki meyvesi.

ḳ. 70a/07

ḳābız Ar. kabz edici, tutma özelliğine sahip olan.

ḳ. 96b/07

ḳābıza bkz. ḳābız.

→ ḳuvvet-i ḳābıza

ḳ. +ları 77a/08

ḳ.+sı 74a/03

ḳable'l-faşd Ar. kan almadan önce.

ḳ. 65a/07

ḳable'l-mu'alece Ar. ilaç vermeden önce.

ḳ. 71a/01

ḳable't-ta'am Ar. yemekten önce, yemeden önce.

ḳ. 101b/16

ḳable't-tenkīh Ar. temizlemeden önce.

ḳ. 64a/10

ḳ.+ e 64a/05

ḳabuḳ bir şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş, az veya çok sert tabaka, kısr.

ḳ. 68b/12

ḳ.+ ı 52b/04, 52b/08, 66b/10, 68b/10, 69a/05, 96b/04

ḳ.+ ında 66b/18

ḳ.+ ından 67b/19, 68a/11, 78a/04

ḳ.+ ınıñ 76a/04

ḳ.+ ları 52b/03

ḳ.+ uñ 66b/11

ḳabuḳlan- kabuklanma, kabuk bağlama.

ḳ.- ur 52b/02

ḳabuḳlu kabuğu olan, kabuk bağlayan.

ḳ. 60a/04

ḳabuḳsuz kabuğu olmayan.

ḳ. 60a/04

ḳabūl Ar. kabul, alma.

ḳ. etmez 96a/08

ḳ. eylemez 63a/13, 63b/08, 63b/11, 65a/07, 84a/07, 93a/13

ḳ. ider 68b/01, 82b/06

ḳ. itmesi 61b/08

ḳabz Ar. kabız, tutma.

ḳ. 53b/14, 94a/16

ḳabza Ar. tutam.

ķ. 64b/19, 66a/15, 69a/04,
69a/06, 71a/09, 71a/10, 75b/02,
89b/07

ķaç kaç.

ķ. 71a/18, 71b/07, 79a/13

ķadar kadar.

ķ. 53a/04, 58a/15, 58b/08,
78b/04, 83b/06, 85b/19, 96b/04

ķadīb Ar. erkeklik organı, penis.

ķ. 59b/10, 95b/09

ķ.+ inde 101a/08, 84a/19

ķ.+ üñ 59b/11, 95b/10

eṭrāf-ı ķ. 66a/08

ķādir ol- Ar.+Tr. gücü yetmek,
muktedir olmak.

ķ. -mamağla 70b/03

ķ. -maz 86a/13, 86a/14,

93a/09, 93b/15

ķ. -ur 63a/05

ķafa Ar. baş, kafa.

ķ. 54a/05, 61a/17, 97b/14

ķ.+ yı 61a/11, 61a/17

ķāfī Ar. yeterli, kāfi.

ķ.+ dür 54a/12, 72a/16,

79b/04, 80a/12, 83b/05

→ delīl-i kāfī

d. +dür 60b/14

ķahve Ar. kök boyasıgillerden bir
sıcak iklim ağacı, bu ağacın
meyvesinin aynı isimdeki
çekirdeği, bu çekirdeğin kavrulup
öğütülmesi veya dövülmesiyle elde

edilen tozun sıcak suda
pişirilmesiyle yapılan içecek.

ķ. 65a/16, 68a/04, 73a/13,
74b/09, 75b/11, 75b/14, 77b/17,
79a/14

ķ.+ sine 93b/11

ķal- kalmak.

ķ.- a 102a/14, 65a/15,
65b/06, 66a/18, 69a/02, 73a/12,
75b/10, 75b/14, 77b/17, 89b/09,
95a/02, 96b/05, 98b/17

ķ.- dı 94a/10

ķ.- inca 101b/15, 68a/03,
73a/07, 75a/13, 77b/13, 78a/07

→ bākī ķ.- an 101b/11

→ eṣer ķ.- maya 98b/04

→ eṣeri ķ.- maya 87b/02

ķalak Ar. can sıkıntısı, gönül
darlığı.

ķ. 90b/11

ķalb Ar. göğüs boşluğunda,
vücudun her yanından gelen kanı
akciğerlere ve oradan gelen temiz
kanı da vücuda dağıtan organ,
yürek.

ķ.+ e 63a/03

ķaldur- kaldırmak.

ķ.- alar 81a/03

ķalīl Ar. az, kısa.

→ zamān-ı ķalīl

z. +de 57a/06, 58a/03

ķalk- kalkmak, ayrılmak.

- ķ.- ar 72a/10
ķ.- duğında 52b/03
- ķaluń** kalın, ince olmayan.
ķ. 53b/06, 78b/15
- ķalupiv** Lat. özel isim.
ķ. 72b/13, 74a/12, 87a/01,
88b/06
- ķalye misk** Far. Arapça zebād adı verilen yaban kedisine benzer bir hayvanın göbeğinin altındaki çukur yerden kaşıkla sıyrılıp alınan madde.
ķ. 92b/01
- ķāmil** Ar. olgun, ehil.
→ re'y-i řabīb-i ķāmil
r. 64a/02, 77b/09
→ źidd-ı ķāmil
ż. 67a/09
→ řabīb-i ķāmil
ř. +e 85a/13
- ķan** hayatī sıvı, kan, dem.
ķ. 57b/01, 63a/18, 63b/04
ķ.+ a 61b/12
ķ. aķar 52b/10
ķ.+ da 64a/12
ķ.+ ı 63a/18, 94b/13
ķ.+ ın 56a/19
- ķanķı** hangi.
ķ.+ sı 70a/11, 91a/19
- ķānūn** Ar. kanun, kural.
ķ. 94b/01
- ķapa-** kapamak, kapatmak, örtmek.
ķ.- mayalar 97b/12
ķ.- yup 80b/10
- ķapaķ** kapak.
ķ.+ ın 75a/12
ķ.+ ını 102a/14
ķ.+ uń 73a/06
- ķapaķlu** kapağı olan.
ķ. 101b/08
- ķapan-** kapanmak, örtölmek.
ķ.- mayup 93a/03
- ķār** Far. iş.
→ āķir-i ķār
ā. 101a/16
- ķara** kara, siyah renk.
ķ. 96b/06, 97a/18
ķ. olur 89a/14
- ķarabaş** 50 cm. ye kadar yökselebilen, mor çiçekli ve çalımsı, yapraklarından ve çiçeklerinden uçucu yağ elde eldilen bitki, yalancı lāvanta çiçeği, keşiş otu.
ķ. 66a/16, 70a/01
- **ķarabaş çiçeği** karabaş otunun çiçeği.
ķ. 89b/05
- ķaralık** karalık, siyahlık.
ķ.+ dan 87a/18
- ķara tut** iki çenekliler sınıfının dutgiller familyasından,

yaprakları ile ipek böceği beslenen ağaç, bu ağacın siyah veya morumsu renkli olan meyvesi, kara dut.

ķ. 90a/04

Ķardanu Lat. özel isim.

Ķ. 84b/18

ķarġa düleġi çok yıllık, sarı çiçekli, meyvelerinin usāresi müşhil olarak kullanılan otsu bitki, eşek hıyarı, karga kavunu, ebucehil karpuzu.

ķ. 98a/02

ķ.+ nüñ 97a/01

ķarġa Ar. yara.

ķ. 59b/13

ķ.+ lar 54a/18, 57b/18,

60b/04, 60b/05, 60b/16, 61a/01,

61b/17, 82b/11, 82b/16,

98b/08

ķ.+ lara 66a/08

ķ.+ larda 99a/02

ķ.+ ları 73a/16

- **ķarġa it-** Ar.+Tr.

yaralamak, yara meydana getirmek.

ķ. -ecek 83a/07

ķ. -emez 83a/09

ķ. -er 53b/12

→ verem-i ķarġa

v. dan 86a/12

ķarın karın, insan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan iç kısmı, batın.

ķ.+ a 88b/11

ķ.+ ı 93a/18

ķ.+ uñ 73a/18

ķarış karış, yaklaşık 22-24 cm. lik ölçü birimi.

ķ. 73b/16

ķarışdur- karıştırmak.

ķ.- duġdan 95a/12

ķ.- up 69b/08

ķarīben Ar. bir zaman sonra, yakın vakitte.

ķ. 55a/04, 57a/17

ķarpuz Far. kabakgiller

familyasından, sürüngen gövdeli

bir yıllık bitki, bu bitkinin dış

kabuġu kalın ve yeşil renkte içi

kırmızı, etli ve sulu, çok çekirdekli meyvesi.

ķ. 70a/07

ķarşula- karşılamak.

ķ.- r 72b/03

ķarūre Ar. idrar tahlili için alınan numune.

ķ.+ leri 53b/17

ķaşd Ar. kasıt, bir şeye niyetlenme.

- **ķaşd it-** Ar+Tr. kastetmek, bir şeye niyetlenmek.

- ķ. -meye 80a/14
- **ķaşd olun-** Ar.+Tr. kastedilmek.
- ķ. -sa 53b/16
- ķaşıķ** vücudun karın ve uyluk arasındaki bölümü.
- ķ. 53b/02, 59b/04
- ķ.+ a 100b/18, 88b/04
- ķ.+ da 59b/09, 60b/04, 61b/06, 62a/02, 97a/06, 98b/07, 99a/06
- ķ.+ ında 101a/14, 65b/16
- ķaşr-ı yed** Ar. el çekme, bırakma.
- **ķaşr-ı yed et-** Ar.+Tr. el çekmek, bırakmak.
- ķ. -meyüp 90a/09
- **ķaşr-ı yed it-** Ar.+Tr. el çekmek, bırakmak.
- ķ. -eler 90b/13
- ķaş** kaş, gözlerin üzerinde kavisli bir çizgi meydana getirecek şekilde yer alan kısa kıllar.
- ķ.+ ları 53b/01, 61b/02
- ķat** tabakalar veya sıralar hâlinde bulunan şeylerin her bir tabaka veya sırası.
- ķ. 91b/04
- ķat-** katmak, koymak, eklemek.
- ķ.- alar 101b/12, 101b/13, 101b/14, 98a/11
- ķ.- up 96b/06
- ķatā** Ar. asla, hiçbir zaman.
- ķ. 69a/15, 70a/16, 76b/19, 78a/15, 79a/03
- ķātī** Ar. mutlak, şüphesiz.
- ķ.+ dür 60b/11
- ķatı** katı, sıvı veya gaz hâlde olmayan.
- ķ. 80b/05
- ķātil** Ar. öldürücü, ölümcül.
- zehr-i ķ. 82a/04
- semm-i ķātil s. 84a/03
- ķatlı olun-** Ar. öldürmek, (bitkiler için) bir sıvı yardımıyla sertliğini gidermek.
- ķ. -a 88a/08
- ķ. -muş 92a/14
- ķavā'id-i ṭabiiyye** Ar. her zaman uygulanan kurallar.
- ķ.+den 78a/11
- ķavābız** bkz. kabz
- ķ. 88b/17, 89a/03, 99b/02, 99b/03
- ķavī** Ar. sağlam, güçlü, kuvvetli.
- ķ. 61b/03, 61b/04, 62a/06, 66b/03, 76b/05, 79b/19, 80a/10, 87a/11, 88b/03
- ķ.+ ce 64a/16
- ķ.+ dür 73a/17, 97b/17
- **ķavī ol-** Ar+Tr. kuvvetli olmak, güçlü olmak.
- ķ. -ıcaķ 67a/16
- ķ. -maķ 54b/08

- ķ. -ursa 64b/11
→ delīl-i ķavī
d. +dūr 82a/11, 97a/10
- ķaviyye** Ar. etkili.
→ mu‘ālecāt-ı ķ. 58a/04
- ķavl** Ar. söz, laf, görüş.
ķ.+ i 79a/02, 82b/14
- ķavun** ikiçenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, sürüngen gövdeli bitki, bu bitkinin içi sulu ve etli, güzel kokulu meyvesi.
ķ. 70a/07
- ķayna-** kaynamak.
ķ.- mış 101b/09, 71b/11
ķ.- ya 101b/15
- ķaynat-** kaynatmak.
ķ.- alar 96b/14
ķ.- up 66a/19
ķ.- urlar 95a/06
- ķay’** Ar. kusma.
ķ. 92b/08
- **ķay’ eyle-** Ar.+Tr. kusmak, istifrağ etmek.
ķ. -ye 91a/03
- ķaz** ördekgiller familyasından, gri ve beyaz tüylü, bitkiyle beslenen, bazı türleri göçebe olan, bazı türleri ise kümes hayvanı olarak yetiştirilen, perde ayaklı büyük kuş cinsi.
- ķ. 53a/03, 58b/08, 87a/19, 87b/08, 87b/12, 97a/03, 97b/08, 98a/10
- ķazdur-** kazdırmak, yontturmak.
ķ.- dum 61a/18
- ķazımaķ** kazıma.
ķ. 98b/05
- ķazıt-** kazıtmak, yontturmak.
ķ.- up 99a/03
- ķebāb** Ar. ateşte kavruarak pişirilen her türlü yiyecek, kebab.
ķ.+ mı 93a/10
ķ.+ ları 93a/17
- ķebed** Ar. karaciğer.
ķ.+ e 56a/16
ķ.+ i 67a/11
→ nefis-i kebed
n. +i 66a/03
→ medfa‘-i kebed
m. 59b/07
- ķeçe** keçe.
ķ.+ den 80b/12
- ķeçi** keçi.
ķ. 69b/02, 71a/18, 91a/03, 91a/04
- ķefere** Ar. kafirler.
ķ.+ si 51b/12
- ķeklik** keklik.
ķ. 93a/16
- ķelā** Far. baş, kafa.
ķ. 56a/01
ķ.+ ya 62b/19

kelām Ar. söz.	k.+ den 58b/06
→ ḥāşıl-ı kelām	k.+ e 60a/15
ḥ. 57b/08, 64a/03, 69b/18,	k.+ i 54a/08, 58b/13, 61a/18,
71b/04, 72b/11, 82a/11	63b/07, 97b/14, 98b/05
→ netīce-i kelām	k.+ inde 52b/18, 98a/12
n. 64a/19	k.+ ler 54a/05, 60b/12
kelebū'l-kelb Ar. kuduz hastalığı.	k.+ lerde 61a/04
k. 57a/03	k.+ leri 54a/06, 58b/16
k'el-evvel Ar. evvelki gibi, eskisi gibi.	kendi kendi.
k. 68a/07	k.+ den 89a/10
kemaderyus Yun. yer palamudu, kısamahmud otu, dalak otu.	kendü bkz. kendi.
k. 70a/03	k. 89a/10, 92a/12
kemafitus Yun. yer çamı, kurluca, meşecik.	k.+ den 80a/14
k. 70a/02, 89b/05	k.+ ye 81a/04
kemāl bul- Ar.+Tr. tamamlanmak.	kerihü'r-rāyiha Ar. kötü kokulu.
k. -unca 97b/02	k. 52b/05, 52b/09, 53b/09,
kemā yenbağī Ar. gereği gibi, uygun şekilde.	60b/05, 86a/15, 96a/17
k. 54b/16, 83a/17, 84a/13	kerre Ar. kez, defa, kere.
kemmiyet Ar. sayı, adet, nicelik.	k. 68a/09, 68b/16, 68b/17,
k.+ i 55a/02	88b/11
kemūdet Ar. beyaza yakın bir renk, saydamsı.	keşāfet Ar. sıkılık, koyuluk, kalınlık.
k. 52b/12	k.+ inden 78b/12
k.+ e 52b/02, 58a/15	keşif Ar. koyu, kalın, sıkı.
kemük kemik, sünük.	k. 78b/15, 79a/08, 79a/11
k. 58b/11, 91b/18	k.+ dür 78b/06
k.+ de 52b/18, 98b/05	• keşif ol- Ar.+Tr. yoğun olmak, yoğunlaşmak.
	k. -up 80b/05
	keşire Ar. çok olan, bol.
	→ galīz-i fazalāt-ı keşire
	ğ. 58b/02

- menāfi‘-i keşire
m. 74b/01
m. +n 66b/17
→ mu‘ālece-i keşire
m. 101a/16
- kesr it-** Ar.+Tr. (etkisini) kırmak.
k. -er 91a/04
- keşret** Ar. çokluk, bolluk.
k.+ i 84b/06
- ketān** Ar. ketengiller
familyasından, lifleri
dokumacılıkta kullanılan, çiçekleri
göz alıcı, yaprakları basit, kireçli
toprakları ve ılık iklimi seven otsu
bitki, keten, kettān.
k. 88b/13, 97b/08
- keveb** Far. kırılgenlik, ince olma
hâli.
k. 90b/12
- keyfiyyet** Ar. nitelik.
k. 67b/07
k.+ i 51a/14, 55a/02, 61b/12,
73a/03, 81a/08, 82a/17
- **keyfiyyet-i ‘amel** Ar.
işleme şekli.
k. +inde 51a/19
 - **keyfiyyet-i isti‘māl** Ar.
uygulama şekli.
k. +i 51a/12, 79b/14
 - **keyfiyyet-i rediyye** Ar.
bayağı, aşağı hâl.
k. 55a/01
- **keyfiyyet-i semm** Ar.
zehrin niteliği.
k. 82b/15
 - **keyfiyyet-i sirāyet** Ar.
hastalığın bulaşmasının
şekli.
k. +i 50b/08, 56a/03
k. +ini 56a/04
 - **keyfiyyet-i ṭabḥ** Ar.
pişirilme şekli.
k. +ı 51a/04, 51a/05, 66b/08,
72a/02, 73b/07
 - **keyfiyyet-i zuhūr** Ar.
ortaya çıkma şekli.
k. +ını 51b/08
- keymūs-ı ceyyide** Far.+Ar.
besinlerin mide öz suyunda
karıştıktan sonra kana karışacak
şekilde girdiği hâl, keylūs, kimūs.
k. 74b/19
- kezālik** Ar. bu, bu da öyle.
k. 66a/07
- ķıl** ķıl, insan veya hayvan
vücudunda biten sertçe ve kalınca
tüy.
ķ.+ ları 99a/18
ķ.+ larıñ 99a/19
- ķinye** Ar. zayıflık.
→ sū’-i ķinye
s. 61a/07
- ķırıl-** kırılmak.
ķ.- dıķda 72a/09

kırk sayı adı, kırk.

ķ. 101b/18, 68a/10, 73b/08,
74a/16, 80a/02, 81a/06, 92a/07,
96b/13

kırmızı Ar. kırmızı renk.

ķ. 94a/06
ķ.+ ya 58a/14

kırmuzı bkz. kırmızı.

ķ. 95a/06, 96b/03

kışşa Ar. hikāye, olay, vaka.

ķ. 57a/02

kışr Ar. kabuk.

ķ.+ ı 71a/08

kıvām Ar. bir sıvının koyuluk
derecesi, kesafet.

ķ.+ da 59b/02
ķ.+ ında 66a/19

ki Far. bağlama edatı, ki.

k. 101a/07, 101b/04, 51b/09,
51b/13, 52a/14, 52b/06, 53a/16,
53b/10, 53b/12, 53b/19, 54a/09,
54a/16, 54a/18, 54b/02, 54b/14,
55a/19, 55b/13, 56a/03, 56a/09,
56b/12, 56b/16, 56b/19, 57a/18,
57a/19, 57b/01, 57b/04, 57b/15,
58a/02, 58a/06, 58a/08, 58a/10,
58b/06, 58b/12, 58b/14, 59a/02,
59a/18, 60b/19, 61a/08, 62a/19,
63b/09, 63b/13, 64a/15, 64b/14,
67a/08, 67b/09, 68a/16, 68a/18,
68b/07, 69a/07, 69a/19, 69b/09,
69b/19, 70a/09, 70a/10, 70b/09,

70b/18, 72a/02, 72a/16, 72b/13,
73a/03, 73a/14, 73b/07, 73b/08,
74a/04, 74a/12, 74a/17, 74b/05,
74b/13, 74b/17, 75b/01, 75b/17,
75b/19, 76a/08, 76b/03, 76b/07,
76b/08, 77b/11, 78a/09, 78a/17,
78b/04, 78b/10, 79b/08, 79b/15,
79b/18, 80a/06, 81a/09, 81a/11,
81b/04, 82a/15, 82b/03, 83a/07,
83a/12, 83b/10, 84a/10, 84a/15,
85b/09, 85b/17, 86b/03, 86b/08,
86b/12, 87a/01, 87b/01, 87b/03,
88b/14, 89b/06, 90b/04, 90b/16,
91b/08, 91b/09, 91b/11, 91b/13,
92a/10, 94b/04, 97a/11, 97b/19,
98b/01, 99a/19, 99b/12

kifāye Ar. yeterli, kâfi.

→ miqdār-ı kifāye

m. 100a/08, 100b/09, 65a/02,
71a/13, 88a/11, 89b/07, 90b/05,
95b/07, 97a/19, 98a/07, 98a/16,
99b/09

kifāyet bkz. kâfi.

• **kifāyet eyle-** Ar.+Tr.

yetmek, kâfi gelmek.

k. -mez 95a/14

• **kifāyet it-** Ar.+Tr. yetmek,

kâfi gelmek.

k. ider 102a/13

→ miqdār-ı kifāyet

m. 96b/04

kilermenī Far. eskiden	ķ.- rlar 80b/14
eczacılıkta kullanılan, siyaha çalar	ķ.- ya 97a/16, 99a/08
kırmızı renkte, yumuşak ve yağlı	ķ.- yalar 100b/10, 101b/08,
bir çamur, bir çeşit kil.	102a/12, 102b/03, 68b/11, 68b/12,
k. 94b/12, 94b/15, 96a/14	68b/13, 68b/14, 68b/15, 71a/17,
kim Far. bağlama edatı, ki.	71b/04, 73a/02, 73a/05, 87a/12,
k. 55b/07, 60a/14, 101a/13	87a/14, 87b/08, 89b/10, 90b/06,
kim zamir, kim.	90b/07, 91b/07, 95a/04, 95a/13,
k. 77a/05	96a/02, 96a/12, 96b/07, 97b/01,
k.+ inde 60a/12	97b/07, 97b/10, 98a/17, 99a/10,
kimesne kimse.	99a/11, 99a/14, 99b/07, 99b/16
k. 79b/10, 83b/11, 87b/18	ķ.- yasın 100a/03
k.+ nūñ 91b/11	ķ.- yup 101b/14, 65a/16,
kimyā Ar. kimya bilimi.	65a/18, 68a/03, 68a/14, 68a/15,
k. 69a/07	68b/11, 69a/05, 69a/06, 71b/14,
kirpik göz kapağının	71b/16, 78b/19, 79a/09, 80b/10,
kenarlarında sıralanmış olan	94b/15, 95b/14, 97a/06, 97a/15
kıllar ve bu kıllardan her biri.	ķok- kokmak.
k. 60a/02	ķ.- ar 86a/08
k.+ i 53b/01, 58a/01, 58a/11,	ķol insanın omuzundan parmak
61b/02	uçlarına kadar olan organı.
ķiṣnīc Far. maydanozgillerden	ķ. 52b/18
tüysüz, bir yıllık, otsu bir bitki ve	ķ.+ dan 65b/01, 65b/17,
bu bitkinin baharat olarak	65b/19
kullanılan meyvesi veya tohumu.	ķ.+ ında 53a/04
k. 101b/13, 102a/10	ķ.+ larda 53a/09
ķitāb Ar. kitap.	ķ.+ larında 52a/17
k.+ ınıñ 90b/14, 90b/15	ķomak koymak, eklemek.
ķo- koymak, eklemek.	ķ. 76a/17, 79b/06
ķ.- mayalar 102a/13, 71a/18,	ķ.+ a 68b/07
87a/13	ķon- konmak, eklenmek.
ķ.- mayasın 100a/04	ķ.- duķda 102b/02

ķ.- maz 95a/08

ķ.- sa 75b/03

ķ.- ur 72b/18, 95a/09

kök bitkilerin toprağın altında kalan ve topraktaki besin maddelerini emmelerine yarayan kısmı, cezir.

k. 73b/10, 73b/16, 74a/13, 74b/02, 74b/10, 74b/18, 75b/01

ķ.+ dür 72a/05, 73b/08

ķ.+ i 100a/18, 100a/19, 65a/16, 66a/14, 66a/17, 69a/05, 71a/08, 71a/09, 88a/15, 90b/04, 97a/01, 98a/02

ķ.+ ine 99a/16

ķ.+ leri 99b/01

ķ.+ lerine 99a/19

ķ.+ üñ 74a/17

kömür kömür.

k. 80b/14

köstebek yuvasını toprak altına yapan, gözleri hemen hemen hiç görmeyen, derisinden kürk yapılan, kemirgen memeli hayvan, talpa.

k. 60a/19

ķubā' Ar. tuzlu balgam.

ķ. 58b/18

ķulak işitme organı.

ķ. 58a/18, 86a/14

ķ.+ ına 91b/11

ķ.+ larınuñ 59b/15

ķulunc Ar. özellikle bağırsaklarda meydana gelen şiddetli sancı.

ķ.+ a 74b/07

→ veca'-i ķulunc-ı bāride

v. 69b/15

ķumrī Ar. kumru.

ķ. 57a/08

ķunesķa Lat. özel isim.

ķ. 102a/05, 88a/06, 79b/08

ķurd uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı, sürünerek hareket eden küçük hayvan, kurtçuk.

ķ. 61a/13

ķureştanu Lat. özel isim.

ķ. 84b/18

ķurı kuru, yaş olmayan.

ķ. 52b/11, 90a/05, 93a/15,

97a/15

ķ.+ dur 67b/06

ķ.+ sı 96b/03

ķurı- kurumak.

ķ.- muş 91a/11

ķ.- yınca 99a/08

ķurıt- kurutmak.

ķ.- ur 72b/03

ķ.- urlar 72a/06

ķurşun ağır, yumuşak, kolayca dövülebilen, maviye çalan gri renkli, birçok kimyevi bileşikte kullanılan metal bir element.

ķ. 95b/18, 99a/15

ķurūh Ar. yaralar.

ķ. 55a/14

ķurut- bkz. kurit-.

ķ.- up 99a/17

ķušt Ar. kıst otu ve bu otun kökünden elde edilen ilaç.

ķ. 92a/03

ķuštī Ar. kıst otundan yapılmıř.

ķ. 91a/10

ķuřūr Ar. eksiklik, hata.

ķ. 82a/07

ķ.+ lar 83a/19

- **ķuřūr eyle-** Ar.+Tr. hata yapmak.

ķ. -diler 54b/17

ķuř ūzūmi çok kūçük taneli, siyah renkli bir ūzūm eřidi, ķuř ūzūmū.

ķ. 68a/14, 73b/04

ķuvā Ar. kuvvetler, gūler, tākātler.

ķ. 68b/16, 93b/07

ķ.+ dan 62a/17

ķ.+ nuñ 65a/10, 65b/01

ķ.+ sına 100a/04, 87a/10,

94b/01

ķ.+ sını 70a/18

ķ.+ sınıñ 64a/15, 65b/13,

70a/11, 75a/04

ķ.+ ya 64b/09, 94a/13

ķ.+ yı 64b/08

- **ķuvā-yı ‘alīl** Ar. hastanın gūcū.

ķ. 61b/03, 61b/08, 62a/06,

63a/10, 66b/03, 67a/16, 68b/06,

77a/09, 79b/18, 80a/02, 80a/10

- **ķuvā-yı gāziyye** Ar. yeme gūcū, iřtah.

ķ. +yi 63b/15

- **ķuvā-yı marīz** Ar.

hastanın gūcū, takati.

ķ. 102a/17, 61b/04, 70b/07,

87a/11, 88b/01, 88b/03

→ suķūt-ı ķuvā

s. 90b/12

s. +dan 79b/01

s. +ya 93a/04, 93a/07

→ źa‘f-ı ķuvā

ź. 62a/14

→ māni‘-i ķuvā

m. 62a/14

ķuvvet Ar. kuvvet, gū, sađlamlık.

ķ. 69b/13

ķ.+ i 67a/15, 70b/04, 97b/16,

99b/18

ķ.+ ini 91a/01, 91a/04

- **ķuvvet vir-** Ar.+Tr. kuvvetlendirmek, gū vermek.

ķ. -e 94a/09

ķ. -ūp 85a/05, 87a/04

- **ķuvvet-i benātiyye** Ar.
kadınlık gücü.
ķ. +ye 55b/16
- **ķuvvet-i ķābıza** Ar. tutma
gücü.
ķ. +ları 77a/08
ķ.+sı 74a/03
- **ķuvvet-i za‘f** Ar.
kuvvetsizlik, güçsüzlük.
k. +ına 93b/04
→ suķūt-ı ķuvvet
s. +den 80a/15
s. +e 78b/03

ķuvvetli Ar.+Tr. güçlü, kuvvetli.

ķ. 96b/07

küçük küçük, büyük olmayan.

k. 98b/08

küçük dil damağın etek kısmının ortasında bulunan 10-12 mm. uzunluğunda, yutmada önemli rol oynayan, oynak ve kasılabilir çıkıntı şeklindeki küçük organ.

k.+ e 52b/14

k.+ i 57a/09

kükürd Far. beyazımsı, açık sarı renkte, tabiatta kristal hâlinde veya şekilsiz olarak bulunan mavi bir alevle yanarak keskin kokulu bir gaz yayan, kibrit, kağıt, barut, böcek ilacı, sülfirik asit imali gibi yerlerde kullanılan element, kibrit, күкүрт.

k. 91a/09

kül kül, yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde.

k. 101b/08, 102a/11, 99b/06,

99b/10

k.+ de 88a/03

k.+ ünden 99b/06

küllī Ar. bütün.

→ tedbīr-i küllī

t. 98b/09

kürek kum gibi maddeleri yerden alıp bir yere atmaya yarayan alet, kürek.

k.+ de 53a/09

kürre Ar. yuvarlak.

k. 91b/01, 91b/04

-L-

lā-be’s Ar. beis olmayan, fenalık olmayan, zararsız, sakıncasız.

l.+ dür 80a/11, 93a/14,

93b/01

lāden Ar. lāden otu ve bundan elde edilen zamk.

l. 98a/12

lafz Ar. söz, ibare, kelime.

- **lafz-ı talpa** ‘köstebek’ kelimesi.

l. 60a/19

- **lafz-ı ünse** ‘ünse’ kelimesi.

l. 87a/09

lağv-ı mahz Ar. tam anlamıyla gereksiz.

- l. +dur 79a/02 → hükemā-yı Laṭin
- laḥm** Ar. et. ḥ. 66b/13, 67b/16, 68a/16, 78a/14, 87a/08
- l.+ ı 60a/16 ḥ. +üñ 52a/10
- **laḥm-ı zā'id** Ar. vücutta hastalık neticesinde çıkan fazla et. **Laṭince** Ar.+Tr. Latince. L. 95a/07
- l. 53b/08, 53b/13, 60b/09, 95b/10 **lavdanu** Ar. haşhaşın alkolde bekletilerek şekerle tatlandırılmasıyla yapılan ve narkoz için kullanılan bir terkip adı.
- l. +e 95b/02 l. +i 95a/09
- laḳab** Ar. lakap, takma ad. l. 100a/14
- l.+ ı 57a/08 **lāyık ol-** Ar.+Tr. lāyık olmak, yaraşmak.
- lakin** Ar. ama, fakat. l. 102a/01, 54b/17, 55b/04, 55b/09, 57b/10, 59a/05, 59b/08, 66b/11, 67b/09, 72b/16, 74a/11, 75a/02, 76a/12, 77a/06, 77a/13, 77b/09, 78b/11, 82b/15, 87a/03, 90b/02, 90b/10, 91a/17, 93a/17, 95a/08, 96b/15, 98b/01
- laḳve** Ar. yüz felci. l. 74b/13
- lāşe** Ar. leş. l. 86a/08
- laṭīf** Ar. temiz, hoş giden. l. 64a/06 → cüz'-i laṭīf
- c. 72b/02, 74a/06
- Laṭin** Ar. Latin. L. 60a/18, 76b/14, 83a/03 → eṭibbā-yı Laṭin
- e. 51b/08, 52b/19
- l. -mamağla 96a/09
- lāzım** Ar. gerekli, lāzım. l. 54a/11, 67a/18, 94b/06
- l.+ dur 102a/03, 64a/16, 64a/17, 64b/01, 64b/10, 64b/12, 65b/15, 66a/06, 70a/12, 73a/01, 74a/16, 75a/01, 76b/07, 77b/01, 77b/10, 78b/09, 79b/12, 89a/04, 93b/07, 93b/09, 93b/10, 94a/14, 94a/16, 98b/10
- **lāzım gel-** Ar.+Tr. gerekmek, lazım olmak. l. -di 101a/17
 - l. -en 51b/03, 89b/01
 - l. -ür 54b/12, 55a/18, 83a/06, 85a/12, 89a/09

- **lāzım ol-** Ar.+Tr. gerekmek,
lazım olmak.
l. -an 51a/17, 64a/14, 79b/17,
86b/11, 87a/06, 94b/07, 97a/11
- leb** Far. dudak.
l.+ lere 86a/08
- leben-i hār** Ar. sıcak süt.
l. 90a/02
- lebīb** Ar. akıllı, zeki.
l. 70b/18
- ledgī** Ar. yılan veya akrep
sokması yoluyla.
l. 60b/16
- lehāt** Ar. küçük dil.
l. 54b/01
l.+ a 52b/14
l.+ da 60b/04
l.+ uñ 54a/06, 54a/07, 57a/09
- levn** Ar. renk
l.+ de 59b/01
- levzeteyn** Ar. bademcikler.
l.+ de 60b/03
l.+ i 57a/09
- leyyine** Ar. yumuşak, hafif.
→ ḥummā-yı leyyine
ḥ. 63b/07
- leyyinet** Ar. yumuşaklık, hafiflik.
l. 94a/16
- lezc** Ar. yapışma.
l. 58b/07, 67a/02, 92b/07
- lezce** bkz. lezc.
→ ruṭūbet-i lezce
- r. 53b/15
- lezzet** Ar. lezzet, tat.
l. 66b/15
- libās** Ar. giyilecek şey, giysi,
elbise.
l.+ dan 57b/11
- li-ecli'z-zarūre** Ar. zorunluluktan
dolayı, zaruret için.
l. 86a/17
- līmūn** Yun.>Ar. limon,
turunçgillerden, sıcak ülkelerde
yetişen ve aynı isimde meyve
veren, kerestesi makbul ağaç ve
bu ağacın sarı renkli, kokulu,
kabuğundan sıkma veya damıtma
yoluyla esans elde edilen, C
vitamini açısından zengin, suyu
ekşi, yumurta biçimindeki
meyvesi.
l. 96b/12
- lisān** Ar. lisan, dil.
l.+ ında 60a/18
- **lisān-ı sevr** Ar.+Far. sığır
dili otu, tüylü, çok yıllık ve
otsu bir bitki.
l. 102a/07, 66a/15, 69b/05,
71a/08, 94a/07
l. +e 71a/12
- luṭf** Ar. hoşluk, güzellik.
l.+ ı 87b/03
l.+ ını 69b/01, 69b/17
- lü'āb** Ar. salya.

l. 85a/08, 85a/15, 85b/07,
85b/12, 86a/03, 86a/08, 88b/15,
89a/04, 89b/02, 90b/09, 90b/18,
93b/13

l.+ ı 90b/02

l.+ ları 97b/08

l.+ uñ 89a/05

→ seyelān-ı lü‘āb

s. 81b/16

s. +dan 93b/14

lütre Yun. litre, sıvıların
miktarını belirlemek için
kullanılan 1 desimetreküp
hacminde ölçü birimi.

l. 101b/07, 101b/11

lüzüçet Ar. yapışkanlık.

l. 87b/04

lüzüm Ar. gerekli, lāzım olan.

l.+ ı 86b/07

-M-

mā’ Ar. su, sıvı.

• **mā’-i cūbn** Ar. peynir suyu.

m. 71a/18, 94a/11

m. +i 69b/04, 69b/05

• **mā’-i ḥār** Ar. sıcak su

m. 73a/05, 75a/11, 87a/16

• **mā’-i maṭbūḥ** Ar.

pişirilenlerin suyu, yemeğin
suyu.

m. +la 95a/02

• **mā’-i müsta‘mel** Ar.

kullanılan su.

m. i 87a/17

• **mā’-i verd** Ar. gül suyu.

m. 96a/05, 98b/15

mā‘adā Ar. –den başka.

m. 55b/11, 57b/05, 57b/11,

63a/15, 69b/10, 69b/13, 82b/04,

89b/14, 92b/06

ma‘an Ar. beraber, birlikte.

m. 102a/04, 102b/02,

51b/17, 53a/14, 56b/07, 58b/13,

63a/03, 64b/06, 68a/14, 69b/12,

70a/01, 70a/03, 71b/01, 78a/16,

78b/08

mā-baḳıyye Ar. kalan, arta

kalan, geriye kalan.

m. 73a/11, 75a/17, 75b/13,

77b/16, 78a/08, 88a/04

m.+ sinden 72b/14

mābeyn Ar. iki şeyin arası,
aradaki şey.

m.+ de 68b/17

m.+ lerinde 75a/02

ma‘cūn Ar. değişik bitkisen

ürünlerin etkin maddeleri ile

hazırlanan bal ya da şekerle

tatlandırılan karışım.

m. 101a/06

m.+ ı 101a/12, 65a/05

• **ma‘cūn-ı diyakaṭlıḳun**

Ar.+Yun. bir tür macun.

m. dan 65a/08

mādde Ar. maya, asıl, cevher,

m. 101a/14, 61a/02, 63a/19,
74b/05, 97b/03

m.+ den 98b/04

m.+ nün 62b/12, 84b/08

m.+ si 55b/12, 59b/19,

60a/14, 63b/14, 74b/13

m.+ yi 99b/03

- **mādde-i marāz** Ar.

hastalığın kaynağı

m. 62b/06, 63b/08, 66a/02,

86b/15, 97a/09

m. +ı 63a/05, 65b/18, 70a/19,

72b/07

- **mādde-i marāz-ı efrenc**

Ar. Frengi hastalığının

kaynağı.

m. ün 63b/19

- **mādde-i marāz-ı**

mücerred Ar. hastalığın

tek kaynağı

m. 55a/06

- **mādde-i raqīqa-i ter** Ar.

ince ince terlemenin

kaynağı.

m. 100a/01

- **mādde-i verem** Ar.

veremin kaynağı.

m. +i 97b/19

→ ‘aks-i mādde

‘a. 65b/19

→ ḥabs-ı mādde

ḥ. 62b/15

mafşal Ar. oynak yeri, eklem.

m.+ larda 61b/16

mağrib Ar. garp, batı tarafında
olan memleketler.

m. 51b/12

mağsül Ar. yıkanmış,

temizlenmiş.

→ zībağ-ı m. 87b/11, 87b/19,

88a/07

maḥal Ar. yer, mekan.

m. 55b/16, 80b/13

m.+ de 53b/03, 59b/04,

59b/07, 72b/06, 88b/13, 96a/07

m.+ e 76b/18, 97a/06

m.+ i 91b/03

m.+ inde 65b/12, 73b/03,

75b/15

m.+ lere 90b/07, 91b/03

m.+ leri 51b/01, 88a/19,

89b/03, 90b/03

m.+ li 61a/06

m.+ lidür 90b/03

m.+ linde 54a/15

- **maḥall-i mezbūr** Ar. adı

geçen yer.

m. +da 97a/08

m. +ı 89b/09

ma‘hazā Ar. bu nedir, bu değil
anlamındaki edat.

m. 55b/02, 67a/11, 67b/13,

82b/19, 83b/14

maḥbes Ar. hapsolünmüş.

- m. 101a/14
maḥbūb Ar. sevilen.
 m.+ ı 75b/04
māhiyyet Ar. bir şeyin aslı, esası, doğası, içeriği.
 m.+ i 51a/04, 51a/05, 51a/07, 51a/08, 66b/08, 72a/01, 73b/06, 75b/16
maḥlūṭ Ar. karıştırılmış, karışım.
 m. 53b/15, 74b/14, 89a/01, 89b/17
maḥlūṭen Ar. karıştırılarak.
 m. 77b/01
maḥmūde Ar. çitsarmaşığgiller familyasından, sarı olarak tırmanan, sürünücü ve sütlü, çiçekleri sarımsı veya beyaz bir bitki.
 m. 85a/12
maḥmūm Ar. sıtmaya tutulmuş, sıtmalı, ateşli.
 m. 71b/02, 71b/05
maḥrūru'l-mizāc Ar. sıcak tabiatlı.
 m. 76a/18, 78b/18, 84a/10, 84a/15
maḥşūş Ar. özel, yalnız bir şeye ait olan.
 m. 53a/08, 73a/18, 85a/01, 95a/18, 98b/09
 m.+ dur 53a/12, 55b/06, 82b/08
- **maḥşūş ol-** Ar.+Tr. bir şeye has, özel olmak.
 m. -an 60a/01, 69b/12, 70b/11, 95b/16
maḥv ol- Ar.+Tr. yok olmak, ortadan kalkmak.
 m. -a 87b/02
 m. -unca 87b/13
 m. -ur 97b/15
maḥz Ar. saf, halis.
 → lağv-ı maḥz
 l. +dur 79a/02
maḥzūr Ar. sakınılacak, korkulacak şey, engel.
 m. 64a/06
mā'il Ar. andırır, benzeyen,
 m. 93a/13
 m.+ dür 66b/11, 66b/12, 66b/13, 76a/03
 - **mā'il ol-** Ar.+Tr. andırmak, benzemek.
 m. -anından 68b/11
 m. -up 59b/02
 m. -ur 52b/02, 58a/14, 58a/15, 73b/18
maḥ'ad Ar. makat, kış, geri.
 m.+ a 65b/15, 75a/06
 m.+ da 61b/16, 62b/09, 72b/15, 95b/01, 98b/07, 99a/06, 99a/12
 m.+ ında 53b/07
maḥām Ar. yer.

m.+ ında 51a/09, 55b/05,
76b/01

m.+ ındadır 64a/02

maḳarr Ar. durulan yer.

m. 55b/17

maḳdem Ar. gelme.

m. 51a/17, 86b/11

maḳtūl Ar. katledilmiş,
öldürülmüş (bitkiler için).

m. 83a/10, 90b/06, 92a/14,
95a/04, 98a/06, 98a/07, 98a/15

maḳūl Ar. akıllıca, akla uygun.

m.+ dür 72b/18

- **maḳūl gör-** Ar.+Tr.
mantıklı bulmak, akla uygun
bulmak.

m. -diler 73b/11

m. -düm 91a/16

m. -mem 88b/06

m. -ürdüm 75b/07

- **maḳūl ol-** Ar.+Tr. akıllıca
olmak.

m. -ur 102a/02

maḳūle Ar. takım, çeşit, soy.

m.+ sidür 83a/02

mālik Ar. sahip, iye.

m. oldılar 52a/02

māliye Ar. maliye.

→ intifā‘-i māliye

i. +den 52a/01

ma‘lūm Ar. bilinen, belli.

m. 83b/18, 85a/10

m.+ dur 82a/05, 85a/14,
85b/04, 92a/10

m.+ ları 83a/17

m.+ ları olduğu 83a/18

- **ma‘lūm ol-** Ar.+Tr. bilmek.

m.+ ı -anların 54b/15

m.+ ı -maḳ 58a/06

m. -a 53b/19, 54a/09, 54a/16,
55b/13, 56a/03, 56b/16, 57a/18,

58a/02, 58a/08, 59a/02, 60b/19,

62a/18, 63b/13, 64b/14, 68a/15,

70a/09, 72a/02, 73b/07, 75b/17,

76b/03, 76b/08, 78a/09, 79b/15,

81a/09, 81b/04, 83a/12, 86b/03,

86b/12, 91b/13, 94b/04

m. -dı 57b/10, 91b/08

m.+ um -maḳla 90a/13

māni‘ Ar. men eden, engelleyen,
alıkoyan.

m. 97a/14

m.-i ḳavīdür 62a/14

m.+ dür 83b/19

- **māni‘ ol-** Ar.+Tr. engel

olmak, engellemek.

m. -maḳ 100b/14

m. -maya 93a/03

m. -mıḳdur 79a/12

m. -ur 84b/07, 87b/06,
95b/11

manḳal mangal.

m. 80b/14

maraz Ar. hastalık.

m. 51b/17, 51b/19, 52a/03,
53b/13, 53b/19, 54a/07, 55a/10,
55a/11, 58a/02, 59b/08, 60a/13,
61a/15, 61b/03, 61b/04, 61b/08,
62a/09, 62b/16, 63b/10, 64b/11,
67b/14, 74b/13, 77a/13, 87a/12,
90a/11, 93a/06, 94b/04

m.+ a 51b/07, 51b/15,
55b/01, 56a/05, 56b/06, 57a/15,
60a/01, 61a/08, 62a/13, 63b/17,
71b/01, 84b/19, 85a/01, 94b/05

m.+ da 102a/04, 50b/10,
50b/11, 51a/11, 51a/13, 51b/04,
51b/05, 55b/03, 58b/19, 60a/09,
61b/01, 62a/15, 62b/03, 63b/06,
64b/10, 66b/16, 67a/07, 70a/10,
71b/18, 72a/17, 72b/05, 73a/14,
76b/04, 78a/10, 79a/03, 79b/14,
81a/07, 83b/09, 83b/11, 85a/06,
85b/15, 86b/05, 92b/12, 93a/01,
94a/13, 94b/02

m.+ ı 101a/07, 51b/07,
51b/14, 52a/06, 52a/07, 52a/08,
52a/09, 71b/18, 77a/13, 83a/19,
93a/08

m.+ ıda 52a/12

m.+ ına 54a/05, 67a/09,
68b/09, 73b/14, 76a/12

m.+ ında 74a/11, 83a/04

m.+ ınıñ 50b/06

m.+ uñ 100b/11, 50b/07,
50b/14, 51a/01, 51a/02, 54a/13,

54a/15, 54a/17, 54b/13, 56a/02,
56a/03, 56b/19, 57b/08, 61b/09,
62a/01, 62a/19, 62b/11, 63a/19,
63b/05, 63b/12, 63b/13, 64a/19,
64b/09, 64b/13, 69a/09, 73a/16,
75a/07, 76b/13, 81a/10

m.+ un 50b/08

- **maraz-ı merķūm** Ar. adı
geçmiş hastalık.

m. 60b/17

- **maraz-ı mezbūr** Ar. adı
geçen hastalık.

m. 56a/19, 60b/14, 67a/12

m. +a 70b/11, 83b/01

m. +uñ 54b/07, 54b/11,

54b/15, 54b/19, 55a/17

- **maraz-ı efrenc** Ar. Frengi
hastalığı, çoğunlukla cinsel
ilişki veya irsiyet yoluyla
geçen, tedavi edilmediği
takdirde çok tehlikeli
çıbanlar, lekeler, cilt
bozuklukları, saç dökülmesi,
deride ve kemiklerde şişler,
sağırılık, körlük, felç, sara,
menenjit gibi kötü sonuçlar
doğuran ve neslin
bozulmasına sebep olan
hastalık, sifilis.

m. 50b/03, 53a/12, 56a/09,

56a/12, 59a/17, 60b/11,

72a/11, 72a/15, 77a/18,

77b/01, 81a/12, 81b/02, 83a/15
m. +de 51a/09, 76b/01,
84a/14, 85a/02
m. +den 81a/17, 85a/15
m. +e 51a/15, 55b/15,
67b/13, 69b/09, 70b/10, 70b/16,
71a/05, 72b/14, 74a/13, 81b/01,
83a/16, 83b/05, 83b/15, 84b/16,
85a/17, 85b/11, 90a/17, 90b/16,
92a/11
m. +ün 50b/05, 55b/11,
57a/06, 58a/01
→ mādde-i marāz-ı
mücerred
m. 55a/06
→ mādde-i marāz
m. 62b/06, 63b/08, 66a/02,
86b/15, 97a/09
m. +ı 63a/05, 65b/18, 70a/19,
72b/07
→ mādde-i marāz-ı efrenc
m. ün 63b/19
marīz Ar. hasta, hastalıklı,
sayrı.
m. 101b/16, 58b/15, 62a/17,
65a/07, 68a/08, 68b/15, 75a/06,
76a/15, 79a/03, 79b/02, 80b/06,
81a/01, 81a/05, 81a/14, 84a/08,
84b/04, 84b/13, 85a/17, 85b/08,
85b/19, 86a/14, 86a/19, 86b/15,
88b/13, 89a/05, 89a/07, 92b/15,
93b/08

m.+ de 54a/10, 65b/16,
76b/09, 77a/12, 77b/03, 84b/14
m.+ e 54a/08, 58b/18,
61a/06, 68b/08, 70b/19, 83b/06,
88b/14, 89a/11, 90a/13, 99b/17
m.+ i 79a/05
m.+ ün 100a/04, 101a/08,
56b/09, 57b/19, 58a/11, 58a/17,
63a/18, 64a/15, 65b/16, 66a/07,
69a/03, 70a/11, 70a/18, 70b/15,
75a/04, 76b/16, 79a/06, 79a/10,
80b/04, 85a/14, 85a/18, 87a/10,
87a/11, 90a/15, 92b/16, 93a/12,
93b/04, 93b/05, 93b/12, 94a/11,
94b/01
m.+ ün 80b/18
• **marīz-i ḥarāretsiz** Ar.
ateşsiz hasta.
m. 59a/03
• **marīz-i mezbūr** Ar. adı
geçen hasta.
m. 101a/10
marul Yun. birleşikgiller
familyasından, geniş ve uzun
yapraklı, tohumları cinsine göre
esmer veya siyah olan bir veya çok
yıllık bitki.
m. 101a/03, 102a/19
māsebaḳ Ar. geçen, geçmiş.
m.+ dan 57b/10
maşlahat Ar. nitelik, fayda.
m. 98a/18

m.+ ı 84a/03
maştaki Ar. sakız ağacı, fıstık
ağacı gibi ağaçların kabuğundan
elde edilen sakız, bir çeşit reçine.

m. 88a/09, 88a/15

• **maştaki-yi meshūk** Ar.

dögölerek toz hāline
getirilmiş mastaki.

m. 88a/02

maṭbūḥ Ar. kaynatılmış,
haşlanmış (ilaç).

m. 102a/05, 71b/15, 91a/07,
94b/18, 96b/08, 98b/13, 99b/16

m.+ a 102a/18, 68a/13,

69a/04

m.+ da 68b/05

m.+ dan 102a/15, 71a/15,

73a/11, 73a/13

m.+ ı 101a/05, 101a/18,

101b/19, 102a/02, 67a/15, 68b/18,

71a/07, 72a/18, 72b/15, 73a/10,

73b/04, 74b/02, 75a/16, 76b/13,

76b/19, 77a/10, 87a/03, 89b/12,

90a/04, 90a/09, 93b/15, 97b/15,

98b/11

m.+ ina 100a/03, 67a/14,

72b/18, 76b/15

m.+ ında 99a/07, 99b/15

m.+ ını 67b/17, 73b/11,

74a/13, 74b/18

m.+ ınıñ 68b/19, 73a/02,

73a/18, 73b/02, 75b/06

m.+ lar 75b/12, 80b/02,
81a/05

m.+ lara 78a/10, 80a/04

m.+ ları 68a/16, 77a/04,

79b/16, 81a/12, 84a/12, 86a/16

m.+ larına 76a/16

m.+ larında 99b/13

m.+ larını 100b/15

m.+ laruñ 81a/06

m.+ uñ 74a/15, 89b/04,

93b/11, 96b/18, 99b/10

• **maṭbūḥ-ı çüb çini** Ar.

kaynatılmış çöpçini

m. +nün 75a/08

• **maṭbūḥ-ı mezbūr** Ar. adı

geçen kaynatma.

m. +e 67b/15, 71b/03

• **maṭbūḥ-ı mu‘arrıḳ** Ar.

terletici kaynatma.

m. +dan 68b/15

• **maṭbūḥ-ı mürekkeb** Ar.

karıştırılmış kaynatma.

m. 78a/02

→ mā’-i maṭbūḥ

m. +la 95a/02

māyetehallel Ar.

hallolunabilecek şey.

→ bedel-i māyetehallel

b. 67a/16

mazarrat Ar. zarar, ziyan, zarar

verme.

m.+ ı 78a/16, 85a/13, 85b/17,
89a/09

m.+ ımı 78a/13

mażmaża it- Ar.+Tr. ağız
çalkalamak, gargara etmek.

m. -eler 90a/06, 90a/08

mecḥūl Ar. meçhul, bilinmeyen.

m. 54b/14, 73b/08

mecrā Ar. yer, alan.

m.+ lar 56a/14

- **mecrā-yı bevl** Ar. idrar
yeri, mesane.

m. +den 59a/15

m. +e 95b/16

m. +i 53b/12, 59a/19

m. +lerinden 53b/09, 56a/14

- **mecrā-yı ūlā** Ar. önceki
yer.

m. +yı 64b/16

→ ṭabīʿat-ı mecrā-yı bevl

. +e 100b/13

mecūḳān Ar. yeni dünyada
ortaya çıkan bir ilaç.

m. 65a/16, 65b/07, 66b/04

medfaʿ-i kebed Ar. karaciğerin
sonu.

m. 59b/07

medḥ Ar. medhetme, övme.

- **medḥ eyle-** Ar.+Tr. övmek,
medhetmek.
m. -di 83b/10, 98a/04, 98a/08
m. -yüp 74b/01

- **medḥ it-** Ar.+Tr. övmek,
medhetmek.

m. -er 100b/01

m. -erüm 101b/19, 92a/12

medīd Ar. devamlı, uzun süren.

→ müddet-i medīd

m. 61b/05, 62a/08

medīde bkz. medīd.

→ müddet-i medīde

m. + den 56b/17

mefāşıl Ar. oynak yerleri,
eklemler.

m.+ a 53a/11, 63a/01

m.+ da 59a/07, 98b/02

m.+ uñ 58b/01

→ vecaʿ-i mefāşıl

v. 53a/06, 53a/11, 54b/04,

55a/13, 57b/19, 63a/08, 84b/15

v. +a 53a/08, 73b/09, 74b/03

v. +da 70a/02

v. +ı 72b/05

→ vecaʿ-i mefāşıl-ı meşḥūr

v. +ı 74a/08

→ vecaʿ-i mefāşıl-ı balgamī

v. +de 69b/15

→ vecaʿ-i mefāşıl-ı bāride

v. 76a/10

mefḥūm Ar. sözden çıkarılan
anlam, kavram.

m.+ unca 54b/10

meḥāzī Ar. kaynak ile ilgili.

m.+ sinden 66a/06

mehere-i eṭibbā Ar. h nerli

doktorlar, becerikli hekimler.

m. 81a/11

mekān Ar. yer, mekan.

m. 86a/15

m.+ da 88b/10

m.+ ı 93a/02

mekṣ Ar. durma, bekleme, bir

yerde eğlenme.

- **mekṣ eyle-** Ar.+Tr. bir yerde beklenme, eğlenmek.

m. -diler 51b/16

- **mekṣ it-** Ar.+Tr. bir yerde beklemek, eğlenmek.

m. -er 79b/01

m. - p 52a/01

me'l f ol- Ar.+Tr. alışmak, huy

edinmek.

m. -an 56b/01

memd h Ar.  v lm ş,  v lecek.

m.+ dur 72a/18

meme insanların ve memeli

hayvanların dişilerinde bulunan

ve s t salgılayarak yavruların

emzirilmesini sağlayan organ.

m.+ si 57b/12

men' Ar. engellemek, alıkoymak.

- **men' et-** Ar.+Tr. engellemek, alıkoymak.

m. -meyeler 89a/11

- **men' eyle-** Ar.+Tr.

engellemek, alıkoymak.

m. -er 77a/09

m. -y p 82a/13

menāfi' Ar. yararlar, faydalar.

m.+ i 51a/08, 73a/18, 75b/16

- **menāfi'-i keşire** Ar.  ok fazla yarar.

m. 74b/01

m. +n 66b/17

Menarṭus Lat.  zel isim.

M. 56b/11

menfa'at Ar. menfaat, fayda, yarar.

m.+ i 72a/12

menfez Ar. delik, yarık, ağız.

m. 97b/05

menf r Ar. nefret edilen, iğren , hoşlanılmayan.

m.+ ıdur 92b/17

meni Ar. erkeklerin cinsel

organından salgılanan madde, bel suyu, er suyu.

m. 57b/01

m.+ yi 59a/14

- **meni-yi řaḥiḥ** Ar. sahih meni.

m. 59b/01

→ seyelān-ı meni

s. 101a/13, 59a/10, 62b/13, 65b/17, 101a/09

s. +d r 100b/12

s. + n 59a/17

→ 'arız-ı seyelān-ı meni

- ‘ā. 101a/08
→ ev‘iye-i menī
e. +ye 59a/11
- menkūl** Ar. nakledilmiş, ağızdan ağıza geçmiş.
m.+ dūr 56b/19, 61a/08, 68b/07, 69a/07, 72a/16, 72b/13, 74b/17, 75b/19, 85b/17, 91b/11
- menşe’** Ar. bir şeyin esası, kökü.
m.+ i 54b/13
- mercān-ı ahmer** Ar. ılık denizlerde yaşayan, ağaç gibi kök salarak büyüyen, kırmızı renkli, kalker iskeletli hayvan ve bu hayvanın iskeletinden elde edilen kırmızı madde.
m. 91b/19
- mercimek** Far. baklagiller familyasından, beyaz çiçekli bir yıllık tarım bitkisi ve bunun besin olarak kullanılan yassı tohumu.
m. 58a/15
- merhamet** Ar. şefkat gösterme, acıma.
m. 63b/17
- merhem** Ar. melhem, deriye içirilerek veya sürülerek kullanılan tereyağı kıvamında yağlı ilaçlara verilen genel ad.
m. 86b/05, 88a/12, 94b/10, 95b/02, 95b/08, 96a/18
m.+ de 86b/04
- m.+ i 71b/09, 86b/06, 88a/11, 88a/13, 95a/10, 95a/11, 95a/17, 95b/16, 96a/19, 97a/02
- m.+ in 71b/10
m.+ ine 95a/08
m.+ lerden 99a/11
m.+ lere 95a/04
m.+ leri 95a/03, 99a/15
m.+ üñ 95b/17
- **merhem-i rādi’** Ar. bir grup merheme verilen genel ad.
m. 94b/10
- merhūm ol-** Ar+Tr. ölmek, vefat etmek.
m. -dı 57a/15
- Merkadu** Lat. özel isim.
M. 54b/18, 58a/09, 66b/14, 81a/15
- merkūm** Ar. yazılmış, adı geçmiş.
→ maraž-ı merkūm
m. 60b/17
- merkūme** bkz. merkūm.
→ edviye-i merkūme
e. +nüñ 64a/13
- mermer** Yun. mermer taşı.
m. 95b/19
m.+ de 96b/11, 98b/15
- mersin** Yun. mersingiller familyasından, yeşil çalı veya 2-5 m. boyunda, yaprakları sert, çiçekleri beyaz ve pek çok türü

bulunan ağaççık ve bu ağaççığın meyvesi.

m. 96b/03

→ gül-i mersin

g. 100b/19

mertebe Ar. derece, basamak, mikdar.

m. 53b/11, 58a/12, 58b/06, 58b/12, 64a/16, 82a/04, 82a/05, 85a/13, 87b/01,

91b/09, 97b/07

m.+ dür 85b/17

m.+ si 65a/10, 65b/01

m.+ sindedür 96a/08

m.+ sine 64a/08, 67a/13,

82b/17

m.+ yi 61b/14, 96a/09

• **mertebe-i harāret** Ar.

ateşin derecesi.

m. +i 80b/11

• **mertebe-i rediyye** Ar.

ateşin şiddetinin derecesi.

m. 58a/16

mervī Ar. rivayet olunan, birinden işitilerek söylenen.

m.+ dür 58b/14, 69a/19,

73a/14

merzā Ar. hasta, hastalıklı.

m.+ da 60b/17, 63a/19,

90b/10

m.+ nuñ 78b/11

m.+ ya 77a/16, 78b/08,

79b/05, 79b/11, 84a/07

m.+ yı 79b/09

merzencūş Far. merzengūş, mercanköşk.

m. 70a/01

mesāmmāt Ar. cilt üzerindeki küçük delikler, gözenekler.

m. 79a/16

m.+ ı 78b/06, 79a/08, 79a/11,

79b/13, 80b/05, 93a/02

m.+ inuñ 78b/12

meşāne Ar. idrar torbası.

m.+ sinde 84a/18

m.+ ye 56a/01

mesbūka Ar. geçmiş, geride kalan.

→ şürūṭ-ı mesbūka

ş. +ya 77b/14

meşelā Ar. mesela, örneğin.

m. 55a/11, 55b/06, 55b/14,

56a/08, 56b/07, 58a/10, 58a/12,

58a/17, 58a/19, 60a/02, 60a/11,

60b/15, 68b/13, 69b/02, 69b/14,

73a/01, 89a/12, 97a/12, 97b/14,

98a/01, 98b/10, 99b/06

mesfūr Ar. yazılmış, adı geçmiş.

→ ṭabīb-i mesfūr

ṭ. 98a/08

ṭ. +dan 69a/19

ṭ. +uñ 69a/12, 79a/02,

79a/05

- mesfūrān** Ar. adı geçenler.
→ ṭabībān-ı mesfūrān
ṭ. 76a/08
- meşhūk** Ar. döğölüp toz hāline getirilmiş.
m. 92a/18
→ incü-yi meşhūk
i. 91b/19
→ maşṭakī-yi meşhūk
m. 88a/02
- meslek** Ar. yol, tarz, sistem.
m.+ ine 81b/06
- meşhūr** Ar. şöhretli, ün salmış.
m.+ dur 52a/08, 56b/15,
57a/05, 80b/17
→ veca‘-i mefāşıl-ı meşhūr
v. +ı 74a/08
- meşkūk** Ar. şüpheli.
m.+ dūr 61b/09
- meşrūḥ** Ar. açıklanmış.
→ minvāl-i meşrūḥ
m. 68a/11, 78a/07, 93b/18
- meṭa‘ūn** Ar. yaralı, mecruh,
tauna tutulmuş.
m.+ e 55a/06
- me’üf** Ar. kokuşmuş, çürümüş.
→ użv-ı me’üf
‘u. +e 69b/11, 69b/12,
69b/13, 72b/09
- mevād** Ar. varlıklar, cisimler.
m. 82b/07
m.+ ı 82b/06
- tahrīk-i mevād
t. +a 84b/07
- mevcūde** Ar. var olan, bulunan,
mevcut.
m. 69a/17, 75a/04
→ ef‘āl-i mevcūde
e. dūr 67a/06
- mevrūş ol-** Ar.+Tr. miras
kılınmak, ana-babadan geçmek.
m. -ursa 62b/16
- mevrūşe** bkz. mevrūş
→ emrāz-ı mevrūşe
e. +dendür 57a/18
- mevşūf ol-** Ar.+Tr. vasfolunmak,
nitelenmek.
m. -an 77a/03
- mevt** Ar. ölüm.
m.+ e 63a/11, 63b/02
m.+ ine 63a/19
- mevzi‘-i veca‘** Ar. ağrı yeri, ağrı
bölgesi.
m. +a 100a/06, 100a/12,
100a/19, 100b/10
- meyve** Far. meyve.
m.+ lerden 93b/10
m.+ si 93a/15
- mezbūr** Ar. adı geçen, yukarıda
söylenmiş olan.
m. 67b/18
m.+ dan 75b/19
m.+ e 90b/18
→ dühn-i mezbūr

d. 83b/06
d. +da 94b/14
d. +ı 81a/13, 81b/01, 81b/03
d. +uñ 83a/18, 84a/04
→ marāz-ı mezbūr
m. 56a/19, 60b/14, 67a/12
m. +a 70b/11, 83b/01
m. +uñ 54b/07, 54b/11,
54b/15, 54b/19, 55a/17
→ marīz-i mezbūr
m. 101a/10
→ ṭabīb-i mezbūr
ṭ. 102a/02, 75b/01, 92b/05
ṭ. +e 92b/10
→ maḥall-i mezbūr
m. +da 97a/08
m. +ı 89b/09
→ fetīl-i mezbūr
f. 96a/03
→ ḥekīm-i mezbūr
ḥ. +e 78b/09
→ maṭbūḥ-ı mezbūr
m. +e 67b/15, 71b/03
→ şerbet-i mezbūr
ş. +ı 68a/09
→ verem-i mezbūr
v. uñ 53a/01

mezbūrān Ar. adı geçen.

→ ṭabībān-ı mezbūrān
ṭ. 54a/01

mi soru edatı, mı.
m.+ dur 83b/18, 84b/17

mıknāṭīs Ar. demiri, çeliği ve bazı metalleri kendine çekme özelliği olan madde, mıknatıs.

m. 91b/09

mi soru edatı, mi.

m.+ dür 83b/17, 84b/17

mī'a Ar. günlük ağacı ve bu ağaçtan elde edilen zamk.

- **mī'a-i sâ'ile** Ar. sığla ağacı üsaresi.

m. 100b/08, 88a/17, 98a/13

mi'de Ar. organizmada yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan organ.

m. 56b/02, 86a/10

m.+ de 56b/03, 74b/07,

83a/08

m.+ lerinde 74b/09

m.+ nūñ 76a/09

m.+ si 83a/05

m.+ ye 86a/02, 86a/09

m.+ yi 77a/11

→ za'f-ı mi'de

z. +de 69b/17

mıkdār Ar. ölçü, miktar, doz.

m. 100a/18, 100b/18,

68a/13, 68a/14, 68a/15, 70a/02,

71a/17, 71b/03, 71b/10, 71b/13,

72a/14, 72b/04, 72b/18, 73a/01,

73b/04, 73b/05, 74a/02, 74a/03,

74a/17, 75b/03, 77a/07, 82a/07,

86b/08, 87b/06, 91a/12, 91b/01,

93b/07, 93b/09, 94a/07, 95a/04,
95a/05, 95a/12, 95b/07, 95b/12,
96a/01, 96a/11, 97a/02, 97a/05,
97b/01, 99a/03, 99a/04, 99a/17
m.+ da 58b/08, 73b/16
m.+ ı 53a/03, 57a/10, 58a/15,
59b/10, 61a/13, 68b/12, 71b/07,
71b/16, 72a/06, 73b/16, 83a/08,
87a/10, 92a/06, 93a/04, 93a/18,
93b/03

- **miḳdār-ı cüz'** Ar. küçük bir parça miktarı.

m. +i 55a/04

- **miḳdār-ı kifāye** Ar. yeterli miktarda.

m. 100a/08, 100b/09, 65a/02,

71a/13, 88a/11, 89b/07, 90b/05,
95b/07, 97a/19, 98a/07, 98a/16,
99b/09

- **miḳdār-ı kifāyet** Ar. yeterli miktarda.

m. 96b/04

mīl Ar. iğne gibi ince, uzun bir ālet.

m. 91b/12

minvāl-i meşrūḥ Ar. açıklanmış yöntem, usül.

m. 68a/11, 78a/07, 93b/18

mişāl Ar. örnek.

m. 56b/01, 56b/05

misk Ar. hoş kokulu bir madde, misk.

m. 92a/19, 92b/01

mīşe Ar. meşe, kayıngillerden, ak meşe, kara ve kızıl meşe, mantar meşesi, palamut meşesi gibi pek çok türü olan, dayanıklı, uzun ömürlü, gösterişli orman ağacı.

m. 66b/10

mizāc Ar. insan bedeninde bulunan, kan, safra, sevda ve balgam diye isimlendirilen dört sıvının oranlarından kaynaklanan bünye özelliği.

m. 55a/12, 55a/13, 69b/03,

69b/06, 79a/06, 79a/07, 79b/11

m.+ da 79a/09, 79a/13

m.+ ı 76a/14

→ sū'-i mizāc

s. 57b/14, 69a/03

s. +ı 62a/12

→ sū'-i mizāc-ı bāride

s. +e 57b/15

s.+ine 76a/09

→ sū'-i mizāc-ı ḥār

s. 57b/15, 76b/10, 76b/12,

77b/19, 94a/10

→ sū'-i mizāc-ı semmī

s. 57b/16

→ sū'-i mizāc

s. 57b/14, 69a/03

s. +ı 62a/12

mu'addel Ar. değişme, değişik.

- m. 81a/03
- **mu‘addel ol-** Ar.+Tr. değişmek.
m. -mağla 74a/09
m. -ması 74a/02
m. -masına 74a/19
- mu‘ālecāt** Ar. ilaçla tedaviler.
m.-ı kaviyye 58a/04
m.+ indandur 55b/09
- mu‘ālece** Ar. ilaç yapma, ilaçla tedavi etme.
m. 62a/11, 73a/07, 76b/14, 90a/18, 94b/07
m.+ de 54b/09
m.+ den 61a/11, 64b/14, 68b/09
m.+ lerinden 73a/17
m.+ si 51a/01, 51a/02, 51b/06, 63b/13, 64b/13, 75a/07, 94b/03
m.+ sinde 72a/11, 81a/10
m.+ sinden 81b/02
m.+ ye 71a/06, 89a/19
m.+ yi 68a/19
 - **mu‘ālece et-** Ar.+Tr. ilaç ile tedavi etmek.
m. -mek 94b/06, 99b/05
 - **mu‘ālece it-** Ar.+Tr. ilaç ile tedavi etmek.
m. -eler 71b/01, 71b/04
 - **mu‘ālece olun-** Ar.+Tr. ilaç ile tedavi olmak.

m. -ıcaķ 84a/08
m. -ur 81b/17

 - **mu‘ālece-i keşire** Ar. çokça ilaç verme.
m. 101a/16
 - **mu‘ālece-i mu‘arrıķ** Ar. terletici ilaç verme.
m. 100b/15
→ te’şir-i mu‘ālece
t. +ye 62a/14

mu‘arrıķ Ar. terletici ilaç.
m. 101a/04, 70a/15, 70a/16, 70b/08, 71b/12, 75b/01, 78a/16, 78b/04, 78b/05, 78b/06, 78b/08, 79a/04, 79b/03
m.+ a 78b/14
m.+ dur 74b/10
m. olan 70a/10
m.+ uñ 71b/15
→ mu‘ālece-i mu‘arrıķ
m. 100b/15
→ şerbet-i mu‘arrıķ
ş. 80a/18
ş. +dan 94a/12
ş. +ı 66b/06, 71b/17, 78b/10, 78b/15, 79a/13, 79b/06
ş. +uñ 68b/03, 70b/06, 71b/12
→ maţbūh-ı mu‘arrıķ
m. +dan 68b/15

mu‘arrıķa bkz. mu‘arrıķ.
→ edviye-i mu‘arrıķa

- e. 70a/13, 70a/19, 78a/17
→ tabī'at-ı şerbet-i
- mu'arriqa**
t. 79a/14
→ eşribe-i mu'arriqa
e. ya 65b/11
- mu'āvenet it-** Ar.+Tr. yardım etmek.
m. -mek 66a/06
- mu'azşam** Ar. kocaman, koca, büyük.
m. 55b/09
- mufaşşalān** Ar. ayrıntılı şekilde, etraflıca.
m. 55b/10
- muḥāfaza** Ar. saklama, koruma.
- **muḥāfaza it-** Ar.+Tr. korumak, saklamak.
m. -eler 64b/08
m. -mek 64b/09
 - **muḥāfaza olun-** Ar.+Tr. korunmak, saklanmak.
m. -a 93a/05
- muḥālif** Ar. aykırı olan, zıt düşüncede olan.
m. 55a/09
m.+ dür 69a/19
- muḥallil** Ar. tahlil eden, eriten.
m. 76a/06, 97b/19
- muḥarriqa** Ar. yakıcı, susatan.
→ ḥummā-yı muḥarriqa
ḥ.+ ya 80b/16
- muḥarrik** Ar. harekete getiren, oynatan.
m. 70a/18
- muḥāṭ-ı rediyye** Ar. şiddetli sümük akması.
m. 59a/13
- muḥāṭara** Ar. tehlike, zarar, ziyan.
m.+ dan 68b/04
m.+ sı 86a/16, 86b/10, 90a/13, 90a/19, 90b/01
- muḥavvef** Ar. korkulan.
m. 90b/01
- **muḥavvef ol-** Ar.+Tr. korkulmak.
m. -anı 63b/05
- muḥāzī ol-** Ar.+Tr. birbirinin karşısında bulunmak.
m. -an 88b/04
- muḥkem** Ar. sağlam, sağlamlaştırılmış, berk.
m. 100b/04, 102a/14, 73a/06, 75a/12, 80b/10, 88a/04, 95b/19, 96a/11, 97a/05
- muḥtāc** Ar. muhtaç, ihtiyacı olan.
m. 71b/16
m.+ dur 61b/06
- **muḥtāc ol-** Ar.+Tr. ihtiyaç duymak.
m. -ur 100a/17
- muḥtebes ol-** Ar.+Tr. hapsedilmek.

m. -muş 65b/14
muhtelif Ar. çeşitli.
→ a'rāz-ı muhtelif
a. 63b/16
a. +nüñ 54a/10
a. +si 55a/05
a. +yi 52a/12
→ emrāz-ı muhtelif-i
rediyeye
e. 52b/15
→ emrāz-ı muhtelif
e. +de 69b/01
muhterika Ar. ateşle yanmış
olan.
→ ahlāt-ı muhterika
a. +y1 71a/03
muḳābele Ar. karşılık.
m.+ sinden 56b/13
muḳābil ol- Ar.+Tr. karşı karşıya
gelmek, karşılık gelme.
m. -masını 67a/10
m. -unur 55b/12
muḳaddem Ar. sunulan, önde
giden.
m. 57a/13, 73b/08, 74b/18,
75b/09, 80a/02, 87a/02
muḳaşşer Ar. kabuğu soyulmuş.
m. 102a/09, 57b/13, 60a/03
muḳāvemet Ar. karşı koyma,
direnme, dayanma.
m.+ e 70b/03

muḳavvīyü'l-mi'de Ar. mide
direnci.
m. 72b/19
muḳl Ar. günlük ağacı.
m. 97a/04, 97a/17, 98a/02
muḳtezā Ar. gerek, lāzım.
m.+ sınca 57a/11
mūm Far. bazı bitkilerin muma
benzeyen salgısı.
m. 95b/08
munaşşab ol- Ar. birbiri üzerine
tertiplenmiş olmak.
m. -an 82b/05, 82b/07
m. -up 63a/14
m. -ur 66a/10
m. -urısa 61a/05
m. -ursa 60b/16
munḳalib Ar. değişken, dönüşen.
→ veca'-i munḳalib
v. 59a/07
murabbā Ar. dörtlü.
m.+ s1 69b/06
murād Ar. istek, arzu.
• **murād eyle-** Ar.+Tr.
istemek, arzu etmek.
m. -meksizin 80a/17
m. -mesinden 79a/01
m. -mişdür 79a/10
• **murād olun-** Ar.+Tr.
istenmek, arzu edilmek.
m. -duḳda 79b/17
muraḳḳıb Ar. nemli.

→ ḥammām-ı m. 79b/08
→ ḥammām-ı m. +a 78b/16,
79a/15, 79b/04, 79b/12, 80b/06

muşaddak Ar. doğrulanmış.

m.+ dur 82b/14

muṭābık bul- Ar.+Tr. uygun
görmek, uygun bulmak.

m. -dum 74b/17

muṭād Ar. alışılmış, âdet
olunmuş.

m.+ ina 93b/04

→ ḥallāḳ-ı muṭād-ı beden

ḥ. +e 94a/05

mutavassıṭ Ar. orta derecede.

→ müshil-i mutavassıṭ

m. 64a/18

mutavassıṭa bkz. mutavassıṭ.

→ ḥuḳne-i mutavassıṭa

ḥ. 64b/15

mutāzarrır ol- Ar.+Tr. zarar
görmek, zarara uğramak.

m. -madı 87b/18

m. -mayalar 76b/08

muṭemed Ar. güvenilir.

m.+ leri 87b/09

m.+ lerinden 54b/17, 81a/15

m.+ lerindendir 83b/08

muṭeriz Ar. itiraz eden, karşı
çıkan.

m.+ üñ 55a/19

→ efāl-i muṭeriz

e. 67b/02

muṭlak Ar. kesin, mutlak.

m. 55b/13, 56b/14, 62a/15

muṭtarid Ar. sıralı, düzgün.

m. 57a/16

muvāfık Ar. uygun, yerinde.

m. 75a/03

mużırr Ar. zararlı.

m.+ dur 80b/15, 85b/03,

94a/05, 94a/13, 94a/15

- **mużırr ol-** Ar.+Tr. zarar
vermek, zararlı olmak.

m. -up 82a/15

mużırrāt Ar. zararlılar.

m. 94a/01

mübāşeret Ar. işe başlama, işe
girişme.

m.+ den 71a/06

- **mübāşeret eyle-** Ar.+Tr.
başlamak.

m. -diler 84a/09

- **mübāşeret it-** Ar.+Tr.
başlamak.

m. -eler 65b/11, 68a/06,

71b/12, 73a/09

- **mübāşeret olun-** Ar.+Tr.
başlanmak.

m. -duḳda 80a/04

mübeddel ol- Ar.+Tr. değişken
olmak, değiştirilmek.

m. -dığını 67b/15

m. -maḳ 97b/04

mübtelā Ar. bağımlı, düşkün.

m. 101a/08, 78a/02, 90b/17

• **mübtelā ol-** Ar.+Tr.

bağımlı, düşkün olmak.

m. -anlar 52a/11, 56a/05,
56b/07, 74a/05

m. -anlara 67b/13, 69b/02,
70b/10, 70b/17, 74a/13

m. -anlardan 56b/12, 61a/08

m. -anlaruñ 52a/14, 64a/03

m. -dı 73b/10

m. -maduğ 51b/15

m. -mağla 73b/14

m. -masına 70b/15

m. -maya 84b/06, 86b/03

m. -mayanlara 85b/11

m. -up 80b/16

mücāme‘at Ar. cinsel ilişki.

m. 56a/06, 56a/13

m.+ dan 56a/06, 56a/08

müceddeden Ar. yeniden, tekrar.

m. 96a/05

müceffef Ar. kurutulmuş, suyu çekilmiş.

m. 67b/09

Mücerrebāt-ı Ğarībe Zekūtū
adlı tabibin eserinin adı.

M. 90b/14

mücerred Ar. tek, yalnız.

m. 55b/04, 67b/03, 87a/04

→ mādde-i marāz-ı

mücerred

m. 55a/06

mücevvef Ar. oyuk, oyulmuş.

m. 61a/01

müctemi‘a ol- Ar.+Tr. toplanmak,
birikmek.

m. -an 81b/14, 89b/18,
98b/03

m. -maz 62a/03

m. -muşdur 64a/04

m. -up 56a/11, 62a/06

m. -ur 63a/03

müdāvement Ar. devam etme.

m. 67a/14, 67b/15

m.+ den 78b/14

• **müdāvement et-** Ar.+Tr.

devam etmek.

m. -mekle 74a/05

• **müdāvement it-** Ar.+Tr.

devam etmek.

m. -eler 66a/13

müddet Ar. zaman, vakit, süre.

• **müddet-i isti‘māl** Ar.

kullanım süresi.

m. +i 74a/15

• **müddet-i medīd** Ar. uzun

zaman.

m. 61b/05, 62a/08

• **müddet-i medīde** Ar. uzun

zaman.

m. + den 56b/17

• **müddet-i ‘ömr** Ar. ömür

boyunca.

m. +ümde 79b/05, 81b/01

m. +ünde 87b/18
mü'eddī ol- Ar.Tr. sebep olmak,
meydana getirmek.

m. -ur 93a/08

mü'eşşer Ar. kendisine bir şey
tesir etmiş olan.

m.+ dür 98a/18

- **mü'eşşer ol-** Ar.+Tr.
etkilemek, etkin olmak.
m. -an 55b/03, 86b/04

müferrih ol- Ar.+Tr. ferahlık
vermek.

m. -dığı 82a/05

müfettiḥ Ar. açan, açıcı.

m.+ dür 76a/07

müfred Ar. tek, yalnız.

m. 77b/08, 79b/16

müfredāt Ar. toptan bilinen
şeylerin ayrıntıları, dökümleri.

m. 92b/07

m.+ ını 75b/18

müfriṭ Ar. sınırı geçen, aşırı.

m. 53a/17

→ hüzāl-i müfriṭ

h. 63a/07, 67a/137, 7a/12,
77a/18

h. +e 101b/04, 74a/05

→ seher-i müfriṭ

s. 53a/17

→ veca'-i seher-i müfriṭ

v. 63a/09

mülāḥaza Ar. düşünce, görüş.

m.+ sıyla 79b/09

mülaḳḳab Ar. lakaplanmış,
lakaplı.

m. 57a/08

mülaṭṭıf Ar. yumuşatıcı ilaç.

m. 76a/06

mülāyim Ar. yumuşak.

m. 59b/16, 68a/03, 73a/07,
75b/04

müleyyin Ar. yumuşatıcı.

m. 100b/16, 94b/02

- **müleyyin-i ḥafīf** Ar. hafif
yumuşatıcı.

m. 64b/02, 64b/15, 71a/03

mültehib Ar. iltihaplı, şişmiş,
kızarmış.

m. 85b/12

mümkin Ar. mümkün, olabilir.

m. 80b/08, 93a/16, 94a/17

- **mümkin ol-** Ar.+Tr.
mümkün olmak.

m. -an 96a/08

m. -madı 101a/16

m. -maz 101a/05, 57b/16,

84a/11, 90a/18

mümtelī Ar. dolu, dolmuş.

m. 86b/14

münāsib Ar. münasip, uygun.

m. 61a/10, 62b/14, 75a/03,
76b/06, 84b/11

m.+ dür 80a/09, 87b/07,
99b/05

- **münāsip ol-** Ar.+Tr. uygun olmak.
m. -an 100b/15, 75a/05, 81a/04, 95a/03, 96a/09
- mündefi‘ ol-** Ar.+Tr. hastalığı atlatmak.
m. -maz 58a/04
- mündefi‘a ol-** Ar.+Tr. hekimlikte yaralardan çıkan irin, cerahat vb. gibi şeylerin çıkması.
m. -dı 101a/13
m. -dığın 72a/19
m. -madı 74a/15
m. -mayup 101a/19
m. -ursa 71a/05
- münfekk ol-** Ar.+Tr. ayrılmak, çıkmak.
m. -maz 53a/06
- münḫaṭı‘ ol-** Ar.+Tr. kesilmek.
m. -maz 86a/04
- müntehā** Ar. son, en son.
→ vaḫt-i müntehā
v. +da 50b/13, 60b/18
- münteşir ol-** Ar.+Tr. yayılmak, açılmak.
m. -ur 55b/19, 57b/17, 58a/13
- münzic** Ar. sindirimi düzelteceğine inanılan bazı maddeler.
m. 66a/13
- **münzice-i eşribe** sindirimi düzenleyen içecek veya şuruplar.
m. 75a/01
- mürāca‘at** Ar. başvurma, danışma.
m.+ den 75a/08
- **mürāca‘at it-** Ar.+Tr. başvurmak.
m. -üp 101a/11
- mürdeseng** Far. doğal kurşun oksidi.
m. 95b/13, 96a/02
- mürekkeb** Ar. terkip edilmiş, iki veya daha çok şeyin karışmasından meydana gelen karışım.
m. 77b/09, 77b/10, 79b/16, 92b/13
- **mürekkeb ol-** Ar.+Tr. terkip edilmek, bir araya getirilmek.
m. -an 66b/04
→ maṭbūḫ-ı mürekkeb
m. 78a/02
- mürr-i şāfi** Ar. burseraceae familyasından, çeşitli balsam ağaçlarından elde edilen güzel kokulu, reçine sakızı.
m. 91a/14, 92a/04
- mürūr** Ar. geçme, sona erme.
m.+ ından 78b/16

- **mürür et-** Ar.+Tr. geçmek.
m. -meden 91b/05
- mürzi'a** Ar. kadın hasta.
m.+ nuñ 57b/12
- müsādif ol-** Ar.+Tr. tesadüf etmek, rastlamak.
m. -dılar 84a/07
- müsā'id** Ar. uygun, elverişli.
m. 80a/02
- müsā'ide** bkz. müsā'id.
m.+ si 65a/10, 65b/01
- müsebbib** Ar. sebep olan.
m. 77b/02
m.+ üñ 67a/17
- müsellem** Ar. doğruluğu herkes tarafından kabul edilmiş olan.
m. 82b/14
m.+ dür 67b/09
- **müsellem ol-** Ar.+Tr. doğrulanmak, tasdik edilmek.
m. -dığı 55a/19
- müşhil** Ar. bağırsakların çalışmasını sağlayan, kabızlığı giderici, dışkının kolayca dışarı atılmasını sağlayan ilaç, sürgüt.
m. 100a/05, 100b/16, 64a/17, 64a/18, 64b/04, 66b/05, 70a/15, 70b/08, 78a/16, 78a/18, 79a/04
m.+ e 79a/03
m.+ i 70a/16, 78b/08
- m.+ üñ 78a/13
- **müşhil-i hafif** Ar. hafif müşhil.
m. 70a/12, 70b/05, 84b/11
- **müşhil-i mutavassıf** Ar. orta derecede müşhil.
m. 64a/18
- müşhilāt** Ar. müşhiller.
m. 75a/03
- müşhile** bkz. müşhil.
→ edviye-i müşhile
e. 70b/01, 78a/11
→ edviye-i müşhile-i hādde
e. ye 85a/11
- müstağrebe** Ar. garip, tuhaf görülmüş.
m.+ den 57a/02
→ umūr-ı müstağrebe
u. +dendür 58b/19
- müsta'id ol-** Ar.+Tr. bir şeye kabiliyeti olmak, yeteneği olmak.
m. -maya 84b/14
- müstaķırr ol-** Ar.+Tr. istikrar bulmak, karar bulmak.
m. -mağa 63b/08
m. -mağla 60a/01
- müstaķtır** Ar. damıtılmış.
m. 87b/15
- **müstaķtır ol-** Ar. damıtılmak.
m. -a 87b/14

müstefriğa Ar. kusturan, istifra ettiren.

→ edviye-i müstefriğa

e. 85a/06

müsta‘mel ol- Ar.+Tr.

kullanılmak.

m. -an 51a/09, 51a/12,

51a/13, 55b/05, 76b/01, 76b/04,

79b/14, 81a/08, 86b/05

müstevlī ol- Ar. salgın hâle

gelmek.

m. -mağla 63a/13

müşābih Ar. benzeyen, benzer.

m. 52b/07, 53a/02, 53b/08,

53b/10, 60b/07, 60b/09, 61a/03

m.+ dūr 74a/04

- **müşābih ol-** Ar.+Tr.

benzemek.

m. -mağla 60b/02, 76a/02

m. -ur 59b/02

müşāhede Ar. gözlemeleme.

m. 53a/16

- **müşāhede eyle-** Ar.+Tr.

gözlemelemek.

m. -dük 54a/02, 54a/09,

57a/01, 57a/07, 66b/18, 67a/14,

67b/16

m. -düm 56b/14, 69b/02,

69b/17

m. -mekdür 59a/04

m. -ye 70b/19

- **müşāhede et-** Ar.+Tr.

gözlemelemek.

m. -er 71b/02

- **müşāhede olun-** Ar.+Tr.

gözlemelemek.

m. -ur 58b/11, 67a/08,

67b/04

müşted Ar. şiddetlenen.

m. 101a/10

- **müşted ol-** Ar.+Tr.

şiddetlenmek.

m. -maz 54b/05

müşterek Ar. ortak.

m. 66a/11

müte‘ahḥir Ar. sonrakiler.

m.+ lerinden 51b/08, 52a/10,

66b/14, 78a/14

müte‘ahḥirīn Ar. son zamanlarda yetişenler.

m. 81b/07

m.+ den 54b/15, 58a/08

m.+ üñ 54b/17, 81a/14,

83b/08

→ eṭibbā-yı müte‘ahḥirīn

e. 70a/09, 81b/05, 81b/09

→ ḥükemā-yı müte‘ahḥirīn

ḥ. 67a/09

ḥ. +den 81a/09

ḥ. +üñ 87b/09

→ ḥuzzāk-ı müte‘ahḥirīn

ḥ. +den 70b/09

müte'affin Ar. bozulup fena
kokan, çürük.

m. 101a/18, 56a/11, 56b/04,
56b/06, 57b/02, 60b/18

m.+ den 53b/16

• **müte'affin ol-** Ar.+Tr.

bozulmak, çürümek,
kokuşmak.

m. -dığını 58b/17

m. -dukları 52a/13

m. -mayan 64a/11

m. -up 63b/07, 64a/12,

96a/17

müte'ayyin ol- Ar.+Tr. belli

olmak, meydana çıkmak.

m. -duğdan 90b/08

mütefāvit Ar. çeşitli, farklı.

m.+ dür 55a/09

müteferriḥ ol- Ar.+Tr.

ferahlamak, içi açılmak.

m. -mağ 83a/06

müteferriḫa Ar. farklı.

→ ecnās-ı müteferriḫa

e. +nuñ 56a/10

müteḥaccir Ar. taşlaşmış.

m. 64a/07

müteḥallil ol- Ar.+Tr. erimek,

çözülme.

m. -madın 68b/02

m. -maz 97b/17

m. -ur 53b/04

müteḫaddim Ar. önde bulunan.

m.+ in 81b/06

müteḫaddim̄in Ar. öncekiler,
eski insanlar.

m. 54b/14

mütemādī Ar. devamlı, sürekli.

m. 54b/04

mütenevvi'a Ar. türlü, çeşitli.

→ eḫime-i mütenevvi'a

e. 56b/02

müteḫābihü'l-eczā Ar. benzer

ilaç kullanma.

m. 62b/01

mütevāliyeten Ar. art arda, üst
üste.

m. 102a/03, 66a/13, 71b/07,

92b/04

müyesser ol- Ar.+Tr. kolay

gelmek, kolaylıkla olmak.

m. -maz 84a/13

müzmin ol- Ar.+Tr. yerleşmek,

hastalığın üzerinde zaman

geçmek.

m. -mağla 93a/06

m. -ursa 62b/14

müzmine bkz. müzmin.

→ emrāz-ı müzmine

e. 54b/06

-N-

nādir Ar. seyrek, ender.

n.+ dür 63a/03

nādiren Ar. nadir olarak, çok az.

n. 53a/17, 53a/19

nāfi Ar. yararlı, faydalı.

n. 83a/17

n.+ dür 72a/11, 73b/01,
74b/07, 74b/12, 74b/15, 76a/11,
76a/12, 77b/04, 94a/06, 95a/19,
95b/02

- **nāfi bul-** Ar.+Tr. yararlı görmek, yararlı bulmak.

n. -dılar 73b/15, 83b/11

n. -dum 74b/16

- **nāfi ol-** Ar.+Tr. yararlı olmak, yararı olmak.

n. -dıgından 69b/10

n. -duğı 73a/19

n. -duğunda 83b/15

n. -masını 74b/16

nāfiz ol- Ar.+Tr. tesir etmek, işlemek.

n. -duğundandır 82a/18

n. -ur 82a/08

nağ Ar. sıcak suda haşlama.

n. 77b/13

- **nağ eyle-** Ar.+Tr.

haşlamak.

n. -yüp 96a/05

- **nağ it-** Ar.+Tr. haşlamak.

n. ideler 101b/07, 65b/09,

68a/02, 75a/11, 94a/19

- **nağ olun-** Ar.+Tr.

haşlanmak.

n. -a 102a/11, 65a/17, 73a/06

n. -duğdan 78a/06

n. -up 75b/09

nākiş Ar. eksik, noksan.

n. 82a/08

n.+ dur 72a/13, 76a/14

- **nākiş ol-** Ar.+Tr. eksik olmak.

n. -masun 81b/03

n. -maya 94a/12

n. -ur 73b/19

n. -ursa 93a/07

naql it- Ar.+Tr. aktarma, taşıma.

n. -üp 91a/13

nām Far. isim, ad, lakap.

n. 100b/01, 101b/04,

102a/05, 52a/11, 54b/18, 56b/11,

56b/18, 58a/09, 58b/14, 61a/14,

68b/06, 69a/07, 69b/09, 72b/13,

74a/12, 74a/17, 75b/17, 76a/01,

78b/04, 78b/17, 81a/16, 83b/06,

84a/15, 84b/18, 84b/19, 87b/17,

88a/06, 90b/14, 95a/10

nā-münāsib Far.+Ar. uygun

olmayan.

n. 91a/17

n.+ dür 76b/06

na'nā Ar. nane.

n. 73a/02, 100b/19

nā-pāk Far. temiz olmayan, pis, murdar.

n. 95a/09, 96a/16

nār Ar. ateş.

n. 96b/03

- n.+ uñ 79a/10
→ ḥarāret-i nār
ḥ. +la 78b/19, 79a/09, 79b/09
- nās** Ar. insan.
→ ‘avām-i nās
a. 53b/11, 59a/16, 61a/02
→ ‘āmme-i nās
‘ā. 63b/18
- nāṣūr** Ar. basur, hemoroid.
n. 53a/05, 59b/13, 61a/01,
61a/02, 62b/09
n.+ a 74b/05, 97b/03
- nāṣūrlı** Ar.+Tr. basurlu.
n. 52b/03
- naẓar** Ar. bakma, bakış.
n.+ da 57a/11, 58b/11
- **naẓar it-** Ar.+Tr. bakmak.
n. -üp 100a/04, 75a/05
n. -mekle 56b/13
 - **naẓar olun-** Ar.+Tr.
bakılmak.
n. -a 71a/01, 84b/10
n. -sa 55a/06, 55a/07
n. -ursa 54b/07, 54b/09
- naẓc bul-** Ar.+Tr. olgunlaşmak,
kıvama gelmek.
n. -mayıp 62a/03
- nāzikü'l-mizāc** Ar. nāzik
yaratılışlı olan.
n. 62a/17
- nāzil ol-** Ar.+Tr. inmek.
n. -an 54a/19, 77a/01
- n. -masını 77a/08
n. -ur 52b/13, 76b/18
- ne** ne.
n. 57b/15, 63a/05, 67b/07,
72b/06, 78b/04, 82a/04, 85a/13,
85b/19, 97a/13
- nedāve** Ar. yaşlık, nemlilik.
n. 80a/17, 80b/03
- nef** Ar. menfaat, fayda, yarar.
n.+ i 51a/15, 74a/14, 84b/16
n.+ ini 85b/15, 93b/02
- nefes** Ar. soluk.
n.+ inden 56b/11
- nefret eyle-** Ar.+Tr. iğrenmek,
tiksinmek.
n. -ye 80a/07
- nefs** Ar. iç, iç taraf.
- **nefs-i dimāğ** Ar. beynin içi.
n. +a 82a/19
 - **nefs-i ‘izām** Ar. kemiğin içi.
n. +da 53a/09
 - **nefs-i kebed** Ar.
karaciğerin içi.
n. +i 66a/03
→ veca‘-i nefis-i ‘izām
v. +uñ 53a/13
- nefsü'd-dem** Ar. kan tükürme.
n. 63b/02
- nefsü'l-emr** Ar. aslına bakılırsa,
gerçekte.
n.+ e 69a/18
- nem-nāk** Far. nemli, yaş.

- n. 80b/07
- nerm** Far. yumuşak.
- n. 95a/12, 97a/04, 97b/09
- netīce-i kelām** Ar. sonuç olarak, özetle.
- n. 64a/19
- nevʿ** Ar. çeşit, tür, cins.
- **nevʿ-ı saʿter** Ar. bir çeşit saʿter, bir tür kekik.
n. 89b/06
 - **nevʿ-ı taʿām** Ar. bir çeşit yiyecek.
n. +dan 56b/02
- nevāzil** Ar. nezleler.
- n. 61a/05
n.+ e 86b/03
- nev-civān** Ar. genç, delikanlı.
n. 57a/08
- nezle** Ar. nezle, sümüksü zarların iltihabı.
- n. 61a/06, 61b/17, 77a/02, 77a/08
n.+ den 54a/19
- **nezle-i hādde** Ar. akut nezle.
n. 52b/13, 60b/15, 63a/14, 63a/17, 66a/10, 76b/18
n. +ye 74b/03
- nıkrīs** Ar. vücutta ürik asitin artması sonucunda daha ziyade el, ayak parmaklarında ve eklemlerde ortaya çıkan, ağrılı şişliklerle seyreden bir metabolizma hastalığı, gut.
n.+ e 74b/04
- nışf** Ar. yarım.
n.+ ı 101b/15, 66a/18, 68a/03, 77b/13, 89b/08, 96b/05, 98b/16
- niçe** pek çok.
n. 51b/16, 80b/15, 85a/18
n.+ leriñ 80b/15
- nihāyet** Ar. son.
n.+ inde 53b/02
n.+ inüñ 52a/17
- Niçolaus Monardus** Lat. özel isim.
N. 75b/17
- nīlūfer** Far. nilüfergiller familyasından nymphaea ve nuphar cinsinden su bitkilerine verilen genel ad, nilüfer.
n. 71a/12, 71b/11
- nisā** Ar. kadınlar.
n.+ da 59a/10
n.+ nuñ 53b/07, 53b/09, 59b/10, 60b/09
- nisbet** Ar. oran.
n. 76b/04
- **nisbet eyle-** Ar.+Tr. oranlamak.
n. -yüp 52a/05
 - **nisbet-i harāret** Ar. sıcaklığın oranı.

n. +de 55b/08
nisvān Ar. kadınlar.
n. 63b/03
nitekim Ar. nitekim.
n. 89a/09
noḥūd Ar. baklagillerden sarımtırak çiçekli bir bitki; bu bitkinin yemek veya leblebi yapılan besleyici maddesi, zengin bol nişastalı yuvarlak tanesi.

n. 92a/06
noḫṣān Ar. eksik, nākıs.
n. 78b/02
nuṭfe Ar. sperm, meni.
n.+ nūñ 56b/06
n.+ si 56a/11, 57b/05
n.+ yi 59a/12
• **nuṭfe-i insān** Ar. insan spermi.
n. +a 53b/10
• **nuṭfe-i rediyye** Ar. üremeye elverişli olmayan sperm.
n. 56a/11

nüfūz Ar. içe geçme, işleme.
n.+ ı 75b/04, 83b/17
n.+ ına 84b/07
• **nüfūz et-** Ar.+Tr. içine geçmek, içine işlemek.
n. -meden 87b/05
n. -mekle 82b/01, 86a/10

• **nüfūz eyle-** Ar.+Tr. içine işlemek, geçmek.

n. -di 89b/11

• **nüfūz it-** Ar.+Tr. içine işlemek, geçmek.

n. -en 89b/14

n. -er 75b/05

nümāyān ol- Far.+Tr. görünmek, meydana çıkmak.

n. -ur 60a/05

-O-

oḡul otı 25-100 cm. yükseklikte, çok yıllık, soluk sarı veya beyazımtırak çiçekli, yaprakları yatıştırıcı, gaz söktürücü olarak kullanılan otsu bir bitki, kovan otu.

o. 66a/14

ol- olmak, meydana gelmek, oluşmak.

o.- a 101b/15, 56b/16,

71b/13, 88b/12, 90b/05, 91a/19,

92a/15, 93a/02, 93a/12, 93a/15,

93a/16, 94b/17, 97b/19, 98a/04,

98a/07, 98a/16

o.- an 50b/07, 51a/19,

52b/03, 52b/14, 54a/05, 54a/16,

55b/12, 55b/17, 56a/13, 56a/16,

56a/19, 57a/08, 58b/01, 58b/13,

59b/05, 59b/07, 60a/02, 60a/09,

60b/12, 61a/10, 62b/01, 62b/07,

63a/12, 63b/01, 64b/08, 66b/12,

67a/04, 67a/06, 67b/04, 67b/10,
68b/18, 69b/11, 69b/17, 71b/18,
72b/08, 72b/15, 72b/19, 73a/11,
73a/16, 74a/04, 74b/07, 74b/09,
75a/17, 75b/12, 75b/13, 76a/15,
77b/16, 78a/08, 78b/08, 79b/11,
81b/12, 82b/13, 83b/18, 85a/04,
86a/12, 86b/04, 86b/08, 88a/05,
88b/04, 91a/08, 91b/18, 92b/06,
92b/19, 94a/03, 94b/09, 95a/18,
95b/09, 96a/07, 96a/16, 96b/01,
96b/17, 98a/12, 98b/04, 98b/10,
99a/06, 99a/12, 99b/18
o.- andur 72a/09
o.- anı 63b/05, 64a/07,
67a/02, 68a/18, 68a/19, 70a/14
o.- anından 68b/12
o.- anını 64a/07
o.- anını terkîk 74a/07
o.- anlar 80a/16
o.- anlara 55a/04, 55a/12,
55a/14, 55b/02, 62a/10, 67a/12,
69b/03, 69b/06, 78b/15, 79a/13
o.- anlarda 55a/17, 55a/18
o.- anları 74b/10, 78b/19,
79a/09
o.- anların 79a/07
o.- aydı 67b/03, 82b/18,
83a/05
o.- dı 101a/18
o.- dığı 51a/16, 56b/06,
57b/10, 67b/09, 95a/19
o.- dığına 60b/11, 60b/14
o.- dığından 57b/05
o.- dılar 81b/09
o.- duğı 61b/05, 82a/04,
83b/04, 85b/05, 90b/12
o.- duğına 82b/14
o.- duğını 54a/02
o.- duğı 53b/19
o.- duğundan 82a/16
o.- duğda 61b/11, 68a/07,
80b/07, 97b/01
o.- duğdan 95b/03
o.- ıcağ 57b/02, 58a/05,
61b/13, 64a/08, 68b/03, 70a/15,
70b/02, 70b/16, 75b/02, 76b/07,
78b/02, 82a/07, 84b/09, 85b/14
o.- madan 62a/17
o.- maduğı 84a/01
o.- maduğından 92b/06
o.- masına 57a/12
o.- maya 84b/05, 84b/15,
86a/19, 86b/02, 93a/05, 98b/02
o.- mayan 60a/13
o.- mayaydı 85b/08
o.- mayup 76b/09, 79b/03,
81a/19, 84b/13, 85b/05, 85b/14
o.- maz 53a/17, 54b/01,
56b/02, 59b/01, 61b/19, 97b/18
o.- sa 57b/01
o.- unca 87a/18, 87b/16,
95a/06

o.- up 56b/04, 57b/09,
59b/05, 59b/19, 66a/06, 67a/10,
74a/18, 74a/19, 84a/11, 93a/08,
93b/05, 95a/09

o.- ur 101a/10, 102a/04,
52b/01, 52b/08, 52b/11, 52b/12,
53a/05, 53a/14, 53b/06, 53b/14,
53b/15, 53b/17, 53b/18, 56a/11,
56b/17, 58a/10, 58a/13, 58a/17,
58b/07, 58b/09, 59a/13, 59b/13,
59b/14, 60a/04, 60a/07, 60a/08,
60a/12, 60b/05, 60b/18, 61a/01,
61a/02, 61b/13, 61b/14, 70b/02,
72a/06, 72b/06, 73b/16, 73b/17,
73b/18, 74a/01, 77b/04, 79a/08,
86a/14, 86a/15, 89a/08, 91b/06,
93b/06, 93b/09, 94a/17, 99b/19

→‘arız o.- ur 53a/07, 53a/15,
53a/18, 56a/06, 58b/02, 61a/07,
62a/16, 63a/18, 63b/03, 64a/14,
78b/07, 78b/18, 80a/08, 80b/19,
81b/13, 83a/09, 85b/12, 86a/12,
86a/13, 89a/14, 89a/17, 90b/12
o.- ur 60b/11, 62a/07, 76b/09,
82a/07, 93a/19, 95a/09, 99a/01

→‘arız o.- a 86b/19

→ma‘lûm o.- a 53b/19,
54a/09, 54a/16, 55b/13, 56a/03,
56b/16, 57a/18, 58a/02, 58a/08,
59a/02, 60b/19, 62a/19, 63b/13,
64b/14, 68a/16, 70a/09, 72a/02,
73b/07, 75b/17, 76b/03, 76b/08,

78a/09, 79b/15, 81a/09, 81b/04,
83a/12, 86b/03, 86b/12, 91b/13,
94b/04

→maḥv o.- a 87b/02

→müstakṭır o.- a 87b/14

→‘arız o.- an 53a/12, 59b/08,

72b/05

→bā‘iṣ o.- an 61b/11, 85a/18

→cā‘iz o.- an 93b/03

→ġālib o.- an 64b/03

→ḥāṣıl o.- an 51a/11,

57b/02, 57b/07, 81b/17, 90a/01

→lāzım o.- an 51a/18,

64a/14, 79b/17, 86b/11, 87a/06,

94b/07, 97a/11

→maḥṣūṣ o.- an 60a/01,

69b/12, 70b/11, 95b/16

→me‘lûf o.- an 56b/02

→mevṣûf o.- an 77a/03

→mu‘arriḳ o.- an 70a/10

→muḥāzī o.- an 88b/04

→munaṣṣab o.- an 82b/05,

82b/07

→mü‘eṣser o.- an 55b/04,

86b/04

→müctemı‘a o.- an 81b/14,

89b/18, 98b/03

→mümkin o.- an 96a/09

→münāsib o.- an 100b/15,

75a/05, 81a/04, 95a/03, 96a/10

→mürekkeb o.- an 66b/05

→müsta'mel o.- an 51a/10,
51a/12, 51a/13, 55b/05, 76b/01,
76b/04, 79b/14, 81a/08, 86b/05
→nāzil o.- an 54a/19, 77a/01
→sebeb o.- an 55b/15,
57a/16, 62a/19
→tezād o.- an 70b/02
→vāḳi' o.- an 100b/12,
101b/02, 50b/11, 50b/13, 52a/12,
54b/13, 55a/08, 59a/01, 59a/02,
60a/16, 60b/18, 61b/07, 66a/08,
73a/14, 75b/18, 76b/03, 94b/08,
97a/07, 98b/08
→zāhir o.- an 50b/12,
51b/05, 52b/01, 59b/18, 60b/19,
64b/10, 66a/05, 85b/03, 91b/15,
94b/03
→'ārif o.- ana 92a/10
→muḥavvef o.- anı 63b/05
→mā'il o.- anından 68b/11
→mübtelā o.- anlar 52a/11,
56a/05, 56b/07, 74a/05
→zāhib o.- anlar 82a/12,
83b/13
→ḫalāş o.- anlara 63b/10
→mübtelā o.- anlara 67b/14,
69b/02, 70b/10, 70b/17, 74a/13
→mübtelā o.- anlardan
56b/12, 61a/09
→zāhib o.- anları 85a/03
→ma'lūmı o.- anları
54b/15

→mübtelā o.- anları
52a/15, 64a/03
→zāhib o.- anları 54b/12,
82a/13, 82b/14
→'ārız o.- dı 61a/10, 61a/16,
84b/01, 90b/19
→ḫalāş o.- dı 101b/01,
61a/14, 81a/14, 84b/02
→ma'lūm o.- dı 57b/10,
91b/08
→merḫūm o.- dı 57a/15
→mübtelā o.- dı 73b/10
→mündefi'a o.- dı 101a/13
→şābit o.- dı 85b/06
→vāḳi' o.- dı 97a/13
→zāhib o.- dı 69a/13, 74b/01
→zāhir o.- dı 74a/14
→ḫalāş o.- dı 92b/18
→müferriḫ o.- dı 82a/05
→müsellem o.- dı 55a/19
→mündefi'a o.- dı 72a/19
→nāfi' o.- dı 69b/10
→helāk o.- dı 92b/15
→mübeddel o.- dı 67b/15
→müte'affin o.- dı 58b/17
→semmin o.- dı 67a/14
→cem' o.- dı 91a/02
→ḫalāş o.- dı 69a/10
→mālik o.- dı 52a/03
→müsādif o.- dı 84a/08

- semmin o.- dılar 74a/06
→zāhib o.- dılar 66b/16,
67a/11
→ḥalāş o.- duğı 85a/17
→helāk o.- duğı 80b/15
→ma'lūmları o.- duğı 83a/18
→nāfi' o.- duğı 73a/19
→sākin o.- duğı 86a/15
→'arız o.- duğını 54a/09
→def' o.- duğını 72b/16
→ḥalāş o.- duğını 90a/15
→nāfi' o.- duğunda 83b/15
→nāfiz o.- duğundandır
82a/18
→vāki' o.- duğda 66a/09
→vāşıl o.- duğda 66a/03
→müte'ayyin o.- duğdan
90b/08
→sākin o.- duğdan 71b/06
→tamām o.- duğdan 90a/08
→vāşıl o.- duğdan 61b/12
→helāk o.- duğları 80b/16
→müte'affin o.- duğları
52a/13
→bāliğ o.- duğlarında
67a/13
→ḥalāş o.- duğlarını 81a/17
→zāhib o.- dum 57a/12
→bā'is o.- ıcağ 93a/04
→kavī o.- ıcağ 67a/16
→tābi' o.- ıcağ 55a/16
→'arız o.- madı 90b/18
→mutazarrır o.- madı
87b/19
→mümkin o.- madı 101a/16
→mündefi'a o.- madı 74a/15
→vāki' o.- madı 79b/07,
81b/02, 92b/10
→ārız o.- madığı 58b/18
→vākıf o.- madılar 84a/07
→müteḥallil o.- madın
68b/02
→zāhir o.- madın 56a/13
→mübtelā o.- maduğ 51b/15
→zā'il o.- maduğça 77b/02,
94b/04
→kādır o.- mamağla 70b/04
→lāyık o.- mamağla 96a/09
→ḥār o.- masa 54a/18
→ziyāde o.- masına 77a/02
→nāzil o.- masını 77a/09
→'arız o.- masun 88b/18
→nāķış o.- masun 81b/03
→arığ o.- maya 84b/13,
86b/01
→māni' o.- maya 93a/03
→mübtelā o.- maya 84b/06,
86b/03
→müsta'id o.- maya 84b/14
→nāķış o.- maya 94a/12
→semmin o.- maya 86a/19
→şermsār o.- maya 58a/08
→za'if o.- maya 86b/02
→ziyāde o.- maya 80b/18

- mutazarrır o.- mayalar
76b/08
- müte'affin o.- mayan
64a/11
- mübtelā o.- mayanlara
85b/11
- bārid o.- mayaydı 54b/03
→def' o.- mayup 89a/03
→mündefi'a o.- mayup
101a/19
- a'rāz o.- maz 61b/02
→ceyyid o.- maz 94a/02
→def' o.- maz 99a/09, 99a/10
→ḥalāş o.- maz 85a/16,
85b/09
- ḳādir o.- maz 86a/13,
86a/14, 93a/09, 93b/15
- müctemi'a o.- maz 62a/04
→mümkin o.- maz 101a/05,
57b/16, 84a/11, 90a/18
- mündefi' o.- maz 58a/04
→münfekk o.- maz 53a/06
→münḳaṭi' o.- maz 86a/04
→müştēd o.- maz 54b/05
→müteḥallil o.- maz 97b/17
→müyesser o.- maz 84a/13
→sākin o.- maz 100a/09,
100a/13, 100a/16
- şedīd o.- maz 60a/14
→tamām o.- maz 98a/18
→zā'il o.- maz 77b/03,
81a/12, 94b/05
- zāhir o.- maz 90b/11
→zā'il o.- mazlar 98b/09
→māni' o.- muşdur 79a/12
→'ārız o.- muş 67b/14,
77a/14, 77a/19
- muḥtebes o.- muş 65b/14
→vāḳi' o.- muş 65b/17
→'ārız o.- muşdur 79a/01
→müctemi'a o.- muşdur
64a/04
- vāḳi' o.- sa 61b/16, 62a/15
→zāhir o.- sa 54a/14
→ziyāde o.- sa 68b/05
→sākin o.- sun 100a/02
→naẓar o.- una 71a/01
→zıkr o.- unan 58b/07,
64a/05
- maḥv o.- unca 87b/13
→terkīb o.- unduḳda 51a/10
→pāk o.- unduḳdan 96a/18
→istidlāl o.- unur 63b/06
→'ārız o.- up 68b/08
→cem' o.- up 73b/10
→fāriḡ o.- up 89a/19, 89b/03
→ḡālib o.- up 79a/11
→ḥāşıl o.- up 58b/03
→keşif o.- up 80b/05
→mā'il o.- up 59b/02
→munaşşab o.- up 63a/14
→muzırr o.- up 82a/15
→mübtelā o.- up 80b/16

- müctemi'a o.- up 56a/11,
62a/06
- müte'affin o.- up 63b/07,
64a/12, 96a/17
- sākıt o.- up 63a/11
- sebeb o.- up 70b/14
- vākıf o.- up 76b/14, 83b/03
- vākı' o.- up 84a/18
- yara o.- up 54a/19
- za'ıf o.- up 65b/13, 93b/08
- zāhib o.- up 54a/17,
54b/02, 82a/02
- zāhir o.- up 101a/09,
63b/15
- zāyi' o.- up 58a/07
- ziyāde o.- up 56a/07
- 'asir o.- ur 61b/15
- bā'ış o.- ur 56b/01, 56b/04,
62b/08, 63a/11, 63a/14, 63b/02,
63b/16, 64a/13, 66a/04, 68b/09,
70b/13, 70b/16, 82b/02, 82b/09
- bāliġ o.- ur 82b/18
- bītāb o.- ur 85b/19
- cārī o.- ur 53b/10, 53b/12,
53b/16, 65b/14
- def o.- ur 58a/03
- ekşer o.- ur 60a/11
- fāsıd o.- ur 60a/01, 75a/17
- ġalīz o.- ur 60a/14
- ħafif o.- ur 86b/09
- ħāşıl o.- ur 52b/06, 53b/13,
57b/15, 67a/16, 72a/04, 81b/11,
82a/04
- helāk o.- ur 101b/03,
63a/08, 92b/17
- ķādir o.- ur 63a/05
- ķara o.- ur 89a/14
- mā'il o.- ur 52b/02, 58a/14,
58a/15, 73b/18
- ma'ķül o.- ur 102a/02
- maħv o.- ur 97b/15
- māni' o.- ur 84b/07,
87b/06, 95b/11
- muħtāc o.- ur 100a/17
- munaşşab o.- ur 66a/10
- mü'eddī o.- ur 93a/08
- müctemi'a o.- ur 63a/03
- münteşir o.- ur 55b/19,
57b/17, 58a/13
- müşābih o.- ur 59b/02
- müteħallil o.- ur 53b/04
- nāfiz o.- ur 82a/08
- nāķış o.- ur 73b/19
- nāzil o.- ur 52b/13, 76b/18
- nümāyān o.- ur 60a/05
- şābit o.- ur 85b/15
- sākıt o.- ur 86a/11
- sākin o.- ur 100a/01
- sebeb o.- ur 63a/19,
64a/09, 70b/05, 75b/06, 77a/02,
78b/03, 84b/07

→şedīd o.- ur 58a/12,
58a/19, 60b/13
→şifā o.- ur 84a/04
→ṭārī o.- ur 80a/08, 89a/12
→vāḳī' o.- ur 102a/17,
59b/03, 59b/09, 59b/11, 64a/11,
78b/03, 85b/13, 89a/13
→vāşıl o.- ur 56a/16
→yara o.- ur 86a/09
→za'īf o.- ur 102a/18, 63a/04
→zāhib o.- ur 81b/06
→zāhir o.- ur 52b/08,
53a/03, 53b/08, 55a/05, 57b/03,
58a/18, 59b/05, 59b/12, 59b/15,
59b/17, 60a/01, 60a/03, 60a/04,
60a/06, 60a/08, 60a/18, 60b/04,
61a/04, 62a/04, 62b/16
→ziyāde o.- ur 53a/08,
56a/08, 58a/05, 58a/16, 58b/05,
84b/09, 86b/10
→'ārız o.- ur. 53a/19
→zāhib o.- urın 79a/07
→munaşşab o.- urısa 61a/05
→'ārız o.- ursa 60b/13,
61b/18, 62b/04, 62b/06, 63a/02,
63a/06, 63b/07, 65a/19, 71a/01,
71b/15
→ḥādiş o.- ursa 61b/18
→ḳavī o.- ursa 64b/11
→maḳtūl o.- ursa 83a/10
→mevrūs o.- ursa 62b/16
→munaşşab o.- ursa 60b/16

→mūndefi'a o.- ursa 71a/05
→müzmin o.- ursa 62b/14
→nāḳış o.- ursa 93a/07
→vāḳī' o.- ursa 56a/13,
60b/08, 62a/03, 62b/14, 66a/11,
88b/17, 90a/03, 99a/03
→zāhir o.- ursa 62b/03,
62b/10
→ziyāde o.- ursa 80b/18,
89a/03
ol üçüncü teklik şahıs zamiri,
işaret sıfatı, o.
o. 51b/14, 51b/15, 51b/18,
51b/19, 57b/01, 59a/14, 59a/15,
59b/06, 61a/18, 66b/11, 70b/06,
73b/13, 76a/02, 88b/14, 91b/03,
92b/16, 94b/09, 97a/06, 97a/13,
98a/01, 98a/19, 98b/05, 99b/07
olma olmak.
o.+ ları 78a/12
o.+ maḡla 74a/18
o.+ mdan 61a/09
o.+ sı 82a/10, 83a/17
o.+ sına 62a/02, 62b/12,
66b/16, 67a/11, 69a/13, 79a/06,
82a/01, 82a/12
o.+ sını 81b/19, 82a/13
o.+ sında 55a/01, 83a/13
o.+ sından 68a/18
→vāḳıf o.+ larından 54b/16
→mu'addel o.+ sı 74a/02
→zā'il o.+ sı 67a/18

→zāhir o.+ s1 57b/11, 97a/08
→ḥalāş o.+ s1 63a/03
→bārid o.+ sına 54b/11,

54b/02

→ḥādiş o.+ sına 64a/09
→ḥār o.+ sına 54a/17
→mu‘addel o.+ sına 74a/19
→mübtelā o.+ sına 70b/15
→sāķıţ o.+ sına 70b/04
→zā’il o.+ sına 64b/12
→zā’il o.+ sından 67a/17
→muķābil o.+ sını 67a/10
→nāfi‘ o.+ sını 74b/16
→terk o.+ sını 70b/07
→ḥādiş o.+ sınıñ 56a/09

olmak olma.

o. 53a/10, 64a/07, 70b/18,
74a/16, 77b/10, 85b/15, 94a/16
o.+ a 62a/07
o.+ dur 52a/18, 82b/12
o.+ la 101a/14, 57b/06,
58b/08, 62a/12, 64a/12, 67b/03,
75b/04, 77a/06, 77a/08, 77b/02,
81b/03, 83a/07, 83a/09, 83a/19,
86b/04, 87b/04, 91a/17, 95b/11,
96a/05

→‘arız o. 59a/05
→bārid o. 55a/18
→cem‘ o. 89a/09
→ķavī o. 54b/08
→ma‘lūmı o. 58a/06
→māni‘ o. 100b/14

→mübeddel o. 97b/04
→müteferriḥ o. 83a/06
→ziyāde o. 53a/04
→ḥalāş o.+ a 62a/08
→müstekarr o.+ a 63b/09
→sākin o.+ a 88b/16
→‘arız o.+ dur 59a/09
→ṭārī o.+ dur 59a/07
→vāķi‘ o.+ dur 59a/10
→zāhir o.+ dur 52a/19,

59a/08, 82b/11

→‘arız o.+ la 63b/02, 66a/01,
80a/18
→bārid o.+ la 54b/06
→i‘timādum o.+ la 92b/11
→iḥtiyār o.+ la 91a/15
→ma‘lūmum o.+ la 90a/13
→mu‘addel o.+ la 74a/09
→mübtelā o.+ la 73b/14
→müstakarr o.+ la 60a/01
→müstevlī o.+ la 63a/13
→müşābih o.+ la 60b/02,
76a/02

→müzmin o.+ la 93a/06
→tezād o.+ la 78b/01
→vāşıl o.+ la 92b/16
→zā’il o.+ la 83a/10
→zā‘if o.+ la 82b/06
→ziyāde o.+ la 70b/12
→tamām o.+ sızın 85b/18

olun- olunmak.

o.- a 77b/13

o.- dugunda 92a/09	→tecvīz o.- an 94a/04
o.- maya 87a/16	→zıkr o.- an 101a/01,
o.- urşa 56a/07	52a/03, 54a/10, 54a/12, 54a/18,
→faşđ o.- a 64a/18	55a/14, 55b/07, 59a/08, 59b/12,
→ğasl o.- a 100b/03, 99b/11	60b/01, 62a/01, 62b/07, 63b/19,
→hıltı o.- a 87b/17	67a/06, 67a/07, 67b/01, 67b/02,
→isti‘māl o.- a 77b/15,	68a/16, 68b/04, 68b/19, 71a/13,
78a/08	72b/11, 74b/15, 77a/03, 77a/15,
→k̄atlı o.- a 88a/08	77b/08, 80a/04, 81a/05, 81a/11,
→muḥāfaẓa o.- a 93a/05	81a/18, 81b/18, 82a/14, 85b/04,
→naḳ‘ o.- a 102a/11, 65a/17,	86a/16, 87b/03, 88a/18, 89a/17,
73a/06	90b/06, 90b/19, 91a/16, 93b/13,
→nazar o.- a 84b/10	95a/17, 96a/02, 96a/17, 96b/07,
→ri‘āyet o.- a 75a/19, 75b/13	97b/06, 98b/01
→saḫḫ o.- a 87b/13	→tamām o.- ca 92a/07
→ṭabḫ o.- a 75b/10, 78a/07,	→beyān o.- dı 89a/10, 96a/10
95a/02, 96a/11, 99b/09	→tertīb o.- dı 50b/04
→tedbīr o.- a 98b/06	→zıkr o.- dığı 57b/01,
→tertīb o.- a 78a/03	67b/13, 78a/09
→ṭılā o.- a 84b/04, 84b/12,	→ṭılā o.- duğı 85b/18
87a/15, 88b/11	→zıkr o.- duğı 75b/10
→zamm o.- a 99b/10	→‘ārız o.- duğda 70b/17
→beyān o.- an 99b/14	→isti‘māl o.- duğda 75b/02,
→isti‘māl o.- an 54b/09,	81a/17, 91b/14
66b/17, 78a/10	→murād o.- duğda 79b/17
→ta‘bīr o.- an 52b/18,	→mübāşeret o.- duğda
53a/11, 54b/03, 57a/07, 60a/10,	80a/04
62b/10, 69b/07, 72b/07, 95b/01,	→taḫsīm o.- duğda 56a/18
97b/12	→tenāvül o.- duğda 91b/15
→ta‘yīn o.- an 93a/06	→terkīb o.- duğda 76b/02
→ṭabḫ o.- an 76a/15, 99b/14	→ṭılā o.- duğda 51b/02,
→taḫrīr o.- an 75a/19	81b/14, 82a/07, 82b/10, 85b/03,

85b/07, 87a/06, 87a/14, 87b/04,

88b/09, 89b/01

→ğasl o.- duḡdan 96b/08

→ğubār o.- duḡdan 96b/11

→ḡıltı o.- duḡdan 88a/04

→naḡ' o.- duḡdan 78a/06

→ri'āyet o.- duḡdan 84b/03

→saḡḡ o.- duḡdan 92a/05

→ṭabḡ o.- duḡdan 65a/03,

71a/14, 77b/14

→istiḡbār o.- dum 91a/15

→mu'ālece o.- ıcaḡ 84a/08

→taḡammül o.- ıcaḡ 80b/10

→ṭılā o.- ıcaḡ 51b/01

→ṭılā o.- madan 89a/18

→faşd o.- masa 86b/18

→istiḡrāc o.- masını 69a/14

→ṭabḡ o.- masını 67b/18,

75b/07

→isti'māl o.- masınıñ

77b/10

→ri'āyet o.- masınıñ 86b/07

→tesmiye o.- masınıñ

51b/07

→tedbīr o.- mayup 82a/06

→ri'āyet o.- maz 86b/09

→selb o.- maz 84a/14

→isti'māl o.- mazdan 74b/18

→tenāvül o.- mazdan 80a/01

→ṭılā o.- mazdan 51a/17,

86b/11, 87a/01

→istikṡār o.- muş 69a/08

→itṡā o.- muş 88b/19

→ḡatlı o.- muş 92a/14

→ṭabḡ o.- muş 93b/16

→terbiye o.- muş 101b/13

→faşd o.- sa 65b/18

→ḡaşd o.- sa 53b/16

→naḡar o.- sa 55a/06, 55a/07

→taş'īd o.- sa 82a/03

→taşdīḡ o.- sa 85a/11

→ṡılā o.- sa 85b/11

→zamm o.- sa 102a/01

→naḡ' o.- up 75b/09

→ṭabḡ o.- up 66a/18, 70a/02,

89b/08

→taşfiye o.- up 65a/03

→tesmiye o.- up 50b/04

→beyān o.- ur 54a/15,

55b/10, 65b/12, 73b/03, 78b/17

→ḡavf o.- ur 79b/02

→ḡazer o.- ur 80a/15

→isti'māl o.- ur 54b/11,

72b/01, 77b/09, 84a/04, 95b/03

→mu'ālece o.- ur 81b/18

→muḡābil o.- ur 55b/12

→müşāhede o.- ur 58b/11,

67a/08, 67b/05

→su'āl o.- ur 67b/05

→ta'bīr o.- ur 51b/13, 69b/19

→tesmiye o.- ur 57b/17

→ṡılā o.- ur 86b/14

→zann o.- ur 54b/08

→zıkr o.- ur 87b/10

→nazar o.- ursa 54b/07,
54b/09

→su'āl o.- ursa 55a/15,
67a/05, 83a/03, 85b/06

olunmak olunma.

→isti'māl o. 64a/03, 79b/17

→tedbīr o. 98b/10

→tenāvül o. 74b/19

→tercīh o. 54b/12

omuz vücutta boynun iki yanında kalan, kolların gövdeye bağlandığı kısım, omuz.

o. 60b/12

on sayı adı, on.

o. 100b/03, 100b/05,
100b/11, 101b/01, 101b/06,
102a/10, 51a/02, 51a/03, 51a/05,
51a/06, 51a/07, 51a/09, 51a/11,
51a/13, 51a/14, 57a/13, 57a/14,
64b/13, 65a/04, 65a/08, 65a/13,
65b/04, 66b/07, 68a/01, 68a/10,
71a/15, 72a/01, 73b/05, 75a/09,
75b/08, 75b/15, 76a/19, 77b/11,
77b/12, 78a/04, 79b/13, 81a/07,
84b/15, 87a/01, 87a/15, 87b/15,
87b/19, 88a/02, 88a/09, 88a/10,
88a/11, 88a/13, 88a/15, 88a/16,
88a/17, 88a/18, 92b/02, 94b/07,
96a/05, 98a/05, 98a/11, 98a/12,
98b/17, 99a/16, 99a/18, 99b/11

o.+ ar 66a/18, 95a/01

oñul- iyileşmek, şifa bulmak.

o.- duğdan 61a/14, 61a/19

o.- maz 53a/05

oñult- iyileştirmek.

o.- ıcı 94b/09

onuncı sıra sayı sıfatı, onuncu.

o. 51a/01, 63b/12

o.+ sı 99a/12

onuncu bkz. onuncı.

o.+ sı 94a/11

oñurğa omurga, omurların eklem oluşturacak şekilde birleşmesi ile meydana gelen kemik iskelet.

o.+ nuñ 71b/09

o.+ ya 88b/04, 88b/05

otuz sayı adı, otuz.

o. 101b/06, 102a/01, 56b/19,
65a/01, 65a/05, 65b/04, 66b/01,
67b/19, 68b/13, 73a/03, 78a/03,
88a/08, 90b/15, 92b/02, 92b/03,
94b/16

o.+ ar 65a/12

-Ö-

öl- ölmek, vefat etmek.

ö.- enleri 82a/09

‘ömr Ar. ömür, yaşam süresi.

→ āḥir-i ‘ömr

ā. +e 53a/05

→ müddet-i ‘ömr

m. +ümde 79b/05, 81b/01

m. +ünde 87b/18

öp- öpmek.

ö.- se 56b/10

örti örtü.

ö.+ si 80b/17

ö.+ sini 81a/02

örtün- örtünmek.

ö.- üp 79a/19

öz öz, kendi.

ö.+ i 66b/13

ö.+ inde 67a/01

ö.+ inden 68b/13

ö.+ inüñ 68b/10

-P-

pād-zehr Far.+Ar. panzehir.

p. 51a/09, 64a/02, 71b/18,

76b/01, 84b/19, 92a/09

p.+ dür 91b/15

p.+ idür 91a/06

pād-zehriyye bkz. pād-zehr.

→ edviye-i pād-zehriyye

e. 64b/07

pād-zehriyyet Far.+Ar.

panzehirlik.

p. 51a/15, 55b/05, 85a/04,

85b/05, 85b/14

p.+ i 73a/17, 84b/16, 85a/10,

85a/11, 85b/08, 90a/10, 92b/07

p.+ ine 85a/03

pāk Far. temiz.

p. 65a/01, 95b/02

- **pāk et-** Far.+Tr.

temizlemek.

p. -mede 73a/16

- **pāk it-** Far.+Tr. temizlemek.

p. -mezden 64b/16

- **pāk olun-** Far.+Tr.

temizlenmek.

p. -duğdan 96a/18

palık balık.

p. 52b/08

palusençu Ar. peygamber ağacı,

iki çenekliler sınıfının yabanî

kimyongiller familyasından, 10-15

m. yükseklikte, reçinesinden

gayakol çıkarılan, kışın

yapraklarını dökmeyen bir ağaç.

p. 100a/03, 100a/07,

100a/11, 101a/18, 51a/03, 55b/06,

66b/07, 67b/17, 68b/19, 69a/08,

69a/11, 71a/17, 72b/16, 73a/10,

73a/19, 74a/11, 75a/18, 76b/12,

76b/18, 79b/15, 84a/12, 87a/02,

87b/07, 87b/15, 89b/12, 90a/09,

91a/07, 95a/01, 96a/10, 96b/02,

96b/19, 98a/07, 98b/11, 99a/01,

99a/07, 99b/06, 99b/07, 99b/13

p.+ da 72b/12, 77b/07

p.+ dan 72a/12

p.+ nuñ 69a/18, 69a/19,

72a/17

p.+ yı 99b/15

→ dühn-i palusençu

d. 69a/12

pāpadya Ar. papatya,

birleşikgillerden, baharda taç

yaprakları sarı ortası beyaz

çiçekler açan, tıbbi özelliklere sahip, bir yıllık otsu bitki.

p. 100a/08, 100b/05, 65a/02, 65a/06, 88a/16

pazı yabancı pancar.

p. 64b/18

pek pek, çok, fazla.

p. 72a/09

penbe Far. pamuk.

p. 98b/19

pencengüşt Far. beşparmak

ağacı, hayıt ağacı, 1-3 m.

yükseklikte, çalı görünümünde,

soluk pembe veya mavi çiçekli,

kökleri iplik boyamakta kullanılan

bitki.

p. 101a/02

perhîz Far. perhiz, diyet.

p. 93a/06

p.+ i 73b/02, 93b/19

- **perhîz it-** Far.+Tr. perhiz yapmak, diyet yapmak.

p. -eler 81a/07

→ eyyâm-ı perhîz

e. +de 94a/06

Perru ülke adı, Peru.

P. 72a/04

persiyāvşân Far. baldırı kara

otu, 10-25 cm. boyunda, toprak

üstündeki kısmı balgam söktürücü

ve öksürük kesici olarak

kullanılan çok yıllık otsu bitki.

p. 71a/09

perspinatu Lat. cıvanın kırmızı hâline verilen ad.

p. 92a/13, 95a/05, 95a/07,

95a/11, 95a/16, 95b/18, 96a/04,

97a/05, 99a/11, 99a/13

p.+ dan 95a/13

p.+ dur 95a/07

pes Far. kâfi, yeter.

p. 61b/13, 70a/14, 70b/16,

78b/01, 84b/09, 85b/13

peygamber ağacı bkz. palusençu

p. 66b/09, 68b/05, 76a/13,

76b/15, 76b/19, 77b/11, 78a/03

p.+ ndan 72a/13

p.+ nuñ 68b/10, 69a/13,

69a/16

pîr Far. yaşlı, ihtiyar.

p.+ i 74b/11, 74b/16

Plateru Lat. özel isim.

P. 100a/19, 58b/14, 83b/07,

84b/19

portakal portakal.

p. 73b/13

poşa suyu alınmış yiyecek maddesinin kalıntısı.

p.+ sın 98b/18

p.+ şını 69a/01

p.+ yı 73a/11, 75a/17,

75b/13, 77b/16, 78a/08

pul balıkların vücudunu

kaplayan sert levhacık.

p.+ ı 52b/08

p.+ ların 52b/09

p.+ larının 52b/11

pür-takşir Far.+Ar. kusur dolu.

→ fakir-i pür-takşir

f. 88b/05, 90a/12, 96a/04

-R-

rādi' Ar. merhem adı.

→ merhem-i rādi'

m. 94b/10

rahim Ar. döl yatağı, rahim.

r.+ de 57b/05, 60b/04,

95b/01, 96a/16

r.+ den 63b/04

r.+ e 62b/19, 96a/15

r.+ inde 56b/05, 59b/10

r.+ üñ 96a/07

- **rahm-i fahişe** Ar. fahişe

kadın rahmi.

r. de 56a/09

→ 'ilel-i rahim

'i. 74b/04

raķik Ar. ince.

r.+ ini 70a/13

raķika bkz. raķik.

→ mādde-i raķika-i ter

m. 100a/01

→ ahlāt-ı raķika

a. yı 77a/06

ra'se Ar. titreme, titreyiş.

r. 69b/14, 81b/12, 82b/02,

82b/08, 84b/15

rāyiha Ar. koku.

r.+ sı 74a/01, 74a/18, 76a/01,

86a/08, 86a/10

r.+ sından 66b/15

rāyihāsız Ar.+Tr. kokusuz.

r. 53b/09, 60b/05

razaķi Ar. kalın kabuklu, uzun,

iri taneli olan bir üzüm çeşidi.

r. 93a/15, 94a/18

rāziyāne Far. rezene.

r.+ sidür 76a/02

r.+ ye 76a/02

red' Ar. reddetme, geri çevirme.

- **red' eyle-** Ar.+Tr. geri çevirmek, kabul etmemek.

r. -mesine 83b/13

- **red' it-** Ar.+Tr. geri çevirmek, kabul etmemek.

r. -üp 81b/15

redā'et Ar. hastalık ve yara azgınlığı.

r.+ ini 64b/06

redd eyle- Ar.+Tr. geri

döndürme, geri çevirme.

r. -mesine 97a/10

redī Ar. azgın, vahim, şiddetli.

r.+ dür 63a/09, 63b/04,

94b/07

rediyeye bkz. redī.

→ a'rāz-ı rediyeye

- a. 56a/07, 57b/07, 62b/15,
66a/04, 89a/11, 89a/18,
90b/19
→ emrāz-ı muhtelif-i
- rediyye
- e. 52b/15
→ emrāz-ı rediyye
- e. 56b/04
→ ḥummā-yı rediyye
- ḥ. 63a/02
→ keyfiyyet-i rediyye
- k. 55a/01
→ mertebe-i rediyye
- m. 58a/16
→ muḥāṭ-ı rediyye
- m. 59a/13
→ nuṭfe-i rediyye
- n. 56a/11
→ semmiyyet-i ḥafiyye-i
- rediyye
- s. + dūr 63b/14
→ aḥlāṭ-ı rediyye
- a. +yi 83b/16, 87a/05
- rekāket** Ar. kekemelik.
r. 86a/13
- remed** Ar. göz ağrısı.
r.+ ine 56b/12
r.+ üñ 56b/14
- reng** Far. renk, levn.
r.+ de 59b/01
r.+ i 52b/02, 52b/11, 58a/14,
66b/11, 76a/03
- r.+ inde 59b/16
r.+ indedür 66b/12
- re's** Ar. baş, kafa.
r.+ i 58b/14, 58b/15
→ a'zā-yı re's
a. +e 85a/04, 87a/04, 85a/13
- revāk** Ar. petek.
r. 66a/19
- re'y** Ar. görüş.
• **re'y-i ṭabīb** Ar. tabibin görüşü.
r. 62a/07, 76a/16
• **re'y-i ṭabīb-i kāmīl** Ar. bilgili tabibin görüşü.
r. 64a/02, 77b/09
- reyḥānī** Ar. fesleḡen kokulu.
→ ŧerāb-ı reyḥānī
ŧ. 89b/08
- rıfḳ** Ar. yumuŧaklık.
r.+ la 64a/15, 71b/04,
75a/03, 86b/13
- ri'āyet** Ar. uyma
r. 64b/01, 84a/01
r.+ den 68a/08, 84a/13
• **ri'āyet eyle-** Ar.+Tr. uymak.
r. -yeler 86a/18
r. -yüp 77b/14
• **ri'āyet olun-** Ar.+Tr. uyulmak.
r. -a 75a/19, 75b/12
r. -duḳdan 84b/03
r. -masınıñ 86b/07

- r. -maz 86b/09
- ribāṭ** Ar. sınır.
r.+ da 98b/02
r.+ ını 86a/05
- ribāṭāt** Ar. sınırlar.
r.+ a 58b/01
r.+ da 57b/18
- ricāl** Ar. erkekler.
r. 53b/08, 59a/10, 59b/10
r.+ ũn 53b/07, 60b/08
- rīh** Ar. sızi, romatizma.
r.+ ine 76b/17
- risāle** Ar. kısa yazılmış küçük kitap.
r. 81b/03
r.+ si 50b/03
- **risāle-i ṣāliṣe** Ar. üçüncü risāle.
r. +ye 50b/03
- Rudiv** Lat. özel isim.
R. 68b/06, 81a/16, 84a/15, 87b/17, 95a/09
- rūḥ** Ar. ruh, can.
- **rūḥ-ı ḥayvāniyye** Ar. kalpte var olduđu düşünölen ruh.
r. ye 55b/19
 - **rūḥ-ı nefṣāniyye** Ar. beyinde var olduđu düşünölen ruh.
ye 56a/01
 - **rūḥ-ı zāc** Ar. kara boya.
- r. 99a/17
- ruṭūbāt** Ar. nemlilik.
r.+ ı 67b/06, 74b/09
- **ruṭūbāt-ı aṣliyye** Ar. asıl nemlilik.
r. +yi 67b/07, 67b/08, 67b/11
 - **ruṭūbāt-ı faḫliyye** Ar. kirli nemlilik.
r. +yi 67b/09, 72b/03
 - **ruṭūbāt-ı ḥamām** Ar. hamamın nemliliđi.
r. 71b/06
- ruṭūbet** Ar. ıslaklık, nem.
r. 52b/09, 59a/13, 60b/05
r.+ den 69b/17
r.+ i 74a/03
- **ruṭūbet-i aṣliyye** Ar. asıl nemlilik.
r. +nũn 67b/01
r. +ye 74a/04
r. +yi 67a/18, 71b/19, 77a/17
 - **ruṭūbet-i fāside** Ar. kötü, fasit nemlilik.
r. 52b/05, 53b/10
 - **ruṭūbet-i faḫliyye** Ar. kirli nemlilik.
r. +si 81b/08
r. +yi 74b/07
 - **ruṭūbet-i lezce** Ar. yođun nemlilik.
r. 53b/15
→ ifrāṭ-ı ruṭūbet

i. +i 83a/08
i. +den 102a/16

rücū it- Ar.+Tr. dönme, geri dönme.

r. -er 66a/02

rükbe Ar. diz, diz kapağı.

r. 100a/15, 101a/11

-S-

sā'at Ar. saat, vakit, zaman.

s. 101b/07, 102a/11, 68a/02, 68a/05, 73a/05, 73a/08, 75a/11, 75a/15, 75b/09, 77b/13, 78a/06, 78b/16, 79a/19, 80a/02, 80b/01, 80b/02, 80b/04, 80b/06, 91b/05
s.+ den 79a/14, 92b/05

şabāh Ar. sabah.

ş. 102a/15, 66b/02, 66b/06, 68a/09, 75b/11, 77b/15, 80a/05, 92a/07

ş.+ a 65a/16, 65b/08

ş.+ larda 80a/12

sābıқан Ar. bundan önce.

s. 89a/09

şābit ol- Ar.+Tr. hareketsiz olmak, yerinde durmak.

ş. -dı 85b/06

ş. -ur 85b/15

şabr Ar. zambakgiller familyasından, tropikal bölgelerden yetişen, küçük, büyüklü birçok türü bulunan,

özellikle sarı sabır denilen tıpta kullanılan bir bitki.

ş. 96a/14

• **şabr-ı saķuturī** Ar.

Sakutura memleketinden geldiğinden dolayı sabr bitkisine verilen isim.

ş. 95b/04

şabun Ar. sabun.

ş. 97a/18

şaç başı kaplayan kıllar, saç.

ş. 53b/01, 57b/19, 60a/02

ş.+ ı 58a/11

sāde Far. basit, yalın, katışksız.

s. 68a/01

şādık Ar. doğru.

→ zaķır-i şādık

z. 89a/17

şadīd Ar. irin, yaradan akan sarı su.

ş. 52b/04

şadr Ar. göğüs.

ş. 62b/05

ş.+ a 74b/03

ş.+ e 63a/16, 70a/03, 86a/02

ş.+ ina 76b/17

şaffet Ar. saflık, temizlik.

ş.+ i 64b/17

şāfī Ar. saf, katıksız.

• **şāfī it-** Ar.+Tr. saflaştırmak, katıksız hāle getirmek.

ş. -er 74b/10

- mürr-i şāfī
m. 91a/14, 92a/04
- şāfin** Ar. iç aşık kemiğinden
topuğa kadar giden büyük damar.
ş. 66a/09
- şafra** Ar. karaciğerin hazmı
kolaylaştırmak için onikiparmak
bağırsağına salgıladığı yeşilimsi
sarı renkli acı sıvı, öd.
ş. 74b/14
- şafravī** Ar. karaciğerin diğer
organlardan fazla çalışmasından
dolayı oluşan hırçın ve zayıf
özellik.
ş. 55a/13
- şafravīyü'l-mizāc** Ar. karaciğerin
diğer organlardan fazla
çalışmasından dolayı oluşan hırçın
ve zayıf özellikte olan mizac.
ş. 55a/16, 93b/08
- sağ** çürük olmayan
s. 94b/09
- şāhib** Ar. sahip.
ş.+ ine 63a/02
ş.+ lerine 63a/06
- şahīh** Ar. gerçek, doğru.
ş. 58b/14
→ beyāz-ı şahīh
b. 87a/18
→ menī-yi şahīh
m. 59b/01
- şahīhü'l-mizāc** Ar. gerçek mizac.
ş. 55a/04
ş.+ lardan 56b/12
- saḥḳ** Ar. dövme, ezme, macun
durumuna getirme.
- **saḥḳ it-** Ar.+Tr. dövmek,
ezmek.
s. -eler 87b/01
 - **saḥḳ olun-** Ar.+Tr.
dövülmek, ezilmek.
s. -a 87b/13
s. -duḳdan 92a/05
- sā'id** Ar. kolun dirsekle bilek
arasındaki kısmı.
→ 'izām-ı sā'id
i. +inde 52b/17
- sā'ile** Ar. akan, seyelan eden.
→ mī'a-i sā'ile
m. 100b/08, 88a/17, 98a/13
- sā'ir** Ar. diğer, başka, gayrı.
s. 51a/14, 53a/16, 55b/11,
60b/10, 62b/18, 67b/04, 73a/10,
80a/13, 81a/08, 85a/06, 85b/02,
92a/11, 92b/11, 97b/16
s.+ e 92a/08
- sāk** Ar. baldır, incik.
→ veca'-i sāk
v. 62b/04
→ 'izām-ı sāk
i. +ında 52b/17
- şakal** sakal.
ş. 60a/02, 60a/07, 99b/10

ş. -maz 83b/01
şıkıl- sıkılmak, bunalmak.
ş.- dum 81a/02
ş.- up 93a/04
şıklet Ar. sıkıntı.
• **şıklet-i ‘azīme:** Ar. büyük sıkıntı.
s. 53a/15
şırlı bazı malzemeleri korumak, yüzüne parlaklık kazandırmak için kullanılan ve ısıtılıp eritildiğinde sıvanabilme özelliği kazanabilen madde ile kaplanmış.
ş. 73a/04, 75a/10
sırr Ar. gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey.
s.+ ı 56a/09
s.+ mı 68a/17
sıva- sıvamak, kaplamak.
ş.- yalar 102a/14, 75a/12
ş.- yup 73a/06
şızı sızı, ağrı.
ş.+ lara 74b/05
sibistān Far. sibistan ağacı ve meyvesi.
s. 65a/12, 65b/03
sigil deride, özellikle ellerde oluşan zararsız, pürtüklü, küçük ur, siğil.
s.+ lerdür 98b/08, 99a/16
s.+ lerüñ 99a/16

sihr Ar. sihir gibi kolay ve şaşkırtıcı.
s. 83a/02
sikencübīn Far. Bal, şeker ve türlü meyvelerin öz suyundan yapılan bir grup şuruba verilen ad.
s. 71a/16
silecek silmeye yarayan şey.
s. 56b/10
silinmek kurulanmak.
s. 56b/10
sill Ar. verem.
s. 61a/07
sin Ar. yaş, ömrün derecesi.
s.+ de 74a/10
s.+ ine 93b/04
sināmekī Ar. baklagillerden, sıcak bölgelerde yetişen, yaprağı müşhil olarak kullanılan, sarı çiçekli, otsu veya ağaçsı bitki.
s. 65a/01, 65a/15, 65b/07, 94a/19
s.+ den 66b/04
siñir birçok sinir telinin bir araya gelmesi ile oluşan yapı, nerf.
s.+ lere 58b/01
siparine Lat. Amerika kıtasında yer alan Peru ülkesinde, üç ila dört metre uzunluğunda olup yerde kök hâlinde yetişen, Frengi hastalığının tedavisinde kullanılan bir bitki.

sol sol taraf.
ş. 65a/19

Şolaklar bir sülâle lakabı.
ş. 57a/07

sonra sonra.
ş. 55a/10, 55b/18, 56b/18, 57a/01, 57a/04, 57a/05, 58b/17, 61a/11, 61a/14, 61a/19, 61b/12, 63b/10, 64b/03, 65a/03, 65a/11, 65a/19, 65b/02, 68a/08, 70b/08, 71a/02, 71a/05, 71a/14, 71b/06, 75a/08, 75a/15, 77b/14, 78a/06, 78b/14, 78b/16, 79a/14, 79b/06, 79b/12, 80b/06, 80b/08, 82a/14, 83b/02, 84a/09, 84a/14, 84a/17, 84b/04, 88a/04, 90a/08, 90b/08, 91a/09, 91a/15, 92a/05, 92b/05, 93a/09, 93b/14, 93b/18, 94a/04, 94a/13, 95a/13, 95b/03, 96a/06, 96a/18, 96b/08, 96b/11, 97b/11

soğuk soğuk.
ş. 94a/15
ş.+ dan 93a/05, 94a/14

soğukluk soğukluk, hamamlarda soyunma yeri ile sıcaklık arasında bulunan ve sıcaklığa oranla daha az ısıtılmış olan yer.
ş.+ da 79a/18

soğumak soğumak.
s.+ a 94b/16

söz söz, laf.
s. 84a/07

su temel hayat kaynağı, su.
ş. 100b/10, 57a/11, 65a/02, 65a/14, 65b/05, 66a/18, 68b/18, 69a/01, 69a/02, 69a/06, 71a/14, 73a/04, 73a/12, 75a/10, 75b/14, 77b/16, 77b/17, 86a/12, 93b/10
ş.+ da 101b/07, 68a/01, 68a/11, 75b/09, 77b/12, 78a/05
ş.+ dan 101b/16, 96b/15
ş.+ ya 99a/09, 99b/07
ş.+ yı 101a/12, 101b/11, 102a/06, 102a/07, 66b/01, 71b/13, 71b/19, 80b/10, 89b/04, 91a/14, 93a/11, 93a/19, 93b/12, 93b/17, 94a/18, 95b/12, 95b/19, 96b/09, 96b/13, 96b/18, 98b/18, 99a/01, 99a/05, 99b/06, 99b/10, 99b/11
ş.+ yına 71b/15
ş.+ yla 100a/08, 75a/18, 95a/02, 96b/05, 96b/09, 99b/09

sū' Ar. kötülük, fenalık, bozukluk.

- **sū'-i kınye** Ar. ileri derecede zayıflık.
s. 61a/07
- **sū'-i mizāc** Ar. sağlık bozukluğu.
s. 57b/14, 69a/03
s. +ı 62a/12
- **sū'-i mizāc-ı bārid** Ar. soğuk mizaç bozukluğu
s. +e 57b/15

- s.+ine 76a/09
- **sū' -i mizāc-ı ḥār** Ar. sıcak mizaç bozukluğu.
s. 57b/15, 76b/10, 76b/12, 77b/19, 94a/10
 - **sū'-i mizāc-ı semmī** Ar. öldürücü mizaç bozukluğu.
s. 57b/16
- su'āl olun-** Ar.+Tr. sorulmak.
s. -ur 67b/05
s. -ursa 55a/15, 67a/05, 83a/03, 85b/06
- sū'-el-ḳinye** Ar. karaciğer rahatsızlığı sonucu ortaya çıkan güçsüzlük, halsizlik.
s.+ ye 74b/02, 76a/09, 78a/01
- suhūlet** Ar. kolaylık.
s. 58a/03
s.+ le 68b/02, 79a/17, 80b/05
- suhūletlü** Ar.+Tr. kolay bir şekilde, kolayca.
s. 79b/03
- sukūṭ** Ar. düşme, düşüklük, sarkma.
- **sukūṭ-ı ḳuvā** Ar. kuvvetten düşme.
s. 90b/12
s. +dan 79b/01
s. +ya 93a/04, 93a/07
 - **sukūṭ-ı ḳuvvet** Ar. kuvvetten düşme.
s. +den 80a/15
- s. +e 78b/03
- **sukūṭ-ı şehvet** Ar. cinsel isteksizlik.
s. 53a/17
- şumāk** Ar. antep fıstığıgiller familyasından, yüz elliye yakın türü bulunan, çoğu zehirli, kabuğu hekimlikte, yaprakları boyacılıkta, dericilikte kullanılan ağaç ve bu ağacın ekşi, mercimek büyüklüğündeki kırmızı renkli meyvesi.
ş. 96b/04
ş.+ ı 95b/19, 96b/11
- şūret** Ar. biçim, görünüş.
ş.+ de 60b/17, 62a/01, 77a/14, 97a/10
- sūrincān** Far. itboğan adıyla da bilinen güz çiğdemi bitkisinin bir türü.
s. 100b/08, 98a/13
- şu'ubetlü** Ar.+Tr. zor, güç.
ş. 61b/14
- şu'ūd** Ar. yükselme.
ş. etdürür 77a/12
ş. iden 59a/12, 82a/17, 82a/19
ş. ider 56a/16
- sūd** kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan, besin değeri

- şebeke** Ar. dokular.
ş. 58b/17, 61a/12
- şedgān** ?
ş.+ ında 52a/17
- şedīd** Ar. şiddetli.
ş. 59a/07, 61b/04, 61b/08,
84b/08, 87a/12
- **şedīd ol-** Ar+Tr.
şiddetlenmek.
ş. -maz 60a/14
ş. -ur 58a/12, 58a/19, 60b/13
→ ḥunnāk-ı şedīd
ḥ. 86b/19
→ veca‘-i şedīd
v. 53a/07, 53b/11, 58b/04
v. +i 77b/05
→ veca‘-i ‘izām-ı şedīd
v. +dür 99b/11
- şedīde** bkz. şedīd.
→ a‘rāz-ı şedīde
a. 58a/05
- şefe** Far. dudak.
ş.+ lerüñ 52a/17
- şefkat** Ar. şefkat, merhamet.
ş. 63b/17
- şehādet eyle-** Ar. şahitlik etmek,
tanık olmak.
ş. -diler 81a/18
ş. -r 81a/19
- şehr** Ar. şehir.
ş.+ inüñ 93b/04
- şehvet** Ar. cinsel istek.
→ suḳūṭ-ı şehvet
s. 53a/17
- şe‘īr** Ar. arpa.
ş.-i muḳaşşer 102a/01
- şeker** bkz. sükker.
ş. 75b/11
ş.+ üñ 75b/04
- şekil** Ar. şekil, biçim.
ş. 62b/03
ş.+ de 52b/01
ş.+ i 59b/09, 60b/01
ş.+ inde 53a/06, 53b/17,
59a/13, 73b/18, 80b/12
ş.+ ine 60b/02
- şekillü** Ar.+Tr. şekilli, biçimli.
ş. 60b/08
- şekk** Ar. şüphe, zan.
ş. 83b/16
- şerāb** Ar. şurup, şerbet.
ş. 91a/05, 91a/10, 91a/12,
96b/07
ş.+ ın 90a/05
- **şerāb-ı ḥār** Ar. sıcak şerbet.
ş. 91b/03
 - **şerāb-ı reyḥānī** Ar. reyhanlı şerbet.
ş. 89b/08
- şerbet** Ar. şerbet, şurup.
ş. 66a/19, 66b/02, 68a/07,
75b/15, 79b/11
ş.+ e 66a/13, 71b/12

- ş.+ sı 93b/17
ş.+ ya 91b/07
- şübhe** Ar. şüphe, tereddüt.
ş.+ m 92a/09
- şürût** Ar. şartlar, esaslar.
ş. 51a/18, 51b/03, 89b/02
ş.+ a 68a/07, 86b/09
ş.+ dan 99b/14
ş.+ ı 65b/11, 73a/10, 78b/10,
81a/16, 86b/11, 90b/17
ş.+ ına 75a/19, 75b/12,
83b/03, 84a/01, 84a/06, 84a/13
ş.+ ında 83a/19
ş.+ ıyla 81b/04
- **şürût-ı mesbûka** Ar. söylenilen şartlar.
ş. +ya 77b/14
- T-
- ta'affün** Ar. çürüyüp kokuşma.
t.+ den 74a/08
t.+ ünden 63a/12, 63b/01
- ta'allüm it-** Ar.+Tr. öğrenmek.
t. -erler 78a/14
- ta'âm** Ar. yemek, aş.
t. 56b/03, 68a/08, 75a/15,
80a/01, 92b/05, 93b/15
t.+ a 68a/06, 73a/09
t.+ ı 81a/04, 94a/04
t.+ ından 101b/18
- **ta'âm-ı vâhid** Ar. tek çeşit yemek.
t. 56b/01
- nev'-i ta'âm
n. +dan 56b/02
- taban** taban, ayağın yere basan tarafı.
t.+ ı 53b/05
t.+ larda 96b/17
t.+ ları 60b/06
- tabh** Ar. ilaç kaynatma.
- **tabh it-** Ar.+Tr. kaynatmak, pişirmek.
t. -e 69a/01
t. -eler 100a/09, 65b/05,
68a/03, 68a/15, 71b/14, 71b/17,
73a/07, 73a/12, 73b/05, 75a/13,
75a/16, 75b/14, 93a/12, 95b/14,
96b/05, 98b/16
t. -üp 101b/09, 65a/14,
65a/16, 68a/11, 75a/18, 77b/16,
90a/07, 91a/05, 94a/18
 - **tabh olun-** Ar.+Tr. kaynatılmak, pişirilmek.
t. -a 75b/10, 78a/07, 95a/02,
96a/11, 99b/09
t. -an 76a/15, 99b/14
t. -duğdan 65a/03, 71a/14,
77b/13
t. -masını 67b/17, 75b/07
t. -muş 93b/16
t. -nup 66a/18, 70a/01,
89b/08
 - **tabh-ı evvel** Ar. ilk kaynatma.

- t. +de 68b/13
 t. +den 75a/17
- **ṭabḥ-ı sālīs** Ar. üçüncü kaynatma.
 t. +de 68b/14
 - **ṭabḥ-ı s̄ānī** Ar. ikinci kaynatma.
 t. 68a/10
 t. +de 68b/13
 → keyfiyyet-i ṭabḥ
 k. +ı 51a/04, 51a/05, 66b/08, 72a/02, 73b/07
- tābi‘** Ar. tābi olma, uyma.
 t.+ dūr 87a/11, 93b/05
- **tābi‘ ol-** Ar.+Tr. uymak.
 t. -ıcaḳ 55a/16
- ṭabī‘at** Ar. doğa, huy, yaratılış, fitrat, mizac.
 t. 59a/14, 59b/06, 63a/05, 65b/18, 68a/19, 70b/03, 79a/16, 80a/06, 94a/16
 t.+ a 76b/06, 78b/01
 t.+ da 72b/01, 74a/09, 74a/10
 t.+ ı 51a/03, 51a/05, 51a/07, 51a/08, 54a/17, 54b/11, 54b/19, 55a/17, 66b/07, 70a/18, 72a/02, 72a/08, 73b/06, 73b/15, 75b/02, 75b/03, 75b/04, 75b/16, 76a/05, 76b/16, 81b/19, 82a/01, 82a/12, 93a/13, 93b/05
 t.+ ma 54b/16
- t.+ ında 50b/07, 54a/16, 54b/13, 81b/05, 81b/09
 t.+ ları 53b/13
 t.+ uñ 62a/05, 66a/01, 66a/06, 97a/09, 97a/11
- **ṭabī‘at-ı ‘alīl** Ar. hastanın mizacı.
 t. +e 75a/02
 - **ṭabī‘at-ı marīz** Ar. hastanın mizacı.
 t. 93a/03
 - **ṭabī‘at-ı mecrā-yı bevl** Ar. mesanenin tabiatı.
 t. +e 100b/13
 - **ṭabī‘at-ı şerbet-i mu‘arrıka** Ar. terletici şerbetin tabiatı.
 t. 79a/14
 - **ṭabī‘at-ı yara** Ar. yaranın tabiatı.
 t. +dan 97b/05
 - **ṭabī‘at-ı za‘īf** Ar. zayıfın tabiatı.
 t. 93a/08
- ṭabīb** Ar. tabip, doktor, hekim.
 t. 100b/01, 101a/07, 101a/11, 101b/04, 102a/05, 56b/11, 61a/15, 63b/09, 69b/09, 70b/18, 74a/12, 74a/17, 75b/17, 78b/04, 78b/17, 79b/08, 83b/06, 83b/07, 84a/15, 84b/19, 87a/01, 88a/06, 90b/14, 91a/02, 92b/19, 95a/10

- t.+ ine 70a/12, 75a/05
- **taḥammül et-** Ar.+Tr. dayanmak, tahammül etmek.
t. -meyüp 80a/06
 - **taḥammül eyle-** Ar.+Tr. dayanmak, tahammül etmek.
t. -meyen 79a/03
 - **taḥammül it-** Ar.+Tr. dayanmak, tahammül etmek.
t. -emez 62a/18, 68b/06, 79a/03
 - **taḥammül olun-** Ar.+Tr. dayanılmak, tahammül edilmek.
t. -ıcağ 80b/10
- taḥkik** Ar. araştırma, inceleme.
t.+ den 91b/08
- taḥlil** Ar. eritme.
t. 74b/08, 77b/06, 99b/05
t.+ inde 69b/16
- **taḥlil et-** Ar.+Tr. eritmek.
t. -mede 72b/07, 73a/15, 83a/02
 - **taḥlil it-** Ar.+Tr. eritmek.
t. -emez 82b/19
t. -er 67a/05, 72b/11, 80a/19
- tahrîk-i mevâd** Ar. hastalığa sebep olan maddenin şiddetlenmesi.
- t. +a 84b/07
- taḥrîr** Ar. yazma, kaydetme.
- **taḥrîr eyle-** Ar.+Tr. yazmak, kaydetmek.
t. -düm 81b/04
 - **taḥrîr olun-** Ar.+Tr. yazılmak, kaydedilmek.
t. -an 75a/19
- taḥşîl it-** Ar.+Tr. toplama, hasıl etme.
t. -er 59b/06
- taḥta** Far. tahta, ağaç parçası.
t.+ dan 80b/12
- taḥtü's-sürre** Ar. göbeğin alt tarafı.
t.+ sinde 66a/07
- ṭā'ife** Ar. grup, kavim, takım.
ṭ.+ den 57a/07
ṭ.+ sinde 63b/04
ṭ.+ ye 81b/12
- **ṭāife-i şelāşe** Ar. üç grup.
t. +ye 52a/03
- taḥarruḥ it-** Ar.+Tr. yarası derinleşmek.
t. -diginden 63a/15
- taḥayyüd** Ar. bağlanma, kayıt altına alma.
t. 64b/12
- **taḥayyüd it-** Ar.+Tr. bağlanmak, kayıt altına almak.
t. -mekle 59a/15

- **ta'yīn olun-** Ar.+Tr. ayrılan, belirlenen.
t. -an 93a/06
- tāze** Far. taze, sulu, yaş.
t. 64b/19, 65a/13, 65b/04, 71a/09, 75a/16
- te'hīr** Ar. erteleme.
- **te'hīr et-** Ar.+Tr. ertelemek.
t. -meyeler 97b/02
 - **te'hīr it-** Ar.+Tr. ertelemek.
t. -erler 97b/02
- te'sīr** Ar. etki, tesir.
t.+ inden 74a/12
t.+ ine 62b/13
t.+ inün 55b/14, 57b/04
t.+ i 55a/02, 55b/04, 55b/15, 56a/01, 56a/07, 56b/15, 56b/16, 57a/03, 57a/16, 62a/19, 63b/14, 74a/11, 76a/13, 86b/08
- **te'sīr et-** Ar.+Tr. etkilemek.
t. -dükden 55b/17
t. -medigi 92a/11, 92b/11
 - **te'sīr eyle-** Ar.+Tr. etkilemek.
t. -dükden 55a/09
t. -meye 94a/15
t. -mez 101b/03, 55b/03
t. -yen 59a/11
 - **te'sīr it-** Ar.+Tr. etkilemek.
t. -en 64b/06
t. -er 56b/11, 58b/06, 58b/12, 61b/15
- t. -erse 62b/02
t. -üp 57b/13
t. -meden 57b/12, 62b/07
t. -mek 55b/01
t. -mekle 63a/04
t. -miş 61b/13
- **te'sīr-i mu'ālece** Ar. ilaçla tedavinin etkisi.
t. +ye 62a/14
- te'sīrāt** Ar. etkiler, tesirler.
t.+ ı 56b/19
- tebdīl** Ar. değiştirme.
- **tebdīl it-** Ar.+Tr. değiştirmek.
t. -üp 87a/18
 - **tebdīl-i cāme** Ar. giysi değiştirme.
t. 68a/05, 73a/09, 75a/15, 93a/09
- tebevvül** Ar. bevl etme, işeme.
t. 101a/09
- tecāvüz** Ar. aşma, sınırı geçme.
- **tecāvüz et-** Ar.+Tr. haddi aşmak.
t. -dükden 84a/09
 - **tecāvüz eyle-** Ar.+Tr. haddi aşmak.
t. -mez 58a/13
- tecfīf** Ar. kurutma.
t.+ dür 67b/06
- **tecfīf it-** Ar.+Tr. kurutmak.
t. -er 77b/06

tenfīz Ar. nüfuz ettirme, içinden geçirme.

- **tenfīz etdür-** Ar.+Tr. içinden geçirtmek.
t. -dürür 86a/02
- **tenfīz eyle-** Ar.+Tr. içinden geçirmek.
t. -r 69b/14
- **tenfīz it-** Ar.+Tr. içinden geçirmek.
t. -er 75b/05

tenkīh Ar. temizleme.

- **tenkīh eyle-** Ar.+Tr. temizlemek.
t. -yeler 64b/04
- **tenkīh it-** Ar.+Tr. temizlemek.
t. -eler 84b/10, 86b/13
t. -er 92b/08

tenkīş et- Ar.+Tr. boşaltma, eksiltmek.

t. -mek 87a/05

tenkīz it- Ar.+Tr. kurtarmak.

t. -er 72b/10

ter deriden sızan kendine has kokulu, renksiz tuzlu sıvı.

t. 67a/04, 72b/08, 77a/07, 78b/05, 78b/13, 78b/14, 79a/17, 79b/01, 79b/03, 80a/14, 80b/05, 89a/07, 89a/10, 91a/08
t.+ den 93a/09
t.+ e 79a/02, 80b/13, 93a/03

t.+ i 79a/17

→ mādde-i raqīka-i term. 100a/01

terbiye olun- Ar.+Tr. bazı yemeklere lezzet vermesi ve koyulaştırması için karışım eklenmesi.

t. -muş 101b/12

tercih Ar. tercih, seçenек.

- **tercih it-** Ar. seçmek.
t. -erdüm 69a/14
t. -erüm 90a/18
t. -üp 66b/17
- **tercih olun-** Ar.+Tr. seçilmek.
t. -mağ 54b/12

terementi Yun. kozalaklı ağaçlardan ağacın çizilmesiyle veya kendi kendine akmasıyla elde edilen kokulu reçine, terebentin, terementin, terebenti.

t. 100b/02, 87b/01, 87b/14, 88a/14, 95b/06, 98a/15
t.+ sine 69b/07

tereyağı tereyağı.

t. 97a/03

terk ol- Ar.+Tr. terk etmek, bırakmak.

t. -masını 70b/06

terkīb Ar. karışım.

t.+ den 100a/15
t.+ i 92a/17

- **terkīb olun-** Ar.+Tr.
karıştırmak, bir araya
getirmek.
t. -duğda 51a/10, 76b/02
- terkīk** Ar. inceltme, yumuşatma.
t. 67a/02, 67b/10, 76a/07,
80a/19, 74a/07
t.+ i 77a/06
- **terkīk et-** Ar.+Tr.
inceltmek.
t. -düginden 82b/04
t. -mek 82b/16, 99b/18
t. -mekle 77a/01
- **terkīk eyle-** Ar.+Tr.
inceltmek.
t. -yüp 98a/01
- **terkīk it-** Ar.+Tr. inceltmek.
t. -er 86a/01
t. -erler 77a/05
t. -üp 73b/01
- terle-** terlemek.
t.- medigini 78b/11
t.- mediginüñ 79a/05
t.- r 80b/17, 81a/01, 89a/07
t.- ye 75a/15, 79a/19, 80b/07
t.- yeler 73a/09, 80b/01,
80b/02, 80b/04
t.- yüp 68a/05
- terleme** terlemek.
t.+ den 80a/10
- terlemek** terleme.
t. 79b/04, 80a/11, 80a/12,
80a/13, 80a/17, 80b/01
t.+ e 79a/12
- terlet-** terletmek.
t.- meyeler 89a/05
- terletmek** terletme.
t. 101a/19, 79a/01, 79a/10,
79b/07, 79b/09, 80b/14, 87a/03
- ters** ters, zıt.
t.+ ini 91a/11
- tertīb olun-** Ar.+Tr. dizilmek,
sıralanmak.
t. -a 78a/03
t. -dı 50b/04
- teskīn** Ar. sakinleştirme,
yatıştırma.
t. 72b/10, 77b/05
- **teskīn et-** Ar.+Tr.
sakinleştirmek.
t. -mede 72b/06
- tesmiye** Ar. isimlendirme,
adlandırma.
t.+ sini 52a/05
- **tesmiye eyle-** Ar.+Tr.
adlandırmak.
t. -diler 52a/06
- **tesmiye it-** Ar.+Tr.
adlandırmak.
t. -ilir 60b/02
- **tesmiye olun-** Ar.+Tr.
adlandırılmak.
t. -masinuñ 51b/07

- t. -up 50b/03
t. -ur 57b/16
→ vech-i tesmiye
v. +si 50b/05
- teşennüc** Ar. adalelerin kasılması, gerilip büzülmesi, spazm.
t. 74b/12
t.+ de 69b/14
- teşerrüb it-** Ar.+Tr. suyu kendine çekmek.
t. -er 58b/11
- teşevvüş** Ar. karışma, karışıklık.
t. 66a/01
- teşhîş** Ar. hastalığa tanı koyma.
t. 52a/09, 54a/11, 58a/07, 78a/12
t.+ de 54b/17
t.+ ine 76a/14
- teşrih** Ar. parçalara ayırarak inceleme.
t.+ de 54a/02
- **teşrih eyle-** Ar.+Tr. parçalara ayırmak.
t. -diklerinde 82a/09
- teşvîş** Ar. karıştırma.
t.+ ine 62a/05
- **teşvîş eyle-** Ar.+Tr. karıştırmak.
t. -mek 70a/18
- teveccüh** Ar. yönelme.
t. 86b/15
- **teveccüh et-** Ar.+Tr. yönelmek.
t. -digi 97a/11
t. -mesine 89a/06
t. -miş 89a/08
 - **teveccüh eyle-** Ar.+Tr. yönelmek.
t. -miş 100b/14
 - **teveccüh it-** Ar.+Tr. yönelmek.
t. -er 89a/16
t. -erse 86b/16
- tezād ol-** Ar.+Tr. karşı olmak, zıt olmak.
t. -an 70b/02
t. -mağla 78b/01
- tezeyyüd** Ar. artma, çoğalma.
→ vaqt-i tezeyyüd
v. +de 50b/12, 54a/13, 59b/18
- tezvîb it-** Ar.+Tr. eritmek.
t. -er 74b/08
- tıbb-ı āşinā** Ar. bilindik tıp kuralı.
t. +ya 82a/05
→ kā'ide-i tıbb
k. 57a/11
- tılā** Ar. sürülerek kullanılan ilaç, merhem.
t.+ sından 90b/13
- **tılā eyle-** Ar.+Tr. (merhem) sürmek.

-  . -meden 82a/08
 • ** il  it-** Ar.+Tr. (merhem)
 s rme .
  . -eler 88b/02
  . - p 95b/17
 • ** il  olun-** Ar.+Tr. (merhem)
 s r lmek.
  . -a 84b/04, 84b/12, 87a/15,
 88b/11
  . -duğı 85b/18
  . -duğda 51b/02, 81b/13,
 82a/07, 82b/10, 85b/03, 85b/07,
 87a/06, 87a/14, 87b/04, 88b/09,
 89b/01
  . -ıcağ 51b/01
  . -madan 89a/18
  . -mazdan 51a/17, 86b/11,
 87a/01
  . -sa 85b/11
  . -ur 86b/14
 ırtık  ırtık.
  .+ ları 53b/07
 iry k Ar. hayvansal, bitkisel ve
 madensel maddelerin
 karışımından meydana gelen,
 sancıya,  ks r ğe, yılan ve akrep
 sokmasına, bazı hastalıklara ve
 zehirlenmeye karşı kullanılan
 afyonlu macun, panzehir, antidot.
 • ** iry k-ı f r k** Ar. i inde
 bir ok maddeyi ihtiva eden
 meşhur panzehir.
- t. 91a/09
 iz b Ar. kezzap.
 t. 95a/05
 oğran – doğranmak.
  .- miş 75b/08
 oğum Far. tohum.
 t. 65a/01
 t.+ ı 102a/18, 102a/19,
 71a/11, 97b/08
 t.+ larından 101a/03
 oğuzuncı sıra sayı sıfatı,
 dokuzuncu.
  . 50b/14, 51a/14, 61a/19,
 84b/16
  .+ sı 99a/06
 ol - dolmak.
  .- ar 94a/03
 o uz domuz.
  . 87a/19, 87b/07, 87b/12,
 88a/01, 88a/09, 88a/13
 oprak toprak.
  . 68a/02, 73a/04, 80b/09
 opuk ayağın toparlak a olan
 arka kısmı.
  .+ a 88b/02
 orak otı dere otu.
 t. 100b/06
 oy - doymak.
  .- ıcağ 93a/18
 oz d v l p inceltilmiş, un
 halinde ila .
  . 72a/10

toz bkz. *toz*.
t.+ ı 100b/08, 101a/03,
101a/05, 92a/16, 94a/08, 96a/03,
98a/14
tozlu tozlu.
t. 52b/07
tur - durmak.
t.- a 98b/17
t.- ur 85a/19
turul – durulmak.
t.- mış 98b/18
tut - tutmak.
t.- a 89b/16
t.- ar 75b/04
tūtiyā Ar. göz hastalıklarında
kullanılan, çinkodan yapılan bir
ilaç.
t. 96a/19, 99a/15
tuzsuz tuzsuz.
t. 88a/01
tükrik tükürük.
t.+ i 88a/07, 92a/14, 98a/06
tükürmek tükürmek.
t. 63a/18
türki Türkçe.
t.+ ce 66b/09, 89b/06
t.+ de 60a/19, 94b/19
tütsi it- duman tüttürmek.
t. -erler 92b/14
tütünsüz duman.
t. 75a/12

-U-

u Ar. bağlama edatı, ve.
u. 53a/18, 55b/18, 59a/09,
62b/05
uç uç.
u.+ ı 60a/05, 60a/06
u.+ larda 96b/16
u.+ ları 53b/05, 60b/06
‘ūd Ar. tropikal bölgelerde,
özellikle Doğu Asya ve Malaya’da
yetişen, yapraklarını dökmeyen,
meyvesi armut biçiminde bir ağaç,
öd ağacı.
‘ū. 92a/01
‘ufūnet Ar. pis koku, iltihap.
‘ū. 59b/19
‘ū.+ e 55b/16
‘ū.+ i 70b/14, 72b/03
‘ufuniyye Ar. çürümüş, kokmuş.
→ hummā-yı ‘ufuniyye
h. 63a/06, 70b/10, 70b/17,
70b/19, 86b/19
ūlā Ar. birinci, ilk.
ū.+ dur 68a/18
→ derece-i ūlā
d. +da 58a/10, 72a/08
→ mecrā-yı ūlā
m. +yı 64b/16
‘ulūm Ar. ilimler.
→ talebe-i ‘ulūm
t. 74b/08
umūr-ı müstağrebe Ar. garip
işler.

- u. +dendür 58b/19
- ‘**unf** Ar. şiddet, sertlik.
‘û. 85a/08
- ur-** vurmak.
u.- alar 75a/07
- ur** ur, canlı organizmanın herhangi bir yerinde aynı cins hücrelerin anormal bir şekilde çoğalması sonucu meydana gelen hastalıklı kitle veya yumru, tümör.
u. 83a/01
- urmak** vurma.
u. 65b/15
- ‘**urûk** Ar. damarlar.
‘û. 55b/18, 94a/03
‘û.+ da 63a/17
‘û.+ dan 75a/05, 78a/18
‘û.+ ı 63b/01
‘û.+ ında 64a/04
- ‘**uşāre** Ar. üsare, bitki veya hayvan dokularında bulunan besleyici sıvı, öz su.
‘u.+ si 96b/12, 96b/13, 98b/16
‘u.+ sine 96a/13
- usḳurdiyūn** Ar. yaban sarımsağı.
u. 96b/19
- ‘**usret** Ar. zorluk, güçlük.
‘u. 89a/14
- ‘**usret-i bevl** Ar. işeme güçlüğü.
- ‘u. 84a/19
- uyluk** uyluk, bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı.
u.+ unuñ 53b/02
- uyu-** uyumak.
u.- duḳdan 80b/06
u.- ya 94a/13
u.- yalar 80b/04
- uzun** uzun, kısa olmayan.
u. 60b/07
u.+ ca 72a/04
u.+ ı 72a/06
- uzunluk** uzunluk.
u.+ ı 72a/05
- ‘**użv** Ar. uzuv, organ.
‘u.+ unda 77b/19
- ‘**użv-ı maḥşūş** Ar. (zehrini tesir ettiği) hususi organ.
‘u. +ı 55b/14
 - ‘**użv-ı me’üf** Ar. kokuşmuş, çürümüş organ.
‘u. +e 69b/11, 69b/12, 69b/13, 72b/09
→ esfel-i ‘użv
e.-+a 97a/10
→ eşref-i ‘użv
e.+dan 97a/09
- Ü-
- ü** Ar. bağlama edatı, ve.
ü. 100b/16, 53a/02, 59a/10, 61a/07, 90b/12
- üç** sayı adı, üç.

- **veca'-i 'izām Ar.**
kemiklerdeki ağrı.
v. 63a/08, 77b/03, 99b/04
v. +1 72b/05
 - **veca'-i 'izām-ı şedīd Ar.**
kemiklerdeki şiddetli ağrı.
v. +dür 99b/11
 - **veca'-i kelā Ar.** baş ağrısı.
v. +ya 76a/10
 - **veca'-i kılunc-ı bāride**
Ar. soğuk özellikteki kılunc ağrısı.
v. 69b/15
 - **veca'-i mefāşıl Ar.** eklem ağrısı.
v. 53a/06, 53a/11, 54b/04, 55a/13, 57b/19, 63a/08, 84b/15
v. +a 53a/08, 73b/09, 74b/03
v. +da 70a/02
v. +1 72b/05
 - **veca'-i mefāşıl-ı balgami**
Ar. balgamî özellikteki eklem ağrısı.
v. +de 69b/15
 - **veca'-i mefāşıl-ı bāride**
Ar. soğuk özellikteki eklem ağrısı.
v. 76a/10
 - **veca'-i mefāşıl-ı meşhūr**
Ar. bilindik eklem ağrısı.
v. +1 74a/08
 - **veca'-i munķalib Ar.**
değişken ağrı.
v. 59a/07
 - **veca'-i nefis-i 'izām Ar.**
kemiklerin içindeki ağrı.
v. +uñ 53a/13
 - **veca'-i sāk Ar.** incik kemiğindeki ağrı.
v. 62b/04
 - **veca'-i seher-i müfriş Ar.**
aşırı uykusuzluktan kaynaklanan ağrı.
v. 63a/09
 - **veca'-i şedīd Ar.** şiddetli ağrı.
v. 53a/07, 53b/11, 58b/04
v. +i 77b/05
→ bā'ış-i veca'
b. 99b/18
→ mevzi'-i veca'
m. +a 100a/06, 100a/12, 100a/19, 100b/10
- vech** Ar. yön, yan, görüş.
v. 64a/06
v.+ i 51b/07
v.+ ile 51b/09, 56a/04, 67b/17, 68a/17, 82a/02, 85a/03
- **vech-i evvel** Ar. birinci görüş.
v. 56a/04, 64a/06, 67b/18, 82a/02, 85a/04

yarıl- yarılmak.	ķ. ideler 90b/13
y.- mış 73a/03	
yarım yarım.	yedi sayı adı, yedi.
y. 69a/04, 69a/06, 71a/09,	y. 66a/12, 70b/05, 87a/07,
75b/10, 88a/03, 91b/18, 91b/19,	91a/02
92a/01, 95a/14	yedinci sıra sayı sıfatı, yedinci.
y.+ şar 92a/04	y. 50b/11, 51a/11, 59b/17,
yaşşı yassı, basık.	79b/13
y. 52b/07, 60b/07, 62b/03	y.+ si 91a/13, 97b/12
yaş (I) taze.	yemek yemek.
y. 93b/10	y. 101a/05
(II) ömrün derecesi.	yeñi yeni.
y.+ da 72b/01	y. 51b/13
(III) ıslak.	y.+ den 77a/08
y.+ ını 100a/11	yeñi dünyā Hindistan ülkesi veya
yat- yatmak.	Amerika kıtası için kullanılan
y.- up 79a/19	sıfat.
yatır- yatırmak.	y. 72a/03
y.- alar 88b/14	y.+ da 75b/18, 75b/19
yatmağ yatma.	y.+ dan 66b/09
y. 56b/08	yer yer, mekan, zemin.
yayıl- yayılmak, başka yerlere	y.+ de 72a/05, 81a/04
bulaşmak.	y.+ e 100a/11, 95a/19
y.- maz 94b/11	y.+ inde 54a/04, 73a/16,
y.- ur 52b/07	94b/08, 95a/18, 98b/07
yaz yaz mevsimi.	y.+ ine 68b/18, 69a/02,
y.+ larda 74b/08	69a/06, 75b/14, 75b/15, 77b/17,
ye- yemek.	93b/11
y.- diği 91b/07	y.+ lerde 97b/13
yed Ar. el.	y.+ lerinde 54a/14
→ kaçır-ı yed	y.+ üñ 53b/06
ķ. etmeyüp 90a/09	

yer feslegeni 10-15 cm.
yükseklikte, bir yıllık otsu bir bitki.
y. 64b/18

yesir Ar. kolay.
y.+ dür 61b/10

yesiru'l-ilac Ar. tedavi edilmesi kolay.
y.+ dur 61b/03, 61b/07

yeşil yeşil renk.
y.+ e 59b/02

yetmiş sayı adı, yetmiş.
y. 101b/17, 102a/15, 75a/13

yevmen-fe-yevmen Ar. günden güne, gittikçe.
y. 58a/04

yıl yıl, sene.
y.+ dan 56b/19

yımırta yumurta.
y. 89a/01, 95b/06
y.+ nuñ 99a/12
y.+ sı 53a/03, 58b/08

yi - bkz. ye-
y.- meyeler 94a/05
y.- yeler 101a/06, 68a/08, 75a/16, 92b/05, 94a/09
y.- yüp 101a/04, 56b/08, 93a/18

yigirmi sayı adı, yirmi.
y. 100b/02, 101a/02, 101b/07, 102a/08, 102a/09, 102a/10, 50b/04, 51a/18, 51a/19, 51b/02, 51b/03, 51b/05, 65a/05, 65a/17, 65b/09, 68a/01, 73a/05, 75a/11, 75b/09, 77b/13, 78a/06, 87a/05, 87a/13, 87a/15, 87b/14, 88a/01, 88a/07, 88a/10, 88a/14, 88a/18, 89a/19, 91a/12, 92b/19, 94b/02, 94b/13, 95a/15

yigirminci sıra sayı sıfatı, yirminci.
y. 51a/17, 86b/10

yine yine.
y. 64a/18, 74b/17, 78b/14, 80a/13, 85a/19, 90a/12

yoğun yoğun, koyu.
y. 73b/17

yoğur- yoğurmak.
y.- up 92a/05

yoğsa yoksa.
y. 83b/17

yok yok, bulunmayan.
y. 65b/13, 76b/10, 76b/11, 76b/12, 77b/19
y.+ dur 72a/10, 72a/14, 74a/01, 77b/07, 79b/05, 83b/16, 84a/06, 92a/09, 92b/12
y.+ iken 69a/15

yorgan yorgan.
y. 80b/11

yukarı yukarı, üst taraf.
y.+ ya 88b/10

yukaru bkz. yukarı.
y. 52b/06, 58a/13, 59a/19

- ż. itmekle 63a/10
ż. olmağla 82b/06
ż. olmaya 86b/02
ż. olup 65b/12, 93b/08
ż. -ur 102a/17, 63a/04
→ řabī‘at-ı ça‘īf
t. 93a/08
- ça‘īfe** bkz. ça‘īf.
→ řarāret-i ça‘īfe
ř. 67a/01
- ça‘īfü’d-dimāğ** Ar. beyin zayıflığı.
ż. 86b/02
- ça‘īfü’l-ķuvā** Ar. kuvvet zayıflığı.
ż. 80a/15, 84b/04, 86a/19
- řā’il ol-** Ar.+Tr. kaybolmak, yok olmak.
z. -maduķça 77b/02, 94b/04
z. -mağla 83a/10
z. -ması 67a/18
z. -masına 64b/12
z. -masından 67a/17
z. -maz 77b/02, 81a/12,
94b/04
z. -mazlar 98b/09
- řamān** Ar. zaman, vakit.
z. 51b/16, 85a/18, 97b/05
z.+ a 88b/14
z.+ da 83a/16
z.+ ında 54b/14, 92b/12
- **řamān-ı řalīl** Ar. az zaman.
z. +de 57a/06, 58a/03
 - **řamān-ı vāhid** Ar. aynı zamanda.
z. +de 89a/08
- şamğ** Ar. ağaçların kabuklarından sızan koyu kıvamda yapışkan madde.
ż.+ a 53a/02
- **şamğ-ı ‘Arabī** Ar. Kuzey Afrika’da doğal olarak yetişen bir ağaç türü ve bu ağaçtan elde edilen kahverengi, şeffaf, yapışkan madde, Arap zankı.
z. 89b/16
- şamğıyyet** Ar. yapışkanlık.
ż. 67b/11
- şamğlı** Ar.+Tr. zanklı, içinde zank bulunan.
ż. 52b/19
- řamķ** bkz. şamğ.
ż.+ ı 98a/10
ż.+ lar 98a/10
- řamķlu** bkz. şamğlı.
ż. 97b/09, 98a/03, 98a/05
- şamm** Ar. ekleme, ilave etme.
ż. ideler 101b/11, 95a/14
ż. iderler 76b/16, 78a/11,
87b/07
ż. idüp 100a/19, 65a/06,
65b/08, 65b/10, 96a/02, 96a/03,
99a/05
ż. oluna 99b/10

- z. olunsa 102a/01
- zann** Ar. sanma, zannetme.
z. olunur 54b/08
- zar** zar, vücudun çeşitli yerlerindeki ince deri, çeper, cidâr.
z.+ ına 58b/04
z.+ ında 57b/18
- zarar** Ar. zarar.
z. 88b/18, 92b/06
z.+ ı 84a/05
z.+ ını 75b/03
- **zarar vir-** Ar.+Tr. zarar vermek.
z. -mez 92b/09
 - **zarar-ı ‘azīm** Ar. büyük zarar.
z. 64a/09
→ def^ʿ-i zarar
d. 89b/12
- zarūrī** Ar. zaruri, mecburi.
z. 100a/17
- zarūriyye** Ar. zorunluluk.
→ esbāb-ı sitte-i zarūriyye
e. 93a/01
e. +nüñ 51b/04
- zāt** Ar. kişi.
z.+ ında 69a/17, 82b/13, 83a/12, 83b/18
- zāyi‘ ol-** Ar. kaybolmak, yitmek.
z. -up 58a/07
- zehr** Far. zehir, ağı.
z. 64a/01, 92b/16
- z.-i kâtil 82a/04
z.+ ini 91a/01, 91a/04
- zeker** Ar. erkeklik organı, penis.
z.+ de 61b/06
z.+ inde 60b/08, 66a/07
- Zekutu** Lat. özel isim.
Z. 101a/06, 66b/14, 69b/09, 70b/09, 73a/14, 78a/15, 81a/15, 90b/14, 91b/15
- zencefre** Ar. kırmızı renkli, tabiî cıva, sülfür, süleğenin eski adı.
z. 92b/13, 98a/15
- zerāka** Ar. şırınga.
z. 95b/14
z. ideler 96a/12
- zerārīh** Ar. kuduz.
z. 84a/03
z.+ üñ 55b/19
- zeyt** Ar. zeytin.
z.-i ‘atīk 88a/08
→ dühn-i zeyt
d. 96a/01
- zıdd** Ar. zıt, karşıt.
z.+ ı 55b/01
z.-ı kāmīl 67a/09
- zıkkī** Ar. su birikmesi.
→ istiskā-yı zıkkī
i. +ye 74b/02
- ziyķ** Ar. kısıtlı, az.
→ vaķt-i ziyķ
v. 91a/17
- zībaķ** Far. cıva.

- f. 100b/07
- ġāfit**
- ġ. 70a/05
- ġārīkūn**
- ġ. 65b/08
- ġ. +l̄ 66b/03
- ġicik otı**
- g. 94b/19, 96b/03, 96b/19,
99b/08
- ġebre köki**
- g. 70a/08
- ġül**
- g. 90a/05, 94b/11, 95a/11,
95b/07, 95b/19, 96b/03, 96b/13,
99a/04
- ġülbeşeker**
- g. 101a/06, 69b/03, 94a/07
- ġülencübīn**
- g. 96b/05
- ġümüş**
- g. 81b/11, 91b/06
- ġüneyik**
- g. 71a/10
- ġünlük**
- g. 100b/07, 88a/08, 88a/15,
95b/05
- ġābbü'l-ġār**
- ġ. 88a/17
- ġanzal**
- ġ. 85a/12
- ġardal**
- ġ. 97a/18
- ġarnūb**
- ġ. 92a/13, 92a/15, 92a/19
- ġaşġāş**
- ġ. 102a/18
- ġaţmi**
- ġ. 64b/18, 97a/01, 97b/08
- ġıyār**
- ġ. 70a/07
- ġıyārşenber balı**
- ġ. 65a/04
- hindibā**
- h. 102a/06, 66a/17, 69a/05,
70a/05, 71a/07, 71a/15, 71b/13
- ılġın aġacı**
- i. 66a/17, 70a/09
- iki ġardaş ġanı**
- ķ. 94b/13
- iklīlū'l-melik**
- i. 64b/19, 90b/05
- incir**
- i.+ e 60b/07
- irisā**
- i. 88a/14, 90b/04, 98a/14
- isfidāc**
- i. 95b/13, 96a/14
- isķorzonerā**
- i. 102a/07, 66a/14, 71a/09,
71b/04
- ķabaķ**
- ķ. 70a/07
- ķahve**

m. 91b/19	o. 66a/14
mercimek	palusen#u
m. 58a/15	p. 100a/03, 100a/07,
mersin	100a/11, 101a/18, 51a/03, 55b/06,
m. 96b/03	66b/07, 67b/17, 68b/19, 69a/08,
→ g#l-i m.	69a/11, 71a/17, 72b/16, 73a/10,
g. 100b/19	73a/19, 74a/11, 75a/18, 76b/12,
merzenc#s	76b/18, 79b/15, 84a/12, 87a/02,
m. 70a/01	87b/07, 87b/15, 89b/12, 90a/09,
mı#n#t#s	91a/07, 95a/01, 96a/10, 96b/02,
m. 91b/09	96b/19, 98a/07, 98b/11, 99a/01,
m#’a-i s#’ile	99a/07, 99b/06, 99b/07, 99b/13
m. 100b/08, 88a/17, 98a/13	p.+ da 72b/12, 77b/07
misk	p.+ dan 72a/12
m. 92a/19, 92b/01	p.+ nu#n 69a/18, 69a/19,
m#’e	72a/17
m. 66b/10	p.+ yı 99b/15
m#m	→ d#hn-i p.
m. 95b/08	d. 69a/12
mu#l	p#padya
m. 97a/04, 97a/17, 98a/02	p. 100a/08, 100b/05, 65a/02,
m#rdeseng	65a/06, 88a/16
m. 95b/13, 96a/02	pazı
m#rr-i ##f#	p. 64b/18
m. 91a/14, 92a/04	penceng#st
na’n#’	p. 101a/02
n. 73a/02, 100b/19	persiy#v#s#n
n#l#fer	p. 71a/09
n. 71a/12, 71b/11	perspinatu
no#ud	p. 92a/13, 95a/05, 95a/07,
n. 92a/06	95a/11, 95a/16, 95b/18, 96a/04,
o#ul otı	97a/05, 99a/11, 99a/13

p.+ dan 95a/13	s. 100a/07, 89b/06, 99b/09
p.+ dur 95a/07	→ nev'-i s.
peygamber ağacı	n. 89b/06
p. 66b/09, 68b/05, 76a/13,	sekbînce
76b/15, 76b/19, 77b/11, 78a/03	s. 88a/11, 97a/16, 98a/02
p.+ ndan 72a/13	sikencübîn
p.+ nuñ 68b/10, 69a/13,	s. 71a/16
69a/16	siparine
portakal	s. 100a/02, 101a/03,
p. 73b/13	101a/04, 101b/06, 102a/08, 51a/05,
razaķi	55b/06, 71a/17, 71b/03, 72a/03,
r. 93a/15, 94a/18	72a/17, 72a/18, 72a/19, 72b/15,
rāziyāne	72b/17, 73a/16, 73b/02, 74a/11,
r.+ sidür 76a/02	75a/18, 76a/13, 76a/15, 76b/15,
r.+ ye 76a/02	77a/04, 77a/10, 77a/11, 77a/15,
rūh-ı zāc	77a/19, 77b/04, 77b/05, 77b/12,
r. 99a/17	78a/04, 79b/16, 80b/09, 84a/12,
şabr	93a/11, 93a/19, 93b/15, 93b/17,
ş. 96a/14	94a/18, 96a/11, 97b/15, 98b/11,
şabr-ı saķuturî	99a/07, 99b/08, 99b/13, 99b/15
ş. 95b/04	s.+ de 72b/08, 72b/12, 72b/19
şalıkız	s.+ nuñ 72a/01, 72a/13,
ş. 100b/19, 69b/07, 73a/02,	97b/16, 99b/17
95a/11	s.+ ye 96b/02
sakmūnyā	s.+ yi 101b/10, 73a/04,
s. 92a/16	99b/15
sarmaşık	sirhişt
s. 98a/09	s. 65a/17, 65b/09
şasafras	şumāk
ş. 55b/07, 76a/17, 78a/05	ş. 96b/04
ş.+ uñ 51a/08, 75b/16	ş.+ ı 95b/19, 96b/11
sa'ter	sūrıncān

s. 100b/08, 98a/13
sükker
s. 65a/05, 66a/19, 68a/15,
75b/03
s. +li 101a/12, 90a/03,
90a/07, 95b/12, 96a/13, 96b/02,
96b/12, 98b/14, 98b/16, 99a/05
sülegen
s. 95b/05
sülemen
s. 82a/03, 98b/14, 98b/17
s.+li 91b/14, 99a/09
sülemen taşı
s. 96b/10
sünbül-i hindî
s. 92a/04
şāb
ş. 95b/13, 96a/11, 96b/09,
96b/10, 98b/14, 98b/17
ş.+lı 99a/09
şāhtere
ş. 66a/14, 66b/01, 99b/08
şe'ir
ş.-i muḳaşşer 102a/01
şeker
ş. 75b/11
tarhışkūn
t. 69a/04, 69a/06
terementi
t. 100b/02, 87b/01, 87b/14,
88a/14, 95b/06, 98a/15
t.+ sine 69b/07

tiryāk-ı fārūk
t. 91a/09
tizāb
t. 95a/05
toḫum
t. 65a/01
t.+ ı 102a/18, 102a/19,
71a/11, 97b/08
t.+ larından 101a/03
torak otı
t. 100b/06
tūtiyā
t. 96a/19, 99a/15
‘uṣāre
‘u.+ si 96b/12, 96b/13,
98b/16
‘u.+ sine 96a/13
usḳurdiyūn
u. 96b/19
üzüm
ü.+ i 102a/10, 73b/05, 93a/15
ü.+ ini 94a/18
varaḳ
v.+ ı 89b/16, 91a/19, 91b/05,
91b/07, 91b/16, 92a/07, 92b/02
v.+ laruñ 91b/06
Venedik tiryāḳı
V. 92a/02, 92a/15
verd
→ dūhn-i v.
d. 95a/15
→ mā'-i v.

m. 96a/05, 98b/15
yağ
y. 69a/17, 87a/14, 88b/09,
88b/12, 88b/14, 89a/11, 89a/18,
89b/03, 89b/10, 89b/15, 90a/13,
90a/14
y.+ a 86b/05
y.+ da 86b/04
y.+ dan 87a/15, 89b/02
y.+ ı 100a/10, 100a/11,
100b/04, 69a/14, 69a/16, 86b/05,
87a/01, 87b/07, 87b/08, 87b/12,
87b/14, 87b/15, 87b/17, 88a/01,
88a/09, 88a/13, 88a/16, 88a/17,
91b/13, 94b/11, 95a/11, 95a/15,
95b/07, 97a/03, 97a/04, 97b/09,
97b/18, 98a/07, 98a/16, 98b/12
y.+ ına 100a/17
y.+ ından 102a/12, 69a/08,
87b/08
y.+ ını 95a/05
y.+ ıyla 101a/19
y.+ lar 87b/01, 88b/10,
90a/08, 93b/12
y.+ larda 87b/13
y.+ ları 100b/06, 100b/18,
101a/01, 88a/04
y.+ ların 87a/19
y.+ larına 90a/16
y.+ larından 98a/11
y.+ laruñ 87b/04, 88a/19,
90a/12

y.+ uñ 86b/06, 90b/03
yer feslegeni
y. 64b/18
za'ferān
z. 88a/03
z.+ ı 95b/05
zamğ
z.+ a 53a/02
z. +lı 52b/19
zamğ-ı 'Arabī
z. 89b/16
zamğ
z.+ ı 98a/10
z.+ lar 98a/10
z. +lu 97b/09, 98a/03, 98a/05
zencefre
z. 92b/13, 98a/15
zeyt
z.-i 'ātīk 88a/08
→ dühn-i z.
d. 96a/01
zībağ
z. 100a/10, 100a/17,
100a/18, 100b/02, 100b/05,
101a/19, 82a/03, 82b/10, 82b/18,
83a/04, 83a/07, 83b/14, 85a/05,
85b/01, 86b/04, 86b/05, 86b/06,
87a/08, 87a/12, 87a/16, 87b/02,
87b/12, 88a/04, 88a/13, 88a/16,
89b/11, 90a/16, 90a/18, 90a/19,
90b/02, 90b/06, 91b/11, 91b/13,

91b/14, 92a/14, 95a/05, 95a/06,
97b/17, 98a/06, 98a/15, 98a/16
z.-ı mağsül 87b/11, 87b/19,
88a/07

z.+ da 85a/10, 85b/05,
85b/14, 86b/08, 90b/07
z.+ dan 81b/16, 82a/17,
82a/19, 82b/19, 87a/07, 89b/19,
92b/13, 95a/07

z.+ ı 82a/10, 89b/14, 89b/19,
91a/08, 91b/10, 91b/12

z. +lı 86b/03

z.+ uñ 81b/05, 81b/09,
81b/10, 81b/18, 82a/01, 82a/11,
82a/15, 82b/13, 83a/12, 83b/12,
84b/16, 85a/01, 85a/02, 85b/10,
87a/10, 87b/05, 90b/08, 91a/04,
91a/06, 91b/08

→ dühn-i z.

d. 51a/17, 51b/02, 81b/13,
82b/09, 83b/04, 84b/01, 84b/18,

85a/14, 85a/16, 85b/03, 85b/06,
85b/10, 86b/11, 86b/14, 87a/06,
87b/03, 89b/01, 90a/19, 90b/13,
91b/02

d. +a 100a/17, 87b/06

d. +da 87b/02

d. +dan 90a/17

d. +ı 81a/16, 82a/08, 83b/11,
87b/09, 90b/17

d. +uñ 51a/13, 51a/15,

51a/18, 51b/01, 81a/08, 82a/06,
83a/16, 83b/01, 84b/02, 84b/06,
85b/17, 86a/15, 87b/11, 91a/01

→ ḥāṣṣa-i z.

ḥ. 86a/04

→ semmiyyet-i z.

s. +a 92a/08

zift

z. 97a/19

zūfā

z. 70a/04

KAYNAKÇA

- AY, Ümran (2016), *Nidâi, Dürr-i Manzûm*, İstanbul: Kocav Yayınları.
- AYVERDİ, İlhan ve Ahmet TOPALOĞLU (2007), *Kubbealtı Lugati-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- BAYTOP, Turhan (2015), *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BAYAT, Ali Haydar (2010), *Tıp Tarihi*, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul.
- CANPOLAT, Mustafa (1973), “XIV. Yüzyılda Yazılmış Değerli Bir Tıp Eseri, Edviye-i Müfrede”, *Türkoloji Dergisi*, C.5, S. 1, Ankara, 21-47.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2008), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, Cem (2009), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DOĞAN, Şaban (2009), “15. Yüzyıla Ait Bir Tıp Terimleri Sözlüğü: Terceme-i Akrebâdîn’in Istiaah Lügati”, *Turkish Studies, International Periodica for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/4 Summer, 250-316.
- DOĞAN, Şaban (2010), “Eski Oğuz Türkçesinde Tıp Dilinin Oluşumu ve Özellikleri”, *Turkish Studies, International Periodica for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/1 Winter.
- DOĞAN, Şaban (2012), *Ebulfeyz Mustafa Efendi, Risâle-i Feyziyye Fî Lügâti'l-Müfredâti't-Tıbbiyye*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- ERDEMİR, Ayşegül Demirhan (2014), *Tıp Tarihi*, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- ERGİN, Muharrem (2007), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- GÜMÜŞATAM, Gürkan (2010), “Eski Anadolu Türkçesinde Eczacılık Terimleri ve Bu Terimlerin Tıp, Botanik, Zooloji, Madencilik, Kimya Terimleriyle İlişkileri”, *Turkish Studies, International Periodica for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/2 Spring, 1033-1087.
- GÜMÜŞATAM, Gürkan (2015), “Risâle-i Mu'âlece'ye Göre XVI. Yüzyıl Türkçesinde Tıbbî Bitki Adları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Autumn III, 23-40.

- GÜVEN, Meriç (2009), “Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Tıp Yazmalarındaki Türkçe Organ Adları Üzerine Bir İnceleme”, *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları)*, XXVI-Güz, 109-141.
- KAYA GÖZLÜ, Emel (2012), “Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Tıp Metinlerindeki İki Terim Üzerine Tespitler: Çignemek ve Çeynemek”, *Bilig*, K1ş, S. 60, 155-168.
- KÖKTEKİN, Kâzım (2007), “Hazâinü’s-Saâdat’ta Geçen Tıp Terimleri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 35, Erzurum, 13-27.
- KÜÇÜKER, Paki (2010), “Lügat-i Müşkilât-ı Eczâ’da Türkçe Bitki Adları (Turkish Plant Names in Lügat-i Müşkilât-ı Eczâ)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of International Social Research*, Volume 3/11 Spring, 401-415.
- KÜLTÜRAL, Zuhâl ve Aylin KOÇ (2012), *Dürrü’l-Meknûn-Dervîş Muhammed bin eş-Şeyh Ahmet el-Ankaravî Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Konya: Palet Yayınları.
- KÜLTÜRAL, Zuhâl ve Aylin KOÇ (2014), “Ruhsal Hastalıklara Dair Bir Risâle: Sevdâ-yı Merâkiyye”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 30, İstanbul, s. 217-244.
- ÖNLER, Zafer (1999), *Celalüddin Hızır (Hacı Paşa)-Müntahab-ı Şifa-II (Sözlük)*, İstanbul: Simurg Yayıncılık.
- ÖZTÜRK, Mürsel ve Derya ÖRS Haz. (2009), *Mütercim Âsım Efendi-Burhân-ı Katı*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- REDHOUSE, James (2011), *Turkish and English Lexion*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ŞAHİN, Hatice (2007), “Câmi’ül-Fürs Örneğinde 16. Yüzyıl Bitki İsimleri”, *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2 Spring, s. 570-602.
- STEINGASS, F. (2005), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şemseddin Sami (2004), *Kâmûs-i Türkî*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (2005), *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (2008), *Osmanlı Türkçesine Giriş*, Alfa Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.
- TULUM, Mertol (2011), *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜRKMEN, Seyfullah (2006), *Eski Anadolu Türkçesinde Tıp Terimleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

ÜNVER, Süheyl (1943), *Tıp Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

UNAT, Ekrem Kadri, E. İHSANOĞLU, S. VURAL (2004), *Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

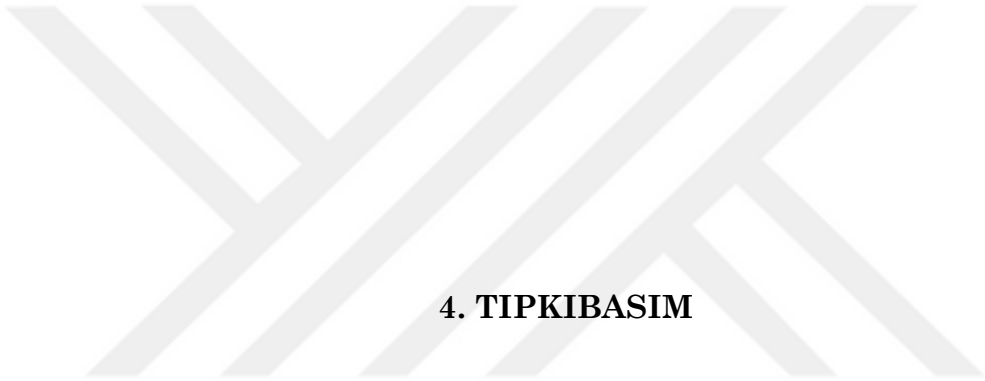
YILDIRIM, Nuran (1998), “*Hayatizâde Mustafa Feyzî*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. XVII, İstanbul, s. 16-17.

ÖZGEÇMİŞ

12 Şubat 1990'da Çankırı'nın Ilgaz ilçesine bağlı Çörekçiler Köyü'nde doğdu. İlköğrenimini Ilgaz'da, ortaöğrenimini Kastamonu Göl Anadolu Öğretmen Lisesi'nde tamamladı. 2013'te Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı tezli yüksek lisans eğitimine kabul edildi ve Ataşehir Esatpaşa Mehmet Rauf Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi'ne Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak atandı. Hâlen Esatpaşa Mehmet Rauf Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi'nde görev yapmaktadır.

4. TIPKIBASIM

اوجخی فصل بومرضک استاملا معالجہ سی بیانہ در
اون برنجی فصل بومرضک تفصیلا معالجہ سی بیانہ در
اون آجی فصل بالو سنطو دیگری اناجان طبیعتی
وماهبتی و خاصہ سی و کیفیت طبعی بیانہ در اون
اوجخی فصل سپاریا ماہبتی و طبیعتی و کیفیت طبعی
وسراحی بیانہ در اون در برنجی فصل جویضنک
ماہبتی و سراحی طبیعتی بیانہ در اون برنجی فصل
صافراسک ماہبتی و طبیعتی و مناطقی بیانہ در
اون التبی فصل موز فربجک باد زهر مقامت میل
اولان ادوبہ اربعہ نک بربریلہ ترکیب و ترکیب
حاصل اولان فوایز بیانہ در اون برنجی فصل بومرض
مستعمل اولان ادوبہ نک کیفیت استعمال بیانہ در
اون سکروجی فصل بومرضہ مستعمل اولان و غیرہ نک
کیفیتی و سائر افعال بیانہ در اون طفرزنجی فصل
دہن زینقک موز افویجہ نفی علی قول ابا ذرہرینیلہ
و علی قول بالخاصہ اختلا فاوزر اولدینی بیانہ در
بکروجی فصل دہن زینقک علی اولما ازون مقدم لازم
اولان شروط بیانہ در بکروجی فصل دہن
زینقک کیفیت عملنہ اولان شرطو بیانہ در بکروجی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمین و الصلوۃ والسلام علی
سیدنا محمد و علی آلہ و اصحابہ اجمعین و بعد
رسالہ ثالثہ بہ موز افویج رسالہ سی شمیمہ
اولنوب بکروجی فصل اوزرہ ترتیب اولنہ
اولکی فصل موز افویجک وجہ شمیمہ سی بیانہ در
ایکجی فصل فزک موزناک اعراضی بیانہ در
اوجخی فصل بومرضک طبیعتہ اولان اختراک
بیانہ در درود برنجی فصل بومرضک سانی و کیف
سرایبی بیانہ در برنجی فصل بوعلتک در طاق
بیانہ در التبی فصل بومرضہ اوقات اربعہ
واقع اولان علاج بیانہ در برنجی فصل بومرض
وقت ترتیبہ ظاہر اولان اعراض بیانہ در سکرزنج
فصل وقت منہادہ واقع اولان اعراض بیانہ در
طفرزنجی فصل بومرضک نقدمہ المرزہ سی بیانہ در

لهات ساقط و عظام متعفن اولما ايرى ديدلو
 و بعضو باردا اولماسنه ذهاب زلوب ديدلو كه
 اكو باردا اولما ايرى حرارت سوغومه تغير اولنان
 اورام بارده و وجع مفاصل مهت مهت نماندا
 و مشتم اولما ايرى ديدلو زير العراض خارده سوج
 الزوال در اقا امراض مؤمنه باردا اولما غلبه بلغي
 الزوال دسر واقعا مرض مزبورده اعراضه نظر
 اولنوسه اكي طرفك دليل قوي اولق طن اولنوز
 و اكو معالجه ده استعمال اولنان ادويه خاره استعمال
 العلاج بالصدن مهور مجبه ادويه خاره استعمال
 اولنوز مرض مزبورده طبيعتي باردا اولماسنه ذهاب
 اولنوز ادا له سي نزح اولنق لازم كلور في الحقيقه
 بو مرضك طبيعتنه واقع اولان اخلا فالك مشاف
 بودر كه بوعلى منقذين زمانن مجبور ايرى
 و مشافين دن معلوم اولنوز دهنى اكثرى مرض
 مزبورده طبيعتنه كما ينفى واقف اولما زير نشيدن
 و تشخيصه قصور ايلدلو لكن مشافينك مهت
 لرندن سئو طوس و عرفا دور و آفونام طبيع
 بهر التجربه مرض مزبورده طبيعتي بر سبت خفته

بوجين

و بر كيفت دونه اولماسنه اتفاق ايلدلو و ستمك
 تاثيرى كيفيتي ايله در كيتي ايله دكلد ديدلو ستمك
 وجودنى بو طريق ايله اثبات ايلدلو كو بوسم دت
 مقدار جزئى صحیح الزوج اولنزه اصابت ايلسه قريبا
 و يا بعيدا طاعون كيمى اعراض مختلفه سى ظاهر اولور
 ديدلو زير امطونه نظر اولنسه ماده مرضي جزئى
 سبت اكي اصابت ايلدكي الشخاصه نظر اولنسه
 واقع اولان اعراض على السويه دكلد بلكه برينه
 مخالف و مشاف و تدبير ترا سم اخلا طه تاثير ايلدك
 صكوه اعراض و مرض اخلا طك استعداده كوره
 ظهور ايلو ديدلو مثلا بو مرض بلغي و سوزاوى
 مزاج اولنزه اصابت ايلسه غوره ديدلو كوى روم
 و وجع مفاصل ايراث ايلو تا صفا وى مزاج
 اولنزه اصابت ايلسه ذكر اولنان فوج و بنوز
 ظهور ايلو ديدلو و اكو سئوال اولنوز اعراضك
 ظهورى اخلا طك استعداده تابع اولنجى صفرو
 المزاج اولنزه مرض مزبورده طبيعتي خاز و باردا
 المزاج اولنزه باردا اولنق لازم كلور وينور شه
 جواب و بيلور كه معروضك اعراضى مسلم اولدني

۵۷
 کلا و مثانه و افیونک روح نفسانیه به تاثری
 کمی در دیر بلور و در دخی فصل بومرضک اسبابی
 و کیفیت سربانی بیانند در معلوم اوله که بوزن
 کیفیت سربانی اظنا یکی و جمله بیان ایلدند چه
 اول بومرضه منبت اولاند اکثریا فاحشه عورتند
 جماعتند غرض اولو و خصوصاً جاض و قشره طمان
 اولونوسه ستمک تاثری دخی زیاده اولوب اسرار
 ر دینه دخی زیاده اولور مثلاً فاحشه ابله حساسه
 مرض افترج حادث اولما ستمک سوری بودر که دم
 فاحشه ده خشمی سببی ابله جناس منفرقه نش
 نطفه سی مجتمه اولوب و منفق اولور اما نطفه
 ر دینه باره ایلدین و قرض افترج علاقلی ظاهر
 اولدین جماعت واقع اولور شه جن جمع ده اولان
 حرکت و حرارت سببی ابله عجز اولو اجلوب و مجرای
 یولونون آورده واسطه سیله جگر و بنجره سینه
 صعود لیدر و کبر و اصل اولو و جگر ده اولان
 دی و اخلاطی افساد ایدر و جگر دن جمله بدنه
 غذا انقسم اولندند آورده واسطه سیله بدنه
 اولان قانک جمله سنی افساد ایدر مرض بزبولور

نقد وجه بومرضه ضدی له علاج تاثر انیک
 کوله ایدی مع هنرا بو عظم حرار المزاج اولانور ایدر
 باره تاثر اولو بلکه باذن الله تعالی بومرضه مؤثر
 اولان در الواد و تیه ساره در لکن مجر و تاثری حرفی
 ابله دکلد باد زهرت مفاصل و مستعمل اولان ایدر
 مخصوص در مثلاً یا لوستلو و ساریا و جوب
 چینی و صافراس کنی کوجه کم ذکر اولان ایدر
 اربعه نک بر برینه نسبت حرارت فرقلی دخی
 وارد لکن بو عتک معظم معالجاتند در ان
 الله تعالی مفصلاً بیان اولنور زیر بولور دی و
 سائر اخلاطی تصفیه انکوزین ما عدا مومرض افترج
 ماده سی اولان ستمک دفعه بالخاصه مقابله اولور
 دیدلور و دخی معلوم اوله که مطلق ستمک بدت
 انسانم تاثر نک عضو مخصوصی وارد مثلاً
 مرض افترج سبب اولان ستمک تاثری اولو اعضا
 تناسله در قهر فرت نباینه به محل و عفتونه
 مفا اولان جگره دخی الواقع جگره تاثر انکوزین
 صکر عمروق و اوردن واسطه سیله جمع بدنه
 منتشر اولور و و بانک روح حیوانیه به و در اظلم

کلا و مثانه

باعث اولور واقعا بومثال طعام واحسان اولور
اولان معده بر نوع طعام دن فاسد اولار اما اطعمه
متعوده تا اول ایسه معده ده طعام با قاسد ویا
متعفن اولوب امرض روتیه ظهور نده باعث اولور
دیرلر بومثال اولوز ده رفاحشه لوبک رحتمده
نطفه ناک فاسد و متعفن اولدینی وجه تا بی نومه
میبلی اولان اوله الفت و اختلاط آنکده مناجما
سیوب ایچک و برود شکله یا ترق و یا اسباب بی کیم
کی خصوصاً بعد لجام مر دیضک استعمال ایلا کی
سلطک ایله سلامت کی و یا تجوزه او ایسه و یا صالیه
نفسندن تا ثابورده دیمشلا حتی بنا و طویس نام
دیشدر که فزیق رسنه مبل اولان دن برینه
الزاجلور دن بری مقابله سندن فطریه کفری الحال
صوت ایلا کی مشاهره ایلام دیری و مطلق دیر
تا ثوری دنی بین الناس مشهور و در خصوصاً فزی
اوله و دخی معلوم اوله که بومستک تا ثوری کاجیه
سریع و کافعی و کاجیه اثری مدرت دیر
دیفکره ظهور ایله حتی فزیوس نام طیبدر
منقولده که بومرضک ستمک تا ثورانی اوتوز ایلا

صکوه

صکره ظهور انی کین مشاهره ایله دیرک
فی الحقیقه بوقضه امور مستقریه دن دکلد زایر
کلب کیم ستمک تا ثوری قبضلده و در عرف قیلر
ده برسنده ددفکره و قبضلده اوچ و در سننه
د دفکره ظهور ایلا کی مشهور و در حتی بو قضا
موض افرنجک زمان قیلر و هلاک انی کنه زود
مشاهره ایله صولفوق تصیر اولان طایفه دن
ثوری ایقی ایله ملقب برنوجوان کورده اغزیه اولار
کوجک دی و شمش کوز نینی جوره مش و لها ناک
ای طر فزیز غروش مقدری بزدک لجهنن ایچر کی
صو بور سندن کلوز بادی فطره قاعده طیب متصف
سخنه اعراضندن عتیق و ما سنه ذاهبا اولم و
اسبابندن استخبار ایلام اون اوچ کون خدم زنا
دن سرات ایلا کی د بوجواب و بر وی اون العینی
کونی بامر الله تعالی موحوم اولدی ایله ی بومرضه
سس اولان ستمک تا ثوری اوقانی مقدر دکلد
اعراضی کاجیه قریبا و کاجیه بعدا ظهور ایلا
و دخی معلوم اوله که بومعلت امراض مورتیه دیر
والدی جهندن سراتینک سببی بودر دکلد

وگری دو کلور **سخنی فصل** مرض افوخک درگاه
باشند در **معلوم** اوله که بو مرض بعضی دره سرین
اید و زمان خیلی سهلن اوله دفع اولور اما بعضی دره
معائنات قوتیه ابله مندر فمه او اما بلکه بو ماضیه
اعراض شدید زیاد اولور ایدک بو اولور یعنی بو
علائق درخات ارمه سی جلیبک معلول بزگر کردکر
تشنجه و بدبو و خطا اتموب زستی ضایع اولور
شورسار اولید **معلوم** اوله که مناخرن در دستار
درمقار و در قوتونام طیبیلر درخات بوگونه بیان
اید بوکه درجه اولی دره اعراض خفیف اولور مثل
مریضات صابنی و صفلی و گری و کلور ایزن لوتور
برمنبه دخی شدید اولور مثلا عطیلا جمیع بدنن جلده
بو قار و خاور ایلو بنور اولور بلکه منتشر اولور
ورکی قومزیه مایل اولور و تبصلوده صا ربه و
کرده مایل اولور اما مقداری موجک ندد و یا
دخی زیاد اولور او **سخنی** مرض برمنبه دریده
اولور مثلا مریضات باشنم و النغم و سفیده اولور
دقولل اردنده و باجمع بدنن بشورات **ظاهر اولور**
دورد **سخنی** مرض زیاد شدید اولور مثلا عظامه

ذکر اولدیغی اوزره اول قال که منی اولسه کرک
ایرک متعفن و ستمیلو اویغی انزن حاصل اولار
ولده دخی ستمک اثری ظاهرا اولور و آله سی
طره قدرین ستمک تاثیر سببی بود که انوزده
نظفده سی فاسد اولدیغی ماعدرا رجما ستمک
غذا لجان غزاسی دم فاسدن اولملله انرف
حاصل اولار ولله دخی سوایت ایرک اعراضه دریده
ظهور ایلو **حاصل کلام** بو مرضات اسباب مختلفه
سی اولوب اکثر با ظهوری سوایت طریق ابله
اولدی ماسبق معلوم اولد که اسباب بادیه
درن ظاهر اولماسی جماع در ماعدرا اولب سدن جلن
تاثیر اندن اغوزده و موضعه تک همه سی باشنم
مفسر بشورات ظهور ایلو معدر ستمت طولور تاثیر
ایرک معدر جمک سوایت ایدر و چکوده رسوزن
حاصل اولور که نه سوایت مزاج حازونه سوایت
بارد دینک تکن اولار بلکه سوایت سخی ستمک
اولور کجه جمله برنه منتشر اولور جلده و عظامه
زارنم و در باطنه کو نکون اورام و فرجه لو
و وجع مفصل ابراث ایلو و مریضات صلاح و صافا

و یکی

زلفه

و بعضله و بعد اله معا
جو در حج

و مفاصلک بندی اولان رباطانه و سکو لو و حج
وفضا دعارض اولو و بعضله ده سبتلو و غلظت
کله حاصل اولوب اوتاره و عقطانک غشاسنه
تقی زارنه اصابت ایلد. و حج شدیدا برک اله
خصوصا و جمع کجه لوله زیاده اولو و بعضله ده
فضا غلظت عظامه بر مونه تاثیر اید که کولک
بر جز اولو و بود کولان و ضدت غلظت و لوج
و سو ادوی اولفله مقدارده قانیر طه سی قدر اولو
اولو و دخی زیاده صلوا بنلو و رم ظهور اید و
کله عجمه بوخلط فاسد عظامه یا بیتمی اله عظام
تشریب ایدر که نظرده اگوی مساهره و لیسور
و کله عجمه بوخلطک سمبتی بر مونه تاثیر اید که
عظام اوزن اولان جلد جو در خوردن اولو کولک جو در
پلاته رونام طیبیدنا مر و بدد که جلد راستی صحیح
و عظام راستی جو در سنجق مریض کورد که دیری
بعضی سنک بنون کولری و بعضله این کولک جو در
جو در کولک صکنه شبکه دخی منعقد اولدی و کولک
دیری او بو حالند مر و بعضله فنی و حجی عارض اولدی
امور مستقر به در دیری **سببی فصل بو مرض**

و قات اریعه ده واقع اولان علا شلو سیاهنیز در
معلوم اوله که وقف ابتداه و وقع اولان اعراض
اکثرنا التبدیه اولکسمی مریض حرارت سوز اعصاب
عظمه حسن البیوب بدینز اعراق و او شتهن مشابه
الکدر کن بو اعراض بعد النوم عارض اولن کولک
ایچنسمی اکثر کولک لوله باشد و کله عجمه
و کله مفاصله و حج منقلب شد بر طاری اولمد
و کله عجمه ذکر اولان اعراض کجه ده ظاهر اولمد
و ایچنسمی با سبب عجمه و عجمه و خوف عارض اولمد
دور و ایچنسمی رجال و نشاده سبلان منی واقع اولمد
اورده متنا سله تاثیر ایلان سمیت دن و عجمه
صعود ایدن بخار سستی غلظه فی افساد ایدر و حتی
فاسد مخاط روده شکنجه بر فاسد رطوبت اولور
و طبیعت دخی با دن خالقها اول فاسد منی دفته
سعی و نفیرتا تکله مجرای بول دن اولشی فاسد
جریان و سیلان ایدر عجمه فاسد بل صوفی تغییر
ایلدلر و سیلان منینک موض فوج سببی اله ظهور
ایته سنک علامتی بو در که سیلان ایدن شی
و حج عجمه جرایان ایدر مجرای بولی بقا و خشار

سببی

واقف شی منبى صحیح رنگه اولار اولونده يشله
و اما صا ربه ما بل اولوب قوام داریکه مشابه اولوب
و کا هیجه انشیبن ده النهار واقع اولور بیخیسی
فصلق دیدکوری خنار بق دیدکوری ورم ظاهر
اولور سببی اورده تناسله اولان دم فاسد اولوب
سبب تحصیل ایدر وطیبعت باذن خالقها اول
دم فاسدی مدفع کبد اولان عمله دفع نمکله خنار ق
ظهور ایدر لکن بومرض سببی ايله عارض اولان
خنار نک شکی فضفه ارفری واقع الور تجسی
رجال و نسانک قصب و رحمدر طاری مقداری
بشورات واقع اولور خصوصاً قصبک باشدر
واطر اخذه زیاده ظاهر اولور و قوک اولان نبور
اجله بی حالده بیاض فرجه اولور بعد زمان ناصر
اولور و قوبتوق لوبک بعضی سی ثابت و بعضی
ظاهر اولور و بعضله لونه فونفلور نیک ارونه جکه
الننه کلجه بدنک جلادی رنگدر ملاع ششدر و
بعضله ده صلا نیلور ورم ظاهر اولور بدی فصل
وقت نوبده ظاهر اولان اعراضا ساندر ورم
بوتکن اصل ماده سی سبب و عفونت اولور کیکرد

مستفا اولمله جمله اولان علایک بعضی سی ظاهر اولور
مثلاً باشدر اولان حاج و وصل و کربک و کور و
و بعضله کورده مسنده بشور ظاهر اولور لیبی
قادقو ظاهر اولور و کا هیجه قیوض اولور و کا هیجه
النره تتولوشور نایمان اولور یعنی اوجی سورجی
بوینر اوجی کبی بشورات ظاهر اولور بعضی سی کلور
و بعضی سی اریکسر اولور و کا هیجه جمع برینر خانو
اولور اما اولر اعضا تناسله اولور و کا هیجه
بومرضدر خلط غلیظ سنی سببی ايله انسز اولان
عظامدر عنومه قیور اولان ورم باره ظهور ایدر
مثلاً عظام سافره و عظام ساعه اکثر اولور
کیندر و جی جوق اولور و کیندر اکثر اولور و لکن
بومرض سببی ايله اولمان اورام باره نانا کوسید
که ماده سی غلیظ اولور اما جمع شدید اولار
و کونکه باشمز اما عنومه دیدکوری ورم عظامه
باشور و النهر واقع اولان لجمی و عظامی دخیچور
و کا هیجه بو خلط غلیظ سنی سببی ايله باشدر و لکن
لاطین لساندر طال یا دیدکوری ورم ظاهر اولور
لقظ طال یا ترکیده کوسنتک دیدکوری جانوردر

تینک غلامی فاسد اولور
و بومرض مخصوص
ع

و کا هیجه بوسولیدر یلسن و وصل را سنره
رجمه ده دخی اولور

ذکر اوتان و در مکن شکلی بوجود نماند تا کن ایلی
 بوه سستک شکسته مشابه اولغه طال باستیمایله
 وانو اینجند و بوغورده و دماق ده و لوزن ده و
 هانن و رحم ده و ضغنه فوحده لوظاهر اولوز تو
 فرحه لو کر به الایحه و بار ایجه سز اولوز و طوب
 سیلاق اید و کو اولجری ایچی و طباندوی جانلایسه
 و باخود یستی و با اوزن و باخود باشی ایچره منتا
 شکل و واقع اولوسه و باخود رحالت نکرور و
 نسائک فوجند حرورس ایکنه مشابه بر لجز این
 ظهور اید و باخود باشه و سائر اعضا ده زیاده
 اغری اولوسه مرض افوخ اولدیننه دلیل قاطع
 و باخود عظام سافه و اموز باشن اولان کو کله
 ایچره کجه لوره شد بد اولوز و جمع عارض اولوسه
 مرض فز بور اولدیننه دلیل کافید و کو ظاهر
 مثلا اغزه و بورنه و با اعضا باطنیه به نزله
 منصب اولور سله لدی ایله فوحده ل اولد
 مرضا ده آگله به انتقال ایدر بوصولن مرض فز
 مقتض اولور سکوخی وقت منتها ده واقع اولان
 اعراض بمانند در معلوم اوله که ظاهر اولان فز

دو جمله

و حرکت و فرحه لشدن ناصور اولوز و باخو
 ناصور اولوز عوام ناس مده تغییر ایدر لوسه
 بار سنده مشابه و کاچی عظام قفا ده و عظام ساق
 و جمله کو کلورده حرکات ظاهرا لوز و عظام
 و اکو بو وقت دم ماغده و بورینه نوازل منصب
 اصابت ایلیکی محلی چوبد و نزله سببی ایله
 حاد و ق و تسل و خزال و سوز قبه عارض اولوز
 فور سطو طبیبدن منقولد که بو مرضه منلی
 اولانودن برینه حسن تدبیر اولما مدن عظیم باش
 اغری عارض اولدی مناسب اولان ادویه ایله
 معالجه و نصکر سکون بولدی بعدن جراحه قفا
 بار و روب عظام قفاچی ایچره دم شیکه اولوز
 بو کجه سفاروی بر فور و جفاردی باره سی
 او کلر قد نصکر خلاص اولدی دیرک و اما طونام
 طبیب دخی بو مرض اصطیبتدن برینه عظیم باش
 اغری عارض اولدی کونا کون علاج ایله شفایلد
 جراحه قفاچی باردم قفا در سکن انوم قفا
 کو کجریکی بولندی اولجریکی جراحه فارد
 باره او کلر قد نصکر شفای بولدی دیرک طفور

فصل تقدّمه المرفّهه اگر بر موضده علل صقل
 و کوی و فاشلوی در کلوب غیری اعراض اولیایب
 و یا خورد قوای علی قوی و موضی خفیف ایسه
 العلاج در و اگر قوای مویض قوی و موضی شد بد
 ایسه علاج بز اولدی تقدّمه وجه مدت مدید
 علاجه محتاج دوز و اگر قفصه و یا ذکره و واقع
 اولان یاره لو عتیق دکل ایسه ایسه العلاج در و اگر
 قوای علی ضعیف و موضی شد بد ایسه علاج بز
 آنده سی مشکو کده و اگر بو موضک ظهور کی جدید
 ایسه علاجی ایسه دوز و عتیق ایسه عسیر در زیر
 عتیق اولدی عت مزبور شد و شنه باعث اولان
 ستم کیفیت جتیه و کوه و اصل اولد فد نکوه فانه
 تخلطه ثانوی امش اولور پس بدی بوله اولدی
 علاج صعبوتلو اولور و اگر بو موضه بی دخی تجرب
 دماغه ثانوی ایسه علاج زیاده عسیر اولور
 و اگر مقصد و یا مفصلوره یاره لو واقع اولسه و یا
 خود ترده سبب ایله اغزده و بوغزده توجه اولان
 اولورسه و یا خود جده الصوت تارض اولورسه
 و بوغز ترده یاره لو دخی اولان ایسه ده عسیر العلاج

بوز

در برابر بود و تصور دکر اولان اعراض موضک
 عتیق اولان سنه دلالت ایدر و اگر قفصه صلابتو
 خارق واقع اولورسه و نفخ بولیمو ابرده جتمه
 اولان ایسه و کاهی غاب و کاهی ظاهر اولور ایسه ،
 عسیر العلاج در زیر طبیعتن ضعفه و تشوشه
 دلالت ایدر و اگر ابرده جتمه اولور قوای علی قوی
 اولورسه سقیم جوق اولان سنه دلالت ایدر زای
 طبیب ایدر اچلوب مدت مدید اولد ایسه خلاص
 اولغه دلالت ایدر و اگر بو موض حاز المزاج و بلندی
 بایس المزاج اولاندیه اصابت ایسه عسیر العلاج
 دوز ترا معالجیه اچین و ربلان دور به خارجه و
 بایسه اولغه سوز مزاجی زیاده ایدر مبالغه دلالت
 فصل صفتان بو موضده علاج عسیر دوز در حرارت
 هوا و ضعف قوی ثانوی معالجیه مانع فیرد و
 اگر بو موضده مطلق تحق واقع اولسه و یا محتاج دف
 و یا هزال عارض اولور ایسه عسیر العلاج در
 و اگر بو موضی ضعف قوای و یا نازک المزاج اولان
 علاجه محتاج مزایسه عسیر العلاج در معام
 اوله که بو موضک حد و شنه سبب اولان ستم ثانوی

جميع اخلاطه ومنتشابه الاجزاء اولان اعضابه
تاثير ابد شده علاج غايه الفايده عسيبره و و اگر
به مرضه بصفي شکل بشور و نظاها را بوسه و بالانز
اعرسي و با وجع ساق عارض اولورسه علاج غايه
کوجد و اگر سرد رود و وار و صرع و وطن عارض
اولورسه علاج زياده اصعبه زياده زمامه مرض
اولان سميت دماغه تاثير نمادن ذکر اولان اعراض
ظهور نه باعث اولور بلکه طين علاج بزرد کلده
و اگر مضمغه ناصور و يا صلا تبلور ورم و با عظام
غمومه نغير اولان ورم بارد ظاهر اولورسه علاج
غايه الفايده اصعبه زياده اعراض مضمغه شيق
اولاستنه دلالت ابدت و ما دنک بونر استحکامه
وعظامه تاثير نه دلالت ابدت و کوسيلان مني نفع
اولورسه و مزمن اولورسه جنس ناک مناسب
دکلده اگر جنس ماده ابدت لويسه اعراض رديه
ظاهر اولور و بومرض موروث اولورسه علاج
زياده عسيبره و اگر کرافت بالکوکوه احباب ابدت
ساق اعضابه دم ابله ساق ابدت نمودن اول علاج
زياده کوج و کلده و اگر خلاصه و کلده و رحه و

تفاوت

ومفاصله ساق ابدت ابله علاج کوجده و
علت صاحبه خاي رديه عارض اولورسه خلاصه
اولسي نادر و ريزي که سميت معالج تمعه اولور
سر لعا تاثير نکلده حرات غريزته ضعيف اولور
طبيعت نه خاي ونه ماده مرضيه دفعه فادر
و بتو طقت صاحبه خاي عقيصه عارض اولور
جاي و قد انتقال ابدت هزال مغوظ سبي ابله
اولور و بتو طقت و جمع عظام و جمع مفاصلات
رديد زياده جمع سه مغوظ ابراث ابدت و سهره جمع
دخي حرات غريزته بي ضعيف نکلده قواي طبلي
ساقط اولور مونه باعث اولور و کلاجه بدن
اولان دمک نغمندن و ياضا دنک کوج و ضعف
مستولى و لغل علاج قبول الی استسفا حد و شنه
باعث اولور و اگر طبلي نزله حاده منصب اولور
بوتراي چند نفوح ابدت کندن ماعدت اولور و اما
ايدرسه و باخ و صد ره اترسه علامت موند
رترا نزله حاده اولور احباب نکلده عروق
قاي بچر ريدت قان تو کرمک عارض اولور و مريفک
مونه سبب اولور و بعضی مرضاده ماده مضمغه

نفقذون و آفانسان بدن بعض اعضا ده اولان تروقی
 چروردی نقفت الدم عارض اولغله مونه باعث اولور
 و بعضی سینه اسهال دم عارض اولور و نسوان
 طایفه سنه زردن کان کلک و دیدر و الحاصل
 بو مرضک عسر العراج اولانی و مخوف اولانی
 اعراضک شدت ناندنا استدلال اولور و اگر بو مرض
 بوران کورکی منفق اولوب حماد لینه دخی عارض اولور
 علاج قبول الیزر اما ده مرض دماغه مستقر
 اولغله دلالت ادر فری بنادوسی طبیب دیر کی بو
 مرض صابت انکر فصک مخرج اولانلو تکرار
 اصابت ادر شده علاج قبول لوز دیرکی و سوزلور
 دخی نصدیدن اولدی او یجی فصل بو مرضک اجالا
 معالجه سی بیانند معلوم اوله که بو مرضک اصل
 ماده سی برسمت خفته و دبه در ابتدا ثابری
 جکوره ظاهر اولوب قوای غادیه فی و اخلاطی
 انساد اتمکله اعراض مختلفه حدو شده باعث اولور
 ایدر ک جناب حق عباد نه حرجه و شفقه بو مرضه
 شفا الجین ادرینه ادرعه و خلق اولدی و عاقده ثابسه
 اظهار اولدی فی الحقیقه ذکر اولنان ادرینه ماده

مرض اخراج سمیت خفته سنی ازاله امکان باد
 زهر مقارنده در کئی زای طبیب کامل ایله استعمال
 اولوق واجب در حاصل کلام بوطنه منبلی اولاندر
 عروقده دم ایله انطله فاسده مجتمعه اولشدر
 ذکر اولنان ادرینه قبل التقیه و ربولور ایسه یکی
 وجه ایله محدود و ادر و وجه اول اخلاطک لطیف
 اولانی اخراج ایدر و غلیظ اولانی دخی مختار لوق
 مرتبه سنه و ادر بویله اولیجی اعضا باطنیه به
 ضرر عظیم حادث اولماسنه سببا اولور و وجه ثانی
 قبل التقیه و ربولور ایسه اخلاط غلیظ واقع
 اولور غلیظ سببی ایله منفق اولمان اخلاط دخی
 منفق اولوب و قانده غلیظ اولغله دخی حدو شده
 باعث اولور و ادرینه مرفومده نک دخی افعالنه
 ضعف عارض اولور ایدر ایله ابتدا لازم اولان بو
 در که رفقله تلبین ایلیوب بعد مریضک قویتک
 تخلیه کور و قصد انک لازم در بعد بر مرتبه تجیه
 مسهل و ربک لازم در و اگر اقتضا ایدر تکرار
 قصد اولنده و اگر تکرار مسهل اقتضا ایدر بینه عمل
 متوسط و ربله نتیجه کلام بو مرضک تدبیرن

دورت شرطه رعایت لازم در او کسی عمل در
 علاجی و آریسته حفته خفنه و یا ملت خفیف
 ایله اسهال دفعه و فصد این کو بعد غالی اولان
 الخراطی انفراج ایروب بعد از دفع مسهل ایله تنقه
 ایله لوس و لوی دخی نفتح این لو ایچخی اغلاط
 رد بتنی و سیمتی جکوب ایله اغلاطه معانایه این
 ادویه باد زهریه ایله اخراج این لو ایچخی و یاغون
 و بودون و جکوه اولان قوی محافظه این لو رزوا
 هر موضک دفعه فزایه تقویت و برتر محافظه
 اینک لایندد دور **بجسی** بو موضه ظاهر اولان
 اعراض قوی اولورسه اصل مرض زدیسه نشانی
 تمیوب اعراضک زایل اولماسنه نقتی لازم در
 اون برنجی فصل بو موضک تفصیلا معالجه سی
 سیاسته در معلوم اوله که بو عطنه معالجه در
 اول بدف ملت خفیف ایله و بآهفته متوسطه
 ایله تلین اینک واجب در زجر ایبری اولابی باد
 انزونی اول فصد جاتر دکلد حفته نک صفقی
 بود و ایله کوجی یا بشقان خطی و فسلکانی بازی
 هر بزینا برر قبضه تازه دکلد بیسفاج اکل الله

هر بزینا

هر بزینا اولوردرم تخم کتان محوری تخم باد سنائی
 و پادیده جکی هر بزینا اوچدرم مقدار کفایه صو
 ایله طبع اولند دفعه و فصدیه اولنوب یوزالی
 درمن الوب اون درم خیار شنبوری و تیویوم
 د باقانیلقون مجنون و او نوردرم سکر و کریم بشو
 درم پادیده یاغی صنم ایرو عادت اوزره احتقان
 این لو و او مرصیف احتقان قبول ایله ایسه قبل الفصد
 ارون و یا اونی کج درم مجنون د باقانیلقون دن علی
 الوثیق استعمال این لو ارته سی کون جکوملر بزینا
 قوتک مساعده سی موبنه سی فصد این لو و و و کون
 استروحتی دفعه و بوشبیری و بر لو صفتی بودور
 اماسته اریکی سبستان هر بزینا او نوردرم دانه
 تازه دکلد بیسفاج اون درم دارچین بردرم
 اوچ یوزدرم صو ایله زیاد و بجز اینک سگان درم
 قله بعد تصفیه اوچ درم سنائی و اکی درم
 مجوقان کوکی قویب فهو کبی طبخ ایند صبا حله دین
 نفق اولنه بعد علی التجر کوجی دوردرم سرخسته
 قویب دفعه ایجه لو و او زیاده علی ایرو ضعف
 عارض اولوردرم بر کون استراحت دفعه مکرم صول

ماده بیهوشی

قولند چون طهریزن قوتک مساعن سی مرند سی
فصد این را و بر کون دخی استواخذ نفس بو
شربتی ویره لوصفتی بود ز اما سیه آرکی بسننا
هریزن او نوز دانه تازه دو کلیک بسفنج اوز
درم دارچین بر درم اوچ بوز درم صواله طنج
ایر لو سکسان درم قلله بعد التصفیه ایچنه اوچ
درم سناسکی و آرکی درم جورقان و برینجی درم
غایت بیاض غاریفون دخی ضم ایس: صباحه دکن
نقعه لیر نو بقدری علی التهر کوری بش درم سرخست
دخی ضم ایس: دفعه ایچه لو بقدری آرکی کون استوا
ایس: اشربه معرفته به شو علی ایله باشدت ایس
ان شاء الله تعالی مخلص بیان اولور و اگر علی صید
اولوب فصد و قواسنک نعلی بوق ایسه و یا خود
دم بوماسید جاری اولور آرکی محبس و لمش ایسه
بدله فصد مقعد و قوت سولک او رمق لاندی آرکی
مردضک قاصغه جبارق و ارایسه و یا خود
سیلان سی و رف اولش ایسه قولن فصد جاز
دکلدر زیر فصد اولسنه طبیعت ماده معرفتی سان
بنده دفع ایلمش آرکی قولن فصد سبی الیه عکس

ماده ایسوب طبیعتک فعلنه تشوش نارمی اولمل
ماده مرض عالی برده رجیح ایدر و جکوه و اصل
اولدقه نفس کبری و جمع اخلاطی افساد ایروب
کون کون اعراض ردیده ظهور ند باعث اولور ایدی
اسافل بیان ظاهر اولان اعراض ایچون فصد آینه
اولوب طبیعتک مخادی سندن معاونت انک لازم
دو کزلک مریضات مخ سوز سنند و یا خود کون
و یا اطراف قصبه و رف اولان قرحه لریه و یا خود
خارق رف اولدقنه باقندن صانق طهریزن فصد
ایر لو و اگر باشند نزله حاده منصلا اولو ایسه
و نوز ایچنه یاره لور رف اولور سیه اوله منشرک
طهریزن بعد باش طهریزن فصد ایس: فصد بیک
کون منوالیه بو ضعیف شربته مدت اولوب ایس: صفی
بود و اسفورد زوند ر کوی اوغل اوقی بیورنی شافیره
بنو نقده بیورنی الشون اوقی هر بیزن بر رفصه لثا
نوز چکی قوه باش و بنفشه چکاییزن هر بیزن بشر
درم المین ناجی بیورنی هند پاکوی هر بیزن
اوز درم اوچ و فده صواله طنج اولوب نفسی قلله
بعد بروجه سکریله فناد و برواق قواسنک و سب

ایلا. اونوز درهن السنون اولی و باشاها و صورتی
بله شربت ایلا علی الرقی هر صباح ایچه تو بدنه که
قوی علیل قوی ایسه غار یقولنی شربی ایچه لوی
و اگر ضعیف ایسه چوقان ایله سننا. کنی دن برب
اولان شربی ایچه لوی تو سهل شو شربت ایچلدیکی
کولورده شربی معترق ایچه لوی ارنه سی صباح ایچه
اولا ایچی فصل بالوسنطلو دیکلوی انا جلدین
و ماهیتی و خاصه سی و کیفیت طبعی بیاننه در
بوانا چه نتیجه پنهانا چی دیر لویکی دنیا دن
کلور طاشو. قابی میننه دیکلوی اناج قابی
کبیدر کنی زکی صاریه مایلدر و اول قافلنانه
اولان ایچی صاری صندل رکندره دوریا ضعه ما
تلدر اما اوزی سیاهه مایلدر و حکا لا طبر
مناخر لوزین مرقاد و قرنیوس و قوتو تو تو
لذت و رایحه سنندان درجه ثانیه ده خار و یاسر
اولا سننه ذاهب اولدیلو و تو مرضیه استماله
اولان ادرته نک جمله سننه تو یخ ایلا. مانع
کثیر سن مشاهره ایله دریلور و بو اغا جلدین
عطریات و دهنیت اثبات ایلدیلور و جمله وجودی

مورن

مورن ضعیفه اوزنره دخی دهنیت وارد و بدیلور
و بالخاصه انحلاط غلیظه فی رقی و یوج اولانی
تقطع ادره سد لوی یقتیه ایله انحلاط فاشه
ترایله خراج ایلو و ادره اولدی و جمیل ادر اولان
انحلاط فضیله فی تحلیل ادر و اکثر سوال اولور
جمله خار و یاس اولان ادرته ده ذکر اولان افعال
موجوده در بو مرضیه ذکر اولان اناج کیمی فانی
مشاهره اولنور دینور ایسه جواب و بریلور که
حکا. مناخرین بوانا حک فونک مرضیه ضد کامل
اولوب سینه مقابل اولما سنی بعد ایچه بالخاصه
اولا سننه ذاهب اولدیلو مع هدنا کیدی بیکوتی
اعضای حار اولانلور مرض بزور اصابت ایلو.
هرال مغرط مورنه سننه بالغ اولدیلو بونل
مطبوخه مدوسته تکله سمن اولدیلو مشاهره
ایله دیکلور زور بونک مطبوخی قوی زیاد ایله
قوی علیل قوی ایچی بدل مانع حاصل اولور
سبی زاله ادر سبک زایل اولما سنندان سبک
دخی زایل اولما سی لایم کلور و بوانا ج رطوبت
اصیله بی زیاد ایله و حرارتش مرتبه بی اغاش

دخی اوزن در دم الوب اوج و قیده ساد و صوت بکری
دورت ساعت نفع این لوب بعد صری طبراق طریقه
قویب ملایح اتش و نصفی فالنجده طبع ابره لوب در
علی اربعه فهو کبی امینی کنی اربعی در دم علی الصباح
بجده لوب در یکی ساعت و شکله تریوب دین تریوب
جامه الیبوب طعامه مباشرت ابره لوب در خشم
اولد قری الی در دم سوبت دخی ایوب کا لوزن لوبه
رعایتند نکه طعامه سیده لوب و اگر مریض ضعیف
ایسه کونن بر کوه صلاح سوبت مزبور ایجه بلط
ایجه به طبع تانی قوق در دم انجند و اوزن بشن در دم
فانمندن الوب اوج و قیده صوت طبع ابره لوب منوال
مشرق اوزن استعمال ابره لوب و اگر طبع سوبت
طبع در اکره ایبار اسنه مطبوخه و مقدار کجی کوسز
قوش اوزنی ایله معبر مقدار بیان کرکی قوبه لوب و
یاخود بالکوبو مقدار سکو قویب طبع ابره لوب معلوم
اوله که حکم لاجلین ذکوا نشان مطبوخ لوب اوج
وجمله اختیار انگیزین سوبت بو و جمله بیان لوب
که تدبیره تدبیر ایله اولانی دخی اولما سنندن اولی
در دیدیلو زین تدبیر ایله اولان معالجه طبیعت

نکه سنده ذکوا نشان حکم انفاق ابره لوب و طویب
اصلیه ناک بلسانند در دیدیلو و اگر ذکوا نشان افعال
معنوی دین کی کبی حیزه حار یا بس اولمعه اولدی
سیا تر حار یا بس اولان آدویه ده بو افعال دخی مظهر
اوشور ابره دیدیلو و اگر سواک اوشور ایسه بو
انفاک غاضبه سی چغینند و طویب قویب در
بکده و طویب اصلیه بی افنا ابد نه کیفیت ایله
رطویب اصلیه بی زاده ابره دینلور ایسه حراب
و بریلور که بحفظ اولدی مسلم در لکن و طویب
فضلیه بی و ستم اولان لخر طی ترفیق و قطع ابره
عزیمه ایله لخرج ابره و صفت و دهننی ایله و طویب
اصلیه بی زاده ابره و حرارت غریبه بی انفا
الوب مع هذا ذکر اولدی کبی مرض اوجیه سبلی
اولان در مروض سبلی ایله هزال عارض اولش این
مطبوخ مزبور و مدت ایله سینه سبد لوب
مشاهده ایله دیدیلو و **اصل حکم لاجلین بو**
صلت و بالوسطو مطبوخی اوج و جمله طبع او
اولما سنی اختیار ایله لوب و حبه اول مزبور اشی
در بی ایله براده الوب او نوز در هن الوب تو قانند

مقرون

زیاده قبول اید و اگر اولی خصوصاً اجابت
انبد است و غلظه مختل اولدین عرق سرد
جنار آید بی بویله او یحیی شربت معرفت به نزدیک
و بر لسه سی مخاطره دن خلی دکلد زرد ذکر اولان
مطبوخه اول امور دن بینهو اغاجی زیاده اولسه
قوی غلیس نخل بیر مود و بود یونام طبیب خاندان
منقولد که جمله اطلأ انبد امورده ای چیزی فرزند
جسارت بلد کلرزین مویضه سی غرض اولوب و
مروضه معالجین فغانه باعث اولور دیدر و اگر
بینهو اغاجت قایق بونوا ایسته اوزی نک بیاهند
قویله صا ریبه و بیاضنه مائل اولاندن قویله
ایحیی سیاه اولاندن قایق وزی مقدار قویله
مشرا جیح اولده اونور درم اوزیندن قویله اولدی
ثانیه اولی درم قویله لوکله ثاندن الشمسیش درم
قویله لو و اگر مویضه ضعیف ایسه مطبوخ معرفتدن
کونیم بر کوه و بره لو زیاده و بر میسه لو و اگر قویله زیاد
ضعیف ایسه کون اشری بر کوه و بره لو و ما بین ده
اولان کونلو ده بو مطبوخی صوب برینه ایچه لوصفتی
بود و انبد آن ذکر اولان بالو مستطو مطبوخخت جناه

بوسه صوم

بوصافنی الربیش وقیه صور الی نکر اطلح برین
ثلثی کدر ثلثانی قاله بندر القصفیه صور برینه
استمال ابرم لو و اگر مویضه جکوزین سوز نوزج
حار با س و رایسه بو مطبوخه یارم قصفه
قویله هندی کوی قایقی و باخر ماد رول بری و باخوب
یارم قصفه طرخشون قویله صور برینه استمال ابرم
ساشونه نام طبیب دن منقولد که کیمیا طریقی ایل
استقرار اولمش بالو مستطو یاغندن برودنک
ثلثانی استمال اندر درم و بو مویضه عنینو و جودین
تجر به ابلد خلوص اولدیلور دیرک اما سارطویزی
تجر به ایلر کندن بالو مستطو همتی استمال اولدی
و طبیب مسفور له استمال ابلدی که دهن باکو مستطو
بینهو اغاجت خلوصه سی اولما سنه ذاهب اولدی
اقنا بوقفیر یاعی استخراج اولماسنی ترجیح ایدم
زیرا دارچینک ظاهره قطعاً دهنیت بوغنیکن
یاعی چغندی بی بر بهیدر با خصوصاً بینهو اغاجت
ذاتنرم دهنیت موجوده لکن سارطوسلم باغ دکلا
بالو مستطو نلک خلوصه سی در دیر کی نفس لامره
مخالفدر و ذوی طبیب مسفور دن مورورده که بالو مستطو

دهنی امراض مختلفه و استمال ادم لطفنی
مشاهد ابله مثلاً هنالده منبلا اولانو و کجی سرد
ایله و حار یابس مزاج اولانو کلبشکولایله و بز
اوزرینه مآجینی و بر دم و ابدان سوداویه به
لسان نوزخیمه سبیله و بز او ز رینه مآجینی
و بر دم و بلغنی مزاج اولانو بنونقه مویسی ایله
و بر دم و عومده تغییر اولنان و رمه صافتر مننی
سنه فارشد و رب و بر دم باذن الله تعالی شفا بر ایله
دریغی و ذوق نه نام طیب دیدیکه بواجح مرض
افرخنده نافع اولدیغدن ماعدا جمعا بارد و طب
اولان امراضه استمال ادم و هر عضو ماؤنه
مخصوص اولان ادویه ایله معالجه و بر دم عضو ماؤنه
قوت و بر دیکدن ماعدا خاصه دوائی عضو ماؤنه
تنفیذ ایلر دیرکی مثلاً تشیح ده و رعشه و قلب
و سرد و دواره و وجع فویج بارده و وجع مفاصل
بلغی ده و صلا بنلو او رامتک نخلینزه و بر دم و
رطوبتدن اولان ضعف معده و لطفنی شاهره
الدم دیرکی حامل کلوم امراض دماغیه ده
آل اسفا قوس اونی که دیش اونی تغییر اولنور

نون

دیرت ایله و یا مزخوش و یا قوه باش ایله معالجه
اولنوب و ره لوانا وجع مفاصله بر مقدار کافور
و یا کادر بوس ایله معالجه و لو امراض صدد
بالدی قوه و یا قواسیون و یا زورفا و یا بیان
کوی ایله و لو و لو امراض کهر هندی او یا غاف
و یا افسنندن ایله و لو و لو امراض کلی و یا کوی
و قاون و قار پوز و خیاره و قویجک و کلری ایله
و ره لو و امراض طلاقنون اونی و کوی کوی
و الغان ناجی ایله و ره لو معلوم اولدی که جمیع اطباء
منآخرین اتفاق ایله کوی بو مرضه معرق اولان
ادویه تک هر قسسی و بر بولر ایسه مرصفتون
تخمینه کوره مسهل خفیف و رملک لوزم در دیدیلر
ذرا ادویه معرقه اخلا طک رقیقنی جفا ریظ
اولانی دخی غلظت حاصل ایلر پس ابدکی بویله
اولنجی «مسهل اجدایی کون معرق لوز به اجمه لو»
بر امرق ایله مسهل جمیع انک قطعاً جانز کلاید
بجز یادیلر اطباء سنده ندر بنا علی ذلک و نه
ایکی معرق طبیعی تشویش ایلمک ایله مرصفتک قواسی
ضعیف ایلر یعنی ادویه معرقه ماده مرضی ظاهر

حلقه جذب ابداء در به مسهله ایسه امعایه حریفه
 ابداء بوبله اولجی اولور ایسه برینه نضاد اولان
 او به ناک انفا لنه دفعه طبیعت مقاومه نادر
 اولما مغله طبله قوتی ساقط اولما سنه سب
 اولور دیدله و حقایق اطباء بیری کورن بر مسهل
 خفیف و رولور ایسه اولور نوب شرب معرفت ترک
 اولما سنی اختیار ابداء و اگر قوی مریض ضعیف
 ایسه مسهل اجماع کد نصکره بر کون اشرفی یون
 وبره لور و حقایق مناخرین دن ذوقته دیدر کده
 مرض افیجده مسهل اولاندوه حقایق عقییده اصابت
 ایدر سه مرض مزبورده مخصوص اولان او به و
 و رولور سه حرارت زیاد اولماه اخلاط منته
 ناک ظلیما ننه باعث اولور زیاده غلبان ایسه
 عنونی زیاده ایدر و اشتداد حقایق سب اولوب
 مریضن حقایق دفعه منبلی اولما سنه و باهلا کده
 باعث اولور دیدر بیس ابداء بوبله اولجی مرض
 افیجده منبلی اولاندوه حقایق عقییده عارض اولاندون
 ند بو ایلمن طیب زیاده لیب اولور کده کده طبل
 فایده مشاهد ایلله و اگر مریضه حقایق عقییده

عارض اولور سه قبل المعالجه خایه نظر اولاندوه اکثر
 خلطان غالبی دم ایسه استنفان خفیفدن مسکه
 فصول بره لور بقدر اخلاط متعوتقدی ملین خفیف
 ایله استخراج ایلور لور کو قصد ایله و حسن تدابیر
 ایله حتی مندر فده اولور سه مسکه اصل مرض افیجده
 معالجه یه مباشرتین اول هر کون قهیل المزاج ایله
 مطبوعی استنفال ایلور صفتی بودر هندی با
 کوکی قشیری لسان ثور بر ایغی و کوکی هر بر زنده
 قبضه اسفور زنده کوکی بر قبضه نازه بر سبا
 و شان یکی قبضه اسی مارول بر قبضه کوکیات
 تخمیش درم اسی مارول تخمیش درم بزور اینه
 بار دناک هر بر زنده اوچ درم لسان ثور و نبلور
 چکی سو ایغی قارونی جکودی د کوز آتشان اجر امقد
 کفایه صوبله طبع اولندوه نصکره التمش درم بو
 و جلوبخندن اون بش درم هندی باش بی و اون
 بش درم سکنجین ساذج ایله ازوب ایجه لور
 بر مقدار بسیارینه و چون چینی قویله انا ایلر
 قویله لور و یا چوز بر نخ کون کچی سو درندان ما
 جبن ایله ایغی قارونینک جکر د کلک ایچ بر درم

اید و او راون او چی فصل بسیارینه نک ماهیتی و
 و طبیعی و کفایت بطبعی بیانند در معلوم اوله که
 بسیارینه دید کلوی در ابکی دنیا دید کلوی چیزه
 ده پوره در کلوی ولاینده حاصل اولور او زنجیه
 انجه بر کو کدر ثور و اور نلغی بله بتور و بتوبش
 ارشون مقدار ی اورنی اولور بیج ایلیس قوریدر
 قورکنسانه کورور لور فونکدن اسنانبوله کلور
طبیعی یورجه اولاده حار و درجه ثانده
 یابس در ایوسی ایجاق و پک اولاند و ثور یوزن
 طور فالقار ایسه اسکیده و خاصه سی یوقدر
 و عرض افزج معالجه سنده غایة الغایة نافع در
 و بوعلت در مالو سسظور و سمنغتی زیاد در زیا
 بسیارینه نک حراری بهمورا اناجندن ناقص در
 و حراری و حتمی یوقدر ایجی بر مقدار حلوب
 خفیه سی وارد و باکو مرض افزج دفعده
 کا فید و حتمی ایجکم سسظور سدر منقولد که بو
 مرضه یالو سسظونک استمالندن بسیارینه استمال
 ممدوح در و باکو بسیارینه مطبوعی بله بوعلت
 مندفده اولدیغی کوردره در بربک و بسیارینه هر

لی

معاً و بوه لور بعد اصل مرضه معالجه اید لور
 واکو محج حراری حتی ده خفت مشاهده اید ایسه
 مطبوع مزبور بر مقدار چوب چینی و بسیارینه
 و اسفوردر لور را قوریده لور **حاصل** کلام رفقا طار
 اید لور واکو محج بدند زیاده بسوسه حسن اید
 ایسه حتی ساکن اولد فذد نصوره بدنی و طویات
 حمام اخذ اید جل مقدار ی صورتله بر خکون
 خانه کبوره بعد استواحت اید بکونک اور زینه
 صندل مرچی واکو رخنه نک ایکی طرفنه جالینک
 صوغندی مورچی سور لور بعد بر مقدار چوب
 چینی بله فیناسس اید جلایینی بنور شری بله
 و بولور بعد معرفت شر بته مباشرت اید لور اناست
 معرفت صوتی بدنی هند باصورت اوله و مقدار
 اید و چی قویب طبع اید لور واکو هر الا فونکی عارض
 اولور سه مطبوع معرفت صوتیه بدل و زنی
 مقدار ی سور فده قوریده لور واکو عیصل غذایه محتاج
 ایسه شربت معرفت طاروق و یا ملق بله طبع اید لور
 زیا ابو مرضه باد زهر اولان اید اصل مرضی
 دفع اید و طاروق صوتی و طویات اصلیه تی زیاد

ایند

باشد و هر طبعی که با خصوص استعمال اولی و
 و توند و بر چیز لطیف دمی وارد و سرقه ابراث ایله
 و زطوبات فضیلتیه بی قورید و عفوینی قارشوار
 و بر مقدار ارخاصی دمی وارد ریند علی ذلک بو
 مرضه نادرض اولان و جمع عظامی از جمع مفصل
 نسکین اندر و هر نه محله اولور ایسه غومده به
 اولنان اورامی تحمیل اندر بی نظیر در زمانه
 موضعی تر ایله شرح ایله و سارینه ده اولان چیز
 لطیفک خاصه سی درونک فعلی مضمون ما و فده
 تنقید لیدر از خاصی ایله و جعی نسکین و اورامی
 تحمیل یلد حاصل کلام ذکر اولنان خواص رید
 التجربه حکما سارینه ده بو لیدر اما بالو سنطوده
 بو لیدر فاقو پیو نام طبیب دن مضمون که لیدر
 المعالجه مروضه فوجده مابقده سندن اوچ ده و
 و مقصد اولان جانفکلو سارینه مطبوخی ایله دفع
 اولد عینی کورد در دهری الکی بالو سنطو عطربتی
 ایله ارواحی افغانش یلدر جسیب الاقتصا سارینه
 مطبوخنه بر مقدار فو ز ایسه زیاد و مقبولد ریند
 و سارینه ده اولان از خاصفنی مفوی للمود اولان

اشیا

اشیا ایله اصلاح نمک لازم در و دریک مثلا بو مقدار
 فغایغ و سبوقفد براتی و با صاتی قویله لور مطبوخین
 کینیتی بو در ک او تو ز دریم یا لمش و خورده لیمسو
 سارینه بی در و تر و قیده صوتور طبراق طینه به
 اوچ و قد ما حاز ایله قویله لور بوکی دوست ساعت
 نفق اولدند بهر قباغک اطرافنی حکم سبوقفد ایله صوتور
 ملیح آشدیه نلثانی کردب نلثانی فایغین طینه ایله لور علی
 التوق حار کین لای درهن باجور دوشکین ایکی ساعت
 تریبه لور بغیر بنده با جامده ایرت طلا مده با شرت
 ایله لور سار شرو علی بعینه بالو سنطو مطبوخی کیدر
 و بو مطبوخن مابقده اولان بو صده بی دمی بش
 وضیه صوتور ملیح ایله لور نلثانی کیره نلثانی فایغ صوتور
 ضوم و سبوقفد باجور بو مطبوخن اول استعمال ابر لور
 و ذاقو تو طبیب دن مو و در که بو مروضه واقع اولان
 صلای بنلور اورامی تحمیل اندر و بو غوزده و سوزت
 برین اولان فوجده لوی باله اندر سارینه بو موصک
 جمله معالجه لور نین فوبر و بو زهرینی جمله در زیاد
 در دهری و مطبوخنک منافعی فزیک زخمینه مخصوص
 دکله با که بالو سنطو نافع اولدنی امراض بارده ناک

صولی

وسط الحال اولور و در ایجه سی و طبعی بودند بنا
 علی ذلک حرارتی معتدل اولماسی ظاهره در و معتدل
 قوت قابضه سی و از در و بر مقدار و طبعی دخی
 وارد رکد انسانان اولان و طوبی صلیبه مشابه
 زیرا هزاره مرطله منبلی اولان و مد و مستی کله همین
 اولدیلور و بر جزو لطیفی دخی وارد و خللاط فاسده
 انضاج و غلیظ اولانی ترقیق ایدر. عرق اوله لخر
 ایلور و دخی نفضدن حفظ ایدر و وجع مفاصل
 مشهوردی دفع ایدر و طبعی معتدل اولغله
 طبعی معتدل و هر سندن و هر فصل ده استعمال جائز در
 لکن فونک مروضه نایبری باکو سطر و سپارینه
 نایبوندن خفیف در و فالو بیونام طیب و بر که
 بو کورک مطبوخی مروضه منبلی اولان و لایح
 دورت دفعه و بر دم نفعی ظاهر اولدی و کون
 بالکته مندفعه اولادی و مطبوخت مدت
 استعمالی فرق کون اولق لازم در دردی و آمانت
 نام طیب دخی و بر که بو کورک بر مقدار و منبلی
 اولوب طبعی و رایجه سی اولما صغله ایکنی درجه د
 یابس اولوب حرارتی معتدل اولماسنه ناهب

جمله سینه نافع در زیر خللاط غلیظه لی ترقیق
 ایدر عرق اوله لخر ایدر و سپارینه مطبوختک بر
 هدی ان نشا الله نفاکی طمنه بیان اولنور و اکو
 مطبوخی ایجه دن استکراه ایدر سه بر مقدار قوش
 اوزنی و بر مقدار بیان کون اوله طبع این لوزن در
 دخی فصل جو بر جنبی نیک ماهیتی و طبعی و خاصه
 سی و کیفیت طبعی یا سندن و معلوم اولدکه بو سر
 کو کورک تیز و قوی و تورا ایسنه دن مقدم جمبول
 ایدی بشی قز لونه کاساری ایدر کایا و ده و ج
 مفاصله منبلی اولدی حکاسی جمع اولوب بو کورک
 مطبوخی استعمال ایدر مد سنی معقول کورک ایدر
 شفا بولدی بعد و عظیم شهرت بولوب چین و لایح
 بو رتقال کیلوری ایله کلکه باشادی و اول ولایح
 خلقی دخی فونک مروضه منبلی اولغله ایز دخی بخیر
 ایلدی نافع بولدی طبعی اولدی درجه و حار یا بر
 در و تیز کورک مقدار ده بر قوش مقدار ای اولور تقیق
 بوشن و بعضی سی ایچرک اولور و طمشه سی بو رت
 شکله در اولور ظاهره تیزه مایل اولور و باطنی
 طمشه سنک حرارتی نافع اولور و اغزلغله

اولدی و زیادہ مدح ایلیوب صانع کثرت اشیا
و بو کونک مطبوخی سوه القنده به استسقا زقده
وسدده و دوده و ترله حاذیه و رجح مفاصله
و نفوسیه و فزولک زخمیه و جریه و جند امده و عل
رحمه و اسکی صبری لره و اسکی ناصوره که سنو امانه
دیرو لور صلا بتلو اوار امده و خنازیر و حصا کلا
و قونجه نایت نافع در دیری و معدده و اولان طوب
فصلیه فی تحلیل و نذوب ایدر حتی طلب علم یازرد
ظهوره کبی ایچسه لومعه لر نه اولان و طوبانی سلو
ایده و بو کونک معرفتده می صافی ایدر و هنرالی اولان
سهرود و بوتولی ایدر و بیری حوران ایدر و عل
اعصابه دخی زیاده نافع در حصد و فلی و نشخ
و نفوه کبی و هر هر ضکله اصل مادمه سی بلغم ایله و
غلیظ صفر ایله مخلوط خلط سببی ایله ظهور
ایلیسه زیاده نافع در دیری فقیر دخی ذکر اولان
امراضه نافع بولدیم بیری کچ و خنازیر نافع اولان
واقعه مطابق بولدیم وینه اما تو طبیعت منفرد
بو کونک مطبوخی استعمال اولماز دن برای مقدم
کیموس جده حاصل ایدر چی اغذیه تناول اولنوق

لا نهند

لا زنده در دیری بقدر اختلاط فاسدین می منصفه
اشربه و ره لکن اشربه نک مابینا زین طیف غلیظه
موافق و غلظه مناسب و غلظه عمل ایدر چی مسهلان بو
اکو غلیظه دم علامی موجوده ایسه مرضک قوی
سنگ تخمینه نظر ایدر مناسب اولان سره زدن
فصد ایدر لور و اکو مو بعضی ضعیف ایسه مقدر سولک
اوره لور و الحاصل بو مرضک تفصیلا معالجه سی
باینه مراجعت دفسکو و فصد ایدر لور و مطبوخ چوب
چینک صفتی بو در اون بسدر هم بچی ایله خردل
چوب چینی می دوش و قنده صو لور صوری جو ملکه و اوج
و قنده ما حار ایله کبری دوش و ساعت نفع ایدر لور
قیانک اطرافتی خیمه ایله حکم صوبه لور نونوسنر
آشدر نلانی کدوب غلیظه مطبوخ ایدر لور بتمس و یا
سکان در هم علی الوق ایچوب بیتی دوشکون ایکی
ساعت تریله بقدر تبدیل جامه انکه که فصد و مطام
سید لور و بو مطبوخی هر کون ناز و غلیظه ایدر لور زغالاسد
اولور قهر و غلیظه اول دن مابینه اولان بو صیدی دوش
و قنده صوبه غلیظه ایدر بقینه بالو سنطو و سبار نیه
بابنه خیر لور لسان شر و طبله رعایت اولنه و دخی

۷۰

طبيب مزبور در دبر بکته بوکود و جمع معرقا استعمال
اولند قه طبیعتی قضا جگر ایدی بووله اولین
بر مقدار سکر قونسه ضرر فی دفع ابدی و طبیعتی
ملازم طوی و سکر که حیوانی اولغله اولاج که سوسیا
تقوید ایدر بعضا او و بی تی تصفید ایدر عرق سوسیا
کلاه سنده سبب اولور انا بو فقور چوب چینی و بطونان
بوکود نه طبع اولنا مسنی مقبول کور در صفتی بودر
انجه طوی غرضش چوب چینی اون در هم بر چینی و فیه
صوده بوکوی در دوز ساعه نفع اولنوب مقدم ذکر
اولندی کبی طبع اولنه برم و فیه قله بقوه لخشام
و صباح یوز در هم شکر ایله ایجی قهوه کبی ایچهلر
بقوه یوزن ان افرم اولان مطبوخا شر و طله نبات
اولنه بقوه مایقیه اولان بوسبه بی دخی در دوز فیه
صوایله طبع ابره لوانکی و فیه قله صورونه و فهو
برینه و شربت کلهه استعمال ابره لوان **بسی فی**
صا صفا سگ ما هبتی و طبیعتی و منا فیه بیان در
معلوم اوله که تقوله اوس مونا در دوس نام طبیب
یکی دیناده واقع اولان اجزایک مفرا تتی بیان
ایلمشد مزبور در دنا منقولدر که بو افاج یکی دیناده

در اشکرا سلامتی و تقویدی
اولا غله طبیعتی بلج لوز
6

بسی فی

فلور بار نام ولاندر بتو تو اناجک رایحه سی طی
رازا یله مشابه اولغله بو اناج اول اولانک رازا
سیدر دیدلور و رنگی دار چینه مایل در و عطری
دخی و ادر انا قونشک عطریتی اناجلک زیاد
در و طبیعتی ایچنی در حده حار یا بس در در برکی
و ستر طوی تصدیق ابدی و تو انج ملطف و حل
و مفتی در اخلاط غلیظه بی توفیق و سردی
تفیح ایدر و دخی طبیعتی مسفوران دیریکه بو
افاج سوا القنیه به و استسقا به و معده نده سوس
مزاج باردند و علل اعصابه و وجع کلاه به و وجع
مفاصل بارده و ادر ارضه نافع در دیدلور و
فزاک موضعه دخی نافع در دیدلور **کن** فزاک موضعه
نا بلوی پیغمبر اناجی و سارینه و چوب چینی اناجلک
ناقصه در دیدلور انا بالذات مزاجی باره و تسخینه
احتیاجی اولان مریض ایچون بلج اولشان سارینه و
چوب چینی مطبوخا شره رای طبیعتی ایله بش در هم
خزده لنتش صا صفا س قومی بطون در دیدلور انا
بالذات محروم لوز ایسه و یا حارات عارضه سی
و ارایسه جائز در دیدلور اونا **بسی فی** فصل بوم

7

مرض فوجده باد زهر مقامند مستعمل اولان
ادويه اربعه نك بري بروليه تركيب اولندون
واقع اولان فولدي بيانن در معلوم اوله كه
بو مرضه مستعمل اولان دور البرينه نسبت ايله
بعضي سي قوي و بعضي سي ضعيف در بعض
طبيعه مناسب و بعض طبيعه نامناسب ايله
بولله اوليجي استماله حسن نده بر لارندركه
منضرد اولايه لم معلوم اوله كه اگر فزك زحمي
مرض ده علق كخر ايله اولايه يا كخر اولورسه
واعضاه باطنيه ده دخی سوء مزاج حار يوق
ايسه و وجود دخی حرارت يوق ايسه يعني
خمايه يقان برسوه مزاج حار يوق ايسه بالوسلو
مطبوخی جمله دن اولی در اما بو مرضك حقيقته
واقف اولوب معليله يقين ايلان لاطن حكما
د انما ينفوا ناجي مطبوخته سيارينه و چو چيني
دخی ضم ايدر لر ايري و اگر مرضك طبيعي
حار يا بس ايسه و يا شندن صد رنده و بارينه
ويا خي جمله نزله طماذ نازل اولور ايسه يا كخر
مطبوخی قطعاً حارتر دكلدر زير ايجو چيني

حارتر

حارتر ايله نازل اولان اخلاصی زياد تر قوی
انگله نزله زياده اولماسته سبب اولور ايدر
بو ذكو اولنان اوصاف ايله موصوف اولان عليله
سيارينه ايله چو چيني مطبوخري و رولات
انسبه اگر چه كم بواكسي دخی تزيف ايد لر
لكن بونلور تزيفي ندرج ايله اولغله اخلاص
و يقيني تر ايله اخراج ايدر لو و بونلور برغدار
فوت قابضه لري دخی اولماغله بكي دن نزله نازل
اولماستی منع ايلو و اگر قوی عليل ضعف ايسه
و كوز لری دخی عليل ايسه سيارينه مطبوخی دخی
جبار دكلدر زير سيارينه معدني ارضا انگله كوز لو
بخار صعو دندرد و اگر مرضه هزال مطبوخرو
ايسه كخر فزك مرضي سبي ايله كخر مرض
سبي ايله عارض اولش ايسه بو صورت دخی
سيارينه استعمال حارتر دكلدر اما ذكر اولنات
مرضايه يا كخر چو چيني جمله دن انب و انب در
زير ايجو چيني ذهنتي ايله رطوبت صلبه بي
انفاس ايدر و اگر هزال مطبوخ مرضي افوخ سبي
ايله عارض اولش ايسه سيارينه ايله چو چيني

خلوطا و بزرگ لازم در زیر اسب سوال موز
افوخ اولغله سبب زائل اولدغه سبب زائل
اولماز تو کو مریضه و جمع عظام و یا غوره و یا
یاره مزیداره لور اولور ایسته بسیار نه جمله ذافع
در زیر بسیار نه و جمع شدیدری نسکن و صراحتیه
اورای تخلیل و یاره لوی تخفیف ایدر بو خاصه
بالو سطلوده یوقدر ایدر اقتضای ادر ایسه ذکر
اولنان ادویه اربعه دن هر بری کاه مغز و کلج
مویک استعمال اولور لکن رای طیب کامل ایله
اولغی لاندرد اما مویک استعمال اولما سنک طریقی
بودر که پیغمبر اناجی اولن بوش درم چوب چینی
اون درم بسیار نه اون بوش درم اوج و قنده صود
بکری درم ساعت نفع اولنه نصفی فالجیه طبع
اولند قدر ضکره شوط مسبو قدیه رعایت یلیت
صبح و اخشام سکسان درم استعمال اولنه
و ما بقیه اولان بوسه فی اوج و قنده صود لیلج
ایرک لکی و قنده قله صورتند و ضمن و اثریه به
یوقی استعمال ایله تو و اگر باره لایح ایسه
و یا خود بر عضونه سوسه مزاج طار یوق ایسه

دیله خود

و یا خود سوسه القیه به و یا خود برودن بکر
دن اسخقا به متلی ایسه مطبوخ مویک بکر کنه
تویب اولنه صفی بودر پیغمبر اناجی و نور درم
و فایبندن اون بوش درم بسیار نه اون بوش
درم صافراس بوش درم اوج و قنده صود
بکری دورت ساعت نفع اولند قدر ضکره نلثانی
کدوب نلثی قلنجیه طبع اولنه منوال مشروح
اوزره استعمال اولنه و ما بقیه اولان بوسه
دخی ذکر اولند یوقی کیمی استعمال ایدر لومعلوم اولکه
بومرضه استعمال اولنان مطبوخ حوره جمله
اطبا ادویه مسهله ضم ایدر تو اعدا طبیه دن
لجبر تشخیص و تمیز ده فی بصر اولموی ایله
مسلاک مضرتی فهم ایتموب تقلید ایله بریزدن
نظر ایدر لور ایدر بو تدبیری حکم لایحی ناسخ
لردن ذقونه و سنو طوس قطعاً بکر بکر ایدر
در امر قباله مسهل معاً و برله نک مضرتی بو
کو نه بیان ایله بلر که ادویه معرفه لعل طایع
بدنک جمله جذب ایدر اما مسهل ایسه عزق
و جلدن امعابه جذب ایدر بو ایکی فعال بریزنه

۷۲

نضا و اولاً غله طبعه غایت کوچ کلور پس باید
 بویله اولیجی البتة ضلک بره نقصان واقع
 اولوز سقوط فوته سبب اولوز ساشونه
 نام طبیب دیدیکه بعض آده نه قدر معرف
 معرفت و بریلو راسته ترکیب و بر آغایت جلدی
 ضابطه و مسامانی کثیف در و بقضاره دخی معرفت
 و بریلو راسه غشی عارض اولور ایله بویله
 اولان موضابه معرفت ایله مسهلی معا و برکت
 لازم در دیدیکه اناسنر طویس حکیم مزبور و اغیر
 ایدوب دیدیکه شربت معرفت شرعی ایله ایچن
 اشخاصک ترله کینی کور مدک لکن بعضی موضاله
 جلدنک صلا بنندن و مسامانک کثافتندن
 و اخلاطک غلظندن در وقت کوند دل و ترکیب
 اغا معرفت مد او متد نصک و سینه ترکاکه بشلا و بر
 واقعا جلدی کثیف و فالک اولانلو شربت معرفت
 ایچوب بر ساعت مورور نصک تمام موقظه کور
 ان شاء الله تعالی بیان اولوز ساشونه نام طبیب
 بعضاره غشی عارض اولور دیش ایله الله علم ضرور
 المزاج و یابس المزاج اولانوی جاده قویب جرادت

نارله

نارله تو نملک مراد ایله سندن غشی عارض اولاندر
 ایله طبیب مسفورله قوی لغو محض در بر آتور
 تخلی ایچن مریض مسهلله قطعا تخلی ابره مزور و مزور
 ده معرفت ایچمه مک یا کور مسهل ایچمل ایله علمت ازاله
 بلر فقیه و دخی طبیب مسفورله مریضی نزلت کک
 سبی مریضان سود وی مزاج اولما سنده زاهد
 اولورین بر سو دوی مزاج اولانور جلدی صلا اولور
 و غلیظ اولور و مسامانی کثیف و لعلو طغیظ اولور
 بوقویج ده اولانوی جاده قویب جرادت نارله
 نزلتم مراد ایله نارله حرارتی سبی ایله مریض
 بر ندم بیوست نالسا اولور مسامانی کثیف و
 جلدی غلیظ انکله ترکیب مانع اولشند ایله
 بوقویج ده اولانور شربت معرفت بر کون ایچن
 غشو کچی و بویله بوعوم بر ساعت نصک طبیعت
 شربت معرفت ففله باشلا در تمام موقظه کور و تمام
 اعانتی ایله بدان بمشاید و مسامان اطوب طبیعت
 نری سهولتله طشره به دفع بلیله و تمام در نکاکه
 باشلا در تمام صوفلقد در و شک بر غروب در و شک
 کورب با قوب بر خوشبخت اور تنوب لکن سادتیله

واگر جمله تو عام ده جفتجه مکت ابد ایسه سفوط
قوی دن خوف اولنور و اگر مروضن سود اوی
الزاج اولیوب سهولتله ترکلور ایسه معرفت نونی
ایجوب دوشکون ترنک کافیدر جام مروضله حاجت
یوقدر یوقفایو مدنت عموم ند یولایکم مروضله
شربت معرفت و برد کردن صکر جادون فومق واقع
اولدی دوشکون ترنک ابله اکثفا ایلیم و یاجود
حام مروضیا ابله اعانت ایلیم فونسقه طبیب دیدرکه
مروضیا جادود حرات نارله ترنک ملاحظه
سیله بجهله اطبا جوق کسنه هلاک ایلدیو دیدر
وسود اوی مزاج اولان مروضیا به شربت و رولکردن
صکر جام مروضله کرک لایم در دیدر زواج جام
مساماتی لجر و جلدی بو مشادرون برنجی فصل
بومروضه مستعمل اولان ادریه نک کیفیتا استعمال
بیان ندم در معلوم اوله که بالوسنطو و یاجود جینی
و یاسنیا رینه مطبوخلوی کرکه مغز و کرکه مرکب
استعمال اولنق مراد اولند قوق اولان اولان
بودر که علی الریق الی درم ایجه اگر قوی ایلیر
قوی ایسه ندرنجی سکسان در دهه دله ایجات

بلاذ

چایز در و اشخام و قنده طعام سن اولونماز دن
اکی ساعت مقدم قوق درم ایجه اگر قوی مساعد
ایسه الشمس در دهه دله ایجه چایز در و اکی ذکر
اولنان مطبوخلو مباشرت اولند قوق بش اکی کونه
و ادرجه صباح ایجه لوشخام ایجه به لوزیر ابویکی
وقندره ایچلور ایسه چایز در که طبیعت نخل انبوب
نغزت ایسه و یاجود بر حرات ظهور ایله رتور
کایهجه طیل شربتی دفته ایچدن حتی عارض اولور
ایمدت ندرنجی ایله ایجهک زیاد مناسبدر اگر
قوی طیل قوی ایسه و ترله دن حظ ابد ایسه
مروکون اکی دغه ترنک لایس در و اگر ضعیف
ایسه کون شری صبا حطرد و ترنک کافیدر اما
سایر اوقانیم بنه شربتی ایجه دوشکون کورب ترنک
دغیر ایتمیه کندرون کلن ترنک اکثفا ایله رتور
سفوط قوت دن حذر اولنور و الحقیقه ضعیف
القوی اولان شربتی ایجه ایجهک ابله دوشکون کورب
ترنک مراد ایلک سوزن بد نلورنه ندراره عارض
اولغله نایم در دخالی دکلدر زرتاسوت معرفت
اخلاط فاسد رتی ترفیق و تدرنجی خلیل ابد

و کایهجه ضعیف اولور
چ

و تزلزل کون و نوبه بر رخ تو کون بر ساعت زلبه لوله
 بصر ندرج ابله اکی ساعت زلبه لوله و طبع و طبع
 بجمله که بدنم نه او ظهور اندک و در شکله کوب
 بر ساعت اوسیه لوله و زلبه لوله و اگر مریض جلد
 ذتی و مساهماتی کشف اولوب سهولتله تر کلایسه
 مریضی دوشکله بر ساعت او بود قدر مضک و تمام
 مریضه کیسه بدنی نمناکه اولدند و در شکله زلبه
 و اگر حجام نمکن دکل اسیه شریقی بجمله که مضک
 علیل در شکله کیسه و ابکی طبع بر دانه سبارینه
 صوفی قویب اغز لونی محکم قیابوب حمل او بجز
 هوشیه حرارتی و از آنکی بود رفغان المنتدن بویغ و در
 و بعضله مخته دن و تا کجه دن جاد در شکله بر سنی
 احداث ایدک ایچنده بر بو کسک حمل باور لوله و تر
 اعانت ایچون منقل ابله کو مورفور لوله کونه تزلزل
 غایت مضره زبجه آملو علاج اولدنی زبجه لوبک
 حمای تحرقه به منبلی اولوب علاج اولدند و ک
 مشهور در و در و شکله ایچنده لوله کون اوری سی
 مریضک تخمندن زیاد و اوبله و اگر زیاد اولور
 غشی عارض اولور و اغز ندرن و قور ندرن استنشاق

هو

هوا بار ابله و اگر مریض دوشکله تر اکیکن
 سفلم و با بلدم در اسیه در عفت ندرج ابله اولور
 سنی قبیل ابر لوله و مریضی قالد لوله و مغز
 بره اسکان ابر لوله و کند بره مناسب اولان طعنا
 و بره و ذکرا اولان مریضه مریض شفا
 یولور اسیه قون کون ذتی مریضه مریض شفا
 ایچوب و بر هیز ابر لوله و کون فصل یوقون
 مستغل اولان دهن زینک کیفیتی و سائر افضالی
 و آه کانی سبانه در معلوم اوله که حکما سبانه
 دن بو مریضک معالجه سنده زیاد سنی و اهتمام
 ایلمن مهوره اعلیا بدیلر که ذکر اولان اوده
 اربعه مریضه مریضه ابله مریض افوج زایل اولماز اسیه
 دهن مریضی استعمال جاد و در بدیلر زهر سرق
 مریض خلاص اولدی دیدلر مخصوصا مناسبتک
 زیاد و معتمد لور دن قون و قون قان و سون طبع
 و در و دیونام طبیب لور دهن زینتی شوی و طی ابله استعمال
 اولدند مریض افوج خلاص اولدند لور کور کور
 دوشها دت بلدیلر اقا بو فقیر ذکر اولان افضالک
 تدبیر لور کون ریاضه اولیوب صابون سینه شهادت

البواکین دهن مریزوری مرضی فرجه مدت عمده
 استعمال ایلمک واقع اولدی ایچی مرضی فرج میله
 سندن اولخله رساله ناقص اولسون دیودهن
 مریزوری بنامه شرح طبله شجر الیوم معلوم اولدکه
 اطباء مناخرین زینقک طبیعتنه ایکی فرقه اولدی
 بعضو مسقطه مابن مسکنه ذاهب اولور و وجه ثانیه
 بارد رطب در دیدیلو اما مناخرین حار رطب در
 و رطوبت ذلطیه سی زیاده در دیدیلو و الحاصل
 اطباء مناخرین زینقک طبیعتنه ایکی فرقه اولدی
 فرقه اولی زینقک و نظندن امراض بار در حاصل
 اولور زیرا التون و کوش بالذ لیمبو صنعتنه
 اولان طایفه به فتح و وحدت و رو عشته و عطل اعصاب
 عارض اولور دیدیلو وجه ثانی دهن زینقک علی
 اولد قاع ظاهر برین جمعه اولان خلط فاسد
 بی بدینک داخلنه رده ایست اسهال و باغترزین
 سیلاحن لعاب برات ایلو دیدیلو وجه ثالث زینقک
 حاصل اولان امراض دینه سازه ایله معلومه
 اولور دیدیلو بو ذکر اولسان دلایله ایله زینقک
 طبیعی بارد رطب اولماسنی اثبات ایله ایلو ایها

اما فرقه ثانیه زینقک طبیعتی حار اولماسنه
 ذاهب اولوب اوج و جهله دلیل ابراد ایله ایله وجه
 اول زینقک تصعید اولسه بین الناس سکن در کلوری
 زهر قاتل حاصل اولور نه مونه حار اولدی و نه
 مونه مفرح اولدی طب آشنابه معلوم در دیدیلو
 وجه ثانی دهن زینقک بحاله نیدر اولما یوست
 بر مقدار قصور اولیچی اولور سته طل اولدور و زیاد
 نافذ اولور زیرا نیدیری ناقص دهن زینقک علی
 ایلمدن اولدی شرح الیوم کلوز و اعضا باطنه ده
 زینقک کور در دیدیلو و زیاده سوج الحکم اولماسی
 دخی حرارته دلیل قوی در دیدیلو حاصل کل زینقک
 طبیعتی حار اولماسنه ذاهب اولان و بار اولماسنه
 ذاهب اولان اولده سنی شیخ بلسوب حار اولماسنی
 ذکر اولسان اوله ایله اثبات در نصک و وجه ثالث
 اولاد ایست دیدیلو که زینقک اعصابه مضر اولوب
 امراض بار ده ایزات ایله سی بار اولدغندن
 دکلد ریکه زینقک دن صعور ایزات ستمک کیفیت و
 و حرارتی سببی ایله زیاده نافذ اولدغندن
 زیرا زینقک دن صعور ایزات ستمک ایچی نفس و مانده

واعصابه تقوّه انكلاه اعصابی و در مایعی ضعیف
 ایدر رعشه و ارخا حد شده باعث اولور و غل
 اعصاب ظهور نده بر سبب دخی بودر که بخار سنی
 حراری ابله اخلاط بلغمه می ترقی اندکند مانعند
 اعصابه صنفی برایش ایدر و باشدند منصب اولان
 مواد ای اعصاب ضعیف را بلا غله قبول ایدر زیرا
 اعصابه منصب اولان مواد اکثر یا اخلاط خلط
 بلغمه به خصوص صد و بو طریق ابله اعصابه رعشه
 و قلا و حد ظهور نده باعث اولور و دهن زینق
 و باخورد بالکوزینق بر نه طلی اولور فرغ بوغاز ده
 قوجه لوه و بوغ لوه و دشی اولور و رملو ظاهر اولور
 در و بو اعراض کا هجیه التهاب ابله اولقند و بو
 اعراض زینقک ناترغ اولان ستمندک و حرارتن
 اولرغنه ذهاب اولاندک قوی مسک و مصرف در
 لکن بالکوز ستمندک دکلا ریکه کیفیت سم اخلاط
 غلظتی ترقی اتمک ابله بوغزه قوجه لوه دشر
 اولور و رم ابراث ابلو حتی ورم خفاق مرتبه سینه
 بالغ اولور در بیدر که زینق باره الطبعه اولدی
 صلاح بنلو اولور می تحلیل ابر مز ایدر که مع هذا زینق

درد پدید

دن با بیان با قوت عومه و بین الناس او در دید کلوی
 و در می تحلیل اتمک سمح مقوله سیدر و دیدر و اگر
 سوال اولور سده حکا عرب و لاجین ابلو سر
 مرضه زینق و برنده سندر اتفاق ابلدی که اگر حار
 اولدی حراری ابله علی حلا و قیامدن سی
 منفرد اولور لازم کلور ایدی دینلو راسه حار
 و بریدر که زینق سیرج الحری که اولغله قوجه ایدر که
 مقدار ای معاره ده و معاده اکثر و اقراط و طوی
 اولغله فعلیه بلا درت عارض اولور قوجه ابر مز
 دیدر اما مقنول اولور سده حرکی زائل اولغله
 اعضا باطنیه ده جوق کلنوز ستمنی ابله حلا که
 ایلر دیدر معلوم اوله که زینقک ناترغ ستمت
 اولاسندر حکا اتفاق واستعمالندم اخلاف
 ایلدی بعضو بخور ایلدی و بعضو اندلدی جاز
 کوزینلو مرض افوج ظهور اندکی عصره حکا
 سیدر زیرا اول زمانه دهن زینقک مرض فوجده
 نافع اوله سی کا بیتی معلوم لوی دکلا ایدی و تن
 وجه معلوم لوی اولدی تقدیر وجه دهن مزبور له
 شرطه و قصور لوز اولغله ندیدر اندکلوی مرضی

صحیح بولما زایری بنا علی ذلک موضع مزبور دهن
 زینک استمالی بخور المیلو اما صکر کلندر
 شروطنه واقفا ولوب بخور به لوی سبقتا تکلا ایه
 اربعه ایله علاج بزور اولادنی قدر چه دهن زین
 مرض افرخه کافیدر دیدیلو حتی فرد با بطوس
 نام طیب دهن مزبور ایله بوزالی قدر مر یسه
 ندیر ایلدم صحیح بولدیو دیدی و بلا حور طیب
 دخی فناخ نیک معمد لوندند ز اوج بوز آومه دخی
 ندیر ایلدم صحیح بولدیو دیدی و بوموضع استمالی
 صدح ایلدی و حکیم سنطوس بدیکه ککاد
 چوق کسنه بوموضع دهن زینتی نافع بولدیو
 افرا زینک برودی سببی ایله سمی الخلط علی
 بدنه دوع ایله سنه ذاهب اولاد خطا ایلدیو
 مع هنار زین حار در باره دکلد زبر اجربه ده
 حار بولدیو و مرض افرخه ایسه نافع اولدغندن
 شک بوقدر و لکن الخلط ردیه بی داخل بدنه
 ادخال اتمه سنی نفوذی ایله میدر بوخسه باله
 میدر معلوم دکلد دیدی و اگر ذانم اولان
 سنب استماله مانع در دلدور ایسه اویه اربعه

ایله

ایله علاج اولدغنی طاهره شروطنه رعایت ایلستمال
 جاتر دور دیدی زبر ایض امرضه بحسب الاقضا
 ایون وز رارنج سم فانیل کن مصلحتی ایل استمال
 اولنور و سم لکن شفا اولور دیدی و بعضی و من
 مزور لده فایزه سندن ضروری چوقدر دیدیلو و بعضی
 اصلا فایده سی بوقدر دیدیلو یا شروطنه واقف
 اولدیو و یاخو د سوز قبول ایل بومضابه مصادف
 اولدیو و یاخو د مریض معالجه اولتیق درجه بی
 خاوندانکه نصکر تدبیره مباشرت ایلدیو و
 دخی سنطوس دیدیکه اگر عییل زیاده محسور
 المزاج اولوب اویه حاره ایله علاج مکن اولماز
 ایسه و یاخو دسارینه و یا لوسنطو مطبوعی
 ایله شفا میسر اولماز ایسه شروطنه کابنی رعایت
 د نمکر مرض افرخه فایده سی سلبا اولماز
 دیدی و در یونام طیب دخی بدیکه بخور المزاج
 بر عییل اویه حاره ایله باره بی خلط ایدوب
 قدیل نکر نصکره استمال اندردم در عجب
 بولنر حدث و بانطق واقع اولوب مثاله سندر
 و قضیندر التهاب ظهور ایلوب عسرت بولر

غرض ولدی دهن زینق بله تد بهر ایلم خلم
 اولدی دیری و دخی دهن زینق استمالم
 تجوز ایلم حذاق اطلاق شرطه رعایت اولدندن
 صکره طلی اولند دیرلر او کسمی مریض ضعیف
 القوی واختیار اولیه ایکنجه بدنی لطیفه فاساد
 دن منلی اولیه زیر الحلا طن کتونی دهن زینق
 نفوذ نه مانع اولور و تحریک مواده سبب اولور
 ماده نیک حوت نمد سندن علف شدید لر امر
 دخی زیاده اولور بس ایلم بوبله اولجی اضربه
 نظر اولند حسب الاقتضا درج ایله تنقیه ایلر
 و فضات بله مناسب مهل خیف و ره اولجی
 فصل بهار ده و یا خریفه طلی اولند دورده خیمی
 مریض ارق اولیه و توغاز نزم یاره لور دخی اولور
 خنایه مستعد اولما بله بسنجی مریضه حذر
 و رعشه و قیر و وجع مفاصل دخی اولیه اوت
 طقوز دخی فصل زینق مرض فرجه نفی با درجی
 ایله میدرد و یا بالخاصه میدد آنی بیان ایدر
 قارانو و فور سطل نونام طیلور دهن زینق
 بو مرضه باد زهر دیدلر اما بلا توره ناولیب

تومرضه

۵۵

بو مرضه مخصوص زینق برخاضه خفته سی از
 در دیری اما سطر طوس حکیم مرض فرجه زینق
 باد زهر نینه ذهاب اولان لری اوج و جهله کتب
 المدی وجه اول باد زهرت اولان اویه اعضا
 زینسه به قوت و یروب واروی انعام ایله زینق
 ایسه بو مرضه سائر اویه مستقر غده کی لقا ط
 غلیظه بدنک استعداده کوره اسهال ایله و یا
 عرق ایله و یا خوردن لعاب ایله عصف ایله استغراق
 اندر و شدتی ایله ارواحه ضعف ابراش ایله ایدر
 بو افعال زینق معلوم اکن باد زهرتی تصدیق
 اولسه جمیع اویه مسهله حاذیه باد زهرتی
 وار در دینک لازم کلو و تموده و خنقل کی بونلر
 اعضا زینسه به مضرتی نه مرتبه ایلم کی طبیب
 کامله معلوم در و اگر دهن زینق مریضه اغزندن
 لعاب سیلان اندر مزایسه تکلیل مرض فرجه
 خلاص اولان دیری وجه ثانی دهن زینق ایله
 مریض خلاص اولدنی تقدیر وجه ممرض فرجه باد
 اولان سمیت خفته چجه زمان مریضک بد مزاجینه
 طور و بعد زمانینه عودت ایدر و وجه ثالث

زیبق بدن انسانک عدد رسید و خصوصاً یورک
و دماغک زیاده رسید و سائر اعضا که
دخی مضرب زدند زیبق طی اولندرقه ظاهر اولان
اعراضدن معلوم در ایمدی بود که اولان دلا
ایله زیبق با د زهرت اولیوب سمیت اولدی
ثابت اولدی و اگر سوال اولنورسه دهن یبق
طی اولندرقه اغزدن لعاب سیلان تکمیل
شفا بو لور که زیاد زهرتی اولایدی مؤثر
خلاص اولماز ایردی دنلور ایسه جواب و یلور
زیبقک بو فعلی سمیتندند زیرا دهن زیبق
مرض افرنجه مبتلی اولاینده دخی طی اولنسه
اکلا دخی لعاب عارض اولور و بو غارزه مله
باره لو واقع اولور و دشوری دوکلور بسر
ایمدی بویله اولیبق زیبق با د زهرت اولور
سمیت اولدی ثابت اولور دیری و بو مرضه قش
دخی نکار ایتمز دیری حکیم فرلیوس د
منقولد که دهن زیبقک مضرب بر مرتبه در
طی اولندرقه کون و یا اوج کون تمام اولق سزین
مریض فی ناب اولور و جمع بر ننه قدر خلاص

فاسره

فاسره و ارایسه ترقیق ایدک و بزرگ داغنه و
معه به و صد ره و توغازه تنفید اندر لغز
شد تا ایله اغزدن لعاب سیلان اندر اولعاب
منقطع اولماز زانما قو و خاصه زیبق دماغت
عد و سیدر و دشورک رباطی ارضا ایدر و لیخود
دشوری دوشور و یا سیاه ایدر و بعضولر بوغازه
چو ایدر و دلنی و دماغنی و دهن انلی بی ششور
ولعاب راجحه سی لاشه کی قو قو و کلره اصابت
ایدرسه باره اولور و خلاصه فاسره معده به
نفق ذاتکله و بدر اجه سی سی ایله معده ضعیف
واشتهاسی ساقط اولور و زیاده عطش اولور
اولور و قو غزیز اولان ورم قو حه دن صنوبر کله
قادرا و ملازه و دلنه و کاکت عارض اولور تکله
قادرا و ملازه و قو لوق اشتمو اولور و مریض ساکن
اولدی مکان کرید الزایجه اولور و خلاص دهن
زیبقک مخاطر سی عطش دزدن اولان مطلوب
ایله شفا بویله ایسه لاجل الفرو و معبر التنته
استعمال البیوب الی شوطه رعایت ایله اولور
مریض سیمان اولیه اکتجی ضعیف القوی اولیه

او جنسی زیادہ ارق اولیہ دور و جنسی عفا کی
 ضعیف اولیہ بجنسی ضعیف الدماغ اولیہ
 تشخیص نواز لہ منیل اولیہ معلوم اولہ کہ زینق
 لی اولان باغدر و مرقوم دہ مؤثر اولان زینق بلغذ
 بو مرضہ مستعمل اولان مرقوم و باغذ زینق باغی
 و زینق مرقوم دیدیلر و بو باغذ اوج شرطی ر
 د زهرری سسندہ بکالہ رعایت و انما سنک زوی
 بودر کہ زینق دہ اولان سنک ثابوری بر مقدار
 ضعیف و خفیف اولور اگر شر و طہ رعایت اولان
 ایسہ مخاطر سی دخی زیادہ اولور دیگر بھی فصل
 دهن زینق علی اولما زدن مقدم لازم اولان شرط
 بیان ایر معلوم اولہ کہ اولابدن بحسب لاقضا
 و فقلہ تنقیہ ایر لہ اگر اقضا ایر ایسہ فصد اخر
 ایر لو اگر بدن محتلی یکی دهن زینق علی اولنور
 ایسہ مادہ مرض بوغذہ توجه ایر مر یض
 بوغذہ ایله هاجد ایر و یاد ماغذہ توجه ایر رسہ
 سکتہ و یا فایراش ایر و اگر علیل دموی التوج
 ایسہ فصد اولمنسہ احتمالا در غلبان دم سبی
 ایله حامی عفتیہ و باخفا شدید بر عارض اولہ

بیماری

فالو بوطیب دیدیکه باغی علی اولما زدن اون
 و باک کوکون مقدم تلبین و فصد اثنا سنه و باک
 مطبوخی و بوہ لو کمن تر لمانا اجرون و رسمه لر بکده
 عطریتی اللہ بجزہ اعصقا و تبسہ به قوت و ورت
 اخلاطه ردیلدی تنقیص نلک ایچون و بوہ لو بکونی
 بوجنی فصل دهن زینق علی اولنور لازم اولان
 شرطی بیان ایر آؤر اخلاص زینق دن بیکویند
 اللہ یقینی الی الی دهرم خالص زینق لہ لر زرا حکم
 لاطین اصطلاحنر و لفظ اولند سکوز دهرم و بکده
 و الحاصل زینقل مقدار ی مریضنک فراسندہ
 مروضنک شدتندہ تابع دہ اگر قوی مریض قوی و
 مروضنک شدید ایسہ الی الی دهرم زینق تریبہ لو
 زیادہ قویسہ لو و اگر ضعیف ایسہ بکوی و بکوی
 سکوز دهرم قویبہ لو و بو باغی علی اولنور قدره بالمش
 باغدان اون الی دهرم و یا بکوی بر دهرم علی اولندہ
 زیادہ اولنیمک و الحاصل الی الی دهرم زینق ما
 حار الہ و فصد غسل ایر لو هر غسل دہ ما سنس علی
 تبدیل ایر دت قوہ لقدن بیان صحن اولنغہ غسل
 ایر لو بعد هر مویطو کوکوز و طاقون و قاز یا غلین

توه منتهی ابله بر مرتبه سختی ابله که یا غلبه
زیب حق اوله اصلا اثری قالمیاه و بود هن
زیب حق ذکر اولسان یا غلبه لطنی بود ذکر هن
زیب طلی اولدر قاره یا غلبه لزوجتی اولغله جلده
اوستنزه زیبک جرمی داخل بدنه نفوذ انداز
مانع اولور و بعضی دهن زیقه بر مقدار
بالوسته یا غلبه ضم ایدر لور واقعا مناسبت
یا غلبه ان استکراه ایدر تدر لانه قاز یا غلبه
و حکما مناسبت معتمد لوری دهن زیبی کونا
کون اختصار ایشلر ان شاء الله تعالی ذکر اولور
دهن زیبک صفتی بود زیبی مغسول اولور
طوکوز یا غلبه بود در قاز یا غلبه بود زیب
یا غلبه و نحو اولجه سختی اولنه بدن صغیر الکی
یا غلبه سکر در غم نومنتی یا غلبه مستغیر اوله یکوی
دورت در غم مستغیر یا غلبه مستغیر یا غلبه اوله
دورم هوانزه جمله سی جسم واحد اولجه خلط
اولنه دور دیونام حکیم بوی غلبه اختصار ایدر
مدت نکون بوی استعمال اثری و کسند متغیر
اولدی دهری صفتی بود زیبی مغسول اول

یکی درم

یکی درم طوز سوز طوکوز یا غلبه یکوی دورت در غم
مصطکی مسحق سکر در غم دهن مصطکی اوله
دورم زعفران بر دم در غم یکی دانه کولر بشمش
المازین یا غلبه اوله صغیر خلط اولدر قاره نصک
اولدر جزای دخی بر بنه غلط ایدر جسم واحد اولور
فوسند نام طیب بوی اختصار اولدی صفتی بود
زیب مغسول یکوی دورت در غم آج آدم نو کوکی
ابله قتل اولنه زیت عتیق انوز یکی دورم کونک
اوله التي دورم مصطکی سکر دورم طوکوز یا غلبه
یکوی دورم بال موی خالص اوله التي دورم بال
سرخ اوله یکی دورم سببخ سکر دورم مقدار
کفایه بال موی اوله دورم بر کوسه طوکوز حکم بود
سرخ اختصار اولدی زیبی اوله التي دورم طوکوز یا غلبه
یکوی دورت دورم نومنتی سکر دورم دو کلزار سا
کوی اوله التي دورم کونک اوله التي دورم مصطکی
اوله التي دورم پندیده یا غلبه اوله التي دورم زیبی یا غلبه
اوله التي دورم حنا الفار یا غلبه اوله التي دورم مسده
سائله اوله التي دورم یکوی یکی فصل ذکر اولسان
یا غلبه بدن انسانه سور طبع عطلوری سیاز اولور

اگر قوای مریض وسط الحال ایسته اولاد رسکنند
 بلکه وارنجه طلی این لوم بدمه د زکو زندن طلی بنده
 وارنجه سوره ل و اگر قوای مریض قوی ایسه جگر
 سخا دی اولان قصصه وارنجه اولان اوکو زنده
 سوره له اما فقیر بر تقصیر اوکو زنده سوره لای
 معقول کورم فالو بسو حکم بوبله اختیار ایله
 الدن باشلیوب در سگله وارنجه سوره له بدین
 بوقت اوقده سوره له دیرکی و حکیم سطرطوس
 باغ طلی اولند قان ایقلو دن بشاره به لوقعه بو
 قاره سوره له دیرکی و بویانظر ایچی کلان و
 آج قرنه سوره له و کونرم بر کوه طلی اولنه و
 او قانده فصل بها تو یا خریف اوله و باغ سوزن
 محله یسحق کنان بزی صا روب مریض د وشکه
 یا تره لوم و باغ اول زمانه د کین سوره له که مریضه
 عرف و با اسهال و با اغزندن لعاب سیلان
 این و فرنگ زخمک اعراضی ساکن اولغه بائیل
 و اگر اسهال واقع اولور سه قوایض ایله جبر
 جاز دکلده اما بفرسقله ضرر عارض اولسون
 ایچون جلک ایله اطفا اولنمش سوردن و بار به

هفت

جاتی ایله غلوط سواد ایله و بوطه صا و سی
 ایله اختان انک جاز بوز و اگر اسهال بونکله وقع
 اولم ایوب زیاده اولور سه قوایض ایله علاج
 انک لازم در و اگر اختردن لعاب ظهور ایسه
 مریض تر بنده به ل و ترا لعابک ظهوری اخلاص
 داخل بزنه توجه امده سنه د لیلده بوطه لوم
 مریض تر لویسه اخلاص تر سببی ایله خارج
 بزنه توجه انمش اولور زمان واحد ده ایک
 حرکت جمع اولن لازم کلور شکم مضرتی سابقا
 بیان اولندی و اگر کندر کند بدن توکلور ایسه
 منع امده ل و کاججه مریضه باغ سوردن که کلور
 ر دینه طاری اولور مثلاً اغزده و بوغزده باره
 لوم و دهن ورم و التهاب واقع اولور و بونمدن
 عسرت عارض اولور و دشلفه قوه اولور و کاهی
 دش تلموی چور و دوکلور و اغز افراط ایله
 اخلاص غلظده توجه ایرد و کاججه اسهال عینف
 و دخر صادق عارض اولور ایمدی ذکر اولنان
 اعراض ر دینه ظهورن فی الحال باغ طلی اولنه دن
 فارغ اولوب اسراضه معالجه به سی ایله لری کوی

او جخی فصل دهن زینق طی اولند قدر لازم کلوز
 شروط بیاتنرد و در اغزدن لعاب کلد که با غلظت
 فی الحال فارغ اولوب باغ سورین مخلوی بو
 مطبوخک صوتی ایله غسل این لوصفتی بود
 دس اوقی قوه باش چکی به نه تکافطو سر
 دفته به باغی سمنو بر نوع سمنو که ترکیبه
 ارا و دبری در لوه هر تر زدن بر د قبضه مقدار
 کفایه شراب رجانی ایله طبع اولوب نصفی
 قله اسبی یکی محل زبوری غسل این لوه قده
 باغ سورین اعضا به تقویت و برسی با قوه به لوه
 و اگر زینق اعضا باطنیه به نفوذ ایله ایسه
 دفع ضرر ایچون برنج کون بالوسطو مطبوخی
 ایچله لوه اعضا باطنیه به تقویت و بر د کذرت
 ماعدا داخل دینه نفوذ این زینقی خارج بر
 اخراج ایلو و باغ سورین کی طالع دایما اغزدن
 بر التون طوته و التون و فی ایله صنع عزیف
 ایله مخلوط جلود زوب ایکیش و یا اوچر داند
 بو طله لوه زور اوجوب داخل دینه جسمه اولان
 زینقی بو طره و اسهال ایله اخراج ایلو و زینق

حاصل اولان اعراضی دفع ایدره و اغزدن ظهور
 ایدن اعراضه بالکون حار ایله دایما اغزدن این
 و اگر اغزده التهاب واقع اولورسه سکوی بران
 مطبوخی ایله و یا صمد به باغی مطبوخی ایله قوت
 شراب ازوب و یا خود قوری کل شرابی ایله از لوه
 مضضه این لوه دس انورینی غسل انک ایچون
 دس اوقی و سکوی به برنی دل بوران خیر ایله
 ایدرت مضضه این لوه و یا اغز تمام اولد نر نصفی
 علامتین قصور بر ایچوب برنج کون بالوسطو مطبوخی
 و به لوه با دهرینی ایله اعضا به تقویت و بر
 حکیم سنو طوس کو بویله ندیه لوه ایسه مؤثر
 بنه عودت ایدر دیری فیدو بر نقصبو بو اغزلوک
 ظاهر سی معلوم اولاغلا بر مؤضضه بو باغ ایله
 ندیه جسارت ایلام اما بعضولک بو باغ ایله
 ندیه ایلیوب مؤضضه خلوص اولدغنی کوردم
 و بعضو باغلو برینه زینق با قوسی استعمال ایدر
 فضو دخی مؤضضه افرخده دهن زینق دن غاری
 معالجه مکن اولو ایسه زینق با قوسی ترجیح این
 دم زور زینق با قوسنک ظاهر سی دهن زینق

و یا خود ایدر به باغی ایله اغزده
 این لوه

مخاطره سی کمی خوف و کله و در حتمی اسی از دره
 لکن زینق با قوسی اغزدن لعابی سر بیگانه ز موزه
 و با قوتک محلازی بعینه انگ محلید با قوتند سنو
 بود و با قبولون با قوسی که او سا کوکی الله بالمش
 اوله و با اکتیل الماک با قوسی بونن مقدار کتایه
 مقبول زینق قویه لوز و برزه با یوب ذکر اولشان
 محلقه قویه لم الحاصل زینق ده اتفاق حکاک ایله
 سمیت متغین اولدند نصکوه زینقک اتفاق
 او جدره او لکسی لعاب کجخصی عرقه او جخصی اسلا
 در لکن بعضی مروضاده بو اتفاق بر لسی ظاهر
 اولماز بلکه خفقان و غشی و التهاب درون و قلق
 و کرب و سقوط قوی عارض اولوز بو ک اولدی
 حاله و ذهن زینق طی سندن فی الحال فصر باریه
 لوز قوته نام طبیب مجربان غریبه نام کتابک
 اکتی کتابک یوز او قوز سکونخی تجربه سترم
 دید که قرتک بک زاده لرین بر لسی مروض او ج
 مبتلی ایلیک ذهن زینقی شوطی الله سرور بله
 موزوره لعاب و عرق و اسهال عارض اولدی
 ذکر اولشان اعراض و دینه عارض اولدی

دهن

۴۱
 ذهن زینقک زهرق دفع ایچون و قوتنی بنید
 ایچون بری طبیب جمع اولد بله او لکسی زیاده
 اسجی کچی سدری و ورله بعض قنی ایله دردی
 زهر اکتی سدری زینقک زهرق و قوتنی کسیرد
 اکتی افسنتن و جفظانی شواب ایله
 ایدوب ایچرسه لوز زینقک باد زهر دردی
 او جخصی مطبوخ بالو سسطو ایچس لوز داخل دردی
 اولان زینق ترا لخر ایله ویددی و دردی
 تریاق قاروق و برلدر نصکوه بو قنی برتی کورود
 بسانی ایله یا غله لر دیدی بکخصی قسطی شراب
 ایله و برله دیدی کتخصی قوروش کوروش ترسی
 بو مقدار شراب ایله کوروش کورده و برله وید
 خلط انزیم بر کخصی این سینادون نقل ایدوب
 موصافی صوفی ایله و برله ویددی فقیر جمله دن
 اختصار اولعله جمله و نصکوه استخار اولدیم
 ذکر اولشان تدبیر له بعضی سنی مقبول کوردم
 لکن وقت ضیق اولغله نامناسب کوردم و تور
 تدبیری اختصار انرم غایت خالص التون برده
 انچه اوله و با خالص التون و رقی هر قفسی

بولنو رسنه بر مقدار کتوره ايله جملو ايردوب
 برر ويا بکشنه انز و بر لقه دهن زيبق سورن
 محل شوا حار ايله غسل ايرن لؤ اول تحلوه
 اصله نش کتوره سورروب و او زرينه او جوفات
 التون و رقی بايشوره لؤ اوج ساعت هرور
 آمدن و رقله جمله سی بیاض کومش کئی اولور
 و بولناد دیرکی شربیه التون و رقی قوتیه لوه
 بو تحقیقدا معلوم اولدیکه زینفک التون ايله
 بر مرتبه اتحادی وارد که صفیاطین دهری جذب
 نذکی کئی التون دخی زینقی جذب ایدر ان سندان
 منقولد که قولفنه زینق اوق مسکنه نذ قولفنه
 التون میل صولفنه تدریج ايله زینقی جذب ایدر
 دیرکی معلوم اوله که زینق یاغی سورولر کن و یا
 زینق جتی استعمال اولدوقه و سولنجی جملو تناول
 اولدوقه ظاهر اولان اعراضه ذقوتیه بو صتی باد
 زهره دیرکی صفی التون و رقی الی دان نشایت
 انچه فیل دشی براده سی بر دره کتیک بو یوزی
 نلک دره کتیک بو رکزه اولان کولیه برم دره
 انجو مسکوق برم دره چغنیطیا نابرم دره موزان

اجریم دره صاری صندل نلک دره کتیک سور
 اناجی نلک دره کتیک و نده تریاق بر جتی دره
 ونده دیک ماثوری بر جتی دره کتیک نلک دره
 مترصافی سنبیل هندیا هر برن بر منشر دره
 جماعتی اولند قدر نکوه دهن بلسان ايله یوز
 نجو مقدار ای جملو دوزه لوز و داده وجه التون
 و رقی ايله تکرار و رقلیه لوز قوت کون تمام اولنجه
 بو قوتیه دخی بو جتک سمیت زینقه و سایر
 باد زهر اولدوغنده شبهم یوقدر خراض دویله
 عارفا اولانه لجر اسندن معلوم و دخی زیندیکه
 مرض فرجده ساتو علاج نایر تمدکی حالده بو
 جملوی مدح ایدرم کند و نجنم در دیرکی صفی
 بود بر سببنا نوسکو نبی خرنوب جکر دکی
 مقنول زینق اوج دم تو کوی ايله قتل اولمش
 اوله سکو نبی خرنوب جکر دکی و نده دیک تریاق
 اوج دره کتیک نلک دره دیا موز غیظون لوز
 انجو ترکیبی دیمکدر اوه ما طیفور و زاتو ایمنی
 کل جوارش دیمکدر مسکوق انجو هر برن نلک
 دره مسک اوج خرنوب جکر دکی غنبر ایکی خرنوب

ترصاح و انحام بر ج
 یو طله لوصح

جگر و کبد قلعه مسک دورت نهادی التون
 و رقی اون دانه جمع الی جمله سنی او توجیب
 ایروب او سرری تکرار و رقله او تونوز کورت
 متوالیه کونن بر حسب علی الریق استعمال ایروب
 التي ساعتد نفسک و طعام بیه لوطیب مزبور
 بوجیدن ضرر اولد بخندن ماعدا ایجنه اولان
 مفردات باد زهرتی سببی الیه غلیظه و لوج غلیظه
 بعضی سنی فی آله و یا اسها الیه تنقه ایروب
 و ضرر و مزوریدری بوفقیو بوجتی استعمال
 انک واقع اولدی ایجتی طبیب مزبور اعتماد
 اولغله سایر علاجات تا ثبوت اندکی حاله استعمال
 بادس یوقدر فی زمانا جهله و اظنا بومرضه
 کونا کون زنجیره الیه زینق دن موکت بخورد و زور
 و خسته به توشی ایروب بوجوردن جوف
 مویضی علاج اولد یعنی کورده زینق استنفاق
 هو الذکر اول زهر مریضک یورکنه و اصل اولغله
 سریمه علاج اولو بوفقیو که غایت منفوری در
 بکهره بر خلاص اولد یعنی تقدیر جه خسته الهی
 اولان طبیب بونی ارتکاب الی زینق کوری و دردی

صفحه

فصل بومرضه اسباب سنة ضرر و ربه بدی
 سانه در عیالک مکه مکانی اسبجی اولد مساماتی
 قابیموب تزه مانع اولمه و لکن طبیعت مزبور
 صفتوب سفوط فزایه باعث اولتی مقدار
 حار اولیه و صورتون زیاده محافظه اولنه و تو
 مرض مزمن اولغله بر هیوز تعیین اولنان اطعمه
 و اشربه دن ناقص اولور سه سفوط فزایه
 مؤدی اولور و طبیعت ضعیف اولوب مرض
 دفعه فادر اولماز اظنا حادین تره نفسکی تبدیل
 جاهله ایروب طاوق و یله کبابی جز کور کورلو
 اک شور باور بلور ایسه سبارنه صوتی الیه
 طبع لبره لور اتمکی بیاض کورده اوله و اک مریضک
 طبیعتی بکسما طی قبول الی ایسه طنلیه مائل
 بیاض انک لایاس در زینق هضمی بکسما طردن
 سریمه در میوه سی قوری رزاقی اوزنی اوله و
 اغرضش بادم اوله و اک ممکن ایسه سولک و کلک
 و جل شور لاری و کبابلور دخی جانوز و لکن
 قونی طویجی مقداری سیوب فراطه انمه لور
 و بادم حرس سی سبارنه صوتی الیه اولور سه

لابد پس دره و بونودن غیری اطعمه جائز نگردد
 اگر نتواند ایدر لوب ایسه علاج نفی کور مغز
 و جائز اولان اطعمه نک مقدار *فی الحقیقه*
 مریضک قوت ضعفه و سنده و معنادند و شکر
 هوا سنده تابع در اگر مریضک طبیعتی حار و لوب
 و اصلاحی اخلاطه فضلیه جوف اولور ایسه
 بر مقدار تقلیل غذا انک لازم در و کوفی
 ضعیف اولوب و قویض ارق و صفراوی ازج
 اولور ایسه غذایی بر مقدار اگر تر موی لازم دره
 و یا ش میوه لوده زیاد احتیاز لازم در و صو
 بر نه و فروع سنده و شربتر نه بکنی مطبوخک
 صوتی و رله و یا غلر سور لوبکی حلاله مریضک
 اغز نین لعاب سیلان ایدر بجه دند و کور انان
 اطعمه تی ورس لو اگر سیلان لعاب د نفسک
 صمام چیمکه قدر اولماز ایسه سیارینه موی
 ابله طبع اولمش اربه جلابی و سمر طاوق و بیا
 املق سغور باسی و سیارینه صوتی ایدر ادم
 حرر سی ورس لو علاج نماید نفسک صوت
 مشروح اوزر بر هیوزی بوز مایه لو و کور بر هیوزی

بوزی

بوزوب مضرات استعمال ایدر لوب ایسه بدن
 ضعیف بکن ضعف سببی ابله هضم جید اولان
 و نوش اولان عروق اخلاطه فاسد ابله طولان
 و علاج نماید نفسک دخی بخور اولان طلعی
 د فده تبسه لو زیرا د فده خلوف معناد بر نه مضر
 ندر بچی اگر تر موی نافع در ایام بر هیوزی قوی
 کلشکو بنفشه و لسان ثور خیمه لوبی بر مقدار
 د بار و دودن قوی ابله خلط ایدر برب بر نه د فده
 بیه لو جگره و انضاد باطنیه به قوت ورس و کور
 جگره د سوس مزاج حار قالدی ایسه بر نه کون
 علی الوبق مایه جین بجه لو و مریضک او بخوسی
 کچیده ناقص اولنده و کور نشربت مریضک
 صکره اوبیه لو بوق مریضک حرکت مضر د قویله
 ضعف ورس و صوفقدن حفظ لازم در انشا
 ابلق بلا صوتی زیاد تاثیر ایله در اغایض مضر
 و طبیعت لنت اوزر اولوب لازم در اگر قوی
 اولور ایسه احتقان ایدر لو اگر ممکن دکل ایسه
 در زانی اوزر منی سیارنده صوتی ابله طبع ایدر
 بر بچی در هم سنا مکی ابله نفع ایدر لو فده بجه لو

اما هفتده در بر کون قانون او زره هر رضایت
 کوره ملان و زره لور **بشخی فصل** بومرض
 ظاهر اولان اعتراضات معالجه سی بیانند دره
 معلوم اوله که مروض زائل اولدجه عرض زائل
 اولماز اما مروضه علاج ایدر لیکن عروضه دخی
 معالجه اتمک لازم زبر ابوعلتک عرضی غایت
 ردیدر معالجه لازم اولان عرض ازن بش دره
اولکسی عورت برند و وقع اولان باره لور دره
 اول باره لوری و کلدیجی و اطرافند اولان صانع
 انوره مورم رادع سورده لور بومورم لاله باره
 بالبو صفی بودر کل باغی اوج بوز دره صاری
 بال مورمی کل ارمنی هر برین سکسان سکوز
 درم طلاه یکی فرانش قانی بکومی دوتلا درم
 بال مورمی دهن مور بوده ایدر لور و اشدن
 اندورب کل ارمنی و دم لورینی قویب خطط
 ایدر لور موصوفه باشلدند اولوز اکی درم خل
 ختر ابله خطط ایدر لور جسم و احد اوله بعد باد
 بومطبوخ ابله غسل ایدر لور صفی بودر
 اسفون بوظله تزکیر و یک اولی در لور فاسیون

اولکسی

بالوسطو براده سی هنرین او زورم برینه
 صوبله طبع اولد بوز درم قله بوماد مطبوخله
 غسل ایدر لور بعد باره لور مناسب اولان مورملوی
 فوبه لور و کاهجه بومورملوه بر مقدار مقنول
 زینق و آب مقدار بر سینا نو باغی زینق و نوزاب
 ابله قینا در لور زینق قورموزی اولجه اتمک سی
 لا طبعه بر سینا نو در اما بر سینا نو زینق دن
 اخضلد کن هر باره نک مورهنه قونو بکباره
 ناماند اولوب لور زانری اولور سه قوزور و بر
 نام طبیب بو اکی مورمی اختصار الادی **اولکسی**
 بودر کل باغی بدم باغی صفو فرجه بر سینا نو
 بر مقدار بال مورمی ابله نرم اشدن قاور شدردندان
 نصکر بر سینا نو دن بر درم فوبه لور اکی
 کفایت بالبو ایسه بدم درم دخی ضم ایدر لور
 بودر ططلی بدم باغی دهن ورد هر برین بکومی
 در درم بال مورمی سکوز درم بر سینا نو
 دوتلا درم ایدی بودر لور لوران اکی در لور مورمی
 عورت برن اولان باره لوریک جمله سنه محضور
 دکلر بلکه فونک زخمی اولدی بی بره نافع دره

خصوصاً مقصد و در هم ده این تغییر اولاد
 لحم زاینه دخی نافع در و بر مورم باره پاک
 اولد قدرضه کون استعمال اولنو صفتی بود
 صبر سقطری دورت درم دمو روزانک
 زعفرانی یکی درم کونک بر درم سونک بر درم
 بال مومی دورت درم ترمه منی یکی درم نیمه
 صاروسی برده لده بر مقدار کل باغی بله مقدار
 کفایه موم بله مورم دوزله **عصر ضنه انجیری**
 قضیب انجیر اولان یاره لوه در و یاره لوه
 بری عسیر در زیر قضیبک انجیر لحم زاینه
 اولغله جریان بوله مانع اولور و اگر یاره لوه
 خفیف ایسه سکری بر اق صوفی بله بر مقدار
 مرده سنک و اسفنداج و تراره جتی شتاب
 قویب طبع ایله لوه و سوزله لوه بعد زرقه ایله
 انجینه اقره لوه و اگر یاره لوه یونک ایسه بعد بو
 مرغی مجرای بوله مخصوص اولان فونکی فیتله
 طی ایدوب صوفه لوه مرهک صفتی بود
 بره سیتا تو یا منش قوشون هر برین سکوز
 درم صماقی مره او زینم کل صوفی بله حکم

ازه لوه

ازه لوه بعد بر مقدار دهن زیت وبال مومی و
 مرده سنک ضم ایدوب انشه قویه لوه ذکر اولان
 نوزی دخی ضم ایله قبل موزور سور و صوفه
 لوه بوقفایه بر تقصیر بره سیتا تو جمع کوزومک
 احتالی اولغله اون کون محذوم و در ایله تقع
 ایلیوب اصاحد نصکون استعمال ایدوم او
جنسی رحمت انجیر اولان یاره لوه در و یاره لوه
 یاره لوه علاج قبول اتومر بنه سدره در انجی تکلی
 اولان مرتبه بی درم لایق اولما مغله مناسب
 اولان ادویه بیان اولندی صفتی بود و بالو سطلو
 و سارینه حکم طبع اولنده و بر مقدار شتاب ایله
 اذوب در فدا ایله لوه بعد بو قیل قویه لوه
 صفتی بود و سکری بر اق عصا ره سی نه قیل
 صوفوب اوز زینه صبر کل رمی و اسفنداج
 بوناری غبار ایدوب فیتله آکه لوه در جمه صوفه
 لوه و اگر در جمه اولان یاره لوه نایان ایسه یعنی
 متعفن اولوب کوبه لوه ایجه ایسه ذکر اولان
 فیتله مورم مصری سور لوه پاک اولند قدرضه
 نونیا مرغی سور و ب صوفه لوه در و جنسی

اولان باره لوره بوشورده اولان باره بوشورده
ابره لوصفتی بودر سپارینه یالوسنطو سکر ایوان
کیچیک اونی موسین قوموزی کل قورسی ناز
فابقی سماق هر بریزنه بومقدار کفایت قد
صوبله طبع ابره لوصفتی قله بعد کلخین بالی
قانون عترت ابره لور **کاهجه** بوشوریه قوه
وقوتتی وقابض شراب قویه لور کولونان
مطبوخ ایله باره لوصسل اولندقد نصکن
شباب صوفی دید کلری صوبله بوشورده ابره لور
صفی بودر سلن طاشی شات هر بریزنه بودر
درم صمغاق مورموره غبار اولندقد نصکن
درم بیهون عصا رسی و یوز الی درم سکرلی
ببراق عصا رسی و زرف درم کل صوبلی ایله
جسی کدرخه شیشه ده قیناده لوسوزده لور
بعن غرغرم ابره لور **لکن** بوشورده یونکن
غایه الغایه احتراز ابره لور **بشجسی** اوچلورده
و جلابورده اولان جانانه قلو درونونکی
بومطبوخک صوفی ایله غسل ابره لوصفتی
بودر یالوسنطو اسقره بون کیچک اونی

مغلازون

بنظا قلون خطمه قورنده دوله کک کوی هر بریزنه
برصدا بعد الطبع غسل ابره لور بعد بوشورمی
سوره لور **صفی** بودر توه باغی قاز باغی طاوق
باغی حاد راوشاعی مقل بنش المانم انشم بری
برینه حکم خطط ابره لور بومقدار پره سینا قو
دخی فویب اول محلله سوره لور **التجسی** قصق
قونک زحمتی سببی ایله واقع اولان خیارق دره
ایندی محل مزبورده خیارق ظاهر اولماسی
طبیعت ماده موض اشرف عضودن اسفل
عضوه رد ایله سنه دلیل قوبور بوشورده
طیبه لارم اولان بودر که طبیعت توجه
ندکی طرفین بولنوب اعانت ایله مشاخاروق
هر نه طرفین واقع اولدی ایسه اول طرفین ایله
فصل ایله و اگر مانع بولنور ایسه بوق ایله
قوری شیشه قویب بعد اوزرینه بویاقونتی
قویه **صفی** بودر جاورشور سکیخ چادر اوشانی
هر بریزنه اوچدرم مقل کی درم عاقر قرها
خردن هر بریزنه بودر درم قرص صابون بش درم
بالمومی زفت مقدار کفایه باقو ابره لور اوزرینه

۴۷

قوبه لوروشیش بر مقدار یومشاق اوله قوبه
 دوشرب کمال یولنجده آخیره آیمه لوراک تاخیر بیدر
 لورایسه بن الناس ماده دید کلاری ناصوره
 مسدل اولوق احتیالی وارد و بعد طرح جوق
 زمان یاری اولده لوطیعت یارده دن منفذ
 بوله واکو ذکر اولسان یا قوبله خیارق دیشلیک
 مرسته یومشامز ایسه یوباقوبنی قوبه لوصفی
بودر خطی و ابله کوچی و کتان نخ لعلایی قاز
 یاغی و ضمقلو دیاقبولن یا قوبنی نرم اشتره
 خاطر ادروب اوزرینه قوبه لور خیارق دیشله
 کرفسکه قاعره اوزر تدر ابریم لور و ککن
 فی الحال قابمه لور **دیجسی** غومه تغییر اولسان
 صلا بنلو ورم دوزوشیش اشتر بر لورده ظهور
 ادر **منه قفا کوی** و اجک کوی کوی و **کایجه**
 بو ورم سبارینه مطبوخی ابله محو لور زسرا
 سبارینه نک بو ورمه قوبنی سبز علاح جاردن
 قوبدر واکو بو نکله مختل اولماز ایسه زسیر
 یاغی سورده لور واکو بو نکله دخی اولماز ایسه بو
 ورمه بر یاقوب کور کور محال اوله و ماده وری

بوق

تریق ایلوب و انضاج ایله **منه اول** یاقوبه
 فرزند و کوی کوی مقل و جاشو شبر و سبکی و
 چادر او شانغی و ضمقلو دیاقبولن یعنی دجلون
 اوله و حکیم سنطوس بو یاقوبنی مدح ایلدی
صفی بودر ضمقلو دیاقبولن اون اکی درم
 مقبول زسیر دورت درم و ارج ادم نو کوی
 ایله مقبول اوله بالو سنطویاغی مقدار کفایه
 و طبیب مسفور بو یاقوبنی دخی مدح ایلدی
صفی بودر چادر او شانغی جاشو شبر مشق
 ضعیفی بو ضمقلو حدلی عرقه ازه لور لور قاز
 و طاوق یاغولون اون اکیشر درم قنده لور و
 مسفره اجک کور کور اولان ایلک اون درم لور
 اکی درم مبعده سیاتله دوز درم سور بخان
 نوزی اوسا نوزی هر برین او جو درم
 زنجیره بودر درم زمندی ایله مقبول زسیر الی
 درم زسیر یاغی بال موی مقدار کفایه اوله
 یاغولون زسیر قوبه لور **لیحقیقه** بو یاقوبله دن
 مؤثر دور واکو یاقوب ایله مصلحت تمام اولماز ایسه
 اول وری داغلامق کوی بالانش ایله و باد و

ایله لکن داغ اتمک شرطی بود که ذکر اولنا
 غومه مفاصلوده و اعصابه و رباطه و اولته
 و اجلین یاره زنده اسلیله حتی مجتمه اولان
 ماده دن اثر فایده و اگر و درمن التزم اولان
 کوکمه افت کورنیور ایسه اول کوکی فارسی
 کرد تمام فاعله و زرع تدبیر اولنه **سکونجی**
 باشم و مقصد و مقصده و عورت بزاع واقع
 اولان بزاع لوه کوکمه فوجه لوه سکوندر اگر
 بونله تدبیر کلی ایله زایل اولماز ایسه مخصوص
 تدبیر اولمق لازم در **مشلا** باشم اولان بزوانی
 بالونسطو و سپارینه مطبوخی ایله دماغ
 ابر لوه بقضو عقرب و انکود باغی سوزد لوه و
 بقضو بو مطبوخ ایله غسل ایدر لوه **صفی** بودر
 شب سلی هر بزین اکشر درم سکونجی براق
 صومعه ماده و در ایله از لوه بعام بوز درم
 سکونجی براق عصا ره سی ایله طخ ایدر لوه نفی
 قله بعام اون بش کون طوره شکایت و سلنی و بنه
 چو که طولش صوتی لوب بوجه سن دو که لوه
 پنجه ایله بشوراته سوره لوه و **کریاره** لوه

شورن

و شورن غوزه اولورسته بالونسطو صوتی
 ایله غسل ایدر لوه و کوشورات و قرحه لوه التها
 واقع اولورسه بر مقدر چکی فرزدوب سر زنده
 بش الی دفعه استما و اطفا ایله لوه بر مقدر کل
 و سکونجی براق صوتی دخی ضم ایدر غسال
 لوه طفور **نجسی** مقصد ده و مقصده اولان شورن
 در بالونسطو و سپارینه مطبوخه بزاع
 اصلا دوب و زرنه قورینجه قوبه و نکوز ایدر لوه
 اگر بو نکله دفع اولماز ایسه شبلی و سلنی صوبه
 صوتوب قوبه لوه و اگر بو نکله دخی دفع اولماز
 ایسه بره سپینا نولی موهلور دن بونی قوبه لوه
 اولنجی مقصد ده اولان اسکودر بر بوطه نک
 صاروسی ایله اقی یکی درم بر سپینا نوله
 خط ایدر لوه و زرنه قوبه لوه اسکودر و شدک
 فرشون و یا نونیا موهلوی ایله تدبیر ایدر لوه
 اون بزنجی سکودر بو سکودر کوکمه بر
 مقدر روح زاج سوره لوه قورودر و زوردر
 اولان **انجسی** باشم و صفات فلتری و شکله
 سبی بودر که بر فاسد کال خطا فلوری کوکمه

اصابت الملائك باله كوكبرى جمر رددرب دوسر ز بو
 عرضنه زنهار قوايض ايله علاج جاتر دكلدر
 زير قوايض ماده بي جسس نك ايله باشده ياره
 لو ووجع عظم ايراث ايد ايد و خلط فاسد
 خليل و جلا اير جي اسيانله معالجه نك مناسب
 تشاح بالو سنطو كوكلندن كول صونى ايله و
 اول صويه بولجرائى قويه لوصفى بودر بالونى
 سپارينه شاهترة بنونقه كجيك اولى اختنيز
 سعاو اسارون مقدار كفايه صوبله طبع اولنه
 كل صونى دخی ضم اولنه باش و صقل بوطبوخت
 صونى ايله غسل اولنه اون اوچى و جمع
 عظام شدرب در بو و جمع علاجى بودر بوزن
 اقدم سپارينه و بالو سنطو مطبوخلون بى بيار
 اولشان شو و طلع ن زياده بو و جمع اجون طلع ايلانه
 سپارينه مطبوخلون سپارينه زياده بالو سنطو
 فى اكسك قويه لوزير و بو مطبوخ و جمع زياده
 ايله كنى هر بضعه علاج ايله لوزير سپارينه نك
 قوتى باعث و جمع اولان اخلاط على ترفيق نك ايله
 برنج كون و جعدن دىمى زياده اولور و ابد

۱۰۰

ماده رقيقه تر ايله چتى ايله ساكن اولور و
 واکر دخی زياده ساكن اولسون دوسرلستارينه
 مطبوخته جو بيجنى قويه سن بالو سنطو
 قومه سن و مريضك قواسنه نظر ايدوب
 فاعله اوزره هفنه ده برسه ل و سن واکر
 و جمع زياده الم و برسه موضوع و جمع بوبوشى
 و يره لوصفى بودر بالو سنطو ابراده سى سعاو
 دىش اولى بونه پايه مقدار كفايه صوبله
 طبع ايله لوزير بو نكله دخی ساكن اولماز ايسه
 زىق باغى تخرب باغى طاوق باغى ايكو باغى
 بالو سنطو باغى بوس خلط ايدوب بو نك باغى
 آلوب موضوع و جمع سوره لوزير بو نكله دخی
 ساكن اولماز ايسه اختام دوشكده كيرد كير
 ايكى بغدادى شوى لوزير ايدوب كبرى ايفونى
 تر كيدن و يره لوزير و باخود بردهم دكده بونى
 و يره لوزير بو نكله دخی ساكن اولماز ايسه
 زىق باغنه ضرورى محتاج اولور و دهن زينه
 بر مقدار جند بادستر و سورنجان كوكى زىق
 كوكى ضم ايدوب موضوع و جمع سوره لوزير نوره

نام طبیب بود و جعلوده بو یا قونی مدح ابره
 صفی بود در زینج بکرمی دولت در هم تو منشی
 اون بر در هم نایش عرفی ایله غسل اولنه طاش
 هوانه حکم خطط ابره لو بعده آویاغی ووز
 ایلی هر بر نرنه اون اکشر در هم زینج پاید
 وطورق اونی و دنده و صوغیلان یاغری هر
 بر نرنه بشر در هم فرخون کونک هر بر نرنه در
 در در هم فیعه ساینه الی در هم سور تخان توت
 ایکی در هم چند یاد ستور در هم مقدار کفایه
 صو ایله یا قو ایله لو و موضع وجهه فویه لو
 اون در در همجسی بو موضک ابتدا سنره واقع
 اولان سیلان منی در بو عرضی جسی انک
 جایز دکلدر زیر اطبیب مجرای بوله خطط
 فاسدی د فده نوجه المنش کن مانع اولویز
 دکلدر مناسب اولان معالجه معرفت مطبوخا
 و بر مکدر و قاعه اوزره مسهل و ملان و بر مکدر
 اکر بونلو ایله نزل بولماز ایسه افراط ابره
 بر مقدار نزل ایچون تله و قصقه بو یاغری
 سورده لو صفی بود در صا قوه نفع کل تر سیر

الغری

یاغری فاتر سورده لو و کوزک اولان علاج
 ایله بکرمی دولت کونره نزل بولماز ایسه بکرمی
 و قارول تخارندن بر در هم بسیارینه نوزی
 ایکی در هم هر کون بیوریا و رزینده معرفت بسیارینه
 مطبوخی ایجه لو و اکر بو نوزی بکرمی بکرمی اولان
 ایسه کلشک ایله بکرمی ایله بده لو د فوته
 طبیب حکایت ایدک کونک مرفعی سبی ایله
 عارض سیلان منیه منیه بر مریضک فضیل
 زیاد و وجع ظاهر اولوب سیلان منی و نزل
 طانده دخی مشند اولور ایلی مو قیض نوزور
 جاهل طبیبه مریض ایلی طبیب دخی رکده
 شیخی و بر نرنه اوزرنه سکری بهراق صونوی و بر نرنه
 اکر حکم وجع و سیلان منی مند فده ایدک
 ماده محض اولغله فضیلده طاش کی بر بویک
 خراج ظهور ایلی و کویکده دخی سیرت لای
 معالجه کثیر ایله طغلق ممکن اولادی اخراج
 یاره لایق لایق کلدی اچلد قاز عسیر الی
 منفن بر یاره اولدی بالو سنطو مطبوخی ایله
 توتان ایله مند فده اولیو زینج یاغریه خلاص

اولدی دیدی اون بشجسی هنزال دژ بو هنزال
حمای د قده واقع اولان هنزال کبی دکلدژ و دق
علاجی نایب الیز و خسته هلاک اولور سطلایر
نام طیب د برک بو علاج ایله چوق هنزال مغزله
وارد مشلره نده بیر ایلم شفا بولد بر د برکی صفتی
بود خرده لشمس سپارینه او توز دردم اون
لو طرم صوره بکومی و روت ساعت نفع ابره لوم
قابله طبع ایله اسجی کول اوز رینه قوبه لوم
بهر نلی کدر بنجه طبع ابره سوزه لوز قینا مشر
سپارینه لوب طاش هوانه دو که لوز لیدر ستنی
باقی قلاصون صونی ضم ابره لوز و یکی لو طرم خرد
لشمس بوزاغی ای قته لوز سکوز دردم تریسه
اولشمس و دکلمش کشنه قته لوز آوج دردم
دوکلمش ای صندل دخی قته لوز نکوز اشته و ب
طبع نک اغزی اجی اوله نصفی فنجیه قینایه
بدره سوزله و بو صودن مریض قبل العمام
الشمس و یا شمس دردم حار علی الصباح استمال
ایلیه و آخشم طعامندان اول فرق و یا الی دردم
ایجه لوز فقیه دخی بو مطبوخی مدح ابره

کن

کن او توز دردم شعیر مقشر ضم اولسه زاده
معقول اولور ابرکی و طیب مزبور بو مطبوخی
اوج آی متوالیه ایچک لازم در دیرک واکو
بو موضعه حمای دق هنزال ایله معال اولور ایسه
فونسفه نام طیب بو مطبوخ ایله نده بر ایلم
دیرکی صفتی بودر هند با صوتی اوج بوز دردم
لسان نوز صوتی و آستور زونه لاهر بر لوز دردم
اوجر یوز دردم خرد لشمس سپارینه کوی دردم
مقشر اریه بکومی دردم خرد لشمس ای صندل
ایکی دردم کشنه اوزی اون لشمس دردم بکوی دردم
ساعت اسجی کول اوز رینه نفع اولنه بقره خرد
لشمس سمنر طاوق و یا املق قوبه لوز اما اشدن
نومیده لوز بالکوز سمنر کنی کفایت ادرت قدر طبع
نک قیاغنی حکم صوابه لوز ثنائی کوه نلی فله
بو مطبوخدان آخشم و صباح شمس و یا
سکسان دردم ایجه لوز و آخر افراطیوسندن
سهر واقع اولور ایسته قوای مریض ضعیف
اولور بو مطبوخده اق خشکاش تخمی و طنبلی
مادرد تخمی و بزور اریعه هر بر لوز دردم اوجر

درهم طوق و تا الملق ماء
قوندره مع ماء
قوبله لمر ماء
ماء ماء ماء
ماء ماء ماء